T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KÜÇÜK DEVLET OLARAK KATAR: İRAN İLE İLİŞKİLER

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Ahmet RÜŞEN

Ankara, 2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KÜÇÜK DEVLET OLARAK KATAR: İRAN İLE İLİŞKİLER

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Ahmet RÜŞEN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nuri YEŞİLYURT

Ankara, 2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KÜÇÜK DEVLET OLARAK KATAR: İRAN İLE İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nuri YEŞİLYURT

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Doç. Dr. Serhat ERKMEN	
Doç. Dr. Nuri YEŞİLYURT	
Dr. Öğr. Üyesi Özge ÖZKOÇ	

Tez Savunması Tarihi

22.09.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Nuri YEŞİLYURT danışmanlığında hazırladığım "Küçük Devlet Olarak Katar: İran ile İlişkiler (Ankara, 2021)" adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim**.**

20.10.2021

Muhammed Ahmet RÜŞEN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
KISALTMALAR ..... **iii**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE **7**
I. Küçük Devlet Kavramı **7**
A. Kavramın Tarihsel Gelişimi 7
B. Tanımlama Sorunu 9
II. Küçük Devleti Tanımlama Yöntemleri **12**
A. Nicel Faktörlere Göre Tanımlama 12
B. Nitel Faktörlere Göre Tanımlama 16
1. Güç Üzerine 16
2. Nitel Tanımlama 18
C. Algısal Faktörlere Göre Tanımlama 22
III. Küçük Devletlerin Başlıca Yapı ve Özellikleri **24**
A. Dış Politika Davranışları 24
1. Ortak Dış Politika Davranışları 24
2. Dış Politika Davranışlarını Etkileyen Faktörler 25
B. Güvenlik Politikaları 28
1. İttifak Davranışları 29
2. Tarafsızlık 33
C. Ekonomik Yapı 36
İKİNCİ BÖLÜM: KÜÇÜK DEVLET OLARAK KATAR **38**
I. Katar'ı Küçük Devlet Olarak Tanımlamak **38**
A. Coğrafyası ve Nüfusu 38
B. Ekonomik Yapısı 42
II. Katar'ın Kuruluşu **47**
III. Katar Dış Politikası'nın Ana Hatları **62**
A. Bağımsızlıktan 1995'e Pasif Dış Politika 62
B. Şeyh Hamad ve Katar'ın Yükselişi 65
1. Dönemin Genel Dış Politikası 66
2. Dönemin Dış Politika Araçları 73
(a) Arabuluculuk Faaliyetleri 73
(b) Katar'ı Markalaştırma 79
3. Küçük Devlet Kavramına Göre Dış Politikanın İncelenmesi 84
C. Arap Ayaklanmaları, Müdahaleci Yeni Dış Politika ve Emir Tamim 85
1. Dış Politika Aracı Olarak Sert ve Yumuşak Gücün Birlikte Kullanılması 88

(a) Zorlayıcı Olmayan Araçlarla Müdahale: Tunus ve Mısır 88
(b) Uluslararası Toplumla Birlikte Askeri Müdahale: Libya 92
(c) 'Arap Sorunlarına Arap Çözümleri' Mottosuyla Tek Taraflı Müdahale: Suriye 93
(d) İnsani Yardımlar 97
2. 2017 Körfez Krizi ve Ortadoğu'da Yükselen Yeni Bir Blok 102
3. Küçük Devlet Niteliklerinin Buharlaşması 110
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İRAN İLE İLİŞKİLER 113
I. 1968'den 1990'a Değin Körfez Güvenliği ve Katar-İran İlişkileri 113
A. Bölgesel Güç Dengesinin İnşası 113
B. Körfez'de Statükoyu Bozan Gelişmeler ve Ortak Güvenlik Arayışları 118
1. İran İslam Devrimi 118
2. İran-Irak Savaşı ve KİK'in Kurulması 121
C. Katar-İran İlişkileri 126
II. 1990'dan 2010'a İlişkileri Belirleyen İki Temel Faktör: Doğalgaz ve İran'ın Nükleer Faaliyetleri 132
A. Enerjinin Katar-İran İlişkilerindeki Önemi 136
B. Katar'ın Hedging Stratejisini İran'ın Nükleer Enerji Programı Bağlamında Anlamak 142
1. İran'ın Nükleer Faaliyetlerine Kısa Bir Bakış 143
2. Katar'ın Hedging Politikası 145
III. 2011'den Günümüze Katar-İran İlişkileri 150
A. Arap Baharı ve Katar-İran İlişkilerinde Yaşanan Kırılma 150
B) 2017 Krizi ve Hedging Stratejisine Geri Dönüş 156
SONUÇ 165
KAYNAKÇA 171
ÖZET 202
ABSTRACT 203

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AL	Arap Ligi
APOC	İngiliz-İran Petrol Şirketi (*Anglo-Persian Oil Company*)
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BP	British Petroleum
CNPC	China National Petroleum Corporation
E-3	İngiltere, Fransa ve Almanya
ECA	El-Cezire Arapça
ECİ	El-Cezire İngilizce
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HbC	Hamad bin Casim bin Cabir
HRW	İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Rights Watch*)

ICG	Uluslararası Kriz Grubu (*International Crisis Group*)
IŞİD	Irak Şam İslam Devleti
KH	Katar Havayolları
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi
KK	Katar Kızılayı
KOEP	Kapsamlı Ortak Eylem Planı
LNG	Sıvılaştırılmış Doğalgaz (*Liquefied Natural Gas*)
LUO	Libya Ulusal Ordusu
MbS	Muhammed bin Selman
MC	Milletler Cemiyeti
MK	Müslüman Kardeşler
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty Organization*)
NPT	Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*)
ODKA	Ortadoğu ve Kuzey Afrika
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
P5+1	BMGK'nin beş daimi üyesi ve Almanya
PKK	Kürdistan İşçi Partisi (*Partîya Karkerên Kurdistanê*)
QC	Katar Hayır Kurumu (*Qatar Charity*)

QFFD	Katar Kalkınma Fonu (*Qatar Fund for Development*)
QIA	Katar Yatırım Otoritesi (*Qatar Investment Authority*)
QP	Qatar Petroleum
SB	Sovyetler Birliği
SDG	Suriye Demokratik Güçleri
SWFI	Ulusal Yatırım Fonu Enstitüsü (*Sovereign Wealth Fund Institute*)
UAEK	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
UMH	Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti

GİRİŞ

Devlet mefhumu, Antik Yunan'dan bu yana kuramsal alanı çokça meşgul etmiştir. Tarih, çağın yarattığı koşullara devletlerin iktisadi, siyasi ve sosyal olarak yetersiz kalmaya başlamasının öncelikle filozoflar tarafından fark edilmesine, nedenlerinin saptanmasına ve bir çıkar yol göstermelerine binaen devlet formunda değişikliklerin yaşanmasına birçok kez şahitlik etmiştir.[1] Yine devlet, sosyal bilimlerin ortaya çıkışı ile siyaset bilimi, antropoloji, sosyoloji gibi birçok disiplinin araştırma konusu olmuştur. Meselenin uluslararası ilişkiler açısından ele alınışı ise hem pratikte hem de teoride paralellik göstermiştir. Yani ulus-devletin ve uluslararası sisteminin miladı olarak kabul edilen 1648 Vestfalya Antlaşması, devleti bu sistemin merkezine koyarken; I. Dünya Savaşı ertesinde inşa edilen Milletler Cemiyeti (MC) ve bu sistemin başarısızlığı üzerine vuku bulan ve uluslararası ilişkiler disiplinin doğmasına yol açan kuramsal tartışmalar da yine devleti temel aktör olarak addetmiştir.

Fakat hem 1648 Vestfalya hem de 1815 Viyana Kongresi ile oluşturulan uluslararası sistem (aslında Avrupa sistemidir), sadece birkaç Avrupalı büyük gücü bünyesinde barındırmış ve 'geriye kalanları' (*residual*) dışarıda bırakmıştır. Öyle ki 'geriye kalanları' ilgilendiren meselelerde dahi karar verici olarak büyük güçler söz sahibi olmuştur. Yani pratikte, I. Dünya Savaşı'na kadar devletler uluslararası sistemin başat aktörleri olmasına karşın, bunları yalnızca büyük güçler teşkil etmiştir. Buna karşılık MC, büyük devletlerin yanı sıra imparatorlukların yıkılması ile bağımsızlığını kazanan birçok küçük devleti yeni sisteme dahil etmiştir. Ama ülkelerin mutlak egemenliğe, yani dış politikada güç kullanma serbestisine sahip olması, söz konusu zayıf ülkelerin ne sistem içerisinde etkili olmalarına ne de yeni filizlenen uluslararası ilişkiler disiplininde yer

[1] Cem Eroğul, **Devlet Nedir?**, Ankara, İmge Kitabevi, 1990, s.1-6.

bulmalarına olanak tanımıştır. Dolayısıyla küçük devletler; büyük güçler tarafından yönetilen bir yapı içerisinde herhangi bir etki gücüne vâkıf olmayan, korunmaya muhtaç ve değer üretmekten yoksun ikincil birimler olarak muamele görmüştür.

Böylece II. Dünya Savaşı sonrası inşa edilen yeni uluslararası yapı, hem devlet egemenliği hem de küçük devletler bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Buna binaen MC ve savaşın yarattığı tahribattan edinilen tecrübeyle devletin mutlak egemenliğini sınırlayan ve bir bakıma devlete sorumluluk yükleyen Birleşmiş Milletler (BM) sistemi tesis edilmiştir. Yani üye ülkeler, kendi kurdukları/katıldıkları bir örgüte güç kullanma tekelini devrederek uluslararası sistemde kendilerinden başka siyasi, hukuki ve hatta askeri yaptırım organlarına sahip bir erkin var olduğunu kabul etmişlerdir. Dahası, bu yeni sistemde bütün üye devletlerin 'egemen-eşit' olduğu kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla bir taraftan ülkelerin yayılmacı isteklerinin dizginlenmesi, diğer taraftan dekolonizasyon neticesinde bağımsızlığını elde eden ve sisteme 'egemen-eşit' olarak katılan onlarca küçük/zayıf devletin BM'de ezici çoğunluğa ulaşması, Uluslararası İlişkiler disiplininde küçük devletlere olan ilginin artmasına sebebiyet vermiştir. Böylece uluslararası politikayı anlamada küçük devletlerin de analitik bir araç olabileceği düşüncesinden hareketle 1950'lerin sonundan itibaren küçük devletleri tanımlamaya, sınıflandırmaya ve dış politika ve ittifak davranışlarını incelemeye yönelik akademik faaliyetler yürütülmeye başlamıştır.[2]

[2] Annette Baker Fox, **The Power of Small States: Diplomacy in World War II**, Chicago, The University of Chicago Press, 1959; David Vital, **The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations**, Oxford, Clarendon Press, 1967.; Robert L. Rothstein, **Alliances and Small Powers**, New York, Columbia University Press, 1968.; Maurice A. East, "Size and Foreign Policy Behavior: A Test of Two Models", **World Politics**, Vol. 25, No. 4 (1973).; Peter R. Baehr, "Small Sates: A Tool for Analysis", **World Politics**, Vol. 27, No. 3 (1975).; August Schou & Arne O. Brundtland, **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971.; Michael Handel, **Weak States in the International System**, London, Frank Cass, 1981.; Laurent Goetschel, **Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies**, Boston, Kluwer Academic Publishers, 1998.

Dekolonizasyon sürecinin ve küçük devlet kavramına dair tartışmaların yoğunlaştığı dönemde Katar, İngiltere'nin 1971'de Körfez'den çekilmesi ile bağımsızlığını elde etmiş ve nicel faktörler bakımından (nüfus, yüzölçümü, ekonomik büyüklük, askeri kapasite vs.) bölgenin en küçük devletlerinden birisi olarak uluslararası sisteme katılmıştır. 1990'lı yılların ortalarına değin 'bilinmezliğiyle merak edilen' ülke, 2000'lerin başından itibaren bölgesel ve küresel meselelere aktif bir biçimde katılmaya ve böylece akademik alanı sıkça meşgul etmeye başlamıştır. Nitekim çalışmalar, küçük bir ülke olmasına rağmen Katar'ın kısa süre içerisinde nasıl böylesi bir dış politika aktivizmine kavuştuğunu anlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla küçük devlet kavramı kullanılarak bu sorunsala analitik cevaplar aranmıştır.

Buna binaen Da Lage, küçük bir devlet olarak tanımladığı Katar'ın dış politikadaki temel motivasyonunu; tek kara sınırını paylaştığı ve tarih boyunca ciddi tehditler algıladığı Suudi Arabistan'a karşı hayatta kalmanın oluşturduğunu ve bunun için, El Cezire medya kurumunu bir dış politika aracı olarak kullandığını vurgulamıştır.[3] Benzer şekilde Rathmell ve Schulze, Şeyh Hamad'ın; Suudi ekseninden sıyrılmak ve uluslararası toplumda pozitif bir imaj yaratmak amacıyla 'siyasi reformlar' yaptığını belirtmiştir.[4] Yine Kamrava,[5] Katar'ın 'arabuluculuk' faaliyetlerindeki dinamizmini; Peterson[6] ise 'markalaşma' çabalarını, küçük devletlerin tipik hayatta kalma stratejisine dayandırmıştır. Ancak kavramın, Arap Baharı sonrası dönemde Katar dış politika davranışlarını açıklamakta bazı sorunlarla karşılaştığına yönelik literatürde birtakım tartışmalar vuku bulmuştur.

[3] Olivier Da Lage, "The Politics of Al Jazeera or the Diplomacy of Doha", Mohamed Zayani (Ed.), **The Al Jazeera Phenomenon Critical Perspectives on New Arab Media**, London, Pluto Press, 2005.
[4] Andrew Rathmell & Kirsten Schulze (2000), "Political Reform in the Gulf: The Case of Qatar", **Middle Eastern Studies**, Vol. 36, No. 4 (2000).
[5] Mehran Kamrava, "Mediation and Qatar Foreign Policy", **Middle East Journal**, Vol. 65, No. 4 (2011).
[6] J. E. Peterson, "Qatar and the World: Branding for a Micro-State", **Middle East Journal**, Vol. 60, No. 4 (2006).

Akademik yazın incelendiğinde bu bahsi ilk kez Cooper ve Momani ortaya atmıştır.[7] Akabinde Ulrichsen, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar'ın 2011 Libya müdahalesi ve Bahreyn protestolarını bastırmada oynadıkları kritik role atıfta bulunarak tartışmaların yoğunlaşmasını sağlamıştır.[8] Konuya dair daha kapsamlı bir çalışma gerçekleştiren Kamrava, meselenin temel sorumluluğunu disiplindeki geleneksel güç tanımlarına/algılarına yüklemiş ve 'incelikli güç' (*subtle power*)[9] kavramının tek başına çözümleyici olabileceğini savunmuştur.[10] Yine Soubrier, bilhassa 2011 sonrası BAE ve Katar'ın güvenlik politikalarına odaklandığı makalesinde, küçük devlet kavramının, bu davranışları açıklamada yetersiz kaldığını iddia etmiştir.[11] Almezaini ve Rickli ise bu iki küçük ülkenin Arap Baharı ile yaşadığı dış politika dönüşümünü, Suriye, Irak ve Mısır'ın bölgesel politikadaki etkinliğinin zayıflamasına dayandırarak kavram için bu durumun sadece bir 'istisna' olduğunu ileri sürmüştür.[12] Bu argümanlar karşısında Khatib[13] ve Roberts[14], Katar'ın, Müslüman Kardeşler (MK), Suriye ve Libya politikalarının başarısızlıkla sonuçlandığını; yani, Mısır'da MK'nin iktidarda kalamadığını, Suriye'de Beşar Esad rejiminin yıkılmadığını ve Libya'nın büyük bir kaosa sürüklendiğini ifade ederek dış politikada hâlâ küçük devlet niteliklerine sahip olduğunu vurgulamıştır.

---

[7] F. Cooper & B. Momani, "Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy", **The International Spectator**, Vol. 46, No. 3 (2011).

[8] Kristian C. Ulrichsen, **Small States with a Big Role: Qatar and the United Arab Emirates in the Wake of the Arab Spring**, Durham, Durham University; HH Sheikh Nasser Al-Sabah Programme, 2012.

[9] Kamrava bu kavramı kısaca 'sahne arkasından etkinliğini sürdürme kabiliyeti' olarak tanımlamıştır. Bunun için bir ülkenin; 1) sahip olduğu kaynakları, 2) norm girişimciliğinden kazanacağı uluslararası prestiji 3) diğerlerinin kırılganlıklarını ve o günün şartlarını kendi çıkarlarına yönelik kullanabilme konumunu bir uyum içerisinde, sonuçları etkilemeye yönelik kullanma yetkinliğinde olması gerekmektedir: Mehran Kamrava, **Qatar: Small State Big Politics**, Ithaca and London, Cornell University Press, 2013.

[10] *Ibid.*

[11] Emma Soubrier, "Evolving Foreign and Security Policies: A Comparative Study of Qatar and the United Arab Emirates", K. S. Almezaini ve J. M. Rickli (Ed.), **The Small Gulf States: Foreign and Security Policies Before and After the Arab Spring**, New York, Routledge, 2017.

[12] K. S. Almezaini ve J. M. Rickli, "The Foreign Policies of the Small Gulf States: An Exception in Small States' Behaviours", K. S. Almezaini ve J. M. Rickli (ed.), **The Small Gulf States: Foreign and Security Policies Before and After the Arab Spring**, New York, Routledge, 2017.

[13] Lina Khatib, "Qatars Foreign Policy: The Limits of Pragmatism", **International Affairs**, Vol. 89, No. 2 (2013).

[14] David B. Roberts, "The Four Eras of Qatar's Foreign Policy", **Comillas Journal of International Relations**, Vol. 5 (2016).

Yukarıdaki tartışmalar ışığında bu çalışmanın temel amacı, 1971'den bugüne değin Katar'ın dış politika ve ittifak davranışlarını küçük devlet kavramı çerçevesinde analiz etmek ve Katar-İran ilişkileri özelinde bir perspektif geliştirerek literatürdeki söz konusu tartışmalara katkıda bulunmaktır. Örnek ülke olarak İran'ın seçilmesinin en önemli sebebi, Katar'ın, dünyanın en büyük doğalgaz alanını bölgesel bir güç olan İran ile paylaşırken; topraklarında, küresel bir güç olan ABD'nin Ortadoğu'daki en büyük askeri üssüne ev sahipliği yapması olmuştur. Böylece hem 1979 İslam Devrimi'nden beri ABD ve İran'ın birbirlerini bölgesel barışın önündeki en büyük tehdit olarak addetmesi, hem de bu enerji alanını güvenli bir biçimde işletmenin bir işbirliğini zorunlu kılması göz önüne alındığında, Katar-İran ilişkileri, akademik yazındaki tartışmaları sınamak ve geliştirmek için zengin bir kaynak sunmaktadır.

Bu çalışma, iki ana sorunsala odaklanarak bir taraftan küçük devlet kavramına, diğer taraftan da literatürdeki tartışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. İlk olarak, "1971'deki bağımsızlığından bu yana Katar'ın dış politika davranışlarını küçük devlet kavramı ile açıklayabilme hususunda bir süreklilik var mıdır?" sorusuna cevap aranacaktır. İkinci olarak ise "1971'den günümüze Katar-İran ilişkileri, küçük devlet kavramı ile bir uyum içerisinde gelişmiş midir?" sorusu yanıtlanacaktır.

Bu çalışmanın söz konusu sorulara dair temel hipotezleri şu şekildedir: Birincisi, küçük devlet kavramı, Katar'ın özellikle 2010 sonrası genel dış politika davranışlarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. İkincisi ise küçük devlet kavramı, Katar'ın 2000'lerin ortalarından itibaren İran'a yönelik uyguladığı 'hedging' (riskten korunma)[15] stratejisine analitik bir argüman sunamamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın temel önerisi, küçük

[15] Disiplinde 'hedging' üzerine birçok tartışma bulunsa da, temel olarak ikincil devletin (secondary state), büyük güce karşı hem dengeleme (balancing) hem de peşine takılma (bandwagoning) politikası uygulayarak duruma göre hareket etmesidir. Böylece ikincil güç, büyük güçten gelebilecek tehditleri önlemiş olur: Kei Koga, "The Concept of "Hedging" Revisited: The Case of Japan's Foreign Policy Strategy in East Asia's Power Shift", **International Studies Review**, Vol. 20, No. 4 (2018), s. 634-5.

devletlerin dış politika ve ittifak davranışlarına dair yeni bir kavramsal çerçeve kazandırılmasının zorunlu olduğudur.

Çalışma, üç bölüm üzerine bina edilmiştir. Birinci bölümde, çalışmanın kuramsal altyapısını oluşturan 'küçük devlet' kavramı incelenecektir. Bununla, küçük devletin tanımlanma yöntemlerine ve dış politika davranışlarına dair literatürde süregelen tartışmalara yer verilip kavramın, uluslararası ilişkilerin hızlı değişen yapısına ve çalışmaların 'keyfi' tutumları nedeniyle kavram üzerinde ittifak sağlanamadığına dikkat çekilecektir. Ancak yine de, küçük devletlerin dış politika davranışlarını saptamak için birtakım faktörlerin belirleyici olabileceği ileri sürülecektir. İkinci bölüm, Katar'ın küçük devlet literatüründeki yerini ortaya koymaktadır. Böylece ilk olarak, Katar'ın tarih sahnesine çıktığı 19. yüzyıldan bağımsızlığını kazandığı 1971 yılına kadarki süreç anlatılacaktır. Bu zaman diliminde, Katar'ın güvenlik önceliklerinin nasıl inşa edildiği açımlanacaktır. Daha sonra Katar'ın belli başlı nicel özellikleri, küçük devlet kavramı bağlamında incelenerek küçüklüğünün getirdiği kırılganlıklar tespit edilecektir. Buradan hareketle 1971'den günümüze değin Katar dış politikası üç döneme ayrılacak ve küçük devlet kavramına istinaden nasıl bir dönüşüm geçirdiği, hangi dış politika araçlarını kullandığı ve bu davranışları etkileyen sebeplerin neler olduğu, tarihsel-karşılaştırmalı bir biçimde irdelenecektir. Son olarak üçüncü bölüm ise, Katar dış politikasına dair ikinci bölümden elde edilen ana esasların Katar-İran ilişkileri örnek olayına uygulanmasını içermektedir. Nitekim, üç döneme ayrılan Katar-İran ilişkilerinin Katar'ın genel dış politika davranışlarına paralel olarak bir değişim gösterip göstermediğinin cevabı aranacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. Küçük Devlet Kavramı

A. Kavramın Tarihsel Gelişimi

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde 'küçük devlet (*small state*)' çalışmaları İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlasa da kavramın reel politikadaki kullanımı, 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar götürülebilmektedir. Napolyon Savaşları'ndan sonra dağılan sistemi yeniden kurmak amacıyla bir araya gelen galip devletler, aldıkları kararlar neticesinde, küçük devlet-büyük devlet veya küçük güç-büyük güç kategorisinin ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır. Söz konusu devletler (Britanya, Prusya, Rusya ve Avusturya-Macaristan (daha sonra Fransa)), mühim meseleleri kendi aralarında çözmeyi ve bu sorunları ele alacakları düzenli toplantılar yapmayı kararlaştırmıştır.[16] Böylece 1815-1914 yılları arasında, kendileriyle alakalı olsun veya olmasın, önemli konularda toplantılara çağrılan devletler 'büyük güçler', geriye kalan (*residual*) devletler ise 'küçük devlet' olarak kategorize edilmiştir.[17]

Avrupa'daki imparatorlukları oluşturan uluslar, I. Dünya Savaşı ertesinde, Wilson ilkelerinin yarattığı liberal akımla bağımsızlıklarını kazanmaya başlamıştır. Aynı süreç, II. Dünya Savaşı'ndan sonra da (dekolonizasyonla) devam etmiş ve son olarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Asya ve Avrupa'da birçok küçük devlet ortaya çıkmıştır. Böylece küçük devletler, sayısal olarak, uluslararası sistemde ve Birleşmiş Milletler'de (BM) ezici bir çoğunluğa ulaşmışlardır. Küçük devletler, iki dünya savaşı arasında ve 1945 sonrasında hukuken egemen eşit olarak tanınsalar bile uluslararası sistem değiştikçe, niteliği ve kimliği farklılaşan birçok güvenlik sorunuyla yüzleşmişlerdir. Örneğin Soğuk Savaş sürecinde küçük devletler, kutup liderleri tarafından bir taraf

[16] Amry Vandenbosch, "The Small States in International Politics and Organization", **The Journal of Politics**, Vol. 26, No. 2 (1964), s.295.
[17] Iver B. Neumann & S. Gstöhl, **Lilliputians in Gullivers's World? Small States in International Relations**, Sturlugata, Centre for Small State Studies, 2004, s.4.

seçmeye zorlanmış ve güç farklılığı nedeniyle bir nesne olarak görülmüşken, 1990 sonrasında bölgesel aktörlerin tehditlerine maruz kalmışlardır.[18] Böylece küçük devletler, farklı ülkelerden ve disiplinlerden gelen akademisyenlerin, ortak sorulara cevap aradıkları bir araştırma alanı olmuştur.[19]

Uluslararası ilişkiler disiplininde küçük devlet çalışmaları, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Annette Baker Fox'un, *The Power of Small States: Diplomacy in World War II (1959)* isimli çalışmasıyla başlamıştır. Fox bu eserinde, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisiyle küçük güçlerin artık geleceklerinin olmayacağını savunanların karşısında, diğer küçük devletlerin aksine, beş küçük devletin nasıl savaşa katılmamayı ve hatta savaştan nasıl güçlenerek çıkmayı başardıklarını incelemektedir.[20] Böylece küçük devlet kavramı disiplin içerisinde dikkat çekmeye ve yer almaya başlamıştır. Günümüze kadar olan süreçte uluslararası sistemin yapısına, tarihsel olayların içeriğine ve bunlara bağlı olarak kuramların gelişimine göre küçük devlet çalışmalarının yoğunluğu ve niteliği de farklılık göstermiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Küçük Devlet Kavramının ve Çalışmalarının Tarihi

	1950-70: En Parlak Dönem	**1980'ler: Durgunluk Dönemi**	**1990'lar-Günümüz: Yeniden Canlanma Dönemi**
Tarihsel Olaylar	Soğuk Savaş'ın varlığı, Dekolonizasyon sonucu küçük devletlerin sayısındaki artış	Birleşik Devletler hegemonyasının azalması ve küresel karşılıklı bağımlılığın artması	Soğuk Savaş'ın sonu, küreselleşme ve bölgesel entegrasyon, dağılmalar sonucu küçük devletlerin sayısındaki artış
Uluslararası İlişkilerde Baskın Olan Teori	Realizm/Neorealizm	Neorealizm ve Neoliberal Kurumsalcılık	Rasyonalizm ve Sosyal İnşacılık
Küçük Devlet Çalışma Konuları	Küçük devletin tanımı, büyüklük ve dış politika, güvenlik sorunları, uluslararası örgütlerdeki küçük ve mikro devletler	Küçük devlet ve ekonomik bağımlılık, kalkınma sorunları	Küreselleşme sürecinde ve Avrupa entegrasyonunda küçük devletler, etnik-siyasi çatışmalar

Kaynak: Iver B. Neumann & S. Gstöhl, 2004, s.13.

[18] Efraim Inbar & Gabriel Sheffer, "Introduction", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997, s.1-3.
[19] *Ibid.*, s. 4.
[20] Anetta Baker Fox, 1959.

B. Tanımlama Sorunu

Akademik yazın, Uluslararası İlişkiler disiplinindeki diğer birçok kavramda olduğu gibi küçük devlet kavramının tanımlanmasında da uzlaşı sağlayabilmiş değildir. Küçük devlet çalışan araştırmacılar, genel bir tanım olmadığı için ya keyfi olarak kimi kriterlere başvurmuş[21] ya da kullandıkları kriterleri gerekçelendirmek için önceki literatüre sorumluluk yüklemiştir. Bu ise hatalı ve eksik analizlerin yapılmasına[22] ve bu nedenle çalışmaların sonucunda veriler ve kriterlerde çıkan uyumsuzluk, yeni tartışmalara ve kafa karışıklıklarına yol açmıştır.[23] Diğer taraftan genel bir tanımlama yapılacaksa hangi kriterlerin dikkate alınacağı, örneğin nüfus ele alınacaksa eşiğin ne olacağı, disiplin içerisinde çokça tartışılmıştır. Burada yine keyfiliğin öne çıkacağı vurgulanmış[24] ve devlet davranışlarıyla ilgili yanlış yorumlamalara neden olacağı ifade edilmiştir.[25]

Küçük devlet çalışmalarına güç yönünden yaklaşan Rothstein, tanımlamaların yanlış değil eksik olduğunu ileri sürmüş, geleneksel tanımlama çabalarının son dönemde küçük devletlerin uluslararası politikaya yaptığı etkiyi açıklayamadığını belirtmiştir.[26] Örneğin Almanya'nın Fransa'yı, Birleşik Devletler'in de Almanya'yı mağlup ettiği göz önüne alındığında, Fransa'nın ve Almanya'nın veya en az birisinin küçük güç olarak değerlendirilmesi doğru mu olacaktır? Yine aynı şekilde Yunanistan'ın nükleer silaha sahip olması onu büyük güç mü yapacak veya tam tersi Britanya'nın nükleer güçten

[21] Coomonwealth Advisory Group, **A Future for Small States: Overcoming Vulnerability**, London, Coomonwealth Secreteriat, 1997, s.8.
[22] Tom Crowards, "Defining the Category of Small States", **Journal of International Development**, Vol. 14 (2002), s. 143.
[23] Harvey W. Armstrong & Robert Read, "The Determinants of Economic Growth in Small States", **The Round Table**, Vol. 368, No. 92 (2003), s. 100.
[24] Donna Lee & Nicola J. Smith, "Small State Discourses in the International Political Economy", **Third World Quarterly**, Vol. 31, No. 7 (2010), s.1092.
[25] Christopher S. Browning, "Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature", **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 19, No. 4 (2006), s. 670.
[26] Robert L. Rothstein, 1968, s. 21.

mahrum olması onu küçük güce mi dönüştürecektir? Tüm bu sorular, kriterlerin ve eşiğin ne olması gerektiği ile ilgili tartışmaları kapsamaktadır.

Handel ise aslında küçük devlet/güç kavramının anlam ve mantık açısından kendiyle çeliştiğini iddia ederek, konuya çok farklı bir noktadan yaklaşmıştır. Rothstein gibi Handel de uluslararası sistem içerisindeki yapının bir güç hiyerarşisi ve dengesi üzerine kurulduğunu ileri sürmüş fakat küçük devletlerin aslında güçten yoksun, zayıf devletler olduğunu ve zayıf devlet terimini kullanmanın daha uygun düştüğünü belirterek Rothstein'den ayrılmıştır. Ona göre Suudi Arabistan, Çad, Moğolistan gibi küçük devlet olduğu kabul edilen ülkeler, coğrafi küçüklük kriterinin aksine, çok büyük toprak parçalarına sahiptirler. İşte bu nedenle söz konusu ülkeler de dahil olmak üzere tüm küçük devletleri aynı kategoriye koyan şey, onların güç bakımından zayıf olmalarıdır.[27]

Bu iddianın aksine Neumann ve Gstöhl, tanım tartışmalarında küçük devlet ve zayıf devlet kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerektiğine dikkat çekmiş, küçük devletin doğrudan zayıf devlet anlamına gelmediğini ileri sürmüştür. Onlara göre küçük ile büyük arasında yapılan ayrım, güçlü ve zayıf arasındaki ayrımla eş değildir. Çünkü küçük ve büyük kavramları nicel bir ayrımken, zayıf ve güçlü ifadesi nitel bir tanıma sahiptir.[28]

Olafsson, genel kabul görmüş bir tanımın olmamasının, küçük devlet çalışmaları için engel olmayacağını iddia etmiştir. Ona göre küçük devlettense, bağımsızlığın ve ideal boyutun tanımlanması daha önemlidir. Çünkü uluslararası hukukta tanımlanan egemenlik kavramıyla, uluslararası politikada uygulanan bağımsızlık, birbirine denk gelmemektedir. Örneğin, bağımsızlığını elde etmiş bir küçük devlet her yönden, özellikle de dış politikasında, tamamen başka bir devlete bağımlı olabilmektedir. Yine aynı şekilde ideal

[27] Michael Handel, 1981, s.10-11.
[28] Iver B. Neumann & S. Gstöhl, 2004, s.5.

büyüklüğü, bir devletin gücü ve kapasitesi ile bağdaştıran Olafsson, 'sistem kapasitesi' (devletin gücü ve kapasitesi) ve 'birey etkinliği' (bireylerin dış politikayı etkileme gücü) ile açıklamış ve tüm bunlara bakarak küçük devletin özelliklerine ulaşılabileceğini savunmuştur.[29]

Vandenbosch ise küçük devleti tanımlarken, askeri gücü temel kriter olarak almıştır. Ona göre askeri gücü belirleyen coğrafi konum, insan gücü ve doğal kaynaklar ölçülebilirken; ulusal moral, teknik yeterlilik, kültür ve siyasi kurumlar değişkendir ve ölçülemez. Yani askeri yönden zayıf gibi algılanan veya güçlü imajı veren devletler, tam tersi sonuçlar doğurabilmektedir. Tüm bunlara rağmen Vandenbosch küçük devleti, büyük güçlere karşı savaşa giremeyecek devlet olarak tanımlamaktadır. Bu askeri yetersizlik, doğal olarak diplomatik zayıflığa da neden olacak ve küçük devlet, büyük güçler tarafından egemen eşit değil uydu olarak görülecektir.[30]

Jeanne Hey, küçük devlet çalışmaları için üzerinde uzlaşılmış bir tanımı, olmazsa olmaz bir kriter olarak görmemiştir. Hey, tanımlama çabalarının, nüfus, coğrafi büyüklük ve uluslararası ilişkilerdeki etkinlik olarak üç temel kritere odaklandığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra, küçük devlet denilince nüfusu 1 milyondan az olan mikro-devletler (Britanya'nın Karayipler'deki eski sömürgeleri), gelişmiş küçük devletler (Avusturya, Belçika, İsviçre, Hollanda) ve eski sömürge olan ve ilk iki kategoriden daha fazla sayıda bulunan Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki küçük devletlerin anlaşıldığını ileri sürmüştür. Ona göre, işte bu üçlü ayrımlar, genel bir tanımlama yapmayı engellemektedir. Çünkü, Lüksemburg örneği ele alınırsa, coğrafya ve nüfus açısından oldukça küçük olan bu devlet, gelişmiş ve oturmuş bir parlamenter demokrasiye ve bürokrasiye sahiptir. Yine

[29] Björn G. Olafsson, **Small Sates in the Global System**, Aldershot, Ashgate Publishing, 1998, s.3-4.
[30] Amry Vandenbosch, 1964, s.293-4

İsrail, küçük bir bölgeyi işgal etmesine rağmen, bölgesel politikadaki ve uluslararası ilişkilerdeki etkisi bir hayli büyüktür.[31]

Tüm bunların yanı sıra Peter Baehr, belirli bir kavramın ortaya çıkması için literatürdeki tanım tartışmalarını yararlı bulmuştur. Ama örneğin, sadece Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'yı dikkate almanın veya buna nüfus gibi farklı kriterleri eklemenin yeterli olmadığını, küçük devleti oluşturan özelliklerin bir bütün halinde değerlendirmesini önermiştir.[32] Sonuç olarak araştırmacılar, küçük devlet çalışmalarında tek bir tanım üzerinde karar kılamayıp, kendi çalışmaları özelinde farklı kriterleri ve öncelikleri kullanmışlardır. Böylece literatürde nicel, nitel ve algısal olmak üzere üç ayrı kategori gelişmiştir.[33]

II. Küçük Devleti Tanımlama Yöntemleri

A. Nicel Faktörlere Göre Tanımlama

Disiplindeki bir kısım araştırmacılar, küçük devlet ayrımını yapabilmek için somut, ampirik ve kolay ulaşılabilir verileri dikkate almışlardır; nüfus, yüzölçümü, GSMH, mevcut askeri personel ve mühimmatlarının niteliği, uluslararası örgütlerdeki etkinlik (veto hakkı) bu kriterlere örnektir. Çünkü, örneğin nüfus, ekonomik hareketliliği göstermesi bakımından; GSMH, hem ekonomik gücü hem de bu gücün askeri harcamalara kolayca dönüştürülmesi açısından; yüzölçümü ise stratejik yer altı kaynaklara, verimli topraklara ve çevresindeki komşuların niteliğine bağlı olarak önem arz etmektedir.

[31] Jeanne A. Hey, "Introducing Small State Foreign Policy", Jeanne A. Hey (Ed.), **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior**, London, Lynne Rienner Publishers, 2003, s.2-3.
[32] Peter R. Baehr, 1975, s.460.
[33] Nuri Yeşilyurt, **Ortadoğu'da Rejim Güvenliği ve Küçük Devlet: Ürdün Örneği**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 44.

Jean-Luc Vellut, bölgesel ve uluslararası ilişkilere etkisi bakımından, aslında bu kriterlerin bile söz konusu ayrımı yapmak için yeterli olmadığını, çevresel faktörlerin de önemli olduğunu iddia etmiştir. Örneğin, Afrika'da 25 milyon nüfusa sahip bir ülkenin bölgesel etkisi ile Uzakdoğu'da aynı nüfusa sahip bir ülkenin bölgesel ağırlığı farklı olacaktır. Yine de ülkeleri büyük güçler, orta büyüklükteki güçler, küçük güçler ve daha küçük güçler olarak kategorize eden Vellut, nüfus ve GSMH'yi dikkate alarak, yüzölçümü kriterini dışarıda bırakmıştır. Çünkü, mesela Afrika'da her yönden küçük devlet özelliklerine sahip bir ülkenin, çok geniş ama verimsiz toprak parçasına sahip olması bir şeyi değiştirmeyecektir. Vellut, sonuç olarak, küçük devleti en az 10 milyon en fazla 50 milyon nüfusa ve en az 2 milyar dolar en fazla ise 10 milyar dolar GSMH'ye sahip ülke olarak tanımlamıştır.[34]

Crowards ise 190 ülkenin nüfus, yüzölçümü ve GSMH'sine bakarak devletleri, mikro, küçük, orta-küçük, orta-büyük ve büyük devlet olarak kategorize etmiştir. Böylece nüfusu 0.7-2,7 milyon, yüzölçümü 7.000-40.000 km² ve GSMH'si 2,5-0.7 milyar dolar arasında olan ülkeler, küçük devlet olarak belirlemiştir.[35] Fakat burada bir sorun ortaya çıkmaktadır; bir devletin söz konusu özelliklerinin her biri farklı devlet grubuna giriyorsa nasıl karar kılınacaktır? Örneğin, Bahamalar nüfus olarak mikro, yüzölçümü olarak küçük ve GSMH olarak orta-küçük ölçekli devlet grubuna girmektedir. Crowards, bu durumda üç parametreden ikisinin küçük veya daha küçük ölçekli devlet grubuna girdiği için Bahamalar'ın küçük devlet olarak tanımlanacağını ifade etmiştir.[36] Yani bir ülkenin söz konusu üç kriterden en az ikisi küçük veya daha küçük devletler grubuna giriyorsa o ülke küçük devlet olarak nitelendirilmektedir.

[34] Jean-Luc Vellut, "Smaller States and the Problem of War and Peace: Some Consequences of the Emergence of Smaller States in Africa", **Journal of Peace Reasearch**, Vol. 4, No. 3 (1967), s. 254-255.
[35] Tom Crowards, 2002, s. 152-159.
[36] *Ibid.,* s. 149.

Devletlerin farklı özelliklerini ele alan David Vital, büyük güçlerle küçük güçler arasında karşılaştırmalar yapmıştır. Buna binaen Vital, elçilik personel sayısına, GSMH'nin askeri harcamalardaki payına ve ihracat-ithalat ve ürün çeşitlendirme oranlarına bakarak kimi çıkarımlarda bulunmuştur.[37] Fakat bu karşılaştırmalar neticesinde genel bir yargıya ulaşmak imkânsız görünmektedir. Örneğin, İngiltere'nin bazı küçük devletlerdeki ve bu devletlerin İngiltere'deki elçilik çalışanları karşılaştırıldığında, İngiliz diplomatlarının sayıca üstün olduğu gözükmesine karşın bazı vakalarda durum tam tersine dönmektedir.[38] Bunun sebebi, diplomatik olarak İngiltere'ye önem verilmesi veya birden fazla ülkenin sadece İngiltere elçiliğinde temsil ediliyor olması öne sürülebilir. Yine aynı şekilde Ortadoğu'nun küçük devletleri ile İtalya'yı askeri harcamalar yönünden karşılaştıran Vital, bu devletlerin GSMH'sinin askeri harcamalardaki oranının çok daha yüksek olduğunu saptamıştır.[39] Fakat aynı dönemde Avrupa'nın diğer büyük devletleri ve ABD'deki bu oranın, söz konusu küçük devletlere nazaran çok daha yüksek olduğu bilinmektedir.

Yine de Vital, küçük devletleri, ekonomik olarak gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler olarak ikiye ayırmış, birinci grubun nüfusunun 10-15 milyon, ikincisinin ise 20-30 milyon aralığında olması gerektiğini söylemiştir.[40] Olafsson ise nüfus yönünden, gerek vatandaşların politika yapım sürecine etkisinde, gerekse eğitim, beslenme, barınma ve sağlık hizmetlerine erişim imkânında küçük devletlerin daha avantajlı olduklarını iddia etmiştir. İdeal boyut söyleminden hareketle İskandinav ülkeleri, İzlanda ve Lüksemburg örneklerini sunan Olafsson, nüfusun 20 milyon ile 200.000 arasında olması gerektiğini ileri sürmüştür. Fakat çoğu küçük devletin bu kriteri karşılasa da siyasi ve ekonomik yetersizliklerinden dolayı söz konusu avantajlara kavuşamadığını ifade etmiştir.[41]

[37] David Vital, 1967, s. 10-87.
[38] *Ibid.*, s. 18.
[39] *Ibid.*, s. 80-81.
[40] *Ibid.*, s. 8.
[41] Björn G. Olafsson, 1998, s. 14-15.

Tüm bunların yanı sıra Olafsson, küçük devletler için nüfus kriterini, bir milyon olarak belirlemiştir.[42] Aynı şekilde Easterly ve Kraay, küçük devletlerin kişi başına düşen milli gelirlerini karşılaştırdıkları çalışmalarında nüfus üst limitini bir milyon olarak tutmuşlardır.[43] Armstrong ve Read ise Singapur'u esas alarak üç milyon nüfusu üst limit olarak benimsemişlerdir.[44] Sheffer, küçük devletten bahsederken en fazla on beş milyon nüfusa sahip ülke olması gerektiğini ifade etmiştir.[45] Diğer taraftan Commonwealth Sekreterliği, 54 üyesinin 32'sini küçük devlet olarak tanımlamış ve nüfus kriterini 1,5 milyon ve aşağısı olarak belirlemiştir.[46]

Görüldüğü üzere, çeşitli gerekçelerle materyal özellikler arasında farklı eşikler ve aralıklar belirlenmiştir. Bu keyfi kriterler ve ölçütlerin yanı sıra çok fazla etken maddenin bulunması, genel bir çerçevenin çizilmesini engelleyerek kapsayıcı bir tanımı imkânsız kılmıştır. Söz konusu öznel değerlendirmeler, tartışmalı bir durumun doğmasına neden olmuştur; örneğin, nüfus ve GSMH yönünden hemen hemen aynı olan BAE[47] ve İsrail'i[48] küçük devlet olarak kategorize etmek, iki farklı boyutu ortaya çıkarmaktadır: Salt nicel faktörler göz önüne alınırsa, her iki devletin de 'küçük devlet' sınıfına girmesi mantıklı gözükmektedir. Fakat 'küçük' kelimesi, küçük devlet kavramı özelinde anlam itibariyle olumsuz bir nitelik taşımaktadır. Hatta daha önce ifade edildiği gibi Handel, küçük devleti zayıf devlet olarak bile tanımlamıştır. Literatürde ise genel olarak küçük devlet eksiklik, sınırlı etkililik veya tam etkisizlik, mahrumiyet gibi olumsuz anlam taşıyan ifadelerle

[42] *Ibid.*, s. 11.
[43] William Easterly & Aart Kraay, "Small States, Small Problems? Income, Growth, and Volatility in Small States", **World Development**, Vol. 28, No. 11 (2000), s. 2014-5.
[44] Harvey W. Armstrong & Robert Read, 2003, s.101.
[45] Gabriel Sheffer, "The Security of Small Ethnic States: A Counter Neo-Realist Argument", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997, s. 10
[46] Coomonwealth Advisory Group, 1997, s.9.
[47] T.C Dışişleri Bakanlığı, "Ülke Künyesi: Birleşik Arap Emirlikleri", (http://www.mfa.gov.tr/birlesik-arap-emirlikleri-kunyesi.tr.mfa, erişim: 06.12.2019).
[48] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Ülke Künyesi: İsrail", (http://www.mfa.gov.tr/israil-kunyesi.tr.mfa, erişim: 06.12.2019).

açıklanmıştır.[49] Yani BAE ve İsrail'in uluslararası ve bölgesel ilişkilere etkisi düşünüldüğünde aynı kategoride bulunmaları kafa karışıklığı yaratmaktadır. İşte tam da bu sebeple kimi araştırmacılar, nicel öğelerin tek başına ele alınmasının yanlış yorumlamaya neden olacağını ileri sürmüş ve güç faktörünü de analizlerine dahil etmişlerdir.

B. Nitel Faktörlere Göre Tanımlama

1. Güç Üzerine

İnsan ilişkileri üzerinden 'güç' kavramını ele alan Dahl'ın kısaca tanımıyla, bir tarafın bir diğerinin yapmak istemeyeceği şeyi yaptıracak kapasiteye sahip olmasıdır.[50] Uluslararası ilişkiler disiplininde ise çokça tartışılan güç, üzerinde uzlaşı sağlanabilmiş bir kavram değildir: Morgenthau gücü bir tarafın diğer tarafın irade ve eylemleri üzerindeki nüfuzu olarak tanımlamakta ve gücü, tüm politikanın seferber edildiği bir amaç olarak görmektedir. Morgenthau'ya göre güç, hem psikolojik yönüyle (fiziksel temas öncesinde) hem de aktif olarak uygulandığı anda bir ilişki biçimini yansıtmaktadır.[51] Morgenthau'nun güç kaynaklarını ise ampirik, maddi öğeler oluşturmaktadır.[52] Holsti ise gücün tek bir tanımından bahsetmektense eylem(ler)le oluşan etkinin sürecine ve sürekliliğine odaklanmayı daha makul bulmuştur. Böylece Holsti, gücü, diğer unsurları da etkileyen bir süreç ve çok yönlü ilişki biçimi[53], nüfuzu başarılı kılacak kapasite ve söz konusu eylemlere verilecek tepkiler olarak üç temel

[49] Iver B. Neumann & S. Gstöhl, 2004, s. 3; Jeanne A. Hey, 2003, s. 4.
[50] Robert A. Dahl, "The Concept of Power", **Behavioral Science**, Vol. 2 No. 3 (1957), s. 202-203.
[51] Hans J. Morgenthau, **Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace**, New York, Alfred A. Knopf, 1948, s. 13-14.
[52] *Ibid.*, s. 73.
[53] Holsti, Dahl'dan farklı olarak etkinin tek bir sonucu olduğunu düşünmüyordu. Ona göre bir eylemin etkisi, diğer eylemleri ve etkilerini doğuruyordu. Örneğin ABD'nin İran'a yönelik ambargo uygulamasını istediği Türkiye, eğer olumlu bir tepki verirse örneğin Türkiye'nin ödüllendirilmesi gibi yeni bir etki ve ilişki ortaya çıkmakta ve bu süreç devam etmektedir.

maddede özetlemektedir.[54] Holsti gibi Hart da Dahl'ın tek yönlü/deterministik güç ilişkisi tanımını eleştirerek aktörlerin eylemler karşısında çok farklı davranışlarda bulunabileceğini ve bu davranışları başka herhangi bir şeyin de etkileyebileceğini belirtmiştir.[55]

Nye ise gücü, istenilen sonuca ulaşmak için karşı tarafın iradesini etkileme yeteneği olarak tanımladıktan sonra bunu elde etmenin tek bir kaynağı olmadığını ileri sürmüştür.[56] Nye, 1945 sonrasında güç kaynaklarının değiştiğini ve Morgenthau'nun aksine bilim, teknoloji, ekonomik büyüme, kültür, kamu diplomasisi gibi 'yumuşak güç' olarak ifade edilen faktörlerin daha önemli hale geldiğini öne sürmüştür.[57] Nye, yumuşak gücün doğrudan nüfuz etmek değil, nüfuzun önemli bir aracı olduğunu iddia etmiştir.[58] Nye, Holsti ve Morgenthau'ya karşılık 'ilişkisel gücün' karmaşasındansa 'karşılıklı ilişkinin' avantajlarından yola çıkarak geleneksel güç yaklaşımlarını eleştirmiştir.[59] Diğer taraftan Nossel, 11 Eylül saldırılarından sonra Bush yönetiminin ABD dış politikasındaki başarısızlığını güç üzerinden ele almıştır. 'Akıllı güç' olarak kavramsallaştırdığı gücü, sert ve yumuşak güç kaynaklarının harmanlaması olarak nitelendirmiş ve askeri güce başvurmadan önce liberal öğelerin sorun çözücü olarak sonuna kadar tüketilmesi gerektiğini savunmuştur. Böylece ABD özelinde tüm ülkelerin, maddi kaynaklarını boş yere tüketmenin önüne geçeceğini ve onları daha verimli kullanacağını ifade etmiştir.[60]

---

[54] K. J. Holsti, "The Concept of Power in the Study of International Relations", **Background**, Vol. 7, No. 4 (1964), s. 180-182.
[55] Jeffrey Hart, "Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations", **International Organization**, Vol. 30, No. 2 (1976), s. 291.
[56] Joseph S. Nye, **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York, Public Affairs, 2004, s. 2.
[57] Joseph S. Nye, "Soft Power", **Foreign Policy**, Vol. 80 (1990a), s. 154; Joseph S. Nye, "The Changing Nature of World Power", **Political Science Quarterly**, Vol. 105, No. 2 (1990b), s. 179-180.
[58] Joseph S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", **ANNALS**, Vol. 616 (2008), s. 95.
[59] Joseph S. Nye, 1990a, s. 158.
[60] Suzanne Nossel, "Smart Power", **Foreign Affairs**, Vol. 83, No. 2 (2004), s. 138; Joseph S. Nye, "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", **Foreign Affairs**, Vol. 88, No. 4 (2009), s.160-163.

Baldwin ise ilişkisel güç tanımlamalarındaki çok etkenliğe dikkat çekmiştir. Ona göre herhangi bir güç ilişkisini tüm yönleriyle açıklamak, birçok faktörün hesaba katılmasını gerektirmekte ve bu yüzden literatürde sınırlı bir kapsam tercih edilmektedir. Çünkü çok boyutlu güç ilişki analizlerinde kullanılan sayısız girdi nedeniyle olaylar ve sonuçlar arasındaki analitiğin zayıflama ihtimali yüksektir. Örneğin böyle bir durumda bir devlet aynı anda hem güçlü hem zayıf taraf olabilmekte,[61] bu ise çalışmanın amacına uygunluğunu ve kapsamını tartışmalı hale getirebilmektedir. Buradan hareketle disiplin içerisinde küçük devleti nitel özelliklerine göre tanımlayan araştırmacıların, tartışmayı 'güç ilişkileri' üzerinden 'nüfuz' odaklı yürüttüğü görülmektedir. Böylece küçük devlet, ikili ilişkilerinde nüfuz kuracak kapasiteye sahip olmayan ve/veya kendisine yönelen nüfuz eylemlerini engelleyecek yetenekten yoksun devlet olarak tanımlanmaktadır.[62]

2. Nitel Tanımlama

Goetschel, küçüklüğü belirleyen şeyin 'güç' olgusu ve uluslararası sistemin yapısı olduğunu belirtmiş ve gücü açıklayan iki özellik bulunduğunu ileri sürmüştür; karşı tarafı, kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme kabiliyetine 'nüfuz' (pozitif anlamda), dışardan gelecek nüfuz etme çabalarına karşı koyma kapasitesine de 'özerklik' (negatif anlamda) adını vermektedir. Dolayısıyla Wiberg gibi Goetschel de küçük devletlerin güç ilişkilerinde her iki özellikten de yoksun olduğunu ifade etmiştir.[63] "Küçük güç" kavramını sorgulayan Vital ise konuya daha farklı bir yöntemle yaklaşmıştır; O'na göre, kültürü ve dili ile dünyaya etki eden, teknolojik gelişmelere yön veren, hatta dünyayı kaosa sürükleyen ve bozulan uluslararası sistemi tekrar inşa eden sınırlı sayıda devlet

[61] David A. Baldwin, "Interdependence and Power: A Conceptual Analysis", **International Organization**, Vol. 34, No. 4 (1980), s.496-497.
[62] Håkan Wiberg, "The Security of Small Nations: Challenges and Defences", **Journal of Peace Research**, Vol. 24, No. 4 (1987), s. 339, (ss. 339-363).
[63] Laurent Goetschel, "The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today's Europe", Laurent Goetschel (Ed.), **Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies**, Boston, Kluwer Academic Publishers, 1998, s.14-15.

vardır. Söz konusu özellikleri bakımından büyük güçleri nitelendirmek daha kolay ve kullanışlıyken küçük ve orta büyüklükteki güçleri birbirinden ayırmak ve tanımlamak daha zor gözükmektedir.[64]

Aslında hem küçük hem de büyük güçleri keskin sınırlar çizerek tanımlama çabaları teoride sorun yaratmazken pratikte ciddi yanılgılara neden olmaktadır. Örneğin, 'küçük devlet, nükleer güce sahip olmayan ülkelerdir' gibi bir tanımlama, iki taraflı olarak bazı problemler taşımaktadır. Bilindiği üzere, Almanya ve Japonya'nın nükleer silahtan yoksun olmasının yanı sıra 1945 sonrası uluslararası politikada daha az görünür olmuşlardır. Bu durumda örnek tanımlamaya göre söz konusu ülkeler büyük güç kategorisine dahil edilmeyebilir fakat pratikte ne Almanya ne de Japonya gerek somut varlıkları (ekonomi, teknoloji) gerek politik yapı, tarihsel derinlik ve sosyo-psikolojik kökleri gerekse sahip olduklarını askeri güce dönüştürebilme kapasitesi ile büyük güçlerden ayrı bir kategoride düşünülemez.[65]

Diğer taraftan Kuzey Kore ve İsrail nükleer güce sahip olmalarına karşın materyal özellikleri bakımından büyük güç olarak tanımlanamazlar. Ayrıca literatürde yaygın olarak kullanılan küçük devletlerin büyük güçlere karşı koyamayacağı görüşünün aksine Kuzey Kore'nin ABD ve Asyalı müttefiklerine, İsrail'in ise Sovyetler Birliği ve Arap ortaklarına karşı etkili meydan okumaları, küçük devlet tanımlamalarıyla bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla Vital, her iki taraftan da (küçük ve büyük güçler) bu gibi vakaların yaygın olmadığını ifade etmiş ve bunları 'koşullu (contingent)' olarak nitelemiştir.[66] Böylece tanımlama uğraşlarında keskin sınırlamalar koymanın literatürdeki küçük devlet çalışmalarının tüm kazanımlarını yok edeceğini ileri sürmüştür. Sonuç olarak Vital, ikili ilişkiler ve güç üzerinden ele aldığı küçük devleti, 'uzun

[64] David Vital, "The Analysis of Small Power Politics", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971a, s. 15.
[65] David Vital, **The Survival of Small States: Studies in Small Power/Great Power Conflict**, London, Oxford University Press, 1971b, s. 5-6.
[66] David Vital, 1971a, s. 17-19.

dönemde büyük güç için vazgeçilmez ve planlı bir ilişki biçimine sahip olmayan, kısa dönemde ise büyük güce sadece belli durumlarda ve belli politikalarda yardımcı veya engel olabilen devlet' olarak tanımlamıştır.[67]

Bjol ise, 'ilişkisel güç' vurgusu yaparak küçük devletin tek başına bir anlam ifade etmediğini, onun sadece daha büyük devletlerle ilişkisi sonucunda 'küçük devlet' olarak tanımlandığını söylemiştir.[68] Buna karşın Rothstein, ister somut öğeler üzerinden olsun isterse 'ilişkisel güç' bakımından olsun disiplin içerisinde yapılan tanımlama çabalarının, devletler arasında zayıftan güçlüye doğru bir sıralama yapmaktan öteye geçmediğini belirtmiştir. Çünkü ilişkisel güç bağlamında mevcut girişimler, küçük devleti tanımlamadan ziyade daha zayıf taraf olmanın sonuçlarını yinelemekten başka bir anlam ifade etmemektedir. Diğer taraftan sadece küçük güç-büyük güç arasında bir ayrım olmadığını, küçük güçler arasında da farklılıklar bulunduğunu belirten Rothstein, küçük güç/devlet olarak ayrı bir kategori oluşturmanın gerekliliğini vurgulamış ve bu amacın, uluslararası sistemdeki yapısal değişimlere ve küçük güçler arasındaki farklılıklara rağmen küçük güç davranış kalıplarının benzer özelliklerini ortaya çıkarmakla mümkün olacağını savunmuştur.[69]

Küçük devlet kavramına 'zayıf güç' perspektifinden yaklaşan Handel ise Bjol'ün aksine ve Rothstein'a benzer şekilde, küçük güçlerle büyük güçlerin karşılaştırılmasını anlamsız ve kullanışsız bulmuştur. Ona göre zaten ikisi arasındaki güç farkı oldukça belirgindir ve bunu tekrarlamanın tanımlama çabalarına bir katkısı yoktur. Handel için asıl önemli olan husus, zayıf güçlerle diğer zayıf güçlerin karşılaştırılmasıdır. Böylece ortak ve farklı özellikler ortaya çıkarılarak daha kapsayıcı bir zayıf güç tanımlaması yapılabilecektir.[70] Sonuç olarak güç faktörüne göre yapılmak istenen küçük devlet

[67] *Ibid.*
[68] Erling Bjol, "The Small State in International Politics", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971, s. 29.
[69] Robert L. Rothstein, 1968, s. 22-25.
[70] Michael Handel, 1981, s. 36-37.

tanımlamalarında da genel kriterler üzerinde uzlaşı sağlanamamıştır. Bu durumun nedeni, yazarların yine keyfi olarak güç kavramını farklı yorumlamalarıdır. Yukarıda görüldüğü üzere kimi araştırmacılar güç olgusunu ilişkisel olana indirgeyerek bir mukayese biçiminde ele almış, kimisi ise bu ilişkideki nüfuz etme kapasitesine odaklanmıştır. Yine keyfi olarak her ikisinde de ilişki kurulan aktör konusunda fikir ayrılıkları olmuştur. Ayrıca güç kavramının nicel faktörlere göre somutluktan daha uzak yapısı ve dış politika davranışında ve sonuçlarında çok farklı etkenlerin bulunması, yani her eylemin ve neticenin güç ile açıklanamayacak doğasının olması, nitel çalışmaları daha da zorlaştırmıştır.

Fakat bu zorluklara rağmen Vital'in sunduğu koşullu (contingent) durum önermesi, literatürdeki temel soru işaretlerini açıklığa kavuşturan önemli bir kavram olmuştur. Çünkü örneğin ABD ile Vietnam arasındaki savaş düşünüldüğünde tüm göstergeler ABD lehine olsa da coğrafi yapı, askeri moral, söz konusu devlet halklarının savaşa bakışı gibi önceden hesap edilmeyen birçok olgu nedeniyle mücadeleyi Vietnam kazanmıştır. Bu durumda Vietnam'ın büyük güç olduğunu iddia etmek, yanılgıya düşürecektir. Yine İsrail ve Kuzey Kore'nin nükleer silaha sahip olması ve büyük güçlere karşı meydan okumaları, Almanya ve Japonya'nın 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası siyasette daha az görünürlüğü ve nükleer silah kapasitesine sahip olmamaları gibi durumlar 'istisnai' olarak alınıp küçük devlet çalışmalarının önünü açmayı amaçlamıştır. Bunun yanı sıra, Handel ve Rothstein'ın ilişkisel güçten ziyade küçük devletleri kendi içinde değerlendiren ve ortak dış politika davranışlarını incelemeyi öngören düşünceleri de önemli olmasına karşın literatürde kapsayıcı bir tanımlama yapılamamıştır.

C. Algısal Faktörlere Göre Tanımlama

Buraya kadar belirtilen ifadelerden farklı olarak bir kısım araştırmacı, küçük devlet tanımlamalarında algısal faktörlerin niteliğine dikkat çekmiş ve çok daha soyut ve tartışmalı birtakım iddialar ortaya atmışlardır. Buna binaen küçük devlet kavramında algıların önemine değinen Hey, 'bir devletin kendi vatandaşları ve kurumları veya başka devletlerin halkları ve kurumları söz konusu devleti küçük olarak görüyorsa o devlet küçüktür' diyerek algılamanın ya kendi içinde ya da dışarıdan olabileceğini belirtmiştir.[71] Meseleyi güvenlik odaklı olarak ele alan Rothstein ise küçük devleti, 'kendi kapasitesini kullanarak güvenliğini sağlayamadığının ve varlığını sürdürmek için diğer devletlerin ve kurumların yardımına muhtaç olduğunun bilincinde olan devlet' olarak tanımlamıştır. Yine Rothstein, 'diğer devletlerin de bu durumu böyle kabul etmesi gerektiğini' ileri sürmüştür.[72] Aynı şekilde Fox da küçük devleti algısal yönüyle tanımlamıştır. O'na göre küçük devlet; "liderlerinin, devletin siyasi ağırlığının bölgesel politikayla sınırlı olduğunu, ülke güvenliğini sağlamada dış yardıma bağımlı olduklarını ve ülkenin çıkarlarını büyük güçlerin izni ve bilgisi dahilinde gerçekleştirdiklerinin bilincinde olan devlettir."[73]

Daha önce ifade edildiği gibi literatürde 'küçük' kelimesi genellikle negatif anlamıyla kullanılmıştır. Buradan yola çıkan Goetschel, 'geleneksel politik düşüncede küçük devletin, komşularına tehlike oluşturmayan devlet olarak algılandığını ve uluslararası ilişkilerin sert doğasında kırılgan yapılar olarak görüldüğünü' belirtmiştir.[74] Küçüklüğün sadece nüfuz ve özerklik yokluğundan ibaret olmadığını, psikolojik boyutunun da varlığını ifade eden Goetschel, güç eksikliğinden kaynaklanan bu durumun,

[71] Jeanne A. Hey, 2003, s 3.
[72] Robert L. Rothstein, 1968, s. 29.
[73] Annette Baker Fox, "The Small States in the International System, 1919-1969", **International Organization**, Vol. 24, No. 4 (1969), s. 751
[74] Laurent Goetschel, 1998, s.13

küçük devletin kendini küçük olarak algılamasına neden olduğunu öne sürmüştür.[75] Devletleri, geleneksel görüşten bağımsız olarak uluslararası sistemi etkileme yeteneklerine göre dört grupta inceleyen Keohane ise küçük gücü, 'liderlerinin, küçük bir grup içerisinde veya tek başına hareket ederek sistem üzerinde önemli bir etki bırakamayacağını düşündüğü devlet' diye tanımlamış ve küçük devletleri 'sistem-etkisiz (system-ineffectual)' devletler olarak kategorize etmiştir.[76]

Bu tanımlamalar ışığında bir devletin kendini veya bir diğerini küçük veya büyük devlet olarak algılaması, sloganik kabullenişten öte bir anlam içermektedir. Goestchel'in küçük devlet şemasına 'psikolojik boyut' olarak dahil ettiği kavram, bu durumu açıklamada kullanışlı gözükmektedir. Böylece eğer bir devlet kendini küçük olarak algılıyorsa güç öğeleri bakımından eksik olduğunun bilincindedir. Yani somut ve soyut güç faktörlerinden mahrum olmak, dış politikada nüfuz ve özerklik eksikliğine yol açacak ve bu da devletlerin kendilerini küçük devlet olarak algılamasına sebep olacaktır. Özetle söz konusu algı, sistemsel bir döngünün sonucunu ve dış politika eylemlerinin de bir bakıma nedenini teşkil etmektedir. Aksi halde bir devletin rasyonaliteden uzak bir biçimde kendini büyük devlet olarak addetmesi ve dış politika kararlarını buna göre şekillendirmesi, at üstünde kılıç kullanan askerin, tam donanımlı bir tanka karşı yürümesine benzeyecektir.

Sonuç olarak, küçük devleti nicel, nitel veya algısal faktörler kullanarak ele alan araştırmacılar, şimdiye kadar sınırları belli herhangi bir tanım üzerinde uzlaşamamışlardır. Tek bir boyuta odaklanmaktansa, Baldur ve Anders'in ifade ettiği

[75] *Ibid.*, s.17.
[76] Robert O. Keohane, "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics", **International Organization**, Vol. 23, No. 2 (1969), s. 296.

gibi, nitel, nicel ve algısal faktörlerin bir arada ele alındığı çalışmalar yürütmek mantıklı gözükmektedir.[77]

III. Küçük Devletlerin Başlıca Yapı ve Özellikleri

A. Dış Politika Davranışları

1. Ortak Dış Politika Davranışları

Genel tanımıyla dış politika, bir hükümetin belli amaçları ve çıkarları temin etmek için izlediği dış eylemler bütünüdür.[78] Küresel gelişmelere bağlı olarak disiplinde küçük devlet çalışmalarına olan ilginin artıp azaldığı gibi literatürde de küçük devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen faktörler, tarihi kırılmalara ve baskın olan teoriye göre farklılık göstermiştir. Daha önce ifade edildiği gibi, Handel ve Rothstein, küçük devletlerin dış politika eylemlerini incelemeyi ve böylelikle ortak özellikler üzerinden genel yargılara ulaşmayı önermiştir.

Bu minvalde East ve Handel, geleneksel olarak küçük güçlerin belirli dış politika davranış kalıplarında bulunduklarını iddia ederek 8 madde üzerinde durmuşlardır. Onlara göre küçük devletler; "a) Dünya meselelerine düşük katılım, b) uluslararası örgütlere yüksek katılım, c) uluslararası hukuka ve evrensel normlara sıkı sıkıya bağlı olma, ç) askeri seçeneklerdense ekonomik ve diplomatik araçları kullanma ve iş birliğine önem verme, d) güçlü devletlerle ilişkileri bozacak davranış ve politikalardan sakınma ve onların kaynaklarına, dostluğuna ve korumasına bağlı olma, e) sınırlı bir coğrafyada sınırlı ve pasif dış politika faaliyetleri yürütme, f) uluslararası sorunlarda tarafsız olma ve

[77] Baldur Thorhallsson & Anders Wivel, "Small States in the Europe Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?", **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 19, No. 4 (2006), s. 654.
[78] Ronald P. Barston, "The External Relations of Small States", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971, s. 39.

hukuksal önceliği savunan bir pozisyonda bulunma, g) uluslararası sisteme veya güç dengesine çok düşük etkisi olma" gibi ortak dış politika davranışlarına sahiptir.[79]

2. Dış Politika Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Dikkat edileceği üzere yukarıda sıralanan özellikler devletlerin güvenliğini öncelemekte ve analiz düzeyi olarak sadece uluslararası sistemi kullanmaktadır. Çünkü 1945 sonrası dönemde (neo)-realist teorinin ağırlığı ile disiplindeki yaygın görüş, küçük devletlerin dış politika davranışlarını, güvenlik meselelerinin ve dış etkenlerin (büyük güçler ve uluslararası sistemin yapısı) belirlediği yönündedir.[80] Fox'un, II. Dünya Savaşı sırasında çatışan taraflardan gelen savaşa katılma baskılarına (ödül ve ceza politikası) rağmen 5 küçük devletin nasıl sıcak çatışma dışında kalabilmeyi 'başardıklarını' inceleyen temel eseri, bu durumun en iyi örneğini oluşturmaktadır.[81] Çünkü dönemin hem genel yargısı hem de pratik uluslararası politikası, büyük güçlerin talepleri karşısında küçük devletlerin güvenlik kaygıları sebebiyle direnemeyeceğini göstermektedir.

Handel ise iç politik faktörlerin dış politika davranışlarında belli bir öneme sahip olduğunu kabul etmiş fakat küçük devletlerde asıl karar verici düzeyin, özellikle uluslararası krizler ve çatışmalar sırasında, sistemin yapısı olduğunu iddia etmiştir. O'na göre ABD, istese İkinci Dünya Savaşı'na girmeyebilirdi fakat Belçika, Norveç, Polonya gibi zayıf güçlerin (iç politik faktörler savaşa karşı olsa bile) başka seçeneği yoktu. Yine aynı şekilde Mısır, İsrail ile çatışmasında kamuoyunun ne düşündüğüne bakmaksızın Sovyetler Birliği'nin veya ABD'nin yardımı aramıştır.[82]

Bu iddialara karşı çıkan Elman, literatürdeki (neo)-realizm kaynaklı genel yargıya karşın, küçük devletlerin dış politika davranışlarında iç politikadaki etkilerin giderek daha

[79] Maurice A. East, 1973, s. 557; Michael Handel, 1981, s. 53.
[80] Jeanne A. Hey, 2003, s. 8.
[81] Annette Baker Fox, 1959, s.1.
[82] Michael Handel, 1981, s. 261.

belirleyici olduğunu öne sürmüştür. 18. ve 19. yüzyıllarda küçük devlet olarak kabul ettiği ABD'nin dış politika davranışlarını inceleyen Elman, dış etkenlerdense Başkanlık sisteminin yapısının, o dönem ABD askeri politikalarında daha etkili olduğunu iddia etmiştir.[83] Yeni Zelanda'nın dış politika davranışlarında muhafazakâr Ulusal Parti ve reformist İşçi Partisi'nin etkisini inceleyen McCraw ise küçük devletlerin dış politikada 6 ortak davranışına sahip olduğunu belirtmiş ve iki parti temelinde farklı ideolojiye sahip hükümetlerin her bir başlıkta birbirinden çok farklı politikalar yürüttüğünü saptamıştır. Örneğin 1944'te iktidarda bulunan İşçi Partisi, Moskova'da büyükelçilik açmış ama 1949'da seçimi kazanan Ulusal Parti söz konusu elçiliği kapattığı gibi Batı ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeye gayret etmiştir. 1972'de tekrar iktidara gelen İşçi Partisi ise Çin'i tanıyıp elçi atadığı gibi Moskova elçiliğini de yeniden açmıştır.[84]

Benzer şekilde küçük devletlerin dış politika davranışlarında iç faktörlerin belirleyici rolünü ele alan Zhu, Güney Kore'nin Roh Moo-hyuun'sa başkanlığındaki dış politikasını incelemiştir. 2003'te başkanlık koltuğuna oturan Roh, 'barış ve refah' olarak kavramsallaştırdığı dış politikasını, Kuzey Kore'yle uzlaşma ve Kuzeydoğu Asya'daki ekonomik ve güvenlik temelli sorunları iş birliği ile aşma olarak 2 temel sütuna oturtmuştur. Öyle ki ABD'yle güçlü ilişkilere sahip olmasına ve Kuzey Kore'yle tarihi düşmanlığına rağmen Güney Kore, ABD'nin Kuzey Kore rejimini yok etme çabalarını sorgulamaya ve uzlaşı zemini aramaya başlamıştır.[85]

Diğer taraftan Gavlia ve arkadaşları da literatürdeki 'küçük devletlerin dış politika davranışlarını uluslararası sisteme dayandıran' yaygın görüşü eleştirmiş ve Gürcistan dış politikası örneğinden yola çıkarak devletin kimliği ve amaçlarını kendi iç dünyalarına

[83] Miriam Fendius Elman, "The Foreign Policy of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard", **British Journal of Political Science**, Vol. 25, No. 2 (1995), s. 174-5.
[84] David J. McCraw, "New Zeland's Foreign Policy under National and Labour Governments: Variations on the 'Small State' Theme?", **Pacific Affairs**, Vol. 67, No. 1 (1994), s. 7-8, 12.
[85] Zhiqun Zhu, "Small Power, Big Ambition: South Korea's Role in Northeast Asian Security under President Roh Moo-hyun", **Asian Affairs: An American Review**, Vol. 34, No. 2 (2007), s. 71.

göre yorumlayan ve uygulayan yönetici elitlerin dış politikadaki etkisine odaklanmıştır. Klasik teoriler bakımından coğrafi yakınlık, bölgesel ve küresel güç dengesi ve enerji ve ekonomide tam bağımlılığı düşünüldüğünde Gürcistan'ın dış politikada Rusya'yla iyi ilişkilere sahip olması gerekiyorken 2003 Gül Devrimi ve özellikle 2008 Rus-Gürcü Savaşı'ndan sonra Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakashvili, iç politikada Batı tarzı reformlar yaparken dış politikada da Batı'yla yakınlaşan ve aynı zamanda Rusya'dan kopan bir çizgi takip etmiştir. [86]

Yukarıda ele alınan her iki görüşü bir potada eriten Rosenau, devletleri belirli kriterlere göre sınıflandırmış ve devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen faktörler arasında sıralamalar yapmıştır. Böylece Rosenau, küçük devletleri gelişmiş ve gelişmemiş olarak iki gruba ayırmış ve gelişmemiş küçük devletlerin dış politika davranışlarını sırasıyla liderlik (karar vericinin yetenekleri, sahip olduğu değerler ve önceki tecrübeleri), uluslararası sistem ve bürokrasinin; gelişmiş küçük devletlerinkini sırasıyla bürokrasi, uluslararası sistem ve liderliğin belirlediğini öne sürmüştür.[87]

Rosenau'nun analiz yöntemini kullanan Mora, gelişmemiş küçük devlet olarak Paraguay'ı incelemiş ve Paraguay'ın dış politika davranışlarını etkileyen en önemli birimin, devlet başkanı Alfredo Stroessner'in liderliğinde gerçekleştiğini ileri sürmüştür. İkinci etkenin, Paraguay'ın Arjantin ve Brezilya gibi güçlü komşularla coğrafi ve kültürel yönden çevrelenmesi ve bu durumun yarattığı güvensizlik ve kırılganlık algılaması olduğunu ifade etmiştir. Üçüncü etkiye sahip olan şey ise gücün tek kişinin elinde toplanmasına ve böylece dış politikanın şekillendirilmesinde ve uygulanmasında lidere tek başına olanak sağlayan Paraguay devlet sisteminin saltanatvari yönetim biçimi olduğu

[86] Giorgi Gvalia ve diğerleri, "Thinking Ouside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States", **Security Studies**, Vol. 22 (2013), s. 99-102.
[87] James N. Rosenau, **The Study of World Politics Volume I: Theoratical and Methodological Challenge**, New York, Routledge, 2006, s. 176.

sonucuna varmıştır.[88] Böylece Paraguay'ın dış politika davranışlarını sırasıyla liderlik, dış etkenler ve iç politik sistemin belirlediği ortaya çıkmıştır.

Benzer şekilde Rothstein da küçük devletlerin dış politika davranışlarını belirleyen faktörler arasında seçim yaparken sadece iç ya da sadece dış etkenlere odaklanmaktansa daha az veya daha çok iç veya dış faktörleri analizlere dahil etmenin doğru olduğunu ileri sürmüştür. Yani ona göre, bazı dış politika kararlarında dış faktörlerin belirleyiciliği fazlayken bazılarında tam tersi olmaktadır.[89] Sonuçta en otokrat yönetimlerde bile dış politika davranışlarını belirleyen sadece lider değildir. Örneğin dünya üzerinde diktatörlükle yönetilen en kapalı ülke dendiğinde akla ilk olarak Kuzey Kore gelmektedir. Buna rağmen Kuzey Kore'nin dış politika davranışlarını sadece ne Kim Jong-un, ne ülkenin siyasi sistemi ne de başta ABD olmak üzere Güney Kore ve Batılı müttefiklerinin Kuzey'e karşı olan tavrı belirlemektedir. Bunların hepsi, Kuzey Kore'nin mevcut dış politika yapısını az ya da çok etkilemektedir.

B. Güvenlik Politikaları

Tarih boyunca küçük veya büyük tüm devletler, güvenliklerini, egemenliklerini ve fiziki bütünlüklerini korumak için çeşitli aksiyonlarda bulunmuşlardır. Zayıf yapıları nedeniyle küçük devletler için ise dış politikadaki en önemli amaç, güvenliklerini sağlamak olagelmiştir. Bu sebeple zayıf güçler güvenlik açısından dış siyasette çok az seçeneğe maruz bırakılmış ve içinde bulunulan şartlara göre en rasyonel tercihi yapmak zorunda kalmışlardır. Fakat söz konusu kırılganlıkları nedeniyle küçük devletleri, daha güvenli olarak addedilen 'tarafsızlık' statüsü bile büyük güçlerin çıkarcı politikalarından koruyamamıştır. Yine sadece sözlü taahhüt şeklinde değil yazılı olarak yapılan 'ittifak'

[88] Frank O. Mora, "Paraguay: From the Stronato to the Democratic Transition", Jeanne A. Hey (Ed.), **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior**, London, Lynne Rienner Publishers, 2003, s. 13, 16-7.
[89] Robert L. Rothstein, "Foreign Policy and Development Policy: From Nonalignment to International Class War", **International Affairs**, Vol. 52, No. 4 (1976), s. 603.

anlaşmaları da küçük devletlerin istikbalini tamamen garanti altına alamamıştır. Dolayısıyla küçük güçler, anarşik uluslararası sistemde güvenliklerini sağlamak için tarafsızlık ve ittifak politikaları içerisinde çok fazla yöntem kullanmışlardır.

1. İttifak Davranışları

Rothstein, ittifakların temelde siyasi ve askeri olarak 2 farklı amaç için yapıldığını belirtmiş ve tarafsızlığın, ikili ilişkilerde devletlere daha esnek ve bağımsız politika yürütme imkânı sunmasına karşın ittifaka katılmanın, özellikle güvenlik bakımından, avantajlarının çok daha fazla olduğunu öne sürmüştür.[90] Ancak yine Rothstein'e göre tarafların güç bakımından eşit olmadığı ittifaklarda, durum tamamen farklı olabilmekte ve dolayısıyla zayıf taraf için dezavantajlar daha baskın hale gelebilmektedir.[91]

Rothstein'a paralel olarak Handel, zayıf ve büyük güç arasında 'özgür irade' sonucu oluşturulan ittifakların, aslında zayıf taraf açısından seçim değil gereklilik olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre bu tür ittifaklarda zayıf taraf için en önemli şey, dışardan gelecek tehdit karşısında ittifaka girilen büyük güçten, güvenlik ve savunma yardımının nasıl sağlanacağı hususundadır. Çünkü güçlü taraf, zayıf devletlerin bu ittifakları kendi çıkarları için manipüle etmeye eğilimli olduklarını düşünmektedir. Handel bunun için 2 yol önermiştir; birincisi ittifaka girilen güçlü tarafı savunma desteğine bir şekilde ikna etmek, ikincisi ise güçlü tarafın kamuoyunu kendi lehine kullandırtmaktır.[92] Diğer taraftan Handel, küçük devletlerin kendi aralarında oluşturdukları ittifakların sınırlı amaçla ve spesifik bir konu üzerine inşa edildikleri için sürdürülebilirlik ve etki bakımından kullanışsız olduğunu dile getirmiştir.[93]

[90] Robert L. Rothstein, 1968, s. 46-9.
[91] *Ibid.*, s. 118.
[92] Michael Handel, 1981, s. 121-4.
[93] *Ibid.*, s. 129.

Bunların aksine, ikili veya çok taraflı ittifaka katılmanın özellikle üçüncü dünya devletleri için avantajdan çok dezavantaja sahip olduğunu belirten Bernet ve Levy, söz konusu ülkelerin, bir çatışma sırasında ittifaka girilen devlet tarafından tuzağa çekilme, terk edilme veya işgal edilme ihtimallerine karşın, niçin ittifaklara dahil olduklarını, dış tehditlerden veya mecburiyettense iç politik gelişmelere dayandırmıştır. Onlara göre zayıf devletler, dış tehditlere karşı koyacak materyal kaynakların temin edilmesinde ekonomik kısıtlara sahiptir; yani zayıf devletler, güvenliklerini sağlamak için kaynaklarını çıkarma ve geliştirme sürecine girerse, orta ve uzun dönemde ekonomik olarak büyük zarar görecektir. Dolayısıyla bu durum, iktidardaki rejimin güç kaybetmesine ve çıkarlarının tehlikeye girmesine ve sonuçta ülkedeki siyasi yapının istikrarsızlığına sebep olacaktır.[94]

İttifak ilişkilerini "dengeleme (*balancing*) ve peşine takılma (*bandwagoning*)"[95] politikaları ile ele alan neo-realizmin en önemli ismi Waltz, anarşik uluslararası sistemde en büyük amacın 'güvenlik' olduğunu belirtmiş ve bu nedenle sistemin dış politikada küçük devletleri, 'peşine takılma' yerine 'dengeleme' politikasına başvurmaya zorladığını öne sürmüştür. Çünkü daha güçlü olan tarafa katılmanın, öngörülemeyen ve engellenemeyen güç odaklarının çıkmasına ve bu durumun kendi güvenliklerini riske atmasına neden olacağını düşünen zayıf devletler, güvende ve değerli hissettikleri daha zayıf ittifaka katılmaktadır.[96]

Bu iddiaya karşılık Walt ise küçük devletlerin, uluslararası sistemden ziyade ittifaka katılmanın sonuca olan etki düzeyine, tehdit gelen ülkenin veya koalisyonun

---

[94] Michael Barnett & Jack Levy, "Domestic Sources of Alliances and Alignments: The Case of Egypt, 1962-73", **International Organization**, Vol. 45, No. 3 (1991), s. 375-8.

[95] Waltz, dengelemeyi zayıf tarafla ittifak yapmak olarak tanımlarken peşine takılmayı, güçlü olana katılmak olarak tanımlar. Walt ise dengelemeyi, tehdidin geldiği güce karşı diğer devletlerle ittifak kurmak, peşine takılmayı ise bizatihi tehdit eden güç ile ittifak yapmak olarak tanımlamıştır: Stephen M. Walt, **The Origins of Alliances**, Ithaca and London, Cornell University Press, 1987, s. 17. Walt'ın bu tanımını reddeden Schweller ise peşine takılmayı, dengelemenin karşıtı olarak düşünmemektedir. Ona göre dengeleme, var olan değerlerin korunması amacı güderken peşine takılma, istenilen amaçları elde etmeye yönelik bir politikadır: Randall Schweller, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back in", **International Security**, Vol. 19, No. 1 (1994), s. 74.

[96] Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, Massachussets, Addison-Wesley Publishing Company, 1979, s.126-127.

karşılaştırmalı gücüne ve coğrafi yakınlığa göre eylemde bulunduklarını ifade etmiş ve ittifaka katılmayı tetikleyen etkeni, 'tehdit dengesi (*balance of threat*)' kavramıyla açıklamıştır. Böylece küçük devletler genellikle ittifakların savunma gücünde ve sürecin sonucunda çok küçük etkiye sahip oldukları için 'dengelemektense' güçlü tarafın (devlet veya koalisyonu) 'peşine takılırlar.' Yine tehdit algılanan güçlü devletin coğrafi yakınlığı küçük devletleri 'peşine takılmaya' iterken tehdidin geldiği ülkenin görece eşit güce sahip olması, 'dengeleme' politikasının izlenmesine yol açmaktadır.[97] Örneğin, çok cazip olmasına rağmen 1947 Marshall Planı'ndan Çekoslovakya ve Finlandiya'nın yararlanmaması, 1940'ların sonunda Finlandiya deneyimiyle, Norveç ve Danimarka'nın aksine İsveç'in NATO'ya katılmama kararı ve 1945 sonrası dönemde Batı Avrupa'nın liberal ve sosyal demokrat ülkelerinin ABD'nin 'peşine takılma' politikası, Sovyetler Birliği'ne coğrafi yakınlıkla açıklanmaktadır.[98]

Fakat ABD'nin silah ambargosu uyguladığı Batista yönetimini, 1959 Küba devrimiyle ortadan kaldıran Fidel Castro, bu tarihten itibaren içte ve dış politikada ABD'nin çıkarlarına karşı politikalar yürütürken Sovyetler Birliği ile yakınlaşmaya başlamıştır. İlk zamanlarda anti-Amerikanizm ve pro-komünizm söylemleriyle başlayan Castro toprak reformu gerçekleştirmiş ve akabinde Amerikalı şirket sahiplerinin elinde olan tüm kaynakları (şeker kamışı, petrol, hayvan çiftlikleri, bankalar, madenler, demiryolları gibi) millileştirmiştir. Castro'nun bu adımı Amerikalı siyasi çevrelerde büyük bir şaşkınlıkla karşılanmıştır.[99] Küba'nın coğrafi olarak ABD'ye yakınlığı ve Sovyetler Birliği'nden uzaklığının yanı sıra Castro'nun devrimde başarılı olmasında ABD'nin dolaylı yardımının dokunması, Walt'un ve Vayrynen'in iddialarıyla

[97] Stephen M. Walt, 1987, s. 129-31.
[98] Raimo Vayrynen, "Small States: Persisting Despite Doubts", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997, s. 47.
[99] Lois A. Perez, "Fear and Loathing of Fidel Castro: Sources of US Policy toward Cuba", **Journal of Latin American Studies**, Vol. 34, No. 2 (2002), s. 230-231.

uyuşmamaktadır. Dolayısıyla küçük devletlerin ittifak davranışlarında (neo)-realizmin aksine sadece dış faktörlerin belirleyici olmadığı öne sürülmüştür.

David, bu ikilemi 'her tarafta dengeleme' *(omnibalancing)* kavramıyla açıklamıştır. Ona göre zayıf devletler *(Third World)* için birincil ve ikincil tehdit unsurları vardır ve bunlar, birincil tehditlere karşı odaklanabilmek için ikincil tehdit unsurlarıyla ittifaka giderler.[100] Örneğin, Etiyopya'da Haile Selassie yönetimini devirip yeni hükümet kuran Mengistu Haile Mariam'e, ABD'nin devrik kraldan beri süren ekonomik ve askeri yardımı artarak devam etmiştir. Öyle ki Selassie döneminden 1974'e kadar alınan tüm yardımların üçte biri, sadece 2 yıl içerisinde Mengistu'ya verilmiştir. Fakat buna rağmen Mengistu (herhangi bir komünizm taraftarı emare göstermemesine rağmen), o dönemin birincil tehdidi Somali'nin en büyük askeri ve ekonomik destekçisi ve Etiyopya sınırlarında vuku bulan Eritre İsyanı'nın dolaylı tedarikçisi Sovyetler Birliği'yle yakınlaşmaya başlamış ve ABD'nin yerine Sovyetler Birliği'nin askeri yardımını istemiştir. Çünkü ABD'nin verdiği askeri yardım, Eritre isyanıyla başa çıkmak için yeterli gelmiyordu ve dolayısıyla bu durum, Mengistu'nun iktidarda kalmasına tehdit oluşturuyordu. Bu sebeple Mengistu, ikincil tehdit olarak gördüğü Sovyetler Birliği ile ittifak yaparak birincil tehditlerini (Somali, Eritre İsyanı ve iktidarı kaybetme korkusu) bastırmayı amaçlamıştır. David'e göre bu durumu ne 'peşine takılma' ne de 'güç dengesi' kavramları açıklayabilmektedir.[101]

Reitre ise ittifak yapmanın veya tarafsız kalmanın hem avantajları hem de dezavantajları olduğu için teoride ve pratikte herkesçe kabul gören tartışmasız tek bir tercihin savunulamayacağını iddia etmiş ve küçük devletlerin ittifak davranışlarını açıklamada peşine takılma, güç dengesi veya tehdit dengesindense 'öğrenme teorisinin'

[100] Steven R. David, "Explaining Third World Alignment", **World Politics**, Vol. 43, No. 2 (1991), s. 235-6.
[101] *Ibid.*, s. 245-7.

(*learning theory*) en uygun araç olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre karar vericiler, önceki olaylardan alınan derslerle mevcut durum arasında benzeşimler kurarak ittifaka dahil olmayı veya tarafsız kalmayı seçmektedirler. Küçük güçler, güvenliklerini ve bütünlüklerini korumak gibi daha dar amaçlara sahip olduğu için ise dünya savaşları, daha sonra verilecek kararlarda önemli dersler içermektedir.[102]

Örneğin, 19. yüzyılın en bilindik tarafsız devletleri Hollanda, Belçika ve İsviçre, I. Dünya Savaşı'nda da bu tavırlarını sürdürme kararı almışlardır. Ancak Belçika'nın 1914'te işgal edilmesi, savaş sonrası dış politikasını ittifak arayışıyla revize etmesine, Hollanda ve İsviçre'nin herhangi bir istilaya uğramaması ise tarafsızlık durumlarını korumalarına neden olmuştur. Bu üç devlet, II. Dünya Savaşı'nda yine tarafsız kalmayı seçmelerine karşın Belçika ve Hollanda'nın işgal edilmesi, söz konusu iki devletin savaş sonrasında NATO'ya katılmalarına yol açmıştır. Halbuki, tehdit dengesine göre normalde bu üç devlet 1930'ların sonunda ittifak arayışına girişecek ve 1950'lerin ve 1960'ların başında Sovyetler Birliği'ni takip edecek ya da ona karşı dengeleme politikasına başvuracaktı.[103]

2. Tarafsızlık

Tanım olarak tarafsızlık, küçük devletlerin uluslararası çatışmalarda ulusal bağımsızlıklarını ve güvenliklerini sağlamak için savaşan taraflara katılmamayı ve tarafsız kalmayı taahhüt eden dış politika ilkesidir.[104] Tarafsızlığın tarih içerisindeki gelişimi, hukuki ve siyasi olmak üzere iki boyutlu olmuştur. Tarafsızlık, 1907 Lahey Sözleşmesi'nde hukuksal bir niteliğe kavuşturulmuş ve temel olarak savaş sırasında çatışma dışı kalan devletlerin hakları ve sorumlulukları üzerine imza edilmiştir. Lahey'e

[102] Dan Reiter, "Learning, Realism and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past", **World Politics**, Vol. 46, No. 4 (1994), s. 495-8.
[103] *Ibid.*, s. 521-2.
[104] Jean-Marc Ricli, "Neutrality Inside and Outside the EU: A Comparison of Austrian and Swiss Security Policies After the Cold War", Robert Steinmetz & Anders Wivel (Ed.), **Small States in Europe: Challenges and Opportunities**, Farnham, Ashgate, 2010, s. 182.

göre tarafsız devletler savaşlara katılamazlar, çatışan taraflardan herhangi birini destekleyemez veya sempati besleyemezler, savaşanlara topraklarını açamazlar, onlara askeri veya maddi yardım yapamazlar ve son olarak tarafsızlıklarını ihlal eden herhangi bir eyleme karşı kendilerini savunmakla yükümlüdürler. Savaş zamanındaki bu hak ve sorumluluklarına ek olarak tarafsız devletler barış zamanında herhangi bir askeri ittifaka katılamazlar, topraklarında yabancı üslerin kurulmasına izin veremezler ve ama kendilerini savunacak kadar askeri güce sahip olabilirler.[105]

Fakat kavram, uluslararası hukukun sunduğu bu katı tanımdan bağımsız olarak içselleştirilmiş ve yüklenilen anlama binaen uygulamada farklılıklar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla devletler, dış politikadaki davranışlarını gerekçelendirmek için kavramı çıkarlarına göre yorumlamışlardır.[106] Örneğin İsveç, daimi tarafsızlığını (*permanent neutrality*) hiçbir askeri ve politik ittifakın içinde bulunmamak olarak tanımlarken, Avusturya kendi tarafsızlığını bu kadar geniş bir açıdan yorumlamamıştır.[107] Böylece Avusturya, Avrupa Birliği'nin (AB) ortak dış ve güvenlik politikasına katılmayı mümkün kılan yasa değişikliğini gerçekleştirmiştir.[108]

Dolayısıyla disiplinde tarafsızlığın küçük devletler için hukuksal boyutundan ziyade politik ve güvenlik sebepleriyle tercih edilmesi ve uygulanması daha önemli hale gelmiştir. Tarafsızlığın siyasi yönü ise 19. yüzyılın son çeyreğinde devletlerin kilise boyunduruğundan tam manasıyla kurtulduğu ve böylece egemenlik kavramının bugünkü anlamına kavuştuğu bir döneme denk gelmektedir. Çünkü egemen devletler, çıkarlarıyla uyuşan bir durumda savaşmayı kendileri için doğal bir hak olarak görmüşler ve

[105] Laurent Goetschel, "Neutrality, a Really Dead Concept?", **Cooperation and Conflict**, Vol. 34, No. 2 (1999), s. 118.
[106] Jessica L. Bayer & Stephanie C. Hofmann, "Varieties of Neutrality: Norm Revision and Decline", **Cooperation and Conflict**, Vol. 46, No. 3 (2011), s. 285-311.
[107] Paul Luif, "Austria: The Burdens of History", Jeanne A. Hey (Ed.), **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior**, London, Lynne Rienner Publishers, 2003, s. 97.
[108] Jessica L. Bayer & Stephanie C. Hofmann, 2011, s. 293.

çıkarlarının olmadığı meselelerde ise tarafsız olduklarını ilan etmişlerdir.[109] Böylece tarafsızlık, egemen devletlerin çıkarları için savaşa katıldığı veya çatışmadan kaçındığı bir 'amaç' olarak ortaya çıkmıştır.[110]

Ancak tarafsızlık, sistemin zayıf halkaları olan küçük güçler için çıkar elde etmektense varlıklarını, bütünlüklerini ve egemenliklerini koruma amacına yönelik bir 'araç' olagelmiştir. Çünkü tarafsızlık statüsü küçük devletlere siyasi bağımsızlıklarını, coğrafi bütünlüklerini ve savaş sırasında ticari ilişkilerini sürdürebilmelerini sağlarken iç politikada da savaş yanlısı muhalefeti önleyebilmeyi ve böylece siyasi uyumu ve dengeyi koruyabilme olanağı vermiştir.[111] Yani aslında küçük devletler, uluslararası sistemde ve iç politikada yaşadıkları en temel kırılganlıklarını tarafsızlık kurumuyla aşmış bulunmaktadır. Uluslararası politikada taraf olmak ve tarafsız kalmak gibi iki zorunlu tercih arasına sıkışan küçük güçler, söz konusu avantajlarından ötürü tarafsızlığı politik bir enstrüman gibi algılamışlardır.

Tüm bunların yanı sıra İsveç, Finlandiya, Avusturya gibi tarafsızlığı antlaşmalarla garanti edilmiş devletlerin dışında kalan ve kendilerini tarafsız olarak ilan eden küçük güçler ise bunu, olası tehlikelere karşı güvenilir bir imaj yaratma beklentisi[112] ve uluslararası politikada daha aktif rol oynama amacıyla yaptıkları iddia edilmiştir.[113] Ama söz konusu ülkeler, II. Dünya Savaşı ve öncesinde yaşadıkları deneyimlerle tarafsızlığın caydırıcı kalkanının kaybolduğuna kanaat getirerek ittifak politikalarına yönelmişlerdir.[114]

---

[109] Laurent Goetschel, 1999, s. 119.
[110] Andreas Rendl, "Neutrality and the EU: An Austrian View", Laurent Goetschel (Ed.), **Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies**, Boston, Kluwer Academic Publishers, 1998, s. 161.
[111] Laurent Goetschel, 1999, 120.
[112] Gerald Stourzh, "Some Reflections on Permanent Neutrality", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971, s. 97.
[113] Robert L. Rothstein, 1968, s. 245.
[114] Ann-Sofie Dahl, "To Be or Not To Be Neutral: Swedish Security Strategy in the Post-Cold Era", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997, s. 10

C. Ekonomik Yapı

Geleneksel ekonomik teorilere göre bir ülkenin coğrafi genişliği, nüfusunun ve dolayısıyla iç pazarının büyüklüğü o devletin finansal gücünü ve kapasitesini anlamak için temel faktörlerdir. Böylece coğrafi açıdan ve nüfus bakımından küçük olan devletlerin, hem hammadde çeşitliliğinin hem de tarımsal üretiminin yetersizliği ve nüfusunun kıtlığı, iç pazar faaliyetlerinin sınırlı kalmasına yol açmıştır. Bu durum ise tek boyutlu bir ekonomik yapının ortaya çıkmasına, tek ürün üzerine uzmanlaşma ve buna dayalı ihracatın yapılmasına ve dış ticaretin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'daki (GSYH) yüksek oranı sonucunda tüm ekonominin dış ticarete bağımlı hale gelmesine neden olmuştur.[115]

Dolayısıyla Liou ve Ding'in küçük devletleri sosyoekonomik özelliklerini faktör analizi ve kümeleme yöntemi kullanarak alt-gruplara ayıran çalışmasına ve Commonwealth Sekreterliği'nin küçük devlet kırılganlıkları ile ilgili düzenlediği rapora göre, küçük devletlerin ekonomisi temel olarak 3 faktörden mustarip olmaktadır: Birincisi, ekonomik sektörün sınırlı iç pazar ve insan kaynağı nedeniyle çok az ürün çeşitliliğine dayanması; ikincisi, küçük devletlere yatırım çekmenin çok zor olması ve özellikle ada devletlerine taşımacılığın pahalı olması; üçüncüsü, küçük devletlerin sınırlı ürün çeşitliliği sebebiyle uluslararası ekonomik gelişmelere, doğal afetlere, dalgalanmalara ve krizlere çok açık olmalarıdır.[116]

Vital ise coğrafi büyüklüğün, doğal kaynaklar açısından bir şans meselesi olduğunu ve gelişmiş bir ekonomi için her zaman belirleyici olmadığını ileri sürmüştür. Örneğin İsviçre, endüstriyel üretim için doğal kaynak ve ekilebilir toprak bakımından yetersiz olmasına karşın İsveç, kereste ve metalde oldukça zengindir. Dahası, büyük bir

[115] Michael Handel, 1981, s. 220-4.
[116] F. M. Liou & C. G. Ding, "Subgrouping Small States Baed on Socioeconomic Characteristics", **World Development**, Vol. 30, No. 7 (2002), s. 1295-6; Coomonwealth Advisory Group, 1997, s.24-30.

ekonomik güç olan Japonya'nın doğal kaynaklar ve verimli topraklardan mahrum olması, bu iddiayı doğrular niteliktedir. Dolayısıyla Vital'e göre ekonomi için asıl önemli olan şey, bir ülkenin nüfus bakımından büyük olup olmadığıdır. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi kısaca, nüfus, talebi yaratır; talep iç pazarı oluşturur; iç pazarın büyüklüğü, ürün ve kaynak çeşitliliğini sağlar; çeşitlilik, yetişmiş insan kaynağı ve işgücü hareketliliği yaratır ve bunun sonucunda ise mallar, ucuz ve yeterli olarak üretilir ve pazarlanır.[117]

Armstrong ve Read, küçük devletlerin zengin doğal kaynaklara sahip olmasını, her ne kadar kısa dönem için büyümenin ve zenginleşmenin önemli bir kaynağı olarak görse de yenilenmeyen doğası ve sınırlı sektörde kullanılması sebebiyle uzun dönem için iyi bir ekonomik araç olarak düşünmemektedir. Onlara göre küçük devletler, insan sermayesini kullanarak katma değeri yüksek ve çok çeşitli üretimlere yönelmelidir. Çünkü hem ihracat hem ithalat için sınırlı kaynaklara bağımlı olmak, ekonominin düzensiz bir seyir izlemesine ve sık sık dış kaynaklı dalgalanmalardan etkilenmeye açık olacaktır.[118] Ürün çeşitlendirmenin yanı sıra küçük devletler, ticari ilişkilerinde de farklı tercihlerden yana olmalıdır. Handel'e göre büyük güçlerin ticari ilişkilerini siyasi amaçları için de kullanabileceği için küçük devletler, büyük güçlerden ziyade kendilerine denk veya daha zayıf devletlerle ticaret yapmaya öncelik vermelidir.[119]

[117] David Vital, 1967, s. 40-1.
[118] Harvey W. Armstrong & Robert Read, 2003, s.104.
[119] Michael Handel, 1981, s. 235.

İKİNCİ BÖLÜM: KÜÇÜK DEVLET OLARAK KATAR

I. Katar'ı Küçük Devlet Olarak Tanımlamak

A. Coğrafyası ve Nüfusu

Katar Devleti, Basra Körfezi'nin batı kıyısında, Arap Yarımadası'nın ise doğusunda yer alan; güneyde ve batıda Suudi Arabistan, kuzeybatıda Bahreyn, doğuda BAE ve kuzeyde (körfez) İran ile çevrili bir yarımadadır. Tek kara sınırını S. Arabistan ile paylaşan Katar, 550 km'lik sahil şeridine ve Halul, Shira'wa, Alashat gibi adalarıyla birlikte Katar toplam 11.627 km² yüzölçümüne sahiptir.[120] Az yağışlı ve yüksek sıcaklığa sahip iklim, ülkenin bir uçtan diğer uca çöl ve kum tepeleriyle kaplı, kuzeydeki belirli bölgeler hariç tarım bakımından verimsiz bir coğrafyaya sahip olmasına yol açmıştır.[121] Ülke, demografik bakımdan ise Katar vatandaşlarından ve Katar vatandaşlık hakkı olmayan göçmen işçilerden oluşmaktadır. Şubat 2021 itibariyle ülkenin nüfusu, 2.660.788 olarak kayıtlara geçmiştir.[122] Bu sayının yaklaşık %85-90'ı Katarlı olmayan göçmen işçilerden ve öğrencilerden teşekkül etmektedir.[123] Bu göçmen işçilerin çoğunluğu ise Hindistan, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Filipinler, Mısır, Cezayir, Fas ve Filistin vatandaşıdır.[124] Birinci bölümde işlendiği üzere Crowards, 190 ülkenin nüfus, yüzölçümü ve GSMH'sini dikkate alarak yaptığı kapsamlı çalışmasında, nüfusu 0.7-2.7 milyon ve yüzölçümü 7.000-40.000 km2 olan ülkeleri, küçük devlet olarak kategorize

---

[120] Planning and Statistics Autority, "Physical and Climate Features Statistics 2019", 2019a, (https://bit.ly/2POnoUO, erişim:21.11.2020).

[121] Melvin Mathew, "Qatar Agriculture Sector Overview 2020", **Consulting Haus**, 2020, s.7, (https://consultinghaus.qa/index.php/library/, erişim:20.11.2020).

[122] Katar nüfusu yıl içerisinde dalgalanmalar göstermektedir. Örneğin Mayıs 2020'de nüfus 2,8 milyon olarak ölçülmüştür. Bu hareketliliğe, istihdama göre göçmen işçilerin ülkeye girişleri veya çıkışları neden olmaktadır: Planning and Statistics Authority, "Quarterly Bulletin Population Statics: The Second Quarter, 2020", Vol. 18 (2020a), (https://bit.ly/3rGDSM0, erişim:20.11.2020).

[123] Katar Planlama ve İstatistik Kurumu, 2020'nin ikinci çeyreğinde 15 yaş ve üzeri 2,4 milyon nüfusun milliyetini ve ekonomiye katılımını gösteren grafik yayımlamıştır. Buna göre 2,4 milyon kişinin 2,2 milyonu (%91) göçmen, 214 bini (%9) ise Katar vatandaşıdır. Fakat nüfus ve işgücü grafiklerinde 15 yaş altı 400 bin kişinin milliyetine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden toplam nüfusun yüzde kaçının göçmen olduğuyla ilgili net bir sayı verilememektedir: *Ibid.*

[124] Planning and Statistics Authority, "Realising Qatar National Vision 2030: The Right to Development", 14.07.2015, (https://bit.ly/3cM6teq, erişim:20.11.2020), s.26

etmiştir.[125] Dolayısıyla Crowards'ın kriterlerine göre Katar, nicel özellikleri bakımından küçük devlet sınıfına dahil edilebilmektedir. Fakat literatürdeki gibi yüzölçümü ve nüfus bakımından çeşitli kriterler ve eşikler belirleyip ülkeleri kategorize etmektense, nicel özelliklerin neden olduğu kırılganlıkları ele almak, daha yararlı görünmektedir. Çünkü nicel özellikleri bakımından Katar'ı bir kategoriye sokmanın, ne literatüre ne de bu çalışmaya bir katkısı olmadığı gibi onun dış politikasını anlamak için de kullanışlı bir yöntem değildir. Burada önem arz eden husus, Katar'ın veya herhangi bir ülkenin coğrafi özellikleri ve demografik yapısının, o ülke için yarattığı avantajlar veya dezavantajlar ve bunların dış politika davranışlarına etkisidir.

Buradan hareketle Katar'ın, 2,1 milyon km² toprak parçasına, 780 milyar dolar GSMH'ye, 34 milyon nüfusa[126] ve dünyanın en güçlü 17. silahlı kuvvetlerine[127] sahip S. Arabistan'a coğrafi yakınlığı, Riyad'ın Katar üzerindeki tarihi hak iddiaları ve küçük bir devlet olan Kuveyt'in, 1990'da komşusu Irak tarafından işgali, güvenlik bakımından bir kırılganlığa yol açmıştır. Dolayısıyla 1971'deki bağımsızlıktan sonra Katar, 'peşine takılma' stratejisi izleyerek S. Arabistan'ın güvenlik şemsiyesine girmiş, Kuveyt'in işgalinde Riyad'ın yetersiz kalması ile de küresel bir gücün (ABD) korumasını aramıştır. Sonuçta Katar'ın nicel bakımdan küçüklüğü ve bu durumun varlığını sürdürme endişesi doğurması, yani algısal olarak da küçüklüğü kabullenme, Katar için bir kırılganlık yaratmıştır.

Katar'ın coğrafi bakımdan kırılganlığı, 2017 Krizi'nde daha açık bir şekilde görülmüştür. İttifak devletlerinin kara, hava ve deniz ambargosu, Katar Havayolları'nın Afrika uçuşlarını Arap yarımadasının güneyinden, Umman ve Yemen rotasından; Avrupa seferlerini ise İran ve Türkiye üzerinden yapmak zorunda bırakmıştır.[128] Diğer taraftan

[125] Tom Crowards, 2002, s. 152-159.
[126] World Bank, "Saudi Arabia Country Profile", 2018, (https://bit.ly/3sO0ueV, erişim:20.11.2020).
[127] Global Fire Power, (https://bit.ly/3zIFPfC, erişim:22.11.2020).
[128] Aljazeera, "Gulf Blockade Disrupts Qatar Airways Flights", 07.06.2017, (https://bit.ly/2PzB9a1, erişim:09.07.2020).

ülkenin çöl ile kaplı olması ve yer altı ve yer üstü su kaynakları bakımından kıtlık yaşaması, tarımsal ürünlerde dışa bağımlılığa sebebiyet vermiştir. Örneğin "2016'da 486 bin tonluk toplam tarımsal tüketimin %12'si yerli üretimle karşılanırken 2017 Krizi ile bu oran %16'ya çıkmış ve toplam tüketim 340 bin tona düşmüştür. Fakat 2018'de toplam tüketim tekrar 514 bin tona yükselmiş, yerli ürünlerin payı ise %14'te kalmıştır."[129] Dolayısıyla Katar temel gıda ürünlerinin temininde kısa sürede yeni pazarlar bulabilirken, dışa bağımlılıktan kurtulamamıştır. Devlet teşvikleri, yerli tarımı geliştirme programları ve akıllı tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması ile 2023'e kadar %70 oranında kendi kendine yetebilme amaçlanmaktadır.[130] Fakat su kıtlığı ve çetin hava koşulları dikkate alındığında, bu hedef kısa ve orta vadede mümkün gözükmemektedir.

Katar'ın kırılganlığına sebep olan bir diğer unsuru ise nüfusun küçüklüğü ve demografik yapısı oluşturmaktadır. "Ülkede Ortalama 2,75 milyon popülasyonun sadece 350-500 bin kadarı Katar vatandaşıdır ve bunların da 215 bini, 15 yaş ve üzeri gruptadır. Öğrenci, emekli, engelli ve ev hanımları gibi katma değer üretmeyen kesim bir kenara bırakıldığında aktif olarak çalışan Katarlı sayısı 110 bindir."[131] Bu sayının %80'i kamu sektöründeyken, %10'u özel sektörde yönetici, uzman, tekniker gibi yetkinlik gerektiren mevkilerde istihdam edilmektedir.[132] Buna karşılık ülkede aktif olarak 2,06 milyon (1.8 milyon erkek, 250 bin kadın) göçmen çalışmakta[133] ve bunların %90'ı özel sektörde yer almaktadır.[134] Göçmen erkeklerin %75'i az yeterlilik isteyen (esnaflık, inşaat işçiliği, makine operatörlüğü) işlerle meşgul olurken, göçmen kadınların %50'ye yakını, evlerde

[129] Melvin Mathew, 2020, s.7.
[130] *Ibid.*, s.11.
[131] Planning and Statistics Authority, 14.07.2015, s.26.
[132] Planning and Statistics Authority, "Labor Force Sample Survey 2019", 2020b, (https://bit.ly/3dq4KL6, erişim:21.11.2020), s.13.
[133] Planning and Statistics Authority, 14.07.2015, s.26.
[134] Planning and Statistics Authority, 2020b, s.13,

hizmetçilik yapmaktadır.[135] Dolayısıyla Katar, en çok katma değerin üretildiği birincil, ikincil ve kısmen üçüncül sektörlerde tamamen yabancı işgücüne bağımlıdır.

Diğer taraftan Körfez ülkelerinde olduğu gibi Katar'da da uygulanan ve işçi haklarından da öte insan haklarına aykırı bir sistemi barındıran 'Kafala'[136], çeşitli insan hakları örgütlerince eleştirilmekte ve Doha'nın uluslararası imajını zedeleyecek birtakım kampanyalar düzenlenmektedir. Buna karşılık Doha, 2015'ten beri yabancı işçilerin haklarına yönelik çeşitli iyileştirmeler yapmaktadır. Dolayısıyla; "tüm göçmen işçilerin, işverenin iznine gerek duymadan iş değiştirme ve ülkeden çıkış yapma özgürlüğünü veren yasa, onaylanmıştır. Ayrıca ülkeye gelecek işçilerin üçüncü bir kişinin aracılığı olmadan bireysel başvuru yapabilecekleri 20 vize merkezi açılmıştır. Yine işçi sömürüsünü engellemeye yönelik asgari ücret uygulaması yürürlüğe sokulmuş ve bir sigorta fonu oluşturulmuştur. Sendikalaşmanın yasak olduğu Katar'da, işçilerin kendi seçtikleri temsilcileri içeren ve işçi sorunlarının gündeme alınacağı bir 'Ortak Komite' kurulmuştur."[137]

Tüm bunlara rağmen İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) yayımladığı bir raporunda, reformların pratikte başarısız olduğunu ve işçi istismarının ve simsarlığının devam ettiğini belirtmiştir.[138] Yine Amnesty International da bu rapora paralel şekilde Kafala sisteminin hâlâ devam ettiğini bildirmiştir.[139] Ayrıca 2010'dan beri 6.500 işçinin kötü çalışma koşulları ve yetersiz sağlık hizmetleri yüzünden hayatını kaybettiği ilgili haberler öne sürülmüştür.[140] Buna binaen Hollanda, Norveç ve Almanya milli takımları,

---

[135] *Ibid.*, s.14.
[136] Kali Robinson, "What Is the Kafala System?", **Council on Foreign Relations**, 23.03.2021, (https://on.cfr.org/2WOhWoy, erişim:01.04.2021).
[137] Government Communications Office, "Labour Reform", (https://bit.ly/3BGdZ4h, erişim:24.11.2020).
[138] Human Rights Watch, "Qatar: Little Progress on Protecting Migrant Workers", 24.08.2020, (https://bit.ly/3sQ8H23, erişim:24.11.2020).
[139] Amnesty International, "Reality Check 2020: Countdown to The 2022 World Cup", 2020, (https://bit.ly/2PRF5my, erişim:24.11.2020).
[140] Pete Pattisson ve diğerleri, "Revealed: 6,500 Migrant Workers Have Died in Qatar since World Cup Awarded", **The Guardian**, 23.02.2021, (https://bit.ly/3ml6QjA, 01.04.2021).

2022 Dünya Kupasını ve Katar'ın kabarık insan hakları ihlallerini protesto etmişlerdir.[141] Bu eylemlere daha fazla ülkenin katılacağı düşünülürken protestoların boykota dönüşme ihtimali de tartışılmaktadır.[142]

B. Ekonomik Yapısı

Katar, tarım ve hayvancılık bakımından elverişsiz bir coğrafyaya ve küçük bir toprak parçasına sahip olmasına karşın, egemenlik sınırları içerisinde dünyanın kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 15'ini (872 trilyon fit küp) barındırmaktadır.[143] 1971'de keşfedilen dünyanın en büyük doğalgaz alanını (Kuzey Alan ve Güney Pars) İran ile paylaşan Katar; Rusya ve İran'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü doğalgaz kaynağını idare etmektedir.[144] 1989 Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) zirvesinde Körfez komşularına doğalgaz ihraç edecek boru hattı projesini (Dolphin Project) tanıtan Katar, Riyad'ın engelleme çabalarından aldığı ders sonucu 1993'te Rass Laffan LNG Şirketi'ni kurmuş ve 2006'dan bugüne dünya LNG arzında en büyük paya sahip ülke olagelmiştir.[145] Diğer taraftan doğalgaz kadar olmasa da 25,2 milyar varil kanıtlanmış petrol yataklarıyla dünya rezervinin %1.5'ine sahiptir.[146]

Fakat doğal kaynaklar bakımından zengin olmak, sürdürülebilir bir kalkınmaya, güçlü bir ekonomiye veya refah bir topluma dalalet değildir. Örneğin Venezuela, kanıtlanmış 300 milyar varillik petrol yataklarıyla dünyanın en çok rezervine sahip olmasına rağmen[147], finansal tükenmişlik, yoksulluk ve döviz kıtlığıyla boğuşan ve hatta

---

[141] Aljazeera, "Why are Football Teams Protesting against Qatar 2022 World Cup?", 28.03.2021, (https://bit.ly/3sNWNG3, erişim:01.04.2021).
[142] Zak Garner-Purkis, "World Cup Qatar 2022: Calls For A Boycott Spring From The Arctic Circle", **Forbes**, 28.03.2021, (https://bit.ly/39F6Aqo, erişim:01.04.2021).
[143] Energy Information Administration, "Qatar", 20.10.2015, (https://bit.ly/3t8ZSk1, erişim:22.09.2020).
[144] *Ibid*.
[145] Justin Dargin, "Qatar's Natural Gas: The Foreign-Policy Driver", **Middle East Policy**, Vol. 14, No. 3 (2007), s. 139-140.
[146] Energy Information Administration, 20.10.2015.
[147] BP, "Statistical Review of World Energy", Vol. 69, 2020, (https://on.bp.com/3mDVqHx, erişim:22.12.2020).

petrol ithal etmek zorunda kalan bir ülke durumuna gelmiştir.[148] Yine İran, muazzam petrol ve doğalgaz kaynaklarına karşın, yıllardır ekonomik krizle mücadele etmektedir. Dolayısıyla zengin doğal kaynakları idare etmenin en büyük riski, 'rantçı devlet' ekonomisine dönüşmektir ki bu ülkelerin finansal çöküş yaşamalarındaki temel sebep de budur. Ayrıca İran ve Venezuela örneğinde olduğu gibi devletin yönetim şekli, ekonominin idaresi, uluslararası sisteme entegre olma biçimi ve kaynakların çeşitlendirilmesi, ekonominin sürdürülebilirliği açısından hayati niteliktedir.

Böylece kavramsal açıdan bakıldığında Katar'ın ekonomik kapasitesi, muazzam büyüklükteki yer altı kaynakları sayesinde, küçük devletler için belirlenen ekonomi eşiklerinin dışında kalmaktadır. Örneğin Croward, GSYH'si 0,7-2,5 milyar dolar arasında olan ülkeleri, küçük devlet olarak sınıflandırmıştır.[149] Bu eşiğin belirlendiği 2002 yılında bile Katar'ın GSYH'si 20 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve 2019 yılı itibariyle bu meblağ 175 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.[150] 2000-2014 arasında kişi başına düşen GSMH'ye yönelik sıralamalarda ise her sene dünyanın en zengin ülkesi olan Katar'ın 2012'deki kişi başı GSMH'si 132 bin dolar ile rekor bir seviyeye ulaşmıştır.[151] Fakat birinci bölümde belirtildiği gibi, az nüfusa ve zengin doğal kaynaklara sahip küçük devletler ekonomik faaliyetlerini sınırlı sektörlerde gerçekleştireceği ve ihracatta sınırlı kaynaklara bağımlı kalacağı için ekonominin düzensiz bir seyir izleyip dış kaynaklı dalgalanmalardan etkileneceği ileri sürülmüştür.[152]

Bu minvalde Katar'ın ekonomik faaliyetlerinin GSYH'deki oranı dikkate alındığında doğal kaynaklar ile bağlantılı sektörlerin büyük bir payı vardır. Örneğin 2008'de bu sektörlerdeki ekonomik faaliyetler GSYH'nin %55'ini; 2016'da %29,

[148] Kathleen Schuster, "5 Things to Understand about Oil-Rich, Cash-Poor Venezuela", **DW**, 19.04.2017, (https://bit.ly/3mOgbkd, erişim:18.11.2020).
[149] Tom Crowards, 2002, s. 152-159.
[150] World Bank, "GDP (current US$) – Qatar", 2020a, (https://bit.ly/3mDWYl0, erişim:22.12.2020).
[151] *Ibid*.
[152] Harvey W. Armstrong & Robert Read, 2003, s.104.

2017'de %32 ve 2018'de %37'sini oluşturmuştur.[153] Yıllar içinde oransal bakımdan yaşanan bu düşüş, diğer sektörlere eşit bir şekilde dağılmamıştır. Yani 2022 Dünya Kupası ev sahipliğini Katar'ın kazanması, yapı-inşaat sektöründeki faaliyetlerin ve GSYH'deki payının artmasına paralel olarak doğal kaynaklarla ilgili iktisadi aktivitelerde ve dolayısıyla GSYH içindeki oranında daralmaya yol açmıştır.[154] Ayrıca imalat sektörünün başlıca ürünleri, petrol ve doğalgazdan elde edilmektedir. Dolayısıyla bu sektörün GSYH'deki ortalama %10'luk dilimi yer altı kaynakları sektörüne dahil edildiğinde, ekonomik faaliyetlerin yaklaşık %75'i, petro gaz ve yapı-inşaat sektörlerinde gerçekleşmektedir.[155]

Diğer taraftan ihracat ürünlerinin çeşitliliği incelendiğinde yine doğal kaynakların ezici üstünlüğü ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2009 yılı referans alındığında toplam ihracatın %83'ü sadece yer altı kaynaklarından, geri kalan %17'lik kısmın çoğunluğu ise petro gazdan elde edilen birtakım kimyevi ve yan ürünlerdir.[156] Yalnızca petrol ve doğalgazın ihracattaki oranı 2013'te %91, 2016'da %82 ve 2018'de %85 olarak gerçekleşmiştir.[157] Dolayısıyla Katar, yurtiçi iktisadi faaliyetlerde ve ihracat ürünlerinde doğal kaynaklara ve petro gazdan üretilen sektörlere bağımlıdır. Daha önce ifade edildiği gibi nüfusun küçüklüğü, bir iç pazarın oluşmasını engelleyip tek boyutlu iktisadi yapıyı daha da derinleştirmekte ve küçük devlet ekonomilerinde bir kırılganlık doğurmaktadır.

Buradan hareketle, henüz iktidarının ilk zamanlarında Hamad, güvenliği; gaz ve petrole bağımlı ekonominin kaynaklarını çeşitlendirmek olarak tanımlamıştır.[158] Böylece 1995'te iktidarı ele geçirmesi akabinde modernleşme ve demokratikleşmeye yönelik

[153] Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2008, 2016, 2017, 2018", (https://bit.ly/3g2z4yu, erişim:03.09.2020).
[154] *Ibid*.
[155] *Ibid*.
[156] Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2010", (https://bit.ly/3tceFul, erişim:03.09.2020).
[157] Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2013, 2016, 2018", (https://bit.ly/3g2z4yu, erişim:03.09.2020).
[158] David B. Roberts, "Understanding Qatar's Foreign Policy Objectives", **Mediterranean Politics**, Vol. 17, No. 2 (2012), s. 236.

önemli adımlar atmış ve ekonomik reformları hayata geçirmiştir. Örneğin, 1998'de ilk kez Ticaret ve Endüstri Odası'nın seçimleri gerçekleştirilirken, 1999'da kadınların ve erkeklerin aday olduğu ve oy kullandığı yerel yönetim seçimleri yapılmıştır. Dahası, 2003'te Anayasa tasarısı Katarlıların oyuna sunulmuş ve ezici bir çoğunlukla kabul edilmiştir.[159] Öyle ki Anayasa'nın ilk maddesi, devletin yönetim biçimini demokrasi olarak tanımlamış, ikinci ve üçüncü bölümü ise; cinsiyeti, dili, dini, rengi ve milleti fark etmeksizin tüm vatandaşların eşit ve özgür olduğunu ve bu hakların ve sorumlulukların hukuk ile garanti altına alındığını bildirmiştir.[160] Ayrıca 2030 Ulusal Vizyon taslağı, Anayasa'nın bu ilkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır.[161]

Dolayısıyla Katar, uluslararası toplumda (özellikle ABD); Arap ve Müslüman popülasyonuna karşın, Körfez'deki komşularından farklı olarak Batı norm ve değerlerini benimseyen bir ülke imajı inşa etmeyi ve hukuk mekanizması ve hesap verilebilirlik ile dış yatırımcının ve büyük güçlerin sempatisini kazanmayı amaçlamıştır. Böylece 1995'ten itibaren her sene artan bir biçimde Katar'a yabancı (dış) yatırım[162] gelmeye başlamıştır. Planlama ve İstatistik Otoritesi, 2019'un ikinci çeyreği itibariyle Katar'da bulunan toplam 210 milyar dolar dış yatırımın 62 milyar dolarının portföy ve doğrudan (fiziki) yabancı yatırım olarak bildirmiştir.[163] Örneğin 2009'da Katar'daki yabancı yatırım GSMH'nin %48'ine denk düşüyorken[164] 2019'da bu oran %120 olarak ölçülmüştür.[165]

---

[159] Mehran Kamrava, "Royal Factionalism and Political Liberalization in Qatar", **Middle East Journal**, Vol. 63, No. 3 (2009), s.402,
[160] The Constitution, (https://bit.ly/39xeR0p, erişim: 17.04.2020).
[161] General Secretariat for Development Planning, "Qatar National Vision 2030", 01.07.2008, (https://bit.ly/3BL3RYd, erişim:13.11.2019), s.10.
[162] Yabancı yatırım; uzun dönemli borçlar (krediler), kısa dönemli ticari finansal araçlar, doğrudan dış yatırımlar (fiziki), portföy yatırımları ve finansal türevleri kapsamaktadır. Bu çalışmada stok veriler baz alınmıştır.
[163] Planning and Statistics Authority, "Qatar Foreign Investment Survey Q2 2019", 2019b, (https://bit.ly/3saA1H4, erişim:18.11.2020).
[164] Planning and Statistics Authority, "Qatar Foreign Investment Survey 2010", 2010, (https://bit.ly/2QjU74M, erişim:18.11.2020).
[165] Planning and Statistics Authority, 2019b.

Diğer taraftan Şeyh Hamad 2005'te Katar Yatırım Otoritesi'ni (QIA) kurmuş ve doğalgaz ve petrol gelirlerinden artan sermayeyi uluslararası yatırımlara kanalize ederek ekonomi kaynağını çeşitlendirmeyi amaçlamıştır.[166] SWFI'ye göre toplam malvarlığı 300 milyar doları geçen QIA, dünyanın en varlıklı 11. yatırım otoritesidir ve yaklaşık 40 ülkede faaliyet göstermektedir.[167] Avrupa'da önemli yatırımlar gerçekleştiren QAI, örneğin sadece İngiltere'de 55 milyar dolarlık malvarlığı yönetmektedir. Yine Almanya, İtalya ve Fransa'da önemli yatırımları bulunan QAI, spordan borsaya, otomotivden bankacılığa, tarihi ve ikonik yapılardan modaya kadar birçok alanda faaliyet göstermektedir.[168] QAI, son yıllarda yönünü ABD ve Asya ülkelerine çevirmiş ve teknoloji alanındaki yatırımlara için ciddi miktarlarda bütçe ayırdığını duyurmuştur.[169]

Sonuç olarak Katar, ekonomik kaynaklarını çeşitlendirmek için önemli adımlar atmasına rağmen kırılgan ekonomi ve dış kaynaklı dalgalanmalardan etkilenme potansiyelini sürdürmektedir. Katar'ın çok az nüfusa sahip olması kısa dönemde büyük bir ekonomik büyüme ve refah yaratmasına karşın yer altı kaynaklarının yenilenemeyen yapısı nedeniyle bu ivme uzun dönemde sürdürülebilir gözükmemektedir. Her ne kadar 2040 yılı sonrasında petrol ve kömüre olan talep hızlı bir şekilde azalıp düşük karbon salınımlı, nakliyesi (LNG biçiminde) ve enerjiye dönüştürülmesi daha kolay olan doğalgaza talebin kademeli şekilde artacağı tahmin edilse de[170] LNG arzında yeni güç merkezlerinin ortaya çıkması, Katar'ın sürdürülebilir büyümesini tehdit etmektedir. Örneğin; tüm ihracatın, 2010'da %63'ü, 2014'te %71'i, 2016 %60'ı ve 2018'de %56'sı

[166] Qatar Investment Authority, "About Us: History", (https://bit.ly/3h1uZtL, erişim:16.12.2020).
[167] Sovereign Wealth Fund Institute, "Top 95 Largest Sovereign Wealth Fund Rankings by Total Assets", (https://bit.ly/3tloTcL, erişim:26.11.2020).
[168] Bahattin Gönültaş, "Qatar Continues Investments across World", **AA**, 27.11.2020, (https://bit.ly/2QfYNZ4, 16.02.2021).
[169] Andrew England, "Qatar Sovereign Wealth Fund Seeks Health and Tech Deals", **Financial Times**, 26.04.2020, (https://on.ft.com/3uIbJ94, erişim:16.12.2020); Simone Foxman, "Qatar Wealth Fund Plans Asia Push With Focus Still on U.S.", **Bloomberg**, 19.01.2021, (https://bloom.bg/3d7QyaE, erişim:16.02.2021).
[170] IMF, "The Future of Oil and Fiscal Sustainability in the GCC Region", **Middle East and Central Asia Research Departments**, Vol. 20, No. 1 (2020), s. 7-11.

yalnızca Japonya, Güney Kore, Hindistan, Singapur ve Çin'e yapılmıştır.[171] Katar'ın 2014 sonrası yaşanan genel ihracat rakamlarındaki düşüşün yanı sıra söz konusu ülkelere ihracat meblağı ve oranı da düşmüştür. Bunun en temel sebebi ise LNG arzında ABD ve Avustralya'nın hızlı yükselişi, Katar'ı yakalamaları ve özellikle Asya ve Pasifik pazarını ele geçirmelerinin yanı sıra doğalgaz fiyatlarında yaşanan büyük düşüşler olmuştur.[172]

II. Katar'ın Kuruluşu

Basra Körfezi, Arap yarımadasının kuzeydoğu kıyıları ile İran'ın güneybatı sahilleri arasında kalan, kuzeyde Basra'dan başlayıp Hürmüz Boğazı'nda biten ve Umman Körfezi ve Hint Okyanusu'na açılan coğrafi bölge olarak bilinmektedir. Körfez, Güney Asya'yı Avrupa Kıtası'na bağlayan Baharat Yolu'nun güzergahlarından birine sahip olduğu için stratejik, ticari ve finansal bakımdan önemli limanlara ev sahipliği yapmıştır. Çöl ve deniz arasında sıkışmış zor bir coğrafya, bölge insanını iç ve açık denizlerde balıkçılık, inci avcılığı ve ticareti; karada ise hurma yetiştiriciliği ve ticareti yapmaya mecbur bırakmıştır.[173] Böylece Körfez toplumu, oluşturulan ticaret rotaları ile dış dünyayı tanıma ve etkileşim kurma imkanı bulmuştur.[174] Fakat ekonomik çeşitliliğin çok kısıtlı, ticaretin ise korsancılık faaliyetlerinden ötürü riskli olması, kırılgan bir ekonominin ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu ise Körfez'de politik yapının gelişimini geciktirmiştir.[175]

---

[171] Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2010, 2014, 2016, 2018", (https://bit.ly/3g2z4yu, erişim:03.09.2020).
[172] IEA, "LNG Exports for Selected Countries, 2015-2025", 10.06.2020, (https://bit.ly/3tbvV2L, erişim:17.02.2021).
[173] Petrolün keşfine kadar Körfez'in ayrıntılı ekonomik yapısı için bknz: S. B. Miles, **The Countries and Tribes of the Persian Gulf**, London, Harrison and Sons, 1919, s. 374-418; Paul W. Harrison (1924), **The Arab at Home**, London, Hutchinson&Co, 1924, s. 71-95.
[174] Peter Lienhardt, **Shaikhdoms of Eastern Arabia**, (Ed. Ahmed Al-Shahi), New York, Palgrave Macmillan, 2001, s. 1-2.
[175] James Onley & Sulayman Khalaf, "Shaikhly Authority in the Pre-oil Gulf: An Historical-Anthropological Study", **History and Anthropology**, Vol. 17, No. 3 (2006), s. 192-3.

Siyasi bakımdan uzun bir dönem boyunca Arapların ve İranlıların otorite kurmak için mücadele ettiği Körfez, 15. yüzyıldan itibaren denizaşırı devletlerin de ilgisini çekmeye başlamış ve Portekiz, Hollanda, Fransa ve Britanya'nın özellikle ticari rekabet alanı haline gelmiştir.[176] İşte böyle bir coğrafyada Bahreyn, Kuveyt, Hürmüz, Katif ve Maskat ticaretin canlı olduğu kıyı kentleri olagelmişken; Katar, az bilinen, fetihçilerin ilgisini çekmemiş, Mezopotamya'ya ulaşan büyük kervan rotalarına uzak ve Körfez'in siyasi karışıklıklarında çok az rol oynayan bir yarımada olarak kalmıştır. Dolayısıyla Katar toplumu, çeşitli sebeplerle (genellikle siyasi) çevre adalardan ve Arap anakarasından gelen göçmenler ihtiva etmiştir.[177] Böylece Katar yarımadasında 19. yüzyılın sonlarına değin, Bahreyn ve Kuveyt'teki gibi merkezi bir otorite ortaya çıkmamıştır.[178]

Aslına bakılırsa 19. yüzyılın başlarına kadar Basra Körfezi'nin Arap kıyıları, bölgede etkinlik gösteren tüm devletler tarafından Korsan Kıyıları olarak tanımlanmış ve özellikle Britanya bu bölgeyle fazla ilgilenmemiştir. Fakat Napolyon'un doğu seferleri, Britanya'nın dikkatini Körfez'e ve Umman'a kaydırmasına ve buna binaen kıyı kentlerinde çeşitli kabilelerin politik bakımdan kendi otoritelerini sağladıkları sürece önayak olmuştur.[179] Böylece Katar açısından süreç şöyle gelişmiştir; birincisi, Britanya'nın (Doğu Hindistan Şirketi aracılığıyla) antlaşmalar silsilesiyle Körfez'deki şeyhlikler üzerinde otoritesini sağlaması; ikincisi, Kuveyt'ten ayrılan El-Halife kabilesinin önce Katar'a göçü ve daha sonra İranlıların elinden Bahreyn'i alarak iktidarını kurma süreci ve son olarak ise Katar'da aslında çok eskiden beri ikamet eden, zengin ve

[176] George N. Curzon, **Persia and Persian Question Volume. II**, London, Longmans, Green, and CO, 1892, s. 406-7.
[177] Rosemarie Said Zahlan, **The Creation of Qatar**, London, Croom Helm, 1979, s. 26-8.
[178] Mehran Kamrava, 2013, s. 107.
[179] J. B. Kelly, **Britain and the Persian Gulf 1795–1880**, Oxford, Oxford University Press, 1968, s. 60-61**'den aktaran** Robert T. Harrison, **Britain in the Middle East, 1619-1971**, New York, Bloomsbury, 2016, s. 34-35.

öne çıkan kabilelerin varlığına rağmen adı çok fazla duyulmamış El-Tani ailesinin önemli bir olay vesilesiyle sivrilerek Britanya'yla yakınlaşmasıdır.

Buna binaen 1789'da Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesiyle Baharat Yolu'nun daha çok kullanılan Kızıldeniz-Mısır güzergahı tehlikeye girmiş ve Britanya için Körfez, Portekiz işgalinden iki asır sonra yeniden önemli hale gelmiştir.[180] Dahası Napolyon, Mısır'la yetinmeyip Britanya'nın Güney Asya'daki çıkarlarını ele geçirmek istemiş ve Basra ve Hint Okyanusu'nda Londra için bir tehdit olmaya başlamıştır.[181] Böylece İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, 1798'de tüm Körfez bölgesinde etkili olan Umman Sultanı Seyid Sultan bin Ahmed[182] ile Fransa'ya hiçbir ticari ayrıcalık verilmeyeceği üzerine anlaşmıştır.[183] Bu önemli desteğin yanı sıra İngilizlerin deniz gücündeki bariz üstünlüğü, Fransızların Körfez'e sızma girişimlerini sonuçsuz bırakmıştır.[184] Fakat İngiltere için asıl tehlike, Körfez'deki rakip kabileler arasında vuku bulan deniz savaşları ve Bahreyn ve İran'ın askeri bakımdan güçsüzlüğü sonucunda İngiliz ticaret gemilerini hedef alan 'korsanlık' faaliyetleri olmuştur.[185] Dolayısıyla siyasi bir kurum olarak yeni oluşmaya başlayan Körfez şeyhlikleri ile Britanya'nın doğrudan temasları İngilizlerin korsancılığı bitirmeye yönelik büyük bir mücadeleye giriştiği 1820 yılı itibariyle başlamıştır.[186]

---

[180] J. E. Peterson, "Britain and the Gulf: At the Periphery of Empire", Lawrence G. Potter (Ed.), **The Persian Gulf in History**, New York, Palgrave Macmillian, 2009, s. 279.
[181] Uzi Rabi, "Britain's 'Special Position' in the Gulf: Its Origins, Dynamics and Legacy", **Middle Eastern Studies**, Vol. 42, No. 3 (2006), s. 352.

[182] 1792'de yeğeni Hamad bin Said'in ölümü üzerine Maskat yönetimini ele geçiren Sultan, parçalanmış Umman toprakları ve Zanzibar üzerindeki egemenliğini sağlamaya ve büyük bir hızla topraklarını genişletmeye başlamıştır. Böylece Umman limanlarında iktidarını kurar kurmaz Keşm ve Hürmüz adalarını ve bunların bağlı olduğu Bender Abbas limanı ve Minab kıyı kentini; daha sonra ise Çabahar ve Gwadar limanlarını işgal etmiştir. Böylece Umman Sultanı, tüm Hürmüz Boğazı'nın egemenliğini sağlayarak Körfez ticaretinde açık ara en önemli aktör haline gelmiştir. Dolayısıyla Fransa ve İngiltere, Körfez'de ve hatta Hint Okyanusu'ndaki çıkar mücadelesini Umman üzerinden gerçekleştirmiştir: Arnaold T. Wilson, **The Persian Gulf: A Historical Sketch from the Earliest Times to the Beginning of the Twentieth Century**, London, Oxford University Press, 1928, s. 188; J. Jones & N. Ridout, **A History of Modern Oman**, New York, Cambridge University Press, 2015, s.40-41.
[183] George N. Curzon, 1892, s. 435.
[184] J. F. Standish, "British Maritime Policy in the Persian Gulf", **Middle Eastern Studies**, Vol. 3, No. 4 (1967), s. 325-6.
[185] J. E. Peterson, "Tribes and Politics in Eastern Arabia", **Middle East Journal**, Vol. 31, No. 3 (1977), s. 301.
[186] Arnaold T. Wilson, 1928, s. 246.

Böylece Doğu Hindistan Şirketi, gerçekleştirdikleri korsanlık eylemleriyle İngiliz ticari gemilerine büyük zarar veren bölgenin en güçlü ve etkili kabilesi Kasımi/Kavasim liderlerine önemli bir darbe indirerek Arap Yarımadası'nın güneydoğu kıyı şeyhliklerini[187] (Abu Dabi, Dubai, Acman, Ümm el Kayveyn, Şerika, Raş el Hayme) korsanlık ve köle ticaretini yasaklayan 1820 Genel Barış Anlaşması'nı (*General Treaty for the Cessation of Plunder and Piracy by Land and Sea*) imzalamaya mecbur bırakmıştır.[188] Bu antlaşmayla İngiltere, hem Hindistan'a ulaşan kraliyet yolunun güvenliğini sağlamış hem de Körfez'deki şeyhlikler üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Söz konusu antlaşma 1853'te daha da genişletilerek 'Denizlerde Daimi Ateşkes Anlaşması' (*Perpetual Maritime Truce*) adıyla taraflar arasında kabul edilmiştir. Böylece o zamana kadar İngiltere tarafından 'korsan kıyıları' diye isimlendirilen Körfez şeyhlikleri, 'Ateşkes Devletleri' (*Trucial States*) olarak tanımlanmaya başlamıştır. Son olarak İngiltere 1892'de Ateşkes Devletleriyle 'İnhisari Antlaşmaya' (*Exclusive Treaty*) imza atmış ve bununla Ateşkes Devletleri (Bahreyn de dahil) İngiltere'nin izni veya bilgisi olmadan; hiçbir ülkeyle antlaşma yapmamayı, hiçbir şirketin topraklarına girmesine izin vermemeyi ve hiçbir surette topraklarını Britanya'dan başka üçüncü bir tarafa satma, kiralama, ipotek etme veya bağışlama gibi fiillerde bulunmamayı taahhüt etmişlerdir.[189] Dolayısıyla söz konusu antlaşmalar, Ateşkes Devletleri'ni Britanya yörüngesinde tutmuş ve 1971'e kadar Körfez'in Britanya ve dünya ile ilişkilerini belirlemiştir.

Böylelikle Katar'ın inşasında en önemli faktörlerden birisi Britanya'nın bölgedeki tüm kontrolü tek taraflı olarak ele geçirmesi iken ikincisi, El-Tani ailesinin Katar yarımadasında otoriteyi sağlaması olmuştur. Bunu göstermek için ise Katar'ın önde gelen

[187] Bu 6 şeyhlik, 'Antlaşma Devletleri (Trucial States)' olarak tanımlanacaktır.
[188] Helene von Bismarck, **British Policy in the Gulf, 1961-1968: Conceptions of Informal Empire**, New York, Palgrave Macmillan, 2013, s. 7.
[189] Uzi Rabi, 2006, s. 353-4.

kabilelerini ve Bahreyn ve Katar arasındaki ilişkiyi incelemek gerekecektir: Aslına bakılırsa Katar'da 19. yüzyılın ortalarına kadar El-Tani kabilesinden çok daha güçlü aileler vardı. Bunlardan İsa bin Tarif, bölge halkını organize etmede çok başarılıydı ve yarımadayı ziyaret edip gözlem yapan Britanya yasal temsilcilerinin de lider adayıydı. Bunun yanı sıra El-Sudan kabilesi, Bidaa'nın (şimdiki Doha) en eski yerleşimcileri arasındaydı. Bu kabilenin inci ticaretinde vergi muafiyetine sahip olması, neredeyse günümüz Katarının zenginliğe ulaşmasına yol açmıştır. Diğer taraftan Bidaa'yı El-Ainain kabilesinin lideri Buhur bin Jubran yönetmekteydi. Fakat tüm bunlara rağmen İngilizler, Bidaa'yı bağımsız bir birim değil Bahreyn'in sorumluluğunda olan bir kıyı kenti olarak görmüşlerdir.[190]

Bu duruma sebebiyet veren şey ise, Bahreyn'de El-Halife ailesinin otoriteyi sağlamasına binaen Katar ile ilişkilerinde yaşanan gelişmelerdir. 18. yüzyılın başında Arap anakarasında yaşanan kıtlık sebebiyle Utub kabilesinden (Arabistan'da bulunan Anaiza kabile konfederasyonunun bir kolu) 30 aile (Kuveyt'i kuran El-Sabah ve Bahreyn'i kuran El-Halife aşireti de dahil), daha iyi şartlar için Körfez'e göç ettiler ve sonunda Kuveyt'e yerleşmekte karar kıldılar. Böylece Kuveyt'te günümüze kadar süren El-Sabah kabilesi yönetimi başlamış oldu. 18. yüzyılın ikinci çeyreğinde El-Sabah ile yaşanan anlaşmazlık üzerine El-Halife kabilesi, Bahreyn'e birkaç mil uzaklıktaki Katar'ın kuzeydoğu sahil kenti Zübare'ye yerleşti. Bahreyn o dönem, İranlıların (Kaçar Hanedanlığı) elindeydi ve zengin inci yataklarına sahipti. El-Halife kabilesinin Zübare'de bulunmasını tehdit olarak algılayan İran saldırılara başlasa da karşı tarafın etkili misillemeleri sonucu Bahreyn, İranlıların elinden çıkarak El-Halife kabilesinin günümüze kadarki yeni yerleşim yeri olmuştur.[191]

[190] Allen J. Fromherz, **Qatar: A Modern History**, Washington DC, Georgetown University Press, 2012, s. 45-6.
[191] Rosemarie Said Zahlan, **The Making of The Modern Gulf States: Kuwait, Bahrain, Qatar, The United Arab Emirates and Oman**, London, Unwin Hyman, 1989, s. 79-82.

Fakat El-Halife kabilesi Bahreyn'de otoritesini kursa bile Katar'ın Zübare şehriyle ailevi ve kültürel bağları devam etmiştir. Açıkçası El-Halife, Zübare'yi Bahreyn'in doğal bir uzantısı olarak görmüş ve Katar için bir vali bile atamıştır. Fakat El-Halife'nin bu politikası, Bidaa ve El Vakra toplumunda muhalefetle karşılaşmıştır. Bunun üzerine 1867'de Bahreyn deniz gücü, El Vakra'ya yoğun saldırılarda bulunmuştur.[192] Doğrusu bu eylem, Körfez kabileleri arasında savaşı yasaklayan 1820 ve 1853 antlaşmalarını ihlal etmekteydi. Böylece Britanya'nın Basra Körfezi yasal temsilcisi Lewis Pelly, tarafları uzlaştırmak için Bahreyn ve Katar'a ayrı ayrı ziyaretlerde bulunmuştur. Pelly Katar'a gittiğinde, El-Tani kabilesinin lideri Muhammed bin Tani ile görüşmüş ve El Tani'nin denizde düşmanca eylemlerden kaçınacağını taahhüt eden ve Katar'ın Bahreyn'e ödeyeceği vergiyi düzenleyen bir antlaşmaya imza koymuşlardır. İşte o an, El-Tanili Katar'ın siyasi inşasında bir dönüm noktası olmuş ve Britanya, Katar'ın Bahreyn'den bağımsız özerk statüsünü üstü kapalı olarak tanımıştır.[193]

Böylece Pelly, şehir halkına antlaşma hakkında bilgi verirken Şeyh Muhammed bin Tani'nin "çevre kabilelere saldırmayacağı ve barışı sürdüreceği bir antlaşmayla kendini bağladığını ve diğer tüm kabilelerin de Şeyh'e ve kabilesine saldırmaması gerektiğini"[194] ifade ederek açıkça El-Tani'nin otoritesini kabul etmiştir. Diğer birçok güçlü ailenin varlığına rağmen Şeyh Muhammed bin Tani ve kabilesinin neden ön plana çıktığıyla ilgili açık deliller bulunmasa da şu çıkarımlar yapılabilmektedir; Katar yarımadasında güçlü bir konuma sahip olan İsa bin Turayf'ın ölümüyle temsil makamının boş kalması, El-Tani'nin yarımadada (çoğu Bahreyn'e giden) vergiyi toplamakla sorumlu

[192] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s. 41-2.
[193] Kristian Coates Ulrichsen, *Qatar and the Arab Spring*, New York, Oxford University Press, 2014, s. 15; Allen J. Fromherz, 2012, s. 55. Bu iddianın aksine Anscombe, 1868 antlaşmasında Britanya'nın Katar'ın siyasi yapısıyla pek ilgilenmediğini, onu hâlâ Bahreyn'in bir uzantısı olarak gördüğünü ileri sürmüştür. Yazara göre Katar yarımadasındaki politik durum, Osmanlı'nın El-Ahsa'yı ele geçirmesiyle değişmeye başlamıştır: Frederic Anscombe, "The Ottoman Role in the Gulf", Lawrence G. Potter (Ed.), **The Persian Gulf in History**, New York, Palgrave Macmillian, 2009, s. 265.
[194] Habibur Rahman, **The Emergence of Qatar: The Trubulent Years, 1627-1916**, e-book, Routledge, 2010, s. 78-9.

olması[195] ve incinin yanı sıra hurma ticareti yapan zengin bir aile olmaları gösterilmektedir.[196]

Fakat bunlardan da öte Şeyh Tani, Körfez'de çıkarları bulunan büyük güçleri, kabileler arası güç dengesini ve dışardan gelen tehditleri, kendi otoritesini sağlamak ve sürdürmek için rasyonel bir biçimde kullanmayı bilmiştir. Çünkü her ne kadar El-Tani'nin otoritesi Britanya ve Suudiler[197] tarafından açıkça tanınsa da, Bidaa'dan uzaklaştıkça bu güç merkezi zayıflıyordu. Dahası, Zübare üzerindeki Bahreyn iddiaları henüz sona ermediği gibi Abu Dabi'yle yaşanan problemler de devam etmekteydi.[198] Bu sebeple El-Tani kendi kırılganlıklarını göz önüne aldığında, söz konusu tehlikelere karşı bölgesel veya bölge dışı güçlerle ittifak yapması kaçınılmazdı.

Bu iddiayı güçlendiren ve Katar'ın siyasi tarihinde önemli bir yere sahip diğer bir olay ise Osmanlı Devleti'nin 1870'te El Ahsa (Hasa) ve El Katif'i ele geçirmesidir. Katar sınırına kadar topraklarını genişleten Bâb-ı Âli, Şeyh Tani'ye elçi göndererek Katar'ın, İstanbul himayesine girmesi teklifinde bulunmuştur. Şeyh Tani Katar'ın yöneticisi (*kaymakam*), Katar ise Osmanlı'ya bağlı özerk bir bölge (*kaza*) haline gelecekti. Böylece bölgesel bir güç tarafından, Katar üzerindeki meşru otoritenin Şeyh Tani ve Katar'ın Bahreyn'den bağımsız bir birim olduğu kabul edilmiş olacaktı. Fakat Şeyh Tani, Osmanlı egemenliğini reddederek İngilizlerle ilişkileri sürdürmek istemiştir. Buna karşın Şeyh Tani'nin oğlu ve veliahdı Kâsım bin Muhammed, Osmanlı'dan gelen bu teklifi 1872'de kabul etmiş ve gönderilen Osmanlı sancaklarını Ubeydi ve Zübare'ye asarak Bahreyn ve

[195] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s. 44.
[196] Jill Criystal, **Oil and Politics in the Gulf: Rulers and Merchants in Kuwait and Qatar**, New York, Cambridge University Press, 1995, s. 29-30.
[197] Şeyh Tani, 1868 antlaşması gibi 1850'de de topraklarını Katar yarımadasına kadar genişleten Suudi-Vahhabi hareketle (Suudilerin yayılmacı isteklerine ve Bahreyn tehdidine karşı) iş birliği yapmıştır. Bkz: Christopher M. Davidson, **After the Sheikhs, The Coming Collapse of the Gulf Monarchies**, New York, Oxford University Press, 2013, s. 20; Hossein Askari, **Conflicts in the Persian Gulf, Origins and Evolution**, New York, Palgrave Macmillan, 2013, s. 84.
[198] Jill Criystal, 1995, s. 32.

Abu Dabi'nin iddialarını caydırmaya ve Bahreyn'e ödediği verginin sona erdirilmesi için İstanbul'u ikna etmeye çalışmıştır.[199]

Daha önce ifade edildiği üzere, Britanya'nın Körfez politikası Avrupa'ya ulaşan ticaret gemilerini güvenceye almakla sınırlıydı ve Britanya, Körfez şeyhliklerinin kendi aralarındaki sorunlara karışmak istemiyordu.[200] Dolayısıyla Şeyh Tani her ne kadar 1868 antlaşmasından tatmin olmasa da 'peşine takılma' politikasını sürdürmede kararlıydı. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin Katar'da askeri bir garnizon bulundurması ve sancağını dalgalandırması, sınır problemlerinde El-Tani'nin elini güçlendirebilirdi. Yine Kâsım'ın kaymakam olması, yarımada üzerinde El-Tani otoritesini de sağlamlaştıracaktı. Böylece babasının aksine Kâsım bin Muhammed, 'dengeleme' politikası izleyerek dışardan gelen tehditleri bertaraf etmeyi, büyük bir devletten meşruiyet kazanmış olmayı ve iç politikada İngilizlerin koruduğu Hintli tacirleri Bidaa'dan çıkarıp inci pazarına ve ticaretine el koymayı amaçlamıştır.[201]

Tüm bu beklentilerin aksine, yarımadada bulunan kabilelerden El-Tani'ye yönelik saldırılar artarak devam etmiştir. Yine Osmanlı sancağının Ubeydi'de dalgalanması, Abu Dabi'nin iddialarından vazgeçmesine engel olmadığı gibi Kâsım'ın oğlu Ali, Abu Dabi'den yapılan bir saldırıda hayatını kaybetmiştir. Daha vahimi ise Osmanlı Devleti bu olay üzerine, Kâsım'a ne maddi ne de manevi destek vermiştir. Aslında Bidaa ve İstanbul arasındaki ilişkilerin bozulmasını da bu olay tetiklemiştir. Diğer taraftan, toplanan vergilerin paylaşımı ve Bidaa üzerinde doğrudan kontrol sağlanması gibi konularda Bâb-ı Âli'nin Katar'ın içişlerine daha fazla karışmaya çalışması, Kâsım tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Osmanlı'nın yenilgiye uğratıldığı bir çatışmayla (1893 Wajbah

[199] Allen J. Fromherz, 2012, s. 58-60; Frederic Anscombe, 2009, s. 266.
[200] Britanya'nın, Körfez şeyhliklerinin içişlerindeki rolüne dair daha ayrıntılı bilgi için bkz: Peter Lienhardt, 2001, s. 5-9.
[201] Frederic Anscombe, 2009, s. 265-7.

Savaşı) sonuçlanan tüm bu gergin ilişki, 1913'te Suudi-Vahhabi hareketin El Ahsa'yı Osmanlı'dan geri almasıyla noktalanmıştır.[202]

Osmanlı'nın Katar'daki 40 yıllık egemenliği süresince El-Tani, birçok politik beceri kazanmıştır. Anscombe'nin kaynak belirtmeksizin sunduğu; "Osmanlı kayıtlarının aksine İngiliz kayıtları, Körfez şeyhlerini 'büyük güçlerden koruma bekleyen, donanımsız' politikacılar olarak yanıltıcı tanımlamışlardır"[203] iddiasına karşın, Britanya'nın Hindistan Genel Valisi olan ve tüm Körfez'i gezip şeyhlerle görüşme fırsatı yakalayan Curzon, örneğin Kâsım için; "bağımsızlığını, sağlayacağı çıkara göre inkar veya ilan eden sinsi kişiliğe sahip politikacı"[204] ithamında bulunmuş ve Kâsım'ın Osmanlı egemenliğine girerek "1868 antlaşmasının yükümlülüklerinden kaçınmayı, kişisel çıkarlarını ve projelerini gerçekleştireceği zemini yaratmayı ve yarımadanın güneyine doğru genişlemeyi" amaçladığını ileri sürmüştür.[205] Yine Kâsım, Hintli tüccarların yarımadadan çıkarılması konusunda veya Zübare'de El-Tani otoritesini sağlama çabalarında (her ikisi de İngilizlerin ticari çıkarlarına aykırıydı) Osmanlı desteğinin ve Britanya müsamahasının sınırlarını ölçmüştür.[206] El Tani'nin 1893 Wajbah Savaşı'nda Osmanlı güçlerini bozguna uğratmasına rağmen cezalandırılmaması ise, İstanbul'un hem güçsüzlüğünü hem de Bidaa'nın Britanya'ya yanaşma endişelerini ortaya çıkarmış ve neticede Kâsım, Bab-ı Âli'nin bu kırılganlıklarını fark ederek bunları siyasi bir taktik olarak kullanmıştır.

Tüm bunların yanı sıra, Avrupa'da güç dengesini korumak için 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü savunan Britanya, İstanbul'la herhangi bir çatışmaya girmekten imtina etmiş ve Körfez'de kendi çıkar alanları (Bahreyn) hariç Bâb-ı Âli'nin yayılmasına engel olmamıştır. Sanal tarih (*virtual history/counterfactual*

[202] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s. 51-7.
[203] Frederic Anscombe, 2009, s. 273.
[204] George N. Curzon, 1892, s. 452.
[205] *Ibid.*, s. 453.
[206] Jill Criystal, 1995, s. 31-2.

history)[207] bakımından düşünüldüğünde, eğer bu iki büyük gücün birbirine karşı izlediği politikalar olmasaydı, çok büyük ihtimalle Katar bugün, Suudi Arabistan'ın bir parçası olacaktı. Çünkü Osmanlının ve İngilizlerin bölgedeki varlığı ve çıkarları, Suudi-Vahhabi hareketin Körfez kıyılarına yayılmasını önlemiştir. Dolayısıyla Katar kendini ayrı bir birim olarak, petrol çağına ve akabinde Birleşmiş Milletler (BM) sistemine dahil edebilmeyi başarmıştır.[208]

Osmanlı'nın bölgeden çıkarılması akabinde bu kez Suudi tehdidiyle karşı karşıya kalan Abdullah bin Kâsım,[209] 1916'da Britanya korumasını kabul eden antlaşmayı imzalamıştır. Böylece Katar, himaye antlaşmasını daha önceden imzalayan Körfez devletleriyle eşit bir konuma kavuşmuş ve Şeyh Abdullah, Katar Emiri olarak tanınmıştır.[210] Antlaşmanın maddeleri irdelendiğinde bazı kritik meselelerin öne çıktığı görülmektedir. Örneğin üçüncü madde, tebaanın ve diğer kabilelerin silahlandırılmasını ve üçüncü taraflara silah ihracını yasaklarken, sadece Emir'in kendi kişisel kullanımı ve El-Tani ailesinin ihtiyacı kadarının ithal edilebileceğini ve bunların da tüfek ile sınırlı olduğunu zorunlu kılmıştır.[211] Dördüncü maddeye göre Katar'ın tüm dış politikası Britanya'ya devredilmiş ve Londra'nın izni olmadan Doha'nın herhangi bir üçüncü tarafla ile resmi temasa geçmesi bile yasaklanmıştır. Yine bu maddede Şeyh Abdullah, Britanya'dan başka hiçbir ülkeye ve uyruklarına Katar topraklarını kiralamayacağını, satmayacağını, devretmeyeceğini veya hediye etmeyeceğini ve dahası hiçbir ticari ayrıcalık vermeyeceğini taahhüt etmiştir.[212]

1971'deki bağımsızlığa kadar süren bu korumanın, her iki taraf açısından da avantajları ve dezavantajları olmuştur. Aslına bakılırsa ikili ilişkideki güçlü konumunu

[207] Bknz: J. S. Nye ve D. A. Welch, **Understanding Global Conflict and Cooperation, An Introduction to Theory and History**, Boston, Pearson, 2017, s. 75-7.
[208] Jill Criystal, 1995, s. 34-5.
[209] 1913'te Kâsım bin Muhammed'in ölmesi sonucu onun yerine geçen oğludur.
[210] Rosemarie Said Zahlan, 1989, s. 86.
[211] Allen J. Fromherz, 2012, s.70.
[212] *Ibid.*, s.71.

kullanan Britanya, 1916 antlaşmasını kendi çıkarlarına göre yorumlayıp Katar'ın kırılgan yapısından olabildiğince istifade etmiştir. Dolayısıyla İngiliz tarafı, korsancılığın önlenmesi, petrol imtiyazlarının elde edilmesi ve köleliğin kaldırılması amacına yönelik hiçbir fırsatı kaçırmamıştır. Genel olarak tüm Körfez devletleri için düşünüldüğünde ise; emirin otoritesini aile içindeki olası lider adaylarına, yönetici ailenin meşruiyetini ise ülke çapında tüm rakip kabilelere karşı sağlamlaştırmayı ve devletleri, bölgesel güçlerin yayılmacı isteklerine karşı korumayı amaçlamıştır. Buna karşılık himaye, Britanya'nın Körfez şeyhliklerinin iç işlerine sık sık müdahalede bulunmasının yolunu açmıştır. Böylece tahtta kalmak için İngilizlerin çıkarları doğrultusunda hareket etme gerekliliği, emirlerin iç politikada şahsi menfaatleri ile Britanya çıkarları arasında sıkışıp kalmalarına neden olmuştur.[213]

Birinci Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkan İbn Suud, 1920'den itibaren yaklaşık 6 yıl içerisinde Abha, Cebel Şammar (Necid), El Cevf ve Hicaz (Mekke, Medine ve Cidde) üzerinde otoritesini sağlayarak Kral unvanıyla Arap yarımadasında devasa bir toprak parçasını yönetir hale gelmiştir.[214] Şeyh Abdullah, yanı başında yükselen bu güç karşısında derin endişe duymuş ve yukarıda ifade edildiği gibi 1916 Antlaşması'nın, rejimi iç ve dış tehditlere karşı koruyacağını umut etmiştir. Çünkü Emir'e muhalif olan kardeşleri, akrabaları veya rakip kabileler, Suudilerin desteğini alıyor ve birlikte bir kalkışma tezgahlıyorlardı. Yine Suudilere güvenen kimi Katar yerleşimleri, vergi vermiyordu. Dahası, 1922'de El Ahsa petrolüne yönelik imtiyazların konuşulduğu bir kongrede İbn Suud'un Katar'ı da El Ahsa'nın bir parçası olarak addettiği fark edilmiştir. İngiliz temsilcisi, İbn Suud'un Katar üzerinde herhangi bir otoritesinin olmadığını net bir

[213] James Onley, "Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820-1971: The Politics of Protection", **Center for International and Regional Studies**, Vol. 4 (2009), s. 12-3.
[214] Leslie McLoughlin, **Ibn Saud: Founder of a Kingdom**, e-book, Palgrave Macmillan, 1993, s.69,84; Madawi Al-Rasheed, **A History of Saudi Arabia**, New York, Cambridge University Press, 2010, s.61

şekilde ifade etmesine karşın Suudi yayılmacılığının Doha'ya uzanacağı endişelerini hafifletmemiştir.[215]

Dolayısıyla 1916 Antlaşması'nın, iktidarını da koruyacağını ümit eden Emir, Britanya'ya başvurmuş fakat yardımın diplomatik araçlarla sınırlı kalacağı, daha ilerisinin iç işlerine müdahale sayılacağı belirtilerek Abdullah'ın talebi geri çevrilmiştir.[216] Böylece Emir, Vahhabi hareketi önlemek için tek çare olarak İbn Suud'a gizli bir şekilde yıllık 100 bin rupi 'haraç' ödemeye başlamıştır.[217] Aslında İngilizler de İbn Suud'un Katar ile ilgili düşüncelerinden rahatsızdı. Bu sebeple 1927 Cidde Antlaşması'nda Britanya Suudilere tek ödünü, Umman ve Katar Emirlikleri ile iyi ilişkiler sürdüreceğinin garantisi üzerine verdirmiştir.[218] Böylece Katar ödeneği ve İngilizlerin tavrı bir müddet daha Vahhabi hareketin müdahaleci emellerini dizginlese de 1930'larda petrol ayrıcalıkları ile ilgili müzakerelerin başlaması, Katar için bir diğer zorlayıcı durum olan sınır sorununu gün yüzüne çıkarmıştır.

Doha, petrol imtiyazlarını, Osmanlı'nın Körfez sınırlarını belirleyen 1913 Britanya-Osmanlı Sözleşmesi'ne (Yeşil Hat) bağlı kalarak yapmıştır. Fakat bu gelişmeye İbn Suud karşı çıkmış ve Katar-Suudi sınır meselesinin iki taraf arasında çözüme kavuşturulmadan Doha'nın, onaylanmamış bir sözleşmeyi (1913 Sözleşmesi) referans göstererek yükümlülük altına giremeyeceğini savunmuştur.[219] Buna binaen İbn Suud, Katar'ın güneybatı (Cebel Nakhsh ve Cebel Dukhan) ve güneydoğu (Khawr el Udeid ve Khor el Udeid) kıyı şeridi için hak iddiasında bulunmuştur.[220] Buna karşı çıkan Britanya, pazarlık yapmak ve sorunu çözüme kavuşturmak amacıyla 1935'te Suudileri Londra'ya davet etmiş, ancak her iki tarafın da savından geri adım atmaması, kongrenin sonuçsuz

[215] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s.81.
[216] Jill Criystal, 1995, s. 115.
[217] *Ibid.*, s. 115
[218] Madawi Al-Rasheed, 2010, s.45-6.
[219] Allen J. Fromherz, 2012, s.75.
[220] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s.83.

kalmasına sebebiyet vermiştir.[221] Britanya açısından 1935 sonrası şöyle bir ikilem doğurmuştur; bir tarafta faşist İtalya'nın Körfez'de Britanya çıkarlarını tehdit etmesine binaen İbn Suud müttefikliğinin mümkün olduğunca korunması gerekliliği; diğer tarafta petrol ayrıcalıklarını ABD menşeili firmalara veren Suudi yayılmacılığına ket vurularak küçük emirliklerin ve dolayısıyla Körfez'deki İngiliz petrol imtiyazlarının korunması mecburiyetidir.

Böylece Londra'daki Dışişleri Bakanlığı, Suudilerin Britanya yörüngesinden ayrılmaması için Cebel Nakhsh'ta petrol bulunması hâlinde kârın paylaşılmasını önerirken Hindistan'daki dışişleri temsilcisi, İbn Suud'a elini veren kolunu kaptırır söylemiyle bu teklifi sert bir şekilde reddetmiş ve sınır anlaşmazlığı, taraflar arasında çözülememiştir.[222] İkinci Dünya Savaşı'nın araya girmesi ve 1950'lerden sonra petrol gelirlerinin yükselmesi, sınır problemlerini ikinci plana taşımış ve nihayet 1965'te sınır problemi, taraflar arasında dostça girişimlerle çözüme bağlanmıştır.[223] Doha, bir diğer sınır problemini, petrol imtiyazlarından sonra Bahreyn'in tarihi iddialarını sürdürdüğü Zübare ve Havar Adaları üzerinden yaşamıştır. 1937'de şirket yetkililerinin Zübare'de ön incelemelerde bulunması, El Halife rejimi tarafından tepkiyle karşılanmış ve bölgede yaşayan Naim aşiretinin Bahreynli olduğu, El Tani'ye vergi vermeyip El Halife'ye itaat ettiğini öne sürerek Zübare'nin tarihi, sosyal ve coğrafi bakımdan Bahreyn'in bir uzantısı olduğunu iddia etmiştir. Dolayısıyla ilişkiler gittikçe gerilmiştir.[224]

Britanya'nın araya girmesi ve dostça birtakım girişimlere rağmen barış devam ettirilememiş ve Şeyh Abdullah, Naim kabilesine savaş ilan ederek Bahreyn'e tabii olan Raşid bin Muhammed ve taraftarlarını, El-Tani otoritesine sokmuştur. El Halife bu duruma silahlı bir müdahalede bulunmak istemiş, fakat Britanya'nın izin vermemesi

[221] Leslie McLoughlin, 1993, s.132
[222] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s.84.
[223] Hossein Askari, 2013, s.100.
[224] Jill Criystal, 1995, s. 117.

üzerine Katar'a seyahat ve ticaret ambargosu uygulama kararı almıştır.[225] 1930'larda inci ticaretinin Japonya'nın tekeline geçmesi, İkinci Dünya Savaşı ile petrol faaliyetlerinin durması ve şimdi de Bahreyn limanlarına ve pazarına bağımlı olan ülkenin ambargoya maruz kalması, Katar'ı, hem sosyolojik hem de ekonomik bakımdan uçurumun kıyısına getirmiştir. Öyle ki Şeyh Abdullah borçlarından dolayı evini ipotek ettirirken finansal darboğaz, bir göç dalgası yaratıp Katar nüfusunun yarı yarıya azalmasına yol açmıştır.[226] Dünya savaşı sırasında Britanya'nın girişimleri ve karşılıklı görüşmeler her ne kadar olumlu etki yapsa da kesin bir neticeye varılamamıştır. Tüm bunlara karşın Bahreyn, zor da olsa, yıllar içerisinde Zübare'nin Katar'a aidiyetini kabul etmek durumunda kalmıştır.[227]

İngilizler, Katar'ın ekonomik, güvenlik ve rejim kırılganlıklarından olabildiğince yararlanmıştır. Himaye antlaşmalarıyla emirliklerin birbiri arasındaki çatışmaları ve dolayısıyla güç boşluğunun doğrudan sonucu olan korsancılık faaliyetlerini tamamen bitirip Körfez ticaretinin güvenliğini sağlayan Britanya, Katar'daki petrol imtiyazlarını alabilmek için de söz konusu kırılganlıkları kullanmıştır. Katar doğal kaynaklarının tüm işletim hakları İngiliz-İran Petrol Şirketi'ne (APOC) verilmeden önce çok çetin pazarlıklar yapılmıştır. Doha, daha fazla tüfeğin yanı sıra ağır silahların ve zırhlı araçların teminini ve herhangi bir saldırı durumunda Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin yardıma gelmesini şart koşmuşsa da Hindistan Ofisi bu talepleri reddetmiştir.[228] Buna binaen Katar, güvenlik ihtiyaçlarının giderilmeden anlaşma masasına oturmayacağını belirtmiştir. Petrol ayrıcalıkları üzerine ABD ile yaşanan rekabetten geri kalmak istemeyen Britanya, dışardan gelebilecek sebepsiz ve tehlikeli saldırılara karşı Katar'a koruma sağlayacağına dair garanti vermek zorunda kalmıştır.[229]

[225] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s.88.
[226] Jill Criystal, 1995, s. 117.
[227] Hossein Askari, 2013, s.104.
[228] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s.76.
[229] Jill Criystal, 1995, s. 116.

Böylece Şeyh Abdullah, 1935'te Katar petrolünün, doğal gazların ve diğer kaynakların imtiyazını, 75 yıllığına APOC tekeline bırakan antlaşmayı imzalamıştır. 1939'da ilk petrol kaynağının keşfedilip ertesi yıl çıkarılmasına karşın II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, 1949'a kadar tüm faaliyetlerin askıya alınmasına neden olmuştur.[230] 1949'da petrol işletiminin tekrar başlaması, El Tani içerisinde gelir paylaşımı ve tahtın yeni vârisi konularında bir anlaşmazlığı ve dolayısıyla Şeyh Abdullah'a yönelik bir darbe ihtimalini doğurmuştur. Buna binaen Emir, Britanya'dan Şeyh Abdullah'ın halefini tanımasını ve herhangi bir kalkışmaya karşı destek vermesini talep etmişse de 1916 ve 1935 antlaşmalarına göre iç işlerine karışamayacağı yanıtını almıştır. Buna mukabil olarak Abdullah, kıyı ötesi doğal kaynak imtiyazlarını iki ABD'li şirkete vermek için masaya oturmuştur.[231]

Bu riski göze alamayan İngilizler, köleliğin kaldırılması ve imtiyazların Britanyalı şirketlere verilmesi şartıyla Katar'ın isteklerini kabul edeceğini bildirmiştir. Başka çıkar yolu bulunmayan Abdullah, köleliğin kaldırılmasına ve kıyı ötesi petrol ayrıcalıklarının Shell Company Qatar'a (*Shell Katar*) verilmesine razı gelmiş ve buna karşılık Britanya, Ali bin Abdullah'ın *heir apparent* statüsünü tanımıştır.[232] Dolayısıyla El Tani, aile içerisindeki rakiplere ve muhaliflere karşı rejim güvenliğini ve istikrarını güvenceye alırken, İngilizler, hem kıyı ötesi doğal kaynak imtiyazlarını elde etmiş, hem 1916'dan beri her fırsatta Emir'in önüne koydukları köleliğin yasaklanması amacına ulaşmış, hem de aile içerisinde yaşanan mücadelelere daha fazla müdahil olarak 1971'e kadar bu olguyu çıkarları doğrultusunda bir silah gibi kullanmışlardır.

[230] Rosemarie Said Zahlan, 1979, s.77.
[231] Jill Criystal, 1995, s. 118.
[232] *Ibid.*, s. 120-121

III. Katar Dış Politikası'nın Ana Hatları

İkinci Dünya Savaşı'nda aldığı büyük tahribatla eski gücünü yitiren Britanya, Doğu Asya, Ortadoğu ve Mısır'dan (kanlı veya kansız olarak) çekilmesine binaen ekonomik gerekçelerle 1971 yılı sonuna kadar Süveyş'in doğusundan da (Basra Körfezi, Malezya ve Singapur) çekileceğini duyurmuştur.[233] Britanya'nın bölgeden ayrılmasının, Körfez'i tehdit eden güvenlik sorunlarına neden olacağını düşünen ABD ve Körfez ülkeleri, bu gelişmeyi endişe ve korkuyla karşılamıştır.[234] İngilizlerin kararından dönmesine yönelik çabaların sonuçsuz kalmasıyla[235] ABD, Körfez'in güvenliğini sağlamak üzere Britanya ile ortak bir çalışma grubu oluşturarak İngilizlerden boşalan yerlerin (askeri üs, okul, hastane) aynı anda ABD tarafından doldurulması kararlaştırılmış ve plan, sorunsuz bir şekilde uygulanmıştır.[236] Kuveyt'in 1961'de kazandığı ve 10 yıldır sürdürdüğü bağımsızlık tecrübesinden alınan dersle Körfez şeyhlikleri, Britanya'nın çekilmesi akabinde bağımsız olmak istemişler ve Katar, 3 Eylül 1971'de bağımsızlığını ilan ederek bir ay sonra da Birleşmiş Milletler'e (BM) kabul edilmiştir.[237]

A. Bağımsızlıktan 1995'e Pasif Dış Politika

Katar'ın bağımsızlığını elde ettiği ve modern devlet inşasına başladığı süreç, bölgesel ve küresel anlamda önemli krizlerin ortaya çıktığı bir zaman dilimine denk gelmiştir. 1973 Arap-İsrail Savaşı, akabinde Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü'nün

[233] Kararın alınma sürecine dair daha detaylı bilgi için: Simon C. Smith, **Britain's Revival and Fall in The Gulf: Kuwait, Bahreyn, Qatar, and the Trucial States 1950-1971**, e-book, Routledge, 2004, s. 29-49.
[234] Körfez ülkelerinin endişeleri; İran, Suudi Arabistan ve Irak gibi bölgesel güçlerin, Körfez'in küçük devletlerinden toprak talepleri (İran'ın Bahreyn, Suudi Arabistan'ın Katar ve Irak'ın Kuveyt üzerinde hak iddiaları), Körfez şeyhliklerinin kendi aralarında devam eden sınır problemleri, Nasır milliyetçiliğinin ve Irak Baası'nın anti kolonyal ve anti İngiliz politikalarıyla Körfez emirliklerinin otoritesini tehdit etmesi olarak sıralanabilir. ABD açısından ise bölge petrol arzının tehlikeye girmesi ve Sovyet-Çin doğu blokunun Körfez'e sızma çabaları olmuştur: W. Taylor Fain, **American Ascendance and British Retreat in The Persian Gulf Region**, New York, Palgrave Macmillan, 2008, s. 173; James Onley, 2009, s. 21-22.
[235] Adam Hanieh, **Capitalism and Class in the Gulf Arab States**, New York, Palgrave Macmillan, 2011, s. 39.
[236] James Onley, 2009, s. 23-24.
[237] *Ibid.*, s. 23.

petrol ambargosuna binaen patlak veren ekonomik kriz, 1979 İran İslam Devrimi, 1980-1988 İran-Irak Savaşı,1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali, 2001 Afganistan ve 2003 Irak Savaşı, Katar gibi kırılgan küçük bir devleti, bölgesel ve küresel güçlerin güvenlik şemsiyesi altına girmeye itmiştir. Sahip oldukları enerji kaynaklarını diplomatik olarak verimli bir şekilde kullanmasını bilen diğer Körfez ülkelerinin aksine Katar, Suudi Arabistan'ın adeta bir uydusu haline gelmiştir. Böylece Şeyh Halife (1972-1995)'nin oğlu, meşru veliaht Şeyh Hamad (1995-2013) yönetimde etkili olmaya başlayana kadar Katar dış politikası Riyad'a bağımlı, durgun bir seyir izlemiştir.[238]

Aslına bakılırsa Şeyh Ali (1949-1960) ve kansız bir darbeyle koltuğundan edilen Şeyh Ahmed'in (1960-1972) aksine, modern devletin inşasıyla ilgili her alanda aktif rol üstlenen Şeyh Halife, diğer iki Emir gibi dış politika meselelerinde pasif kalmıştır. "Fakat Kuveyt'in işgali, Suudilerin kendilerini bile korumaktan aciz olduklarını ve Suudi müttefikliğinin yetersizliğini ortaya çıkarmış"[239] ve dolayısıyla Kuveyt'le aynı kaderi paylaşma ihtimali, dış politikada bir yeniliğe gidilmesini zorunlu kılmıştır. Bunun yanı sıra yurtdışında eğitim gören ve 1977'de 'meşru veliaht' ilan edilen Şeyh Hamad'ın dış politikaya olan ilgisi, söz konusu gerekliliğin itici gücünü oluşturmuştur.[240]

Şeyh Hamad, devlet işlerinde karar verici olmaya başladığı 80'lerin sonu itibariyle, özellikle dış politika konusunda, babası Şeyh Halife'den çok farklı fikirlere sahip olduğunu belli etmiştir. Buna binaen, 90'ların ilk yıllarında diğer Körfez emirliklerinin aksine, İran ve İsrail gibi iki uç ülkeyle ticari ilişkilerini geliştirmek için masaya oturmuştur. Diğer taraftan, her ne kadar ülkenin temel güvenlik ihtiyaçları ABD tarafından karşılansa da, Körfez Savaşı'nın yarattığı güvenlik bunalımı nedeniyle,

[238] David B. Roberts, 2016, s. 5.
[239] David B. Roberts, 2012, s. 235.
[240] Allen J. Fromherz, 2012, s. 77-81.

sınırları ötesindeki en büyük askeri üssün Katar topraklarında kurulması için 1992'de Vaşinton ile anlaşmaya varmıştır.

Hamad dış politikasının ilk örneklerinden birisi, Katar'ın Bahreyn'le yaşadığı sınır anlaşmazlığını 1991'de Uluslararası Adalet Divanı'na (ICJ) taşımasıdır.[241] Normalde sorunlarını, uluslararası hukuku referans alan Batı-kaynaklı kuruluşlar yerine kendi aralarında, sözde tarafsız bir arabulucu ile çözmeye çalışan Arap Devletleri'nin aksine Katar'ın bu çıkışı, bölgesel politikada yeni bir sayfa açmıştır. Çünkü geleneksel yöntemde, daima belli ülkelerin ve kurumların (Mısır, S. Arabistan, Suriye, Ürdün, Arap Ligi (AL)) arabuluculuk yapması, söz konusu aktörlerin bu konumlarını siyasi bir koz veya tehdit olarak kullanmasına yol açmıştır. Dahası, çözümün hukuksal bir bağlayıcılıktan yoksunluğu, yöntemin işlevsiz kalmasına neden olmuş ve sorunların kronikleşmesine zemin hazırlamıştır.[242] Bu yüzden Katar, Havar Adaları üzerine yaşadığı problemi evrensel ilkelere dayanan uluslararası bir kuruma taşıyarak hem çözüm odaklı ve bağlayıcılığı olan bir sonuca ulaşmış hem de Suudi Arabistan'ın siyasi boyunduruğundan kurtularak uluslararası toplumla bütünleşme adına kritik bir adım atmıştır.

Hamad'ın bu bağımsız dış politika arzusu, Riyad ile ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur. Şeyh Hamad daha da ileri giderek, rafa kaldırılmış sorunları (sınır meselesi) tekrar gündeme getirip adeta Suudilerle hesaplaşmak istemiştir. Katar'ın Riyad çizgisinden uzaklaşma emareleri göstermesi, Doha'nın uluslararası politikada hızlı yükselişi ve ABD'nin askeri üssünü S. Arabistan'dan Katar'a taşıma kararı, Katar'ın Riyad tarafından rakip olarak algılanmasına yol açmıştır.[243] Doha'nın devasa doğalgaz

[241] International Court of Justice, "Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)", (https://bit.ly/39zZswd, erişim: 17.04.2020).
[242] Krista E. Wiegand, "Bahrain, Qatar, and the Hawar Islands: Resolution of a Gulf Territorial Dispute", **Middle East Journal**, Vol. 66, No. 1 (2012), s. 79-80.
[243] Allen J. Fromherz, 2012, s. 94.

rezervini yakın ülkelere ihraç etme projesinin Riyad tarafından engellenmesi, sınır anlaşmazlıklarının ufak çaplı çatışmalara dönüşmesi ve nihayet Suudi yanlısı Şeyh Halife'nin, oğlu Hamad tarafından 1995'te kansız bir darbeyle tahtından edilmesi, Suudi Arabistan ile ipleri tamamen koparmıştır.[244]

B. Şeyh Hamad ve Katar'ın Yükselişi

Devlet yönetimini ele geçiren Şeyh Hamad, yeni emir olarak, Katar'ı uluslararası sisteme ve hukuka entegre, dışa dönük, iç siyasette ve ekonomide liberal, bağımsız dış politikaya sahip, dünyada tanınan ve saygı duyulan bir 'marka ülke' yapmak için yoğun mesaisine başlamıştır.[245] Öyle ki, Katar Anayasası'nın 7. maddesi, dış politikanın hangi ilkeler çerçevesinde yürütüleceğini açıkça ifade etmektedir; "*Katar dış politikası, uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl çözümünü desteklemek suretiyle uluslararası barışın ve güvenliğin güçlendirilmesi prensibine dayanmaktadır. Bunun yanı sıra Katar Devleti, barışsever uluslarla iş birliği yapmayı, devletlerin iç işlerine karışmamayı ve halkların self-determinasyon hakkını desteklemeyi taahhüt etmektedir.*"[246]

Dış politikada teorinin pratiğe dökülmesi için Doha "öncelikle, dünyanın neresinde olursa olsun kötü koşullara sahip veya çatışma alanı olan (genellikle Arap veya Müslüman) ülkelere devasa miktarlarda 'insani yardım' yaparak bölge politikasında öncü bir rol oynamayı, diğer bölgesel güçlere alternatif olmayı ve sempati kazanmayı hedeflemiştir. İkincisi, bölgesel çatışmalarda taraf olmaktan kaçınıp 'arabuluculuk' ve 'barışı koruma' faaliyetleriyle hem kendisine karşı gerçekleşecek bir saldırıyı önlemeyi hem de uluslararası ilişkilerde 'güvenilir', 'tarafsız' ve 'saygın' bir imaj elde etmeyi amaçlamıştır. Üçüncüsü ise eğitim, medya, sanat, kültür ve spor projelerine yatırım

[244] David B. Roberts, 2012, s. 234-5.
[245] Sultan Barakat, "The Qatari Spring: Qatar's Emerging Role in Peacemaking", **LSE Kuwait Programme on Development, Governance and Globalisation in the Gulf States**, Vol. 24 (2012), s. 1.
[246] The Constitution, (https://bit.ly/39xeR0p, erişim: 17.04.2020).

yaparak Katar'ın markalaşması ve böylece dünya çapında tanınması için çabalamıştır."[247] Böylece Hamad'ın yumuşak güç stratejisi temelindeki pragmatik dış politikası, lider tercihlerine dayalı, güvenlik endişeleri üzerine inşa edilen analitik, iyi-planlanmış ve akılcı bir stratejinin tezahürüdür.

1. Dönemin Genel Dış Politikası

Öncelikle belirtmek gerekir ki, ABD'nin koruyuculuğu olmasa, Katar'ın kendi imkanlarıyla bölgesel hiçbir güce karşı koyma kapasitesi yoktur. Dolayısıyla Katar'ın devasa bir ABD hava üssüne ev sahipliği yapması sayesinde, yayılmacı bölgesel güçlerin (özellikle S. Arabistan) somut olarak eyleme geçmeleri engellenmiştir.[248] Ekonomik bakımdan ise, Doha'nın önemli ticari ortaklarından birisi yine ABD'dir; 2000'den 2018'e kadar Katar'ın ithalat yaptığı ülkeler arasında Washington, 13'ü ilk sırada olmak üzere, 19 yılın tamamında ilk ikide yer almıştır.[249] Bunlara karşılık, Katar'ın BM Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyeliğine seçildiği 2006-2007 döneminde, İran'ın uranyum geliştirme ve nükleer programına ilişkin birtakım endişeleri içeren ve bu tür faaliyetlerini sonlandırmasını isteyen BMGK 1696 sayılı karara, 15 üyeden tek ret oyu veren ülke, Katar olmuştur.[250] Yine, Katar merkezli medya kuruluşu olan ve devlet tarafından desteklendiği bilinen El Cezire, 2001 Afganistan ve 2003 Irak işgallerini ve Bush yönetimini eleştiren sayısız yayın yapmıştır. Bunun yanı sıra, Usame bin Ladin'in

[247] Christopher M. Davidson, 2013, s. 80.
[248] Dönemin İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinaj, ABD veya İsrail tarafından herhangi bir saldırıya uğramaları halinde bölgedeki tüm ABD askeri üslerinin hedefte olacağını söylemiştir: CNN Türk, "Ahmedinejad'dan ABD ve İsrail'e Açık Tehdit", 22.08.2010, (https://bit.ly/37nVMuQ, erişim: 22.06.2020). Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin 3 Ocak 2020'de Bağdat'ta ABD tarafından öldürülmesi üzerine İran, hiç beklenmedik bir anda intikam alınacağını bildirmiş fakat 8 Ocak 2020'de misilleme olarak ABD'nin yalnızca Irak'ta konuşlu üslerini bombalamıştır: BBC Türkçe, "İran, Irak'taki ABD Hedeflerini Balistik Füzelerle Vurdu", 08.01.2020, (https://bbc.in/39BKaas, erişim: 22.06.2020).
[249] WITS, (https://bit.ly/2VsPogf, erişim: 15.05.2020). Örneğin, 2018'de Katar, tüm ithalatının yüzde 19,30'unu ABD ile gerçekleştirmiştir: WITS, (https://bit.ly/39CpFdM, erişim: 15.05.2020).
[250] UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Demands Iran Suspend Uranium Enrichment By 31 August, or Face Possible Economic, Diplomatic Sanctions", Vol. SC/8792 (31.07.2006), (https://www.un.org/press/en/2006/sc8792.doc.htm, erişim:11.04.2020).

mesajlarını yayımlayan El Cezire'nin Kabil ve Bağdat bürosu, sözde yanlışlıkla, ABD tarafından bombalanmıştır. Buna rağmen Katar, 2005'te Katrina Kasırgası (Hurricane Katrina) felaketine maruz kalan ABD vatandaşlarına 100 milyon dolar yardımda bulunmuştur.[251]

Diğer taraftan, dünyanın en büyük doğalgaz rezervini İran ile paylaşmasından dolayı, İran ile çatışmak bir yana, Tahran'ın başka bir ülke tarafından saldırıya uğraması bile Doha'nın çıkarlarına aykırı kabul edilmiştir.[252] Çünkü Katar ekonomisi, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ihracatına dayanmakta[253] ve dış politika eylemlerinin temel sponsorunu, bu kaynağın yarattığı zenginlik oluşturmaktadır. Ama, ABD üssünün Katar'daki varlığı, İran için en yakın tehditlerden birisidir. Yine Katar, 2006 Lübnan Savaşı'nda büyük hasar gören Bint Jbeil şehrinin yeniden inşası için 250 milyon dolar bağışta bulunmuş, bu paranın büyük bir kısmıyla 12.000 yeni ev yapılmış ve içinde kilise, Şii ve Sünni camilerin olduğu 470 ibadethane restore edilmiştir.[254] Ayrıca Katar, 2006 savaşı sonrası 18 ay süren siyasi bir kriz neticesinde hayatın durduğu Lübnan'da, sayısı 15'in üzerinde olan sorunun taraflarını (İran ve Suriye'nin mali, askeri ve ideolojik olarak desteklediği Hizbullah bir tarafta ve çoğunluğu oluşturan diğer siyasi fraksiyonlar diğer tarafta) Doha'da bir araya getirip, kaybedenin olmadığı tarihi bir anlaşmaya aracılık etmiştir.[255] Yani Katar, Şiilerin sempatisini ve takdirini kazanarak, Şii Hilali'nin diğer ucu olan Lübnan'da İran'ın nüfuzunu dengelemek istemiştir.

Daha sonraki bölümlerde ele alınacağı üzere, 2010'da başlayıp etkileri günümüze kadar devam eden, Ortadoğu'yu hâlâ bir kaos ve çözümsüzlük içerisinde bırakan Arap

[251] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 71.
[252] Lina Khatib, 2013, s. 418.
[253] Örneğin 2018 yılı baz alındığında, Katar'ın toplam ihracatı 74 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bunun sadece 59 milyar dolarını, yani yaklaşık %80'ini, LNG ihracatı oluşturmaktadır: WITS, (https://bit.ly/3lxFhkW, erişim: 15.05.2020). Bu da demek oluyor ki, Katar Devleti, 2018 yılı itibariyle ekonomide kaynak çeşitliliği hedefine henüz ulaşamamıştır.
[254] Christopher M. Davidson, 2013, s. 82.
[255] BBC, "Lebanon Rivals Agree Deal", 21.05.2008, (https://bbc.in/3olXX9b, erişim: 16.05.2020).

Baharında Doha ve Riyad farklı taraflarda yer almalarına karşın, söz konusu rejim güvenliği (dış politika davranışlarını etkileyen 3. faktör) ve Körfez'de 'İran yayılmacılığı'[256] olunca iş birliği yapmaktan geri durmamışlardır. 2000'ler boyunca inişli çıkışlı ilişkiler yaşayan Katar ve S. Arabistan[257], 2011 Arap Baharının Bahreyn'e sıçraması ile ortak hareket etmişlerdir.[258] Arap Baharının diğer Körfez ülkelerindeki görece daha az olan etkisinin aksine, Bahreyn'de nüfusun %65'ini oluşturan Şiiler, baskıcı Sünni yönetime karşı reform talebiyle sokaklara dökülmüştür. Şiddetli çatışmaların yaşandığı Manama meydanlarında Şii ve Sünnilerin karşı karşıya gelmesi ve polisin kontrolü kaybetmesiyle Bahreyn yönetimi KİK'ten yardım talep etmiştir.[259] Bunun üzerine sokakları ele geçiren protestocuları dağıtmak için S. Arabistan 1000 askerini, BAE ise 500 polis gücünü Bahreyn'e göndermiştir.[260] Protestoculara yardım ettiği iddia edilen İran ise Bahreyn'e asker gönderilmesine karşı çıkmıştır.[261]

Böylece Tunus, Mısır, Yemen ve Libya'daki protesto gösterilerini 'devrim' olarak niteleyip muhaliflere her türlü desteği veren Doha, Körfez'de vuku bulan eylemleri kendi

---

[256] Bahreyn'in %65'i, Kuveyt'in %30'u, S. Arabistan'ın %15'i (ki bu yüzde 15, Bahreyn'e yakın, petrol kaynaklarının bol olduğu bölgelerde toplanmıştır), Katar, Umman ve BAE'nin %10'u Şii'dir. Körfez rejimlerinin (Bahreyn dahil) tamamı Sünni yönetimi altında olduğu için geçmişten bugüne, Şiiler iç güvenlik bakımından tehdit olarak algılanmış ve toplumsal hayatta, siyasette, orduda ve kamuda sürekli baskılanmışlardır. Bu politikanın temelinde ise Tahran'ın, Şiilerin yoğunlukta olduğu, 'Şii Hilali' olarak adlandırılan Ortadoğu ülkelerinde ve böylece bölge politikasında, nüfuzunu arttırma amacıyla Şii nüfusu kullandığı iddiaları ve endişeleri yatmaktadır: Hossein Askari, 2013, s. 34,39.

[257] 1996'da sınırın belirlenmesine yönelik antlaşma imzalanmış fakat uygulamaya geçmemiştir. 2000'de Doha'da yapılacak olan İİK zirvesini S. Arabistan Kralı Abdullah, Katar'ın İsrail'le ticari ilişkilerini gerekçe göstererek boykot etmiştir. 2002'de Suudi muhaliflerin El Cezire kanalında, Riyad yönetimiyle ilgili eleştirileri üzerine S. Arabistan, Katar'dan büyükelçisini çekmiştir. 2006'da, S. Arabistan'ın karasularından geçmesi planlanan, Katar'dan Kuveyt'e gaz ihraç edecek boru hattı projesine, daha önce onay veren S. Arabistan, iznini geri çekmiştir. Yine aynı yıl Katar'dan BAE ve Umman'a gaz ihraç edecek Dolphin boru hattı projesini de protesto etmiştir. 2008'de Katar-S. Arabistan sınırını belirleyen antlaşma imzalanmış ve aynı yıl Kral Abdullah'ın Doha'yı ziyaret etmesi gergin olan ilişkileri yumuşatmıştır. 2010'da, Şeyh Hamad'a yönelik darbe iddiasıyla yıllarıdır tutuklu bulunan Suudi vatandaşlar serbest bırakılmış ve bunun üzerine Doha-Riyad hattında ilişkileri güçlendiren birçok anlaşma imzalanmıştır: Aljazeera, "Timeline of Qatar-GCC Disputes from 1991 to 2017", 09.06.2017, (https://bit.ly/3mAiQwJ, erişim: 14.06.2020).

[258] Sultan Sooud Al Qassemi, "How Saudi Arabia and Qatar Became Friends Again", **Foreign Policy**, 21.07.2011, (https://bit.ly/2Vt4m5Z, erişim: 14.06.2020).

[259] Reuters, "Timeline: One Year on After Crackdown in Bahrain", 14.02.2012, (https://reut.rs/36x2Ber, erişim: 12.06.2020).

[260] BBC, "Gulf States Send Forces to Bahrain Following Protests", 14.03.2011, (https://bbc.in/3lEeDHi, erişim: 14.06.2020).

[261] Reuters, "Iran Objects to Foreign Troops in Bahrain", 15.03.2011, (https://reut.rs/2JxdlR4, erişim: 14.06.2020).

rejim güvenliği açısından 'Körfez Kalkanı Gücü' kapsamında Riyad ile birlikte hareket ederek Bahreyn'e asker göndermiştir.[262] Yine Katar destekli El Cezire, Arap ülkelerindeki rejim karşıtlarının dünyaya seslerini duyurmaları için 24 saat canlı yayın yapmasına karşın, Bahreyn'e gönderilen askeri güç ile ilgili haber yaparken 'tarafsız' kimliğini korumuştur.[263]

Sonuç olarak Katar 'hedging' vasıtasıyla, İran'ın güvenliği ve uluslararası toplumdan dışlanmaması için ABD'ye karşı dengeleme politikası yürütürken; güvenlik, ekonomi ve kültürel bakımdan da Washington ile derin iş birliği içerisine girmiştir. Diğer taraftan İran ile ilişkilerinde de hedging politikası uygulayan Doha, İran'ın Körfez'de rejim güvenliğini tehdit edebilecek yayılmacılığını engellemek için bölgesel güçlerle ve devlet dışı aktörlerle Tahran'ı dengelerken; yine kendi enerji güvenliğini temin etmek için İran'ı hedef alacak girişimlere karşı Tahran'la ittifak halinde olmuştur. Dolayısıyla Katar, büyük güçlere atfedilen 'hedging' politikasını, biri bölgesel, diğeri küresel güç olan iki farklı devlete karşı başarılı bir şekilde uygulamıştır.

Yine Katar'ın İsrail ile ilişkileri, Hamad dönemi dış politikasının kendine has örneklerinden birini oluşturmaktadır. İsrail'in Filistin topraklarında bir devlet olarak yükselmesi, Doğu Akdeniz (*the levant*) alt bölgesinin temel anlaşmazlıklarına sebep olduğu gibi İsrail ile ilişkiler, aslında hem iç politikayı, hem Arap ve Arap olmayan

---

[262] Ahram Online, "Qatar Has Sent Troops to Bahrain", 18.03.2011, (https://bit.ly/33CxUT2, erişim: 17.06.2020).

[263] Aljazeera, "Saudi Soldiers Sent into Bahrain", 15.03.2011, (https://bit.ly/3g1T2qQ, erişim: 17.06.2020). Arap Ayaklanmalarında, Arap medyasının ikircikli tutumuna ilişkin analiz için: Andrew Hammond, "Gulf Media Find Their Red Line in Uprisings: Bahrain", **Reuters**, 14.04.2011, (https://reut.rs/2JmUXdU, erişim: 17.06.2020). Bahreyn yönetimi, gösterilerin şiddete dönüşmesiyle tüm basın temsilciliklerine kapıları kapatmasına rağmen El Cezire muhabiri, protestoculara yapılan kıyımı kayda alabilmeyi başarmıştır. Böylece El Cezire İngilizce kanalı 4 Ağustos 2011'de, Bahreyn protestocularının yaşadığı insanlık dışı muameleyi, bir saatlik belgeselle yayınlamıştır: Aljazeera, "Bahrain | Shouting in the Dark | Featured Documentary", **Youtube**, 04.08.2011, (https://bit.ly/2JkfWhr, erişim: 12.04.2020). Belgeselin El Cezire Arapça'da gösterilmemesi ve daha sonraki planlı gösterimlerin iptal edilmesi, Katar Devleti'nin müdahalesine dair kuşkuları ortaya çıkarmıştır: Brian Stelter, "Al Jazeera Changes to Rerun Documentary", **The New York Times**, 09.08.2011, (https://bit.ly/37uaWP3, erişim: 11.04.2020). 2017'de Bahreyn, El Cezire'nin 2011 belgeseline atıfta bulunarak Katar'ın protestolar sırasında göstericileri mâli, lojistik ve medya bakımından desteklediğini ve El Sabah hükümdarlığını devirmek istediğini iddia etmiştir: Defense World, "Qatar Blamed For 2011 Bahrain Coup Attempt", 30.08.2017, (https://bit.ly/2I33ZvT, erişim: 11.04.2020).

Müslüman ülkelerle ilişkileri, hem de 'Arap ulusçuluğu' veya 'Arap toplumu' gibi kavramsal yapının gelişimini etkilemiştir. Bu yüzden Katar, İsrail'e yaklaşımında birçok faktörü dikkate almak ve temkinli davranmak zorunda kalmıştır. Çünkü örneğin, Mısır'ın İsrail'i resmi olarak tanıdığı 1979'daki barış antlaşmasını imzalaması, Arap ve Arap olmayan Müslüman ülkelerde Kahire'nin ciddi prestij kaybı yaşamasına ve hatta AL üyeliğinin askıya alınmasına neden olmuştur.

Böylece Stollman'in, Katar'ın da dahil olduğu, Körfez zayıf devletlerinin İsrail ile ilişkilerini ele alan çalışmasındaki analizlerinin[264] aksine Hamad, 90'ların başında, İsrail'i gaz ihraç edebileceği bir pazar ve dahası Avrupa'ya Katar gazını taşıyacak bir liman olarak tasavvur etmiştir.[265] Doha her ne kadar Filistin halkının hassasiyetlerine büyük bir önem atfetse de İsrail-Filistin meselesindeki krizleri fırsata çevirmeyi bilmiştir. Buna binaen Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yaser Arafat, Irak'ın Kuveyt'i işgaline açıkça destek verince Arap ülkelerinde Filistin'e yönelik bir kızgınlık oluşmuş ve bu durumu iyi değerlendiren Hamad, 1991 Madrid Konferansı'nda İsrail ile normalleşme adımları atmıştır. 1993 Oslo ve 1995 Oslo II anlaşmalarıyla İsrail-Filistin uzlaşısının sağlanması, Katar'ın Tel Aviv'e yönelik daha cesur bir politika izlemesini kolaylaştırmış ve 1996'da, Körfez ülkelerinde ilk defa, İsrail'in ticari temsilcilik ofisi Doha'da açılmıştır.[266]

2000'de El Aksa İntifadasının ve barış sürecinin çökmesinin ardından Katar, İsrail'in ticari temsilcilik ofisini kapatsa da, çatışma sonrası dönemde diplomatik temaslar kurmaya devam etmiştir. Örneğin Doha'da gerçekleştirilen ve bölgesel meseleleri ele alan bir kongreye İsrail davet edilmiş fakat Hamas'ın da aynı etkinlikte bulunması

[264] Elisheva Rosman-Stollman, "Balancing Acts: The Gulf States and Israel", **Middle Eastern Studies**, Vol. 40, No. 4 (2004), ss. 185-208: Stollman, Körfez'in zayıf/küçük devletlerinin İsrail ile ilişkilerini, çeşitli sistemsel faktörlerin yanı sıra temel olarak, güvenlik bakımından ABD'ye sığınmanın bir sonucu minvalinde yorumlamıştır. Yani hiçbir çıkar gütmeyen, sadece güvenlik tedarikçileri olan ABD'yi hoş tutmak için zorunlu bir normalleşme çabası gibi tasvir etmiştir.
[265] Gawdat Bahgat, **Israel and the Persian Gulf: Retrospect and Prospect**, Gainesville, University Press of Florida, 2006a, s. 142.
[266] Uzi Rabi, "Qatar's Relations with Israel: Challenging Arab and Gulf Norms", **Middle East Journal**, Vol. 63, No. 3 (2009), s. 448.

nedeniyle Tel Aviv katılmayı reddetmiştir. Yine 2005'te Katar, BMGK geçici üyeliği için İsrail'in desteğini istemiş ve olumlu yanıt almıştır.[267] 2008'de ise Doha, İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni'ye, Doha Forum'unun açılış konuşmasını yapması için davet göndermiştir. İran ve Suriye'nin boykot ettiği bu foruma Livni katılarak bölgesel sorunların ele alındığı bir konuşma gerçekleştirmiştir.[268]

2005 sonrası dönemde Katar'ın İsrail politikası değişikliğe uğramıştır. Böylece Doha, 2006'da BMGK geçici üyeliğine seçilmesine ve 2008 Lübnan Siyasi Krizi'ndeki tarihi başarısına duyduğu güven ve elde ettiği prestijle, İsrail'in Filistin ve Arap ülkeleriyle olan çatışmacı ilişkilerinde 'barış yapıcı' misyon üstlenerek, sunduğu iki barış planı da başarısız olan (Fahd Planı ve Abdullah Planı) S. Arabistan'a alternatif olmayı ve Arap toplumundaki öncülüğünü ve saygınlığını pekiştirmeyi amaçlamıştır.[269] Bölgenin muhtemelen en çetrefilli, birçok tarafa sahip sorununda herkesin çıkarına olacak bir mutabakat zor görünse de, diğer arabulucuların aksine Katar, tüm taraflarla (Hamas, Hizbullah, İsrail, Lübnan Hükümeti) diyalog içinde olmuştur.[270] Doha'nın gerçekleştirdiği bu girişim; tarafların birbirini hukuken tanımaması, Filistin halkının hassasiyetleri ve S. Arabistan, İran ve Suriye'nin engellemelerine rağmen devam ettirilmiştir. Sonuç olarak, küçük devlet literatürünün aksine Doha, bölgesel güçlerden daha rasyonel, çözüm-odaklı ve kapsayıcı politikalar üretmiştir.

Çatışma çözümünde Katar'ın devlet dışı aktörlerle kurduğu ilişkiler, bölgesel ve küresel güçlerin aldığı tavra bakmaksızın bağımsız olarak sürdürülmüştür. Örneğin Doha,

[267] Aljazeera, "Qatar Seeks Israeli Help for UN Seat", 17.05.2005, (https://bit.ly/3myHfmt, erişim: 12.04.2020).
[268] Neville Teller, "What Do You Make of Qatar?", **Jerusalem Post**, 19.09.2019, (https://bit.ly/3mDZPd2, erişim: 15.04.2020).
[269] Uzi Rabi, 2009, s. 457-8.
[270] Marc Lynch, "The Doha Summit: A User's Guide", **Foreign Policy**, 28.03.2009, (https://bit.ly/3olYSGF, erişim: 13.05.2020).

ABD'nin[271] ve AB'nin[272] terör listesinde bulunmalarına rağmen, Hamas ve Hizbullah ile masaya oturmaktan geri durmamıştır.[273] Ayrıca Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da (ODKA) ve uluslararası alanda kötü şöhrete sahip politik figürler için de Katar, sığınılacak güvenli bir liman olmuştur. Mesela Mısırlı din alimi ve Müslüman Kardeşler'in en önemli fikir önderlerinden birisi olan Yusuf el Karadavi, Mısır Hükümeti'nce maruz kaldığı baskılar sonucunda Katar'a sığınmıştır. Dahası, El Cezire kanalında dini ve siyasi görüşlerini takipçilerine aktardığı bir program yapma şansı bile verilmiştir.[274] Yine Hintli ressam M. F. Husain, Saddam Hüseyin'in eski eşi ve iki kızı, Çeçen politikacı Zelimhan Yandarbiyev, Usame bin Ladin'in oğullarından birisi, Cezayir İslami Selamet Cephesi eski lideri Abaasi Madani, Moritanya eski Devlet Başkanı Ahmed Taya, Katar'da yaşama hakkı tanınan önemli politik figürlerdendir.[275]

Doha'nın bu açık-kapı politikası[276], devlet dışı kurumlar bağlamında ele alındığında (Hamas, Hizbullah veya Müslüman Kardeşler), barışın inşası için müzakere yapılması gereken aktörler olarak düşünülebilirken daha önce de vurgulandığı gibi Katar'ın bölge politikasında elini güçlendirmek adına kullandığı bir araç bakımından da tasavvur edilebilir. Diğer taraftan ideolojisi, eylemleri veya aidiyeti nedeniyle kendi ülkesinde veya uluslararası toplumda terörist/aşırı olarak addedilen kişileri dışlamak bir yana yaşama hakkının, hatta fikirlerini ifade etme ayrıcalığının tanınması, Katar'ın tarafsız ve güvenli bir ülke olduğu imajını yaratmayı amaçlamıştır.

[271] Foreign Terrorist Organizations, (https://bit.ly/3ogVDQB, erişim: 19.06.2020).
[272] "Council Decision (CFSP) 2020/1132 of 30 July 2020", **Official Journal of the European Union**, Vol. 63, 2020, (https://bit.ly/2JIb3OI, erişim: 17.09.2020).
[273] F. Cooper & B. Momani, 2011, s. 123.
[274] Declan Walsh, "Qatar Opens Its Doors to All, to the Dismay of Some", **The New York Times**, 16.07.2017, (https://nyti.ms/2up5fAE, erişim: 12.07.2020).
[275] David B. Roberts, 2012, s. 238.
[276] Lina Khatib, 2013, s. 420.

2. Dönemin Dış Politika Araçları

(a) Arabuluculuk Faaliyetleri

BM'nin tanımıyla arabuluculuk; "bir üçüncü tarafın, çatışan tüm tarafların kabul edebileceği anlaşmalar geliştirmelerine yardımcı olmak suretiyle bir çatışmayı önlemek, yönetmek veya çözüme kavuşturmak için iki veya daha fazla tarafa, kendi rızaları ile destek verdiği bir süreçtir."[277] Literatürde ise kavramın tanımı konusunda fikir birliğine varılamamış, farklı özellikleri ve tarafları öne çıkaran sayısız tanım yapılmıştır.[278] Bu tanımlar dikkate alındığında, arabulucunun[279] temel motivasyonu normatif olarak her ne kadar çatışmanın önlenmesi ise de, pratikte, özellikle devletler bakımından farklı saiklerle hareket etmekte[280] ve dolayısıyla devletler, arabuluculuk rolü üstlenirken kendi stratejik kazanımlarını düşünmektedir.[281]

Benzer şekilde küçük devletler de arabuluculuğu bir dış politika aracı olarak kullanmaya eğilimlidir. Bölgesel çatışmalara doğrudan müdahil olamadıkları için arabuluculuk misyonunu bir fırsat olarak görüp prestijlerini ve nüfuzlarını arttırmayı amaçlamaktadırlar.[282] Tarafları ikna edici ekonomik güç ve gerektiğinde zorlayıcı sert

---

[277] United Nations, "United Nations Guidance of Effective Mediation", 01.09.2012, (https://peacemaker.un.org/guidance-effective-mediation, erişim:12.06.2020), s. 4.

[278] Bercovitch, bu tanımları şu eserinde özetlemiştir: Jakob Bercovitch, "The Structure and Diversity of Mediation in International Relations", Jakob Bercovitch & J. Z. Rubin (Ed.), **Mediation in International Relations Multiple Approaches to Conflict Management**, Chippenham and Eastbourne, Palgrave Macmillan, 1992, s.2-7.

[279] Arabuluculuğu; devletler, uluslararası, bölgesel veya alt-bölgesel örgütler ve devlet-dışı aktörler yürütebilmektedir: T. Piiparinen & V. Brummer, "Globalised Peace Mediation", T. Piiparinen and V. Brummer (Ed.), **Global Networks of Mediation: Prospects and Avenues for Finland as a Peacemaker**, Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs, 2012, s.11-12.

[280] James A. Wall ve diğerleri, "Mediation: A Current Review and Theory Development", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 45, No. 3 (2001), s. 380.

[281] Saadia Touval, "Mediation and Foreign Policy", **International Studies Review**, Vol. 5, No. 4 (2003), s. 92; Molly M. Melin, "When States Mediate", **Penn State Journal of Law & International Affairs**, Vol. 2 No. 1 (2013), s. 80. Bunlar; istikrar olasılığını arttırma, taraflar üzerinde etkinlik kurma, ileride yaşanacak çatışmalarda söz sahibi olma gibi faktörlerin yanı sıra defansif (anlaşmazlığın devam etmesinin çatışan taraflarla ilişkileri tehdit etmesi, çatışmanın kendi sınırlarına taşma ve bölgesel düzeni bozma ihtimali, rakip bir ülkenin arabuluculuk ile etkinliğini arttırma fırsatı vermesi veya diğer tarafların çatışmaya dahil olma tehlikesi) ve ofansif (arabulucu ülkenin nüfuzunu genişletmek istemesi) amaçları da içermektedir: William Zartman, "Mediation Roles for Large Small Countries", **Canadian Foreign Policy Journal**, Vol. 19, No. 1 (2013), s. 15.

[282] *Ibid.*, s. 22.

güç olanaklarından yoksun olmalarına rağmen tarafsızlıkları, güvenilirlikleri ve karar verici dar bir çevre sayesinde tüm sürecin gizliliğini sağlamaları, küçük devletleri çatışan taraflar açısından da cazip kılmaktadır.[283] Ayrıca, büyük güçlerin aksine genellikle çatışmanın sonucunu kendi çıkarları doğrultusunda etkileyecek kapasiteden yoksun olmaları ve buna binaen müdahalenin, sorunun çözümüyle sınırlı kalacak olması, küçük güçleri avantajlı kılmaktadır.[284]

Şeyh Hamad'ın yönetimi ele geçirmesiyle S. Arabistan ekseninden uzaklaşıp bağımsız dış politika izleyen Katar, bölgesel ve uluslararası meselelerde daha fazla görünür olmaya başlamış ve hem varlığını sürdürme hem de bölgesel ve uluslararası politikada etkinliğini arttırma motivasyonuyla birtakım arabuluculuk ve barışı koruma faaliyetleri üstlenmiştir.[285] ODKA'daki çatışmalarda geleneksel olarak Riyad, Kahire ve AL'nin arabulucu rol üstlenmesi ve bölgesel statükoyu korumak için taraflı ve kendi çıkarlarına yönelik bir tutum içinde olmaları, Katar'ın yeni bir aktör olarak yükselmesini kolaylaştırmıştır. Ayrıca Katar'ın sömürge veya işgal geçmişine sahip olmaması; arabuluculuğu, maddi bir fayda düşünmeden yapması ve dışlanmışların bir nevi Kabe'si olması gibi sebepler, Doha'nın tarafsız, güvenilir ve dürüst bir arabulucu olarak ünlenmesine katkı sağlamıştır.[286] Katar arabuluculukta, Şeyh Hamad ve Hamad bin Casim bin Cabir'in (HbC) kişisel ilişkilerini ve taraf ülkelere devasa ekonomik yardım vaatlerini temel araçlar olarak kullanmıştır.[287]

Doha en önemli arabuluculuk faaliyetlerini Yemen, Lübnan ve Sudan'da üstlenmiştir. Yemen'de, 2004'ten beri Husiler ve Yemen Hükümeti arasında meydana

[283] Daniel Lieberfeld, "Small is Credible: Norway's Niche in International Dispute Settlement", **Negotiation Journal**, Vol. 11, No. 3 (1995), s.204.
[284] K. J. Holsti, "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", **International Studies Quarterly**, Vol. 14, No. 3 (1970), s.242.
[285] Pınar Akpınar, "Mediation as a Foreign Policy Tool in the Arab Spring: Turkey, Qatar and Iran", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Vol. 17, No. 3 (2015), s.256.
[286] Mehran Kamrava, 2011, s.540-543.
[287] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 90.

gelen çatışmalar, defalarca yapılan ateşkes ve arabuluculuk girişimlerine rağmen devam etmiş ve Yemen'in kuzeydoğusundaki Saada bölgesinde büyük bir yıkıma ve göçe sebep olmuştur.[288] "Yemen Başkanı Ali Abdullah Salih'in davetlisi olarak ülkeyi ziyaret eden Şeyh Hamad, sorunu çözmek adına bir dışişleri heyetini Husi liderlerle görüşmesi için görevlendirmiştir. Önce Saada'da daha sonra Doha'da yapılan görüşmeler neticesinde 2007 Haziran'da ateşkes anlaşması, 2008 Şubat'ta da barış antlaşması imzalanmıştır. Çatışma bölgelerinin yeniden inşası için 500 milyon dolara kadar yardımın yanı sıra Katar, silah bırakmaları halinde Husilere iltica hakkı tanıyacağının da sözünü vermiştir."[289]

Fakat çok kısa bir süre sonra iki grup arasındaki çatışmaların tekrar başlaması üzerine, 2009 Mayıs'ta Başkan Salih, Katar arabuluculuğunun başarısız olduğunu ilan etmiş ve bunun üzerine Doha, verdiği tüm yardım sözlerini geri çekmiştir.[290] Diğer taraftan Ağustos 2010'da Katar'ın girişimiyle ateşkes sağlanmış ve taraflar Doha'ya gelerek 22 maddelik yeni bir siyasi antlaşma kabul etmişse de, bu barış havası kısa sürmüş ve çatışmalar yeniden alevlenmiştir.[291] 2014 yılı itibariyle tamamen iç savaşa gömülen Yemen'de Katar'ın arabuluculuk faaliyetleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Başarısızlığın en temel sebebi, barışın uygulanmasını denetleyecek gözetim mekanizmanın yetersiz olmasıdır.[292] Diğer taraftan, 2009'da S. Arabistan'ın Husilere doğrudan müdahalesi ve Yemen Hükümeti'ne ve Sünni kabilelere askeri ve ekonomik yardımlarda bulunması da süreci baltalamıştır.[293] Yine antlaşmanın, Husilere silah bıraktırırken sadece para ve siyasi

[288] Mehran Kamrava, 2011, s.549.
[289] International Crisis Group, "Yemen: Defusing the Saada Time Bomb", Vol. 86 (27.05.2009), s.21, (https://bit.ly/3c4si8F, erişim: 03.07.2020).
[290] Sultan Barakat, 2012, s. 16.
[291] Sultan Barakat, "Qatari Mediation: Between Ambition and Achievement", **Brookings Doha Center**, Vol. 12 (01.12.2014), s.15.
[292] International Crisis Group, 27.05.2009, s.22.
[293] Mehran Kamrava, 2011, s.551.

sığınma vadetmesine karşılık, Yemen Hükümeti'ni yükümlülük altına sokacak herhangi bir düzenlemenin bulunmaması barışın devamlılığına engel olmuştur.[294]

Sudan vakasında ise Hartum Hükümeti'nin siyasi ve ekonomik bakımdan Darfur'u güçsüz kılmaya çalışması sonucunda hükümet güçleri ve isyancılar arasında 2003 yılında başlayan çatışmalar, 2008'de had safhaya ulaşarak yüz binlerce insanın ölümüne ve milyonlarcasının yerinden edilmesine sebep olmuştur.[295] Birçok ateşkes ve arabuluculuk girişimine rağmen çatışmalar tekerrür etmiştir. 2008'de AL'nin temsilcisi sıfatıyla ve BM, Afrika Birliği, Libya, Mısır ve Çad'ın destekleriyle arabuluculuk girişimlerine başlayan Katar, hükümet yetkililerini ve isyancı grupları Doha'da bir araya getirmiştir. Bu süreçte kimi olumsuzluklar ortaya çıkmasına karşın, 2010 Şubat'ta Sudan Hükümeti ve Adalet ve Eşitlik Hareketi (en büyük muhalif grup) arasında barış antlaşması (Doha Antlaşması) imzalanmıştır. Böylece Sudan Devlet Başkanı Ömer el Beşir, çatışmanın son bulduğunu ilan etmiştir.[296]

Darfur'da Katar'ın arabuluculuk yöntemi Yemen'dekinden farklı bir temele inşa edilmiştir. Buna göre Katar'ın Dışişlerinden sorumlu Devlet Bakanı Ahmed bin Abdullah, soruna müdahil olan tüm taraflarla (BM, Afrika Birliği, Libya, Mısır, ABD, Fransa, Çin) etraflıca görüşerek hem Katar'ın arabuluculuğu ile ilgili ağız yoklamış hem de konu hakkındaki görüşlerini anlamaya çalışmıştır.[297] Diğer taraftan Abdullah, Hartum, Darfur, bir önceki arabuluculuk girişimini üstlenen Cibuti, Darfurlu mültecileri barındıran Çad'a çeşitli ziyaretler gerçekleştirmenin yanı sıra bizatihi mülteci kamplarında ve Darfur'da zaman geçirmiştir.[298] Böylece sorunu, siyasi ve sosyolojik yönleriyle öğrenmeye çabalamıştır. Katar'ın bu tavrı, o zamana kadar Sudan

[294] Sultan Barakat, 2012, s. 17.
[295] *Ibid.*, s. 19.
[296] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 91-2.
[297] Mehran Kamrava, 2011, s.545.
[298] *Ibid.*, s.545-6.

Hükümeti'nin destekçisi olmuş arabulucuların aksine, taraflar arasında sempatiyle karşılanmıştır."[299]

Diğer taraftan Katar, Darfur'u kalkındırmak için 2 milyar dolarlık fonun yanı sıra Sudan'da tarımı geliştirmek ve ürünleri Katar'a ihraç etmek üzere 1 milyar dolarlık yatırım sözü vermiştir. Böylece zor geçen ve sürekli tıkanan müzakerelerin önü açılarak uzlaşmaya varılabilmiştir.[300] Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Uluslararası Kriz Grubu (ICG), antlaşmanın tüm muhalif gruplar arasında konsensüs sağlayamadığı ve önemli bir kesimi bu sürece dahil edemediği için başarısızlığa uğradığını ileri sürmüştür.[301] Yine ICG, antlaşmanın yatırım ve fon yükümlülüklerini planlanan takvimde yerine getirmediğini belirtmiştir.[302]

Yemen ve Sudan'a kıyasla Doha'ın Lübnan'daki arabuluculuk girişimi, daha başarılı bir sonuca ulaşmıştır. Lübnan, İsrail ile 33 gün süren savaştan sonra yaklaşık 18 aylık bir siyasi istikrarsızlığa ve iç kargaşaya saplanmış ve devlet başkanı seçimi üzerinde yaşanan anlaşmazlık, Hizbullah ve Lübnan Hükümeti'ni karşı karşıya getirerek tekrar bir iç savaş riskini doğurmuştur.[303] Bu tehlikeli durum karşısında harekete geçen Katar, sayısı 15'i bulan siyasi fraksiyonu Doha'da bir araya getirerek 5 gün süren yoğun tartışmalar ve müzakereler akabinde anlaşmaya ikna etmiştir.[304] Böylece taraflar, "cumhurbaşkanı olarak Mişel Süleyman üzerinde fikir birliğine varmışlardır. Dahası, oluşturulan Ulusal Birlik Hükümeti'ndeki 30 bakanlığın 11'i muhalefete, yani Hizbullah'a bırakılmıştır. Üçüncü olarak ise parlamento seçimlerinin nasıl yapılacağı ile

[299] *Ibid.*, s.545-6.
[300] Sultan Barakat, 01.12.2014, s.19.
[301] International Crisis Group, "Sudan's Spreading Conflict (III): The Limits of Darfur's Peace Process", Vol. 211 (27.01.2014), s.9, (https://bit.ly/2PeozN7, 06.07.2020).
[302] *Ibid.*, s.5.
[303] Nada Bakri & Alan Cowell, "Lebanese Reach Agreement to Resolve 18-Month Political Crisis", **The New York Times**, 21.05.2008, (https://nyti.ms/2ORZ6sM, erişim: 19.03.2020).
[304] Mehran Kamrava, 2011, s.548.

ilgili bir taslak üzerinde karar kılmışlardır. Böylece Hizbullah'ın ve diğer grupların silah bırakması sağlanarak iç savaş riski ortadan kalkmıştır."[305]

Katar'ın başarılı olmasındaki en büyük pay, Şeyh Hamad ve HbC'ye aittir. Görüşmeler çıkmaza girdiğinde sabırla ve inatla tarafları sakinleştirmeye ve tüm tarafların kabul göreceği ve hepsinin yararına olacak bir çözüm yaratmışlardır.[306] "Ayrıca örneğin, Suriye destekli grupların antlaşmayı imzalamama kararına binaen Beşar Esad'ı telefonla arayan Hamad, Suriye'deki yatırımlarından ve her koşulda Esad'ın yanında duran tavrından bahsederek grup hakkındaki şikayetini iletmiştir. O gecenin sabahında grup, anlaşmayı kabul ederek imzasını atmıştır."[307] Diğer taraftan Lübnan Hükümeti'nin Riyad nüfuzunda olması, Hizbullah'ın İran ve Suriye tarafından desteklenmesi ve Mısır'ın da S. Arabistan'a yakın durması sonucunda Lübnan'ın uzun yıllar boyunca bu aktörlerin etkinlik savaşı verdiği bir ülkeye dönüşmesi, Katar'ın güvenilir, tarafsız ve Lübnan iç siyasetinden çıkar gütmeyecek tek arabulucu aktör olarak yükselmesine yol açmıştır.[308] Tüm bunlara karşılık Haddad ise Taif Antlaşması'nın bir tekrarı olarak gördüğü Katar arabuluculuğunun, sorunu derinlemesine ele almayıp geçici çözüm getirdiğini savunmuştur. Ona göre Arapların toplumsal normları, gelenekleri ve kişisel ricalarla yapılan barış sürecinin, Lübnan gibi kırılgan sosyal yapıya sahip bir ülkede kısa süreceğini ifade etmiştir.[309]

Bunların yanı sıra Çad ve Sudan, sınırları içerisindeki isyancıları destekledikleri sebebiyle birbirlerini suçlayıp diplomatik ilişkilerini kesmesi üzerine Katar, arabuluculuk yapmıştır.[310] Yine Cibuti ve Eritre arasında 2010'da patlak veren sınır çatışmalarına Katar

---

[305] UN Peacemaker, "Doha Agreement On the Results of the Lebanese National Dialogue Conference", 21.05.2008, (https://peacemaker.un.org/lebanon-dohaagreement2008, erişim: 07.07.2020).
[306] Sultan Barakat, 01.12.2014, s.17.
[307] Mehran Kamrava, 2011, s.548.
[308] *Ibid.*, s.548-9.
[309] Simon Haddad, "Lebanon: From Consociationalism to Conciliation", **Nationalism and Ethnic Politics**, Vol. 15, No. 3-4 (2009), s.412.
[310] Dania Saadi, "UPDATE 1-Sudan, Chad Seek Lasting Peace at Qatar Talks", **Reuters**, 30.04.2009, (https://reut.rs/3lOpdNm, erişim:17.05.2020).

müdahale ederek arabuluculuk üstlenmiş ve barışı koruma güçlerini sınıra yerleştirmiştir. Fakat 2017 Krizi'nden sonra kuvvetlerini çekerek barış görüşmelerinden ayrıldığını duyurmuştur.[311] Son olarak, Taliban ve Afganistan Hükümeti arasında diyaloğun kurulması, ülkede çatışmaların durdurulması, Afganistan'ın yeniden inşası ve Taliban'ın bu sürece ve uluslararası topluma entegrasyonu için Doha ev sahipliğinde ve Katar-ABD iş birliğinde görüşmeler başlamıştır.[312]

Sonuçta Katar'ın barış sonrası süreci hem sahada hem de siyasette denetleyecek teknik eleman kapasitesinden yoksun olması ve sorunların kökenine inmektense günü kurtarma telaşı ve prestij elde etme endişesiyle meselelere yaklaşması, Doha'yı başarısızlığa itmiştir.[313] Dolayısıyla Kamrava'nın söylemiyle: "Katar arabuluculukta büyük bir başarı yakalarken, çatışma çözümünde sınıfta kalmıştır."[314]

(b) Katar'ı Markalaştırma

Joseph Nye'ın ortaya attığı yumuşak güç kavramıyla ilintili olarak disiplinde ilgi görmeye başlayan markalaşma, tıpkı bir ticari ürün gibi ülkenin de tüketiciye, yani uluslararası topluma pazarlanması ve böylece o ülke hakkındaki yargıların yaratılmasıdır.[315] Dolayısıyla devletler, markalaşma ile bir prestij ve etiket yaratmakta ve bunları ekonomik ve siyasi amaçlar için bir dış politika aracı olarak kullanmaktadırlar.[316] Bu minvalde Şeyh Hamad, bağımsız ve aktif dış politikasına paralel olarak Katar'ı marka bir ülke haline getirmek için büyük bir mesai harcamıştır. Emir'in bundaki temel arzusu, ekonomik açıdan Doha'yı, Dubai gibi yabancı yatırımcının bir limanı yapmak iken siyasi

---

311 S. Barakat & S. Milton, "Why Did Qatar Leave the Djibouti-Eritrea Border?", **Aljazeera**, 18.06.2017, (https://bit.ly/3fhdzcD, erişim:17.05.2020).
312 Lyse Doucet, "Afghan-Taliban Peace Talks: What's Next?", **BBC**, 23.09.2020, (https://bbc.in/3c92W9O, erişim:17.02.2021).
313 Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 92-3.
314 Mehran Kamrava, 2011, s.540.
315 Peter van Ham, "Place Branding: The State of the Art", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 616, No. 1 (2008), s.128-9.
316 Peter van Ham, "The Rise of the Brand State: The Postmodern Politics of Image and Reputation", **Foreign Affairs**, Vol. 80, No. 5 (2001), s.3.

bakımdan ise tarafsız, modern ve gelişen bir ülke olarak Arap ve İslam dünyasının liderliğini elde etmektir.[317] Ayrıca Hamad, uluslararası ilişkilerde saygın, prestijli ve güvenilir bir imaj inşa edip Arap ve Batı toplumu arasında köprü olmayı da amaçlamıştır.[318] Peterson ise Doha'nın küçük bir devlet olarak güvenlik endişesi yaşadığı ve bu markalaşma ile uluslararası toplumun rızasını kazanarak varlığını ve geleceğini güvenceye almaya çabaladığını ifade etmiştir.[319]

Doha'nın markalaşma faaliyetleri; eğitim ve kültür, spor, ulaşım ve turizm ve medya olarak dört grupta toplanmaktadır. Katar en önemli yatırımlarını eğitim ve kültür faaliyetlerine yapmaktadır. 1995'te Hamad ve eşi Şeyha Moza tarafından kurulan Katar Vakfı (*Qatar Foundation*), eğitim, bilim ve toplumsal kalkınma alanında projelere destek vermektedir. Bu projeler arasında Ortadoğu'da tek olma özelliği ile Batı'nın en prestijli 8 üniversitesinin de kampüsü bulunan, farklı düzeylerde öğretim merkezi ve araştırma enstitüsünü bir arada barındıran 'Eğitim Şehri' (*Education City*), tüm dünyadan öğrencilerin, araştırmacıların ve akademisyenlerin Katar'da buluşmasına olanak tanımaktadır.[320] 2008'de kurulan Katar Filarmoni Orkestrası, 2009'dan itibaren her yıl düzenlenen Doha Tribeca Film Festivali ve Brookings Institution'ın Doha ofisi aracılığıyla 2004'ten beri her yıl gerçekleştirilen ABD ve İslam Dünyası Forumu (*US-Islamic World Forum*), dünyanın farklı kesimlerinden sanatçıyı, sanatseveri, akademisyeni, politikacıyı ve diplomatı bir araya getiren organizasyonlardır. Bu faaliyetlerin temel amacı, Doğu ve Batı kültürlerinin kaynaşması, bölgesel ve küresel sorunların tartışılması ve sonuçta ortaya bir sentez çıkarılmasıdır.[321]

Bunların yanı sıra Doha, çeşitli uluslararası zirvelere ev sahipliği yapmıştır. Örneğin 2001 Dünya Ticaret Örgütü görüşmeleri, 2006'da BM'nin Ortadoğu'da

[317] Sultan Barakat, 2012, s.9-10.
[318] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s.48.
[319] J. E. Peterson, 2006, s.748.
[320] Qatar Foundation, "About Qatar Foundation", (https://www.qf.org.qa/about, erişim: 17.04.2020).
[321] Mehran Kamrava, 2013, s. 83.

Sürdürülebilir Barış temalı zirvesi Katar'da gerçekleştirilmiştir. Yine Katar İslami Eserler Müzesi ve Ulusal Müze, sahip olduğu paha biçilemez eserlerle turizm hareketliliği oluşturmuştur.[322] Katar, taşımacılık konusunda çok genç olmasına rağmen, kısa zamanda bölgesel rakiplerini (BAE'nin Emirates ve Riyad'ın Saudia) geride bırakmıştır. 1994'te kurulan ve 130'dan fazla noktaya uçan Katar Havayolları (KH)[323], SWFI'ye göre 23 milyar Dolar bütçesiyle dünyanın en varlıklı 7. havayolu şirketidir.[324] Ayrıca Skytrax'ın 5 yıldızlı 11 havayolundan birisidir.[325] Yine KH, Skytrax tarafından 2011, 2012, 2015, 2017 ve 2019'da yılın havayolu şirketi seçilmiştir.[326] Hamad Uluslararası Havalimanı ise Skytrax'a göre 5 yıldızlı 14 havalimanı arasındadır[327] ve 2019'da 38 milyon yolcu ağırlayarak rekor bir seviyeye ulaşmıştır.[328]

Katar'ın markalaşma stratejisinin en önemli ayağını ise medya faaliyetleri oluşturmaktadır. Dünyada en çok bilinen kanallardan birisi olan El-Cezire Arapça (ECA), 1996'da Şeyh Hamad tarafından, esas olarak, yeniden inşa edeceği Katar'ın imajını uluslararası toplumla buluşturmak için kurulmuştur.[329] ECA'nın bölgedeki diğer haber kanallarından en büyük farkı, Arap coğrafyasındaki rejimleri ve hükümetleri eleştiren, dini tabuların yıkıldığı, insan hakları ve demokrasiden bahseden programlara yer veriyor olmasıydı.[330] Hamad, prestijli üniversiteleri ve enstitüleri Doha'da toplamanın yanı sıra bu alışılmadık içeriğe sahip yayınlarla bölgedeki diğer ülkelerden farklı olarak Katar'ın, düşüncelerin ve fikirlerin sınır olmadan özgürce dile getirilebildiği bir ülke olduğu imajını yaratmayı amaçlamıştır.

---

[322] Sultan Barakat, 2012, s.7.
[323] Qatar Airways, "About Qatar Airways", (https://bit.ly/3h0I4ni, erişim:18.05.2020).
[324] Sovereign Wealth Fund Institute, "Top 18 Largest Airlines Company Rankings by Total Assets", (https://bit.ly/2WOmpHQ, erişim:03.04.2021).
[325] Skytrax, "5 Stars Airlines", (https://bit.ly/3DNykqk, erişim:18.05.2020).
[326] Qatar Airways, *op.cit.*
[327] Skytrax, "5-Star Airports", (https://bit.ly/3tfKqDS, erişim:18.05.2020).
[328] Doha Hamad International Airport, "Qatar's Gateway Achieved 12.44% Increase in Passenger Numbers in 2019 Compared to Previous Year", 06.01.2020, (https://bit.ly/31eKVAM, erişim:18.05.2020).
[329] Louay Y. Bahry, "The New Arab Media Phenomenon: Qatar's Al-Jazeera", **Middle East Policy**, Vol. 8, No. 2 (2001), s.89.
[330] *Ibid.*, s.88.

Nitekim, "ABD'nin 2001 Afganistan işgalinde ülkede bulunan ve savaşın ilk birkaç haftasını dünya kamuoyuna aktaran tek haber kanalı olmuştur. Ayrıca ECA, Batı medyasının tüm sansürlerine karşın, Usame bin Ladin'in kendi propagandasını yaptığı bir röportajı da kanalında yayınlamıştır. Yine 2003 Irak işgalini eleştiren sayısız programa binaen, ABD ve müttefiklerinin sivillere karşı işlenen savaş suçlarını dünya kamuoyuna sunmuştur."[331] ECA'nın bu duruşu, Vaşinton'un Doha ile ilişkilerinde bir kırılmaya neden olmuş ve ABD'nin nazarında, uluslararası terörizmin medyası olarak yaftalanarak Kabil ve Bağdat büroları 'yanlışlıkla' vurulmuştur.[332] 2006'da yayın hayatına başlayan El Cezire İngilizce (ECİ) ise 2011 Arap Baharının dünya kamuoyuyla buluşmasında başat bir rol oynamıştır. Özellikle Mısır devrimi süresince yaptığı canlı yayınlarla, internet sitesindeki trafik yüzde 2,500 kat artmıştır.[333]

Katar'ın Körfez ülkeleri ve Mısır ile yaşadığı problemlerin bir nedeni MK ise diğeri El Cezire'nin ideolojik duruşudur. Sisi darbesinden sonra Mısır'da tamamen yasaklanan ve hatta muhabirleri hapse atılan ECİ, 2017 Körfez Krizi'nin de merkezinde olmuştur.[334] Mısır'ın ardı sıra S. Arabistan, BAE ve Bahreyn de ECİ'nin ofislerini kapatıp televizyon kanallarını ve haber portallarını yasaklamıştır.[335] Katar'a uygulanan ambargonun kaldırılması ve barışın sağlanması için sunulan 13 talepten birisi de ECİ'nin tüm faaliyetlerinin sonlandırılmasıydı.[336]

Katar, uluslararası ve bölgesel örgütlerde de aktif olarak yer almıştır. "2000-2003 arasında İslam İşbirliği Teşkilatı'nın, 2002'de KİK ve 2004'te BM G77+Çin grubunun

---

[331] Hugh Miles, "Al-Jazeera, Insurgent Tv Station That Divides the Arab World, Faces Closure", **The Guardian**, 02.07.2017, (https://bit.ly/3cjis3e, erişim:21.07.2020).
[332] John Plunkett, "Bush Claim Revives Al-Jazeera Bombing Fears", **The Guardian**, 23.11.2005, (https://bit.ly/2PqAKqc, erişim:21.07.2020).
[333] Brian Stelter, "Al Jazeera English Finds an Audience", **The New York Times**, 31.01.2011, (https://nyti.ms/2NPfRVd, erişim:21.07.2020).
[334] Gregg Carlstrom, "What's the Problem with Al Jazeera?", **The Atlantic**, 24.06.2017, (https://bit.ly/39dF1nP, erişim:21.07.2020).
[335] Yasemeen Serhan, "The Countries Closing Ranks on Al Jazeera", **The Atlantic**, 08.08.2017, (https://bit.ly/3vVkluz, erişim:21.07.2020).
[336] Gulfnews, "What Are the 13 Demands Given to Qatar", 23.06.2017, (https://bit.ly/2Oq7M9T, erişim: 17.06.2020).

dönem başkanlığını yürütmüştür. Doha'nın bölgesel ve küresel dış politikasında zirve sayılabilecek en önemli gelişme ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) geçici üyeliğine (2006-2007), Genel Kurul'un 186'ya 3 oyla (neredeyse oybirliğiyle) seçilmesidir. Katar, BMGK üyeliği sırasında ODKA'da barışın tesis edilmesini konu alan bir zirve düzenlediği gibi, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından savaş suçlusu bulunan Sudan'ın sabık lideri Ömer el Beşir'in tutuklanmasını öngören kararı engellemeye çalışmıştır. Yine İran'ın uranyum geliştirme ve nükleer programına karşı birtakım endişeleri içeren ve bu tür faaliyetlerini sonlandırmasını isteyen BMGK 1696 sayılı karara, 15 üyeden tek ret oyu veren ülke olmuştur."[337]

Doha, spor faaliyetlerine de önem vermektedir. Qatar Foundation, dünyaca ünlü Barselona futbol takımıyla her sezon için 30 milyon avro gibi rekor bir ücretle sponsorluk anlaşması imzalamıştır.[338] 2011-2013 yılları arasında Qatar Foundation etiketini formasında taşıyan takım, sonraki 4 sezon (2013-2017), KH ile anlaşmıştır. Yine KH 2018'de, İtalya'nın 'Roma' futbol kulübünün 3 sezon resmi sponsoru olmak için 40 milyon avroya imza atmıştır.[339] 2005'te Şeyh Tamim tarafından kurulan Qatar Sports Invesments ise Fransa'nın Paris Saint-Germain futbol takımı hisselerinin yüzde 70'ini satın alarak büyük ses getirmiştir.[340] Diğer taraftan Doha, 2006 Asya Oyunları'na ve 2011 Asya Kupası'na ev sahipliği yapmıştır. Spor faaliyetleri bakımından en dikkat çekeni ise, 2022 Dünya Kupası'nın Katar'da yapılacak olmasıdır. ABD, Avustralya, Güney Kore ve Japonya gibi güçlü adaylara karşı yarışan ve 4. tura kaldığı, kesin kazanacağı gözüyle bakılan ABD'yi 8'e 14 oyla eleyen Katar, Ortadoğu'da bir ilki gerçekleştirecektir.[341]

---

[337] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 69.
[338] Iain Rogers, "Barca in Record Shirt Deal with Qatar Foundation", **Reuters**, 10.12.2010, (https://reut.rs/3f8BgDR, erişim: 18.06.2020).
[339] Reuters, "AS Roma, Qatar Airway Multi-Year Shirt Sponsorship Worth 40 Mln Euros – Source", 23.04.2018, (https://reut.rs/31eL1bz, erişim: 28.06.2020).
[340] BBC, "Qatari Takeover Heralds New Dawn for Paris Saint-Germain", 03.08.2011 (https://bbc.in/2NNqpnE, erişim: 28.06.2020).
[341] The Guardian, "Qatar Wins 2022 World Cup Bid", 02.12.2010, (https://bit.ly/3sneTOT, erişim: 28.06.2020).

Katar'ın bu organizasyon için ayırdığı 200 milyar dolarlık bütçe ise, dünya kupası tarihindeki en yüksek maliyete ulaşacaktır.[342]

3. Küçük Devlet Kavramına Göre Dış Politikanın İncelenmesi

Katar'ın yeni dönemi küçük devletler bakımından ele alındığında üç boyut öne çıkmaktadır. Birincisi, Rosenau'nun "gelişmiş (demokrasinin kurumsallaştığı) ve gelişmemiş (demokratik kurumların yerleşmediği/olmadığı)"[343] küçük devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen faktörlerden yola çıkarak Hamad dönemi dış politika davranışlarını sırasıyla; 'lider tercihleri', 'küresel ve bölgesel güvenlik endişeleri/sahip olunan kırılganlıklar' ve 'rejim güvenliğinin' etkilediği gözlemlenmektedir. Böylece Katar dış politika davranışları güvenlik temelinde, küçük devletlerin tipik hayatını devam ettirme endişesiyle şekillendiği ortaya çıkmaktadır. Ancak ikincisi, Doha'nın küresel çapta gerçekleştirdiği sayısız insani yardım faaliyetleri, ODKA bölgesinde sayısı 10'u bulan çatışma ve ihtilafta arabuluculuk ve uzlaştırıcı misyon üstlenmesi ve birçok uluslararası organizasyona (örneğin 2022 Dünya Kupası) ev sahipliği yapması, küçük devletlerin dış politika davranışlarını 'pasif', 'edilgen', 'sınırlı kapsama sahip' ve 'tek taraflı' olarak niteleyen genel literatürle taban tabana zıttır. Üçüncü olarak literatürde, dış politika davranışlarının etkililiğinin nüfuz ve otonoma göre belirlendiği, küçük devletlerin ise her ikisinden de yoksun olduğu, birinci bölümde ifade edilmişti. Hamad döneminde Katar, herhangi bir ülke veya grubun uydusu olmadan, bağımsız ikili, bölgesel ve küresel dış politikası ile otonom kimliğini kazanmıştır. Diğer taraftan, örneğin arabuluculuk faaliyetleri sayesinde bölgesel çatışmalara ve anlaşmazlıklara sunduğu

[342] BBC Türkçe, "Katar 2022 Dünya Kupası İçin Haftada 500 Milyon Dolar Harcıyor", 08.02.2017, (https://bbc.in/2P6jNl1, erişim: 27.06.2020).

[343] Rosenau, 1. bölümde ifade edildiği üzere, küçük devletleri gelişmiş ve gelişmemiş olarak 2'ye ayırmış ve gelişmemiş küçük devletlerin dış politika davranışlarını; liderlik, uluslararası sistem ve bürokrasinin etkilediğini savunmuştur. Halbuki bu çalışmada küçük devletler, Rosenau'nun aksine, demokrasinin yerleştiği ve demokrasinin olmadığı/yerleşmediği küçük devletler diye ayrılmakta ve demokrasinin olmadığı küçük devletlerin dış politika davranışlarını sırasıyla; 'lider', 'bölgesel ve küresel güvenlik algılamaları/küçüklüğün yarattığı kırılganlıklar' ve 'rejim güvenliğinin' etkilediği öne sürülmektedir.

çözümlerin uygulanması ve başarılı olması, uluslararası prestijinin ve güvenirliğinin artmasını ve dolayısıyla dış politika eylemlerinde karşı taraf(lar) üzerinde nüfuz kurmasını sağlamıştır.

Hamad dönemi dış politikasını, geleneksel küçük devlet literatüründen ayıran bir diğer özellik ise ittifak ilişkileri bakımından ortaya çıkmaktadır. Literatürde küçük devletlerin ittifak ilişkileri (tarafsızlık, dengeleme, her yerde dengeleme veya peşine takılma politikaları ile sınırlıdır); güvenlik algılarına, jeopolitik konuma ve iç politik dinamiklere göre farklılaşmakla birlikte amaçlanan tek çıkarın güvenlik olduğu, zayıf taraf için özgür iradenin ve tercih şansının bulunmadığı, tamamen zorunluluk esasına dayalı bir ilişki biçiminde tasvir edilmektedir. Küçük devlet her ne kadar bir ittifaka girse de, henüz güvenliğini garantilemiş değildir. Bu yüzden karşı tarafın bu ilişkiden doğan yükümlülüklerini yerine getirmeye ikna etmesi için küçük devlete birtakım stratejik önerilerde bulunulur. Fakat Katar, literatürün ve Körfezin diğer küçük devletlerinin aksine, örneğin İran-ABD geriliminde tek taraflı olarak Washington'un güvenlik şemsiyesine sığınmak yerine[344], bölgesel barışı sağlamak ve böylece kendi güvenliğini ve çıkarlarını temin etmek için "hedging" (riskten korunma) stratejisini başarılı bir şekilde kullanmıştır.[345]

Sonuç olarak Katar, küçüklüğün getirdiği askeri ve ekonomik kırılganlıklara sahip olmasına ve bu nedenle temel amacının hayatta kalmak olmasına karşın; kavram, Katar'ın nasıl böylesi bir dış politika aktivizmine kavuştuğunu açıklamakta yetersiz kalmıştır.

C. Arap Ayaklanmaları, Müdahaleci Yeni Dış Politika ve Emir Tamim

2010'un son ayları, on yıllardır diktatörlüklerce yönetilen Arap halklarının, temel insan haklarına sahip olma ve insanlık onuruna yaraşır bir biçimde yaşama saikiyle

[344] Uzi Rabi, 2009, s. 458.
[345] Mehran Kamrava, 2013, s. 74.

sokaklara dökülüp barışçıl gösteriler düzenlediği, bölgede ve tüm dünyada büyük bir yankı uyandıran protestolara şahit olmuştur. Tunus'ta başlayan ayaklanmalar, kısa sürede Mısır, Libya, Yemen, Suriye, Körfez ve diğer Arap ülkelerine yayılmıştır. Rejim güçlerinin, gösterileri bastırmak için şiddete başvurması, sivil halkı hedef alan katliamlara yol açmış ve meydana gelen sorun, bir iç mesele olmaktan çıkarak kimi vakalarda uluslararası toplumun katıldığı, kimilerinde ise tek taraflı olarak yapılan dış müdahalelere zemin hazırlamıştır. Böylece kaosun uluslararasılaşması sorunları kronikleştirmiş ve bu ülkeleri (Mısır hariç) son 10 yıldır çözümsüzlüğün ve sayısız tarafa sahip, karmaşık bir çatışmalar silsilesinin ortasında bırakmıştır.

Katar böylesi bir döneme; LNG ihracatının yarattığı zenginlik sonucunda toplumsal refahın zirveye ulaştığı, dış politikasındaki tarafsızlığı ve meşruluğu tasdik edilen ve bölgesel birçok soruna yönelik gerçekleştirdiği arabuluculuk faaliyetleri ile ünlenen bir devlet olarak girmiştir.[346] Katar toplumunda neredeyse siyasi hiçbir talebin olmaması, protestoların Doha'ya sıçramasını engellemiş ve Hamad'a Arap ayaklanmalarında geniş bir hareket alanı sağlamıştır. Diğer taraftan gösterilerin tüm ODKA'yı etkisi altına almasıyla Katar'da bulunan muhalif figürler, özellikle Müslüman Kardeşler üyeleri, ülkelerine geri dönerek devletin siyasi geleceğini şekillendirecek kilit roller üstlenmiş ve bu sayede Katar, devrim sürecinde ve devrim sonrasında, söz konusu ülkelerde nüfuz elde etme şansı yakalamıştır. Dolayısıyla Arap Baharı, Katar'ı küresel ilişkilerde de etkinliği olan, bölgesel bir güce dönüştürecek yeni bir fırsat olarak tahayyül edilmiştir.[347]

Böylece ODKA'da değişen siyasi yapıyla eş zamanlı olarak Katar dış politikası da farklı bir nitelik kazanmıştır. Söz konusu ayaklanmalarda, arabuluculuk gibi çatışma

[346] Sultan Barakat, 2012, s. 25.
[347] K. C. Ulrichsen, "The Rationale and Implications of Qatar's Intervention in Libya", Dag Henriksen ve A. K. Larssen (Ed.), **Political Rationale and International Consequences of the War in Libya**, Oxford, Oxford University Press, 2016, s. 121-2.

çözümüne yönelik tarafsız girişimlerinin yanı sıra; özellikle Libya ve Suriye'deki Kaddafi ve Esad rejimlerini devirmek isteyen isyancı gruplara siyasi, ekonomik, medya ve hatta askeri yardımları içeren yanlı müdahalelerde bulunmaya başlamıştır.[348] Katar'ın dış politika davranışındaki bu değişimi Roberts, Arap Baharı'nın, İslami yönetimleri doğuracağı kanısına varılmasına ve Doha'nın kırılgan dış politikasının bir izdüşümü olarak din adamları üzerinden kurulan gayrı resmi ilişkilerin, söz konusu isyancıları desteklemeye mecbur bıraktığına dayandırmıştır.[349] Roberts'tan 'zorunluluk' hususunda ayrılan Steinberg ise Katar'ın, ODKA'da devrim sonrası süreci 'ılımlı İslamcıların' belirleyeceğini öngörüp, bu oluşumlara yaptığı yatırımları da göz önüne alarak faydacı bir bakış açısıyla muhalif unsurları desteklediğini iddia etmiştir.[350] Benzer şekilde Hatib de, Katar'ın bölgesel liderlik için inşa ettiği yumuşak güce dayalı aktif dış politikası paralelinde, ODKA'da değişen statükoya ve trendlere uyum sağlamak istediğini ve İslami hareketlerin yükselmesiyle tepkisel hareket ederek organik bağlarının bulunduğu İslami isyancı gruplara destek verdiğini ileri sürmüştür.[351] Yine Ulrichsen, Katar dış politikası üzerindeki bölgesel kısıtlara dikkat çekerek, hızlı karar alma yapısı sayesinde Doha'nın oportünist bir güdüyle müdahaleci ve tarafgir yeni bir strateji benimsediğini savunmuştur.[352]

Aslında Katar'ın yeni dış politikası, tüm bu söylemlerin toplamıdır. Yani devrimci hareketlerin patlak vermesi, büyük bir hızla tüm bölgeyi etkisi altına alması ve kısa sürede otoriter rejimleri devirmesi, tüm dünyada olduğu gibi Katar'da da büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Dolayısıyla Doha, gelişen bu olaylar karşısında kendi rejiminin güvenliğini önceleyip kazananı veya kazanma ihtimali yüksek olan tarafı destekleyen, pragmatik ve

[348] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 121-2.
[349] David B. Roberts, 2016, s. 13.
[350] Guido Steinberg, "Qatar and The Arab Spring: Supports for Islamist and New Anti-Syrian Policy", **German Institute for International and Security Affairs**, 2012, s. 4, (https://bit.ly/3rY1mxl, erişim: 12.05.2020).
[351] Lina Khatib, 2013, s. 425.
[352] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 112.

müdahaleci bir politika izlemiştir. Herhangi bir ideolojiye sahip olmadığı için, ülkesinde sürgün hayatı yaşayan İslami figürleri siyasi çıkar amacıyla kullanma niyetinde veya öngörüsünde bulunmayan Katar, yeni hükümetleri bu grupların inşa edeceğini ve bunlarla sıkı geçmişini değerlendirince, muhalifleri destekleme fikri daha da ağır basmıştır. Çünkü bu kişisel bağlantıları ile söz konusu ülkelerin iç ve dış siyasetinde ve buna binaen de tüm ODKA'da etkinliğini pekiştirmiş olacaktı. Böylece, kendi rejimini tehdit eden Bahreyn ayaklanmasını bastırmak için askeri kuvvet gönderirken; Mısır, Tunus, Yemen, Suriye ve Libya'daki muhalifleri siyasi, medya, ekonomik ve hatta bazı vakalarda askeri olarak desteklemiştir.[353]

1. Dış Politika Aracı Olarak Sert ve Yumuşak Gücün Birlikte Kullanılması

(a) Zorlayıcı Olmayan Araçlarla Müdahale: Tunus ve Mısır

Ayaklanmaların başladığı ilk yer olan Tunus'ta Ben Ali rejiminin devrilmesi akabinde sürgündeki Nahda Partisi liderleri ülkelerine geri dönmüş ve devrimden 9 ay sonra yapılan ilk demokratik seçimlerde en yüksek oyu alarak Tunus'un yeniden inşası için önemli bir misyon yüklenmişlerdir.[354] Katar politika yapıcılarının Nahda üyeleriyle kurduğu kişisel ilişkiler ise devrim sürecinde ve sonrasında Tunus üzerindeki nüfuzunu arttırma fırsatı vermiştir. Örneğin Ennahda'nın kurucu lideri Raşid Gannuşi bir röportajında, Tunus devrimindeki Katar'ın dahline dikkat çekmiştir. Yine, kurulan hükümette dış işleri bakanlığını, Doha'daki El Cezire Araştırma Merkezi'nde araştırma ve etüt ofisinin başkanlığını yürütmüş ve Gannuşi'nin damadı olan Rafik Abdussalem üstlenmiştir. Bu kişisel bağlar, ekonomik yardımlarla da desteklenmiştir; Katar, Tunus'a 1 milyar dolar kredi sağlama sözünün yanı sıra telekom, turizm, bankacılık, hidrokarbon

[353] David B. Roberts, "Reflecting on Qatar's 'Islamist' Soft Power", **Berkley Center for Religion, Peace and World Affairs, GTU**, 2019, (https://brook.gs/38WucFP, erişim: 17.05.2020).
[354] DW, "Tunus'ta Ennahda'nın Zaferi", 28.10.2011, (https://p.dw.com/p/130uO, erişim: 17.05.2020).

gibi sektörlere milyarlarca dolar yatırım ve 20.000 Tunusluya Katar'da çalışma vaadinde bulunmuştur.[355]

Kısa süre içerisinde Hüsnü Mübarek rejimine son veren Mısır'daki protestolarda ise Müslüman Kardeşler (MK) ön plana çıkmıştır. MK, devrim sonrası yapılan genel seçimlerde parlamentonun çoğunluğunu elde etmenin yanı sıra adayı Muhammed Mursi'yi devlet başkanlığına taşımıştır. Fakat MK hükümeti, bir yandan toplumsal endişeler ve bürokratik engellemelerle karşılaşırken bir yandan da ekonomik darboğazla mücadele etmek zorunda kalmıştır.[356] Ayaklanmalardan beri her bakımdan MK'nın destekçisi olan Katar, Mursi'nin devrilmesine kadarki süreçte Kahire'ye 8 milyar dolar kaynak sağlamıştır.[357] Bu yardımlar, Mısır'ın IMF'den ve diğer devletlerden kredi alabilmesinin de önünü açmıştır. Ayrıca 5 yıl içinde Mısır turizmine 18 milyar dolar yatırım sözü veren Doha[358], enerji bakımından da zorluklar yaşayan Kahire'ye doğalgaz ihraç etmeyi, Mısır'daki yatırımlarının kapsamını genişletmeyi ve Katar'da faaliyet gösteren Mısırlı şirketler üzerindeki kısıtlamaları hafifletmeyi amaçladıklarını bildirmiştir.[359]

Fakat MK iktidarına yönelik en başından beri var olan itirazlar, kitlesel hareketlere dönüşmüş ve Mursi yanlılarının da sokağa çıkmasıyla bir iç çatışma riski doğurmuştur.[360] Bu durumu fırsat bilen Milli Savunma Bakanı Abdulfettah El Sisi, Mursi'ye darbe yaparak ülkenin yönetimini ele geçirmiştir. MK'nın organize ettiği, El Cezire'nin ise tüm dünyaya duyurduğu ülke çapındaki darbe karşıtı gösteriler, askeri yönetimce kanlı bir

---

[355] David B. Roberts, "Qatar and The Muslim Brotherhood: Pragmatism or Preference?", **Middle East Policy**, Vol. 21, No. 3 (2014), s. 90-91.
[356] Khalil al Anani, "Upended Path: The Rise and Fall of Egypt's Muslim Brotherhood", **Middle East Journal**, Vol. 69, No. 4 (2015), s. 532-3.
[357] Maria Abi-Habib ve R. Abdellatif, "Qatar's Aid to Egypt Raises Fears on Motives", **Wall Street Journal**, 2013, (https://on.wsj.com/3sEWrlA, erişim: 09.05.2020).
[358] Imad K. Harb, "An Economic Explanation for Egypt's Alignment in the GCC Crisis", **Arab Center Washington DC**, 09.08.2017, (https://bit.ly/3ipYkO0, erişim: 11.05.2020).
[359] Borzou Daragahi, "Qatar Gives Egypt $3bn Aid Package", **Financial Times**, 10.04.2013 (https://on.ft.com/3ipz7TQ, erişim: 09.05.2020).
[360] BBC Türkçe, "Mısır'da Mursi'ye Karşı Kitlesel Protestolar", 01.07.2013, (https://bbc.in/3sBUgiz, erişim: 10.05.2020).

şekilde bastırılmış, MK'nın tüm malvarlığına el konulup terör örgütü ilan edilmiş, binlerce üyesi tutuklanmış ve devlet içerisinde tespit edilen bağlantıları tasfiye edilmiştir.[361] Darbeden yaklaşık 1 yıl sonra düzenlenen ve katılımın %45'lerde kaldığı devlet başkanlığı seçimlerini ise Sisi kazanmış ve seçim vaadi olan MK'nın tasfiye edilmesi ve dış kaynaklarının kesilmesi için diplomatik faaliyetlerine başlamıştır.[362]

Mısır'da Sisi darbesinden günler önce Katar açısından da önemli bir gelişme yaşanmış, Şeyh Hamad tahttan çekilerek ülkenin yönetimini, veliaht prens Tamim bin Hamad'a bırakmıştır. Yeni lider, Arap Baharının yaşandığı ülkelerin iç siyasetinde ve toplumunda İslamcı partiler/gruplar ve dolayısıyla ibrenin Doha aleyhine döndüğü[363], siyasal İslamcı muhalefeti desteklediği için Körfez ülkeleriyle ilişkilerinin gerildiği ve 'müdahaleci' yeni dış politikasından ötürü uluslararası toplumdaki 'tarafsız' imajının aşınmaya yüz tuttuğu bir zaman diliminde Katar yönetimini üstlenmiştir.[364] Bunun üzerine genç Emir'in 'tecrübesizliğinden' yararlanmak ve böylece Katar'ı mevcut dış politikasından vazgeçirmek amacıyla siyasi baskı oluşturmak isteyen Körfez ülkeleri (Bahreyn, BAE ve S. Arabistan)[365], büyükelçilerini Doha'dan çekmişlerdir.[366]

---

[361] Anadolu Ajansı, "Mısır'daki Darbenin 100. Günü", 10.10.2013, (https://bit.ly/390wLrH, erişim: 11.05.2020); Zena Tahhan, "'Egyptian Society Being Crushed' Five Years After Military Coup", **Aljazeera**, 02.07.2018, (https://bit.ly/3qJ8P1Z, erişim: 11.05.2020).

[362] BBC Türkçe, "Mısır'da Sisi Katılımın Düşük Olduğu Seçimi Kazandı", 29.05.2014, (https://bbc.in/3p3dJGy, erişim:11.05.2020).

[363] Mısır'da yaşananların yanı sıra Tunus'ta Ennahda Partisinin 3 yıllık başarısız yönetimi sonrası gerçekleştirilen 2014 parlamento seçimlerinde, İslami hareketlerin karşısında duran, seküler Nida Tunus Partisi en çok sandalyeyi alarak başbakanı belirleme ve koalisyonda büyük ortak olma hakkını elde etmiştir: The Guardian, "Tunisia Election Results: Nida Tunis Wins Most Seats, Sidelining Islamists", 30.10.2014, (https://bit.ly/364n7Co, erişim: 11.05.2020).

[364] Michael Stephens, "Change Brings Challenges for Qatar Emir Tamim", **BBC**, 25.06.2013, (https://bbc.in/3qGvThM, erişim: 12.05.2020).

[365] Bu ülkeler, kendi rejimlerine tehdit olarak gördükleri MK ve bağlantılı gruplarla iç ve dış politikalarında mücadele etmişlerdir. Öyle ki MK, S. Arabistan ve BAE'de terör örgütü ilan edilip faaliyetleri yasaklanmıştır. Ayrıca bu ülkeler, Sisi darbesini desteklemenin yanı sıra ODKA'da MK'nin siyasi gelişimini önlemek için seküler grupların yanında yer almışlardır: Caroline Alexander ve S. Dodge, "Muslim Brotherhood is at the Heart of Gulf Standoff with Qatar", **Bloomberg**, 07.06.2017, (https://bloom.bg/3plncJK, erişim: 12.05.2020).

[366] David B. Roberts, "Qatar Shuffles Back to the Future" **The Arab Gulf States Institute in Washington**, 13.11.2018, (https://bit.ly/3c4vqSA, erişim: 11.05.2020).

Bu diplomatik krizin yanı sıra, darbe sonrası oluşan kaos ortamını, insan hakları ihlallerini ve darbe karşıtı gösterileri dünya kamuoyuna sunan El Cezire ve diğer muhalif medya kuruluşlarının Kahire ofisleri kapatılarak Mısır'daki faaliyetleri yasaklanmıştır. Dahası, sahte haberler üretip uluslararası toplumu yanlış yönlendirdiği gerekçesiyle El Cezire çalışanı 3 gazeteciye hapis cezası verilmiştir.[367] Böylece Katar'ın Körfez ülkeleri ve Mısır ile ilişkilerinde süregelen ayrışma, daha da derinleşmiştir.

Krizi bitirmek için Riyad'da toplanan KİK üyeleri, MK'nin ve MK'yi destekleyen politikaların Körfez egemenliğini, istikrarını ve çıkarlarını tehlikeye attığını vurgulamış ve bu politikalardan vazgeçilmesi üzerine anlaşmıştır.[368] Böylece Şeyh Tamim aleyhine gittikçe artan siyasi baskı, MK'nin üst düzey üyelerinin Katar'dan çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır.[369] İlerleyen aylarda ise Sisi darbesiyle Kahire ofisi kapatılan ve faaliyetlerini Doha'dan sürdürmeye devam eden El Cezire'nin Mubasher Misr kanalı (MK'nin dünya kamuoyuyla buluşturan en önemli kapısıydı), yayın hayatını tamamen sonlandırmıştır.[370] Dolayısıyla iktidarının ilk yıllarında Tamim, özellikle MK konusunda selefinden farklı bir politika izleyeceği ve Körfez ülkelerinin iç güvenliği meselesinde komşularıyla işbirliği içerisinde olacağı algısını yaratmıştır. Fakat yeni Emir, otoritesini sağlamlaştırdıkça Hamad'ın dış politika çizgisini kaldığı yerden devam ettirmiştir. Bu duruma S. Arabistan, BAE, Bahreyn ve Mısır, ilerleyen kısımlarda ele alınacağı üzere, çok daha kapsamlı bir ambargoyla karşılık vermiştir.

[367] Paul Keaveny, "Egypt, Qatar and the Battle over Al Jazeera That Has Landed Three Journalists in Jail", **The Conversation**, 23.06.2014, (https://bit.ly/3qCVZ5o, erişim:11.05.2020).
[368] Aljazeera, "Gulf States Agree Deal to End Qatar Tensions", 17.04.2014, (https://bit.ly/3pzMKD1, erişim: 09.05.2020).
[369] Ian Black, "Qatar-Gulf Deal Forces Expulsion of Muslim Brotherhood Leaders", **The Guardian**, 16.09.2014, (https://bit.ly/3pDXJev, erişim: 09.05.2020).
[370] BBC, "Al Jazeera Suspends Egyptian Channel Mubasher Misr", 23.12.2014, (https://bbc.in/3oCzgVD, erişim: 10.05.2020).

(b) Uluslararası Toplumla Birlikte Askeri Müdahale: Libya

Libya'da patlak veren ayaklanmalarda ise daha farklı bir politika izleyen Katar, devrim sürecine tüm uluslararası toplumu dahil etmek için yoğun bir mesai harcamıştır.[371] Irak ve Afganistan örneklerinden alınan dersle Batı'nın tek taraflı müdahalelerine karşı çıkan Hamad, Arapların kendi sorunlarına yine kendilerinin çözüm bulabileceklerini ve bu sürecin dışında kalmamaları gerektiğini savunmuştur.[372] Böylece Kaddafi rejiminin sivilleri vurma emareleri göstermesi akabinde Libya'ya askeri müdahaleyi mümkün kılan 1973 sayılı BMGK kararının çıkmasını tüm imkanlarıyla desteklerken, AL'de Libya hava sahasını uçuşa yasaklayan ve Libya'nın AL üyeliğini askıya alan kararlara oy birliğiyle varılmasında da kilit bir rol üstlenmiştir. Buna binaen Doha, NATO'nun rejim unsurlarına yönelik yürüttüğü hava harekatına 6 askeri jetiyle iştirak etmiş ve Batılı müttefiklerinin gözetiminde muhaliflere gemiler dolusu mühimmat, askeri eğitim ve milyarlarca dolarlık maddi yardımlarda bulunmuştur.[373] Ulusal Geçiş Hükümeti'ni tanıyan ilk Arap devleti olan Katar, muhaliflerin seslerini dünyaya duyurmaları için de El Cezire merkezli bir televizyon kanalı kurmuştur.[374]

Tüm bunlara rağmen, muhalif gruplar arasında en başından beri diyaloğun, iş birliğinin ve koordinasyonun sağlan(a)maması, ortak düşmanın yok edilmesi akabinde söz konusu fraksiyonların birbirlerini rakip olarak görmesine yol açmış ve Libya'yı 2014 yılı itibariyle bir iç savaşa sürüklemiştir. Uluslararası toplumun girişimlerinin sonucu olarak taraflar arasında Libya Siyasi Anlaşması imzalanıp Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) kurulsa da uygulamada süreklilik ve başarı tesis edilememiştir.[375] Böylece iki

---

[371] K. C. Ulrichsen, 2016, s. 122-3.
[372] David B. Roberts, "Punching Above Its Weight: Could Tiny Qatar Send Ground Forces to Libya?", **Foreign Policy**, 12.04.2011 (https://bit.ly/3sUXZHl, erişim: 08.05.2020).
[373] Sam Dagher ve diğerleri, "Tiny Kingdom's Huge Role in Libya Draws Concern", **Wall Street Journal**, 17.10.2011, (https://on.wsj.com/2MVyh6f, erişim: 11.05.2020).
[374] Clifford Karuss, "For Qatar, Libya Intervention May Be a Turning Point", **The New York Times**, 03.04.2011, (https://bit.ly/3qpR5Z5, erişim: 12.05.2020).
[375] Guma El-Gamaty, "Qatar, the UAE and the Libya Connection", **Aljazeera**, 12.06.2017, (https://bit.ly/30t7Kjz, erişim: 09.09.2020).

farklı şehirde, farklı ülkelerin fonladığı iki ayrı hükümet (BM'nin resmi olarak tanıdığı UMH ve General Hafter yönetimindeki Libya Ulusal Ordusu (LUO)) kurulmuş ve bunlar, öncelikle petrol kuyuları, limanlar ve stratejik öneme sahip yerleşim yerleri olmak üzere tüm ülkede kendi otoritelerini kabul ettirmek için amansız bir savaşa girişmişler.[376]

Bu süreçte Katar'ın UMH'yi; Körfez'deki komşularının ve Mısır'ın ise LUO'yu askeri, ekonomik, diplomatik ve görsel ve yazılı basın bakımından cömertçe desteklemesi, temelde Libya iç savaşını kronikleştirip taraflar arasında bir uzlaşıya varılmasını engellediği gibi, söz konusu ülkeler arasında pamuk ipliğine bağlı olan ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Katar'ın sürdürdüğü Libya politikası, 2017 Körfez Krizi'nin temel tetikleyicilerinden biri olmasına karşın, Doha, BM'nin meşru olarak tanıdığı UMH'yi desteklemekten geri adım atmamıştır. Günümüzde, Türkiye ile iş birliği içerisinde, Libya'ya ticari ve askeri yatırımlarını arttırarak devam ettiren Katar[377], Arap ülkeleriyle yaşadığı tehlikeli meydan okumalara karşın, Libya üzerinden bölgesel politikadaki görünürlüğünü ve etkinliğini arttırarak ülkesinin adeta propagandasını yapmaktadır.

(c) 'Arap Sorunlarına Arap Çözümleri' Mottosuyla Tek Taraflı Müdahale: Suriye

Bu pragmatizm temelli, müdahaleci yeni dış politikanın bir diğer örneğini ise Suriye oluşturmaktadır. Ayaklanmalar başlamadan önce Katar ve Suriye'nin ilişkileri oldukça iyi bir seviyedeydi. Öyle ki Beşar Esad ve eşi Esma Esad, Hamad ve eşi Şeyha Moza tarafından Katar'da sık sık ağırlanmıştır. Ayrıca Katarlı yatırım şirketleri 5 milyar doları bulan bir bütçeyle, Suriye'nin her sektöründe faaliyet göstermekteydi. Diğer taraftan Hamad, ayaklanmalar öncesinde AB, ABD ve bazı Arap liderleri tarafından

[376] Kali Robinson, "Who's Who in Libya's War?", **Council on Foreign Relations**, 18.06.2020, (https://on.cfr.org/3rr7SMp, erişim: 09.09.2020).
[377] G. Cafiero & M.T. Lara, "How Qatar Fits into Libya's Uncertain Future", **TRT World**, 04.09.2020, (https://bit.ly/3v6CNjj, 11.11.2020).

Esad'ı hedef alan dışlayıcı politikaya karşı Suriye'nin yanında yer almış ve örneğin, Suriye'nin Fransa ile Refik Hariri suikastına yönelik yaşadığı gerilimde arabulucu rol oynamıştır.[378] Dahası, ayaklanmalar başlamadan aylar önce Şeyh Hamad ve Beşar Esad, birlikte Lübnan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir.[379] Bu sebeple Katar, ayaklanmaların Suriye'ye sıçradığı ilk aylarda, Mısır ve Tunus'ta yaptığının aksine, muhalifleri desteklemektense reform ve itidal çağrısında bulunmuş, hatta El Cezire Suriye'deki isyanları önemsizmiş gibi lanse ettiği gerekçesiyle suçlanmıştır.[380]

Şeyh Hamad, kişisel dostluğunu kullanarak iç savaşa doğru giden gelişmeler karşısında Esad'ı istifaya ikna etmek için veliaht Tamim'i Şam'a göndermiştir. Tamim bu görüşmede, sürecin güvenli bir şekilde tamamlanması halinde ekonomik yardım sözü bile vermiştir. Esad'ın tüm bu teklifleri reddetmesi üzerine Doha'nın Suriye politikası 'iş birliğinden', muhaliflere destek vererek Esad rejimini ortadan kaldırmayı amaçlayan 'karşı koyma' biçimine dönüşmüştür. Böylece Katar, Obama'nın da yardımlarıyla Esad rejimini hem uluslararası toplumdan dışlamaya, hem de muhalifleri bir çatı altında birleştirecek olan Suriye Ulusal Konseyi'ni (SUK) kurup desteklemeye başlamıştır.[381]

Fakat coğrafi konum, etnik ve dini yapı ve mezhepsel çeşitlilik dikkate alındığında Suriye'nin Libya gibi olmadığı anlaşılmıştır. Libya'nın söz konusu faktörler bakımından tek boyutlu yapısı ve bölgesel güçlerden uzak coğrafi konumuna karşın Suriye, birçok dinin, mezhebin ve etnisitenin kesiştiği, bölgesel güçler tarafından çevrelenmiş bir coğrafyanın tam merkezinde bulunmaktaydı.[382] Yine politik olarak Kaddafi rejimi uluslararası sisteme entegre olmayı reddedip radikal bir çizgide kaldığı için askeri

[378] Roula Khalaf & Abigail Fielding-Smith, "How Qatar Seized Control of the Syrian Revulation", **Financial Times**, 17.05.2013, (https://on.ft.com/38ZB0Cm, erişim: 18.05.2020).
[379] Layelle Saad, "Qatar Emir on Lebanon Visit", **Gulfnews**, 01.08.2010, (https://bit.ly/3pKLAUJ, erişim: 12.07.2020).
[380] Roula Khalaf & Abigail Fielding-Smith, 17.05.2013.
[381] Andreas Krieg & A. J. Bowen, "Qatar's Pragmatic Syria Gamble", **The National Interest**, 2017, (https://bit.ly/3oy8i2m, erişim: 12.05.2020).
[382] Kristian Coates Ulrichsen, **Qatar and the Arab Spring: Policy Drivers and Regional Implications**, Carnege Endowment for Internatonal Peace, 24.09.2014, (https://bit.ly/3cqdP6h, erişim: 06.06.2020).

müdahaleyi gerektirecek şartlar olgunlaşmamasına rağmen rejimi devirmeye yönelik bir konsensüs sağlanmış ve kısa sürede de başarı sağlanmıştır. Esad rejimindeki aykırılık ve uluslararası toplumdan dışlanma bu seviyelerde olmadığından ötürü Libya'daki gibi bir kararlılıkla aksiyon alma durumu da oluşmamıştır.

Tüm bunlara binaen Libya'ya müdahalenin sonuçları henüz ortadayken, hem 1973 sayılı karara çekimser kalan Rusya ve Çin gibi büyük güçler, hem İran ve Irak gibi bölgesel devletler hem de BM'nin bizatihi kendisi, Suriye'nin ikinci bir Libya olmaması için daha temkinli davranacaklarını ifade etmişlerdir. Bu aktörlerin hareket geçme isteksizliğinden ve 42 yıllık Kaddafi rejiminin çok kısa bir sürede yıkılmasında oynadığı kilit rolden aldığı güvenle Katar, uluslararası toplumun diyalog, reform ve şiddeti sonlandırma çağrılarına kulak tıkayıp insan hakları ihlallerine devam eden Esad rejimini durdurmak için AL'nin tek başına sorumluluk almasını kaçınılmaz olarak görmüştür.[383] Böylece AL çatısı altında ve Doha öncülüğünde, rejime bir barış planı sunulmuş, fakat bu taslak Esad tarafından reddedilince Suriye'nin AL üyeliğinin askıya alınması da dahil birtakım ekonomik ve siyasi yaptırım kararları kabul edilmiştir.[384]

Sivillere yönelik katliamların yoğunlaşması, bölgesel barışın ve istikrarın tehlikeye girmesi üzerine Katar, Suriye'ye askeri müdahale seçeneğini AL gündemine getirmiş ama özellikle Irak, Cezayir ve Lübnan'ın keskin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Ayrıca Doha'nın bu çağrısını diğer uluslararası aktörler de (BM, Suriye'nin Dostları, Rusya gibi) sert bir şekilde reddetmişlerdir.[385] AL'nin Suriye konusunda ihtilafa düşerek etkinliğini yitirmesi ve BM'nin, askeri müdahaleye kapıları kapatıp sorunu diyalog yolu ile çözme kararlılığı sonucunda Doha, tek taraflı olarak muhaliflere askeri, ekonomik ve

[383] Sultan Barakat, 2012, s.27-8.
[384] Kristian Coates Ulrichsen, 2014, s. 135-6.
[385] *Ibid.*, s. 137.

diplomatik desteğini yığmaya başlamıştır.[386] Yine Katar'ın yoğun çabalarıyla, Suriye'nin tüm muhaliflerini tek çatı altında toplayan Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDK)[387] kurulmuş ve askeri kanadı olarak da Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kabul edilmiştir.[388] Ayrıca, başından beri Suriye'ye silahlı bir müdahaleyi savunan S. Arabistan; Esad rejimine ve İran destekli Şii militanlara karşı bu iki oluşumu destekleyeceğini açıklamıştır.[389]

Fakat Riyad ve Doha'nın ODKA'daki nüfuz yarışı, bu iki yapı içinde de kendine yer bulmuş ve rejimi devirmeye yönelik yürütülen ortak amaç ikinci plana atılarak kişisel çıkarlar öncelenmeye başlamıştır.[390] Esad; İran ve Rusya'dan aldığı destekle toparlanıp büyürken, muhalifler arasında ayyuka çıkan etkinlik mücadelesi ve ayrışma, rejime karşı yürütülen savaşta ÖSO'nun hem alan hem güven hem de prestij kaybetmesine sebep olmuştur ki Batılı ülkeler özellikle Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) ile mücadelede ÖSO'dan yüz çevirip Suriye Demokratik Güçleri'ni (SDG) desteklemeye başlamıştır.[391] 2017 Krizi'ne giden süreçte Körfez-Doha ilişkilerindeki kopuşa paralel olarak, ODKA'da günbegün genişleyen Ankara-Doha iş birliği ve Suriye'deki kaostan en çok etkilenen ve bu sebeple Suriye içlerine doğrudan müdahalelerde bulunmaya başlayan Türkiye'nin, muhalif güçleri kullanma hususunda daha kararlı ve profesyonel adımlar atması,

---

[386] Line Khatib, "Syria, Saudi Arabia, the U.A.E. and Qatar: The 'Sectarianization' of the Syrian Conflict and Undermining of Democratization in the Region", **British Journal of Middle Eastern Studies**, Vol. 46, No. 3 (2017), s.14.

[387] Suriye Ulusal Konseyi'de bu koalisyonun bir üyesi olmuştur.

[388] Neil MacFarquhar ve H. Droubi, "With Eye on Aid, Syria Opposition Signs Unity Deal", **The New York Times**, 11.11.2012, (https://nyti.ms/3vgdzzi, erişim: 16.06.2020); Lina Khatib, **Qatar and the Recalibration of Power in the Gulf**, Carnege Endowment for Internatonal Peace, 01.09.2014, s.9.

[389] Reuters, "Saudi Arabia and Qatar Funding Syrian Rebels", 23.06.2012, (https://reut.rs/3vgcwzm, erişim: 17.06.2020).

[390] Riyad başta olmak üzere diğer Körfez ülkeleri Selefi grupları desteklerken, Katar, Müslüman Kardeşlere yakın aktörlerden yana tavır almıştır. Bu ayrışma o kadar ileriye gitmiş ki, Suudi prensler arasında bile muhalif yapılar üzerinden nüfuz mücadelesi başlamış ve farklı kamplardaki grupları/figürleri desteklemişlerdir: Lina Khatib, 01.09.2014, s.8-10; Mariam Karouny, "Saudi Edges Qatar to Control Syrian Rebel Support", **Reuters**, 31.05.2013, (https://reut.rs/2OnpWbZ, erişim: 16.06.2020).

[391] Lina Khatib ve diğerleri, **Western Policy Towards Syria: Applying Lessons Learned**, Chatham House, 01.03.2017.

Aslında bu durum sadece ÖSO'nun başarısızlığıyla veya muhalif gruplar arasındaki Riyad-Doha çekişmesiyle alakalı değildir. Körfez ülkelerinin Batı tarafından terörist organizasyonlar olarak tanımlanan radikal cihatçı grupları (El-Nusra, El-Kaide gibi) ve hatta IŞİD'i fonlaması, Batı ile Körfez'in Suriye sorununda ayrışmasına da sebep olmuştur: Roula Khalaf & Abigail Fielding-Smith, 17.05.2013.

ÖSO'nun tamamen Türk-Katar eksenine girmesine yol açmıştır.[392] Buna binaen Riyad başta olmak üzere diğer Körfez ülkeleri de; IŞİD'e, rejime, Şii militanlara ve dahası Türkiye'ye karşı savaş veren SDG'yi fonlamaya başlamıştır.[393]

Sonuçta isyancıları destekleyen ülkelerin, kendi aralarındaki anlaşmazlıklarını ve bölgesel nüfuz arzularını muhalif yapılar üzerinden devam ettirmesi, Suriye muhalefetinin birbirinden bağımsız ve hatta birbiriyle çatışan sayısız fraksiyona bölünmesine yol açmıştır. Kaos ortamını ve güç boşluğunu fırsat bilen kimi radikal örgütlerin Suriye kırsalında kök salmasının yanı sıra İran ve Rusya gibi bölgesel ve küresel güçlerin Esad rejimini ayakta tutmak için verdiği mücadele ise sorunu içinden çıkılmaz, kısır bir döngüye sokmuştur. Dolayısıyla Katar da dahil tüm müdahil devletlerin Suriye politikası; insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasi temelinde Suriye'nin bir bütün olarak yeniden inşasındansa bulundukları alanı korumak için tüm imkanları seferber eden bir sıkışmışlığa dönüşmüştür.

(d) İnsani Yardımlar

2030 Ulusal Vizyonu'nu 4 temel sütuna dayandıran Katar, sosyal kalkınma sütununda uluslararası iş birliğine yönelik amaçlarını açıklamıştır. Bunlar; "Körfez'de, Arap toplumunda ve İslam dünyasında öncü bir rol oynamak, Arapların kendi aralarında ve diğer toplumlarla kültürel yakınlaşmasını sağlamak, medeniyetler ve dinler arası diyaloğu desteklemek ve siyasi girişimler, kalkınma ve insani yardımlar ile uluslararası barış ve güvenliğe katkıda bulunmaktır."[394] Yani Doha, açıkça bölgesel nüfuz ve uluslararası prestij elde etmek istediğini ve bu dış politika amacını gerçekleştirirken

[392] . Giorgio Cafiero & Daniel Wagner, "Turkey and Qatar: Close Allies, Sharing a Doomed Syria Policy," **The National Interest**, 09.11.2015, (https://bit.ly/38sdpe8, erişim: 16.06.2020).
[393] Reuters, "Saudi Minister Visits North Syria for Raqqa Talks", 19.10.2017, (https://reut.rs/2Ons03J, erişim: 16.06.2020); Fatıma Taşkömür, "Saudi Arabia in Talk with SDG to Form New Force in Northern Syria", **TRT World**, 01.06.2018, (https://bit.ly/3eHmXpV, erişim: 16.06.2020); Wladimir van Wilgenburg, "Saudi Arabia to Invest $100 Million in SDF-Held Northeastern Syria", **Kurdistan24**, 17.08.2018, (https://bit.ly/2Oea0sR, erişim: 16.06.2020).
[394] General Secretariat for Development Planning, 01.07.2008.

insani yardımları ve kalkınma fonlarını bir araç olarak kullanacağını ifade etmiştir. Dolayısıyla, insani yardımlarda her ne kadar etik ve bir bakıma dini gerekçeler öne sürülse de yardımların gittiği yerler dikkate alındığında, bunların politik bir kaygı taşıdığı da ortaya çıkmaktadır. Buna binaen Katar insani yardımlarda önceliği, Arap, Afrika ve İslam ülkelerine vermektedir.[395]

Doha, insani yardımları, devlet dışı örgütlerin (Katar Hayır Kurumu (QC) ve Katar Kızılay'ı (KK)) yanı sıra devlet biriminde, Katar Kalkınma Fonu (QFFD) aracılığıyla gerçekleştirmektedir.[396] Fakat QC ve QFFD'nin yıllık raporlarını 2016'dan itibaren yayımlamaya başlaması, QC'nin KK'nın yardımları hangi ülkelere gerçekleştirdiğiyle ilgili temel verilerden yoksun olması ve taahhüt edilen yardımların ne kadarının yerine getirildiğiyle ilgili takip sisteminin bulunmaması, bilgi temini bakımından zorluklara yol açmaktadır.[397] Diğer taraftan BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin (OCHA) sunduğu verilerle QFFD ve QC'nin 2016 sonrası raporları uyuşmamaktadır.[398] Dolayısıyla Doha'nın özellikle 2016 öncesi insani yardımları incelenirken haberlere, Hamad ve dış işleri bakanlarının mülakatlarına ve resmi kurumların açıklamalarına bağlı kalınmaktadır.

Doha'nın doğrudan yardımları, kalkınma ve insani yardımlar olarak ikiye ayrılmakta ve her ikisi de eğitim, sağlık, altyapı, acil ihtiyaçlar ve ekonomik kalkınma alanlarını kapsamaktadır. Bunun yanı sıra Katar, kalkınma projeleri ve insani yardım projeleri de yapmaktadır. Kalkınma projeleri genellikle hedef ülkenin resmi kurumları ile gerçekleştirilirken, insani yardım projeleri QC, KK ve BM aracılığıyla hayata

---

[395] Sultan Barakat, "Priorities and Challenges of Qatar's Humanitarian Diplomacy", **CMI Brief**, Vol. 7 (2019), s.2.
[396] *Ibid.*, s.3.
[397] Qatar Charity, "Finacial Annual Reports", (https://bit.ly/3dnOWbT, erişim:21.09.2020); Qatar Fund for Development, "Annual Reports (English)", (https://bit.ly/3jKrZEa, erişim:21.09.2020); Qatar Red Crescent, "Annual Reports", (https://bit.ly/3DE4Pae, 21.09.2020).
[398] Financial Tracking Service, "Qatar, Government of 2020", (https://bit.ly/2YkBLUZ, erişim:21.09.2020).

geçirilmektedir. QFFD'nin tabloları incelendiğinde tüm yardımların yüzde 60-70'i eğitim ve altyapı projelerine ayrılmaktadır. Doha, eğitim projelerine öncelik vermekte ve coğrafya ayırt etmeksizin afet ve çatışma bölgelerine en kısa sürede insani yardımlarını ulaştırarak uluslararası prestijini güçlendirmektedir.

Örneğin Japonya'nın Onagawa şehrinde 2011 depreminin yol açtığı tahribat sonucu yıkılan ilk ve ortaokulu, şehrin merkezinde yeniden inşa etmek için, 10 milyon dolar yardımda bulunmuş[399] ve bu proje 2020'de tamamlanmıştır.[400] Yine Malili yarım milyon çocuğu okula kavuşturacak 40 milyon dolarlık projeyi başlatmıştır.[401] Diğer taraftan 2005'te Katrina Kasırgası (Hurricane Katrina) felaketine maruz kalan ABD vatandaşlarına 100 milyon dolar[402], Ekvador'daki depremzedelere, Peru'daki sel felaketi mağdurlarına ve Sri Lanka'nın kurakla mücadelesine 4 milyon dolara yakın yardımda bulunmuştur.[403]

Buradan hareketler, Devlet İletişim Ofisi'ne göre Doha, 2012-2019 yılları arasında 100'den fazla ülkeye 6,75 milyar dolar insani yardım yapmıştır.[404] Aynı yıllar içerisinde sözü edilen meblağın 6'da 1'i, yani 1,3 milyar doları sadece Gazze'ye yani Hamas'a gönderilmiştir.[405] Bunun yanı sıra 2011-2016 yıları arasında Gazze'nin yeniden inşası için 1,4 milyar dolarlık bütçe ayrılmıştır.[406] Bunda temel olarak 2 gerekçe vardır; birincisi, İsrail ablukası nedeniyle Gazze'nin finansal, altyapı ve sağlık koşulları bakımından büyük zorluklar yaşaması, yani insani gerekçeler iken ikincisi, birçok tarafın

[399] Qatar Fund for Development, "Annual Report 2017", 2017, (https://bit.ly/3yIEOTu, erişim:29.09.2020), s.27.
[400] The Peninsula, "Qatar's Ambassador to Japan Participates in Opening Ceremony of Onagawa School Funded by Qatar Friendship Fund", 26.08.2020, (https://bit.ly/3we4UxC, erişim:21.09.2020).
[401] Qatar Fund for Development, 2017, s.29.
[402] CNN, "Qatar offers $100m to Relief Fund", 04.09.2005, (https://cnn.it/3fpQFQi, erişim:21.08.2019).
[403] Qatar Fund for Development, 2017, s.45,48,49.
[404] Government Comminications Office, "Foreign Policy", (https://bit.ly/3h09dH8, erişim:21.11.2020).
[405] Stuart Winer, "Qatar Gave over $1.1 Billion to Gaza Strip from 2012-18, Ministers Told", **The Times of Israel**, 11.02.2019, (https://bit.ly/2PtR1L5, erişim:26.07.2020); Reuters, "Qatar Says Its Gaza Aid to Continue through March 2020 at least", 18.12.2019, (https://reut.rs/3sCvvT7, erişim:26.07.2020).
[406] Qatar Fund for Development, "Annual Report 2016", 2016, (https://bit.ly/3yNKDip, erişim:29.09.2020), s.27.

Filistin sorunu üzerinden giriştiği etkinlik mücadelesine, Hamas aracılığıyla dahil olmaktır.[407] Hamad, İran'ın Hamas'tan maddi desteğini çekmesiyle oluşan otorite boşluğunu fırsat bilip, Şubat 2012'de Gazze'ye 250 milyon dolarlık yardımda bulunmuş ve hemen akabinde Hamas-Fetih arasındaki ihtilafa arabuluculuk ederek taraflar arasında Doha Antlaşması'nın imzalanmasını sağlamıştır.[408] Otoritesini pekiştirmek isteyen Emir, 2012'de ilk defa Gazze'yi ziyaret etmiş ve bağış meblağını 400 milyon dolara yükseltmiştir.[409] Doha, her yıl giderek katlanan bu yardımlar sayesinde, hem Filistin üzerindeki etkinliğini, hem Arap ve Müslüman dünyasındaki prestijini arttırmayı, hem de İsrail ve İran'ın bölgedeki nüfuzunu dengeleyecek bir araç elde etmeyi amaçlamıştır.

Suriye'de ise ayaklanmaların başladığı 2011 yılından beri süregelen iç savaş ve dış müdahaleler, tüm ülkede büyük bir yıkıma ve göçe sebep olmuştur. Bu durum, milyonlarca Suriyelinin en temel insani ihtiyaçlardan bile mahrum kalmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, önceki bölümlerde detaylıca ele alındığı üzere, Esad rejiminin devrilmesi için milyarlarca doları bulan askeri ve nakdi yardımlarla muhalifleri destekleyen Doha[410], siviller için de büyük bir sorumluluk yüklenmiştir. The Telegraph'ta bir yazı kaleme alan dönemin Katar Dışişleri Bakanı Halid El Attiyah, 2011'den 2015'e kadar Suriyeli sivillere Doha'nın 1,6 milyar dolar değerinde insani yardım yaptığını ileri sürmüştür.[411] QFFD'nin 2016 raporuna göre o yıl içerisinde Suriye'ye 100 milyon dolar temel ihtiyaç yardımı ile Suriyeli mülteci çocukların ve gençlerin eğitimi için 45 milyon

---

[407] Elia Zureik, "Qatar's Humanitarian Aid to Palestine", **Third World Quarterly**, Vol. 39, No. 4 (2018), s.791. 1992'de İsrail'in Lübnan'a sürdüğü Hamas'a Hizbullah destek olmuş ve İran'ın desteğini almasını sağlamıştır. 1999'da idari faaliyetlerini Ürdün'den Şam'a taşıyan Hamas, İsrail'e baskı aracı olarak düşünen Esad rejimi tarafından da fonlanmıştır. Fakat Arap Baharının Suriye'ye sıçramasıyla muhalifleri destekleyen Hamas, Şam'daki bürolarını kapatarak ülkeden ayrılmıştır. Bu duruma oldukça sert tepki gösteren İran, Hamas'tan tüm desteğini çekmiştir: Rafael D. Frankel, "Keeping Hamas and Hezbollah Out of a War with Iran", **The Washington Quarterly**, Vol. 35, No. 4 (2012), s.59.

[408] Kevin Flower, "Palestinian Factions Hamas, Fatah Reach Unity Deal", **CNN**, 06.02.2012, (https://cnn.it/3rBbzi9, erişim:23.05.2020).

[409] David B. Roberts, "Why Is Qatar Mucking Around in Gaza?", **Foreign Policy**, 25.11.2012, (https://bit.ly/3sFE53v, erişim:23.05.2020).

[410] Roula Khalaf & A. F. Smith, "Qatar Bankrolls Syrian Revolt with Cash and Arms", **Financial Times**, 16.05.2013, (https://bit.ly/3sAUZQL, erişim:18.05.2020).

[411] Khalid Bin Mohamed Al Attiyah, "The Syrian Crisis Risks Creating a Lost Generation", **The Telegraph**, 10.02.2015, (https://bit.ly/3rBczCO, erişim:13.03.2020).

dolarlık fon sağlanmıştır.[412] Dışişleri Bakanı Mohammed bin Abdulrahman, 2020 yılı itibariyle Suriye'ye giden insani yardımın 2 milyar doları aştığını ifade ederek 100 milyon dolarlık yeni bir bütçe daha ayırdıklarını duyurmuştur.[413]

2016 yılında Doha'nın Fas'a yaptığı insani yardımlar incelendiğinde önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Katar Kalkınma Fonu'nun verilerine göre söz konusu yılda toplam 507 milyon dolar insani yardım gerçekleşmiştir.[414] Bu meblağın 252 milyon doları, yani yarısı Rabat'a gitmiştir.[415] Yine 2012 yılında Katar'ın Fas'a sunduğu eğitim, sağlık, altyapı ve konut yapımını içeren 1,25 milyar dolarlık projesi, 2017 yılında tamamlanmıştır. 2017 Körfez Krizi patlak verdiğinde Fas'ın Riyad ve BAE ile güçlü siyasi ve ekonomik bağları olmasına[416] ve ekonomik zorluklarla boğuşan halkından tepki görmesine rağmen Katar'a yiyecek yardımı göndererek çatışmada tarafsız kalmıştır.[417] Dolayısıyla Katar'ın insani yardımları, Fas gibi kırılgan bir ülkenin dış politika davranışlarında etkili olmuştur denilebilmektedir.

Afrika kıtasının zenginliklerinin ve üzerinde bulunduğu ülkelerin kırılganlıklarının Ortadoğu'nun bölgesel güçleri tarafından keşfi, yeni bir rekabet alanı doğurmuştur. Bu yarıştan geri kalmak istemeyen Katar ise özellikle son 10 yıldır gerek arabuluculuk faaliyetleri gerekse insani yardım projeleriyle yeni bir Afrika açılımı başlatmıştır. Örneğin 2016'da toplam 507 milyon dolarlık insani yardımın 315'ini[418], 2017'de ise toplam 673 milyon doların 425'ini Afrika ülkelerine yapmıştır.[419] Yine sadece Sudan ve Somali'ye yönelik kalkınma projelerine yaklaşık 700 milyon dolar

---

[412] Qatar Fund for Development, 2016, s.20.
[413] Reuters, "Qatar Pledges $100 Million in Humanitarian Assistance to Syria, Foreign Ministry Says", 30.06.2020, (https://reut.rs/3cxwtKu, erişim:21.09.2020).
[414] Qatar Fund for Development, 2016, s.6-7.
[415] *Ibid.*, s.18-9.
[416] Anna L. Jakobs, "Strategic Interests Spark Shift in Morocco's Gulf Ties", **AGSIW**, 04.11.2020, (https://bit.ly/3fkCkos, erişim:05.01.2021).
[417] Samir Bennis, "Why Morocco Chose to Be Neutral on the Gulf Crisis", **Aljazeera**, 24.06.2017, (https://bit.ly/3rnbvlS, erişim:05.01.2021).
[418] Qatar Fund for Development, 2016, s.19.
[419] *Ibid.*, s.17.

ayırmıştır. Katar'ın kıtaya yönelik insani yardımları ve kalkınma projeleri, BAE, Riyad ve Türkiye'ye kıyasla henüz çok yeni, daha az bütçeli ve daha dar bir kapsama sahip olmakla birlikte, rakipleri tarafından güçlü bir tehdit olarak algılanmakta ve filizlenen nüfuzu kırılmak istenmektedir.[420]

Diğer taraftan Doha, radikal örgütler tarafından kaçırılan asker, sivil veya din adamları için de insani girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, El-Nusra tarafından Suriye'de alıkonan 13 Lübnanlı rahibe, Lübnan ve Katar'ın ortak çabasıyla 3 ay sonra kurtarılmıştır.[421] Yine Suriye'de El-Kaide bağlantılı isyancılar tarafından kaçırılan 9 Lübnanlı Şii hacı[422] ve 45 Fijili BM personeli, Doha'nın girişimleri sayesinde serbest bırakılmıştır.[423] Yine Heyet Tahrir el Şam tarafından Suriye'de yaklaşık 3 yıl alıkonan Japon gazeteci Jumpei Yasuda, Doha ve Ankara'nın girişimleri sonucu ülkesine dönebilmiştir.[424] Katar'ın bölgesel ve küresel politikada prestijini arttıran bu eylemlerine karşılık, tutsakların serbest bırakılması için terörist örgütlere fidye verdiğiyle ilgili imaj zedeleyici haberler de yapılmıştır.[425]

2. 2017 Körfez Krizi ve Ortadoğu'da Yükselen Yeni Bir Blok

KİK üyeleri arasında Tunus, Libya, Suriye, Mısır, MK ve İran üzerine yaşanan bu derin ayrışma, 2017 Haziran'da BAE, Riyad, Bahreyn ve Kahire'nin Katar'a yönelik birtakım ekonomik ve siyasi yaptırım kararlarını açıklamalarıyla sonuçlanmıştır.[426] Buna

[420] International Crisis Group, "Intra-Gulf Competition in Africa's Horn: Lessening the Impact", Vol. 206 (19.09.2019), s.1-48.
[421] Aljazeera, "Nuns Kidnapped by Rebels in Syria Freed", 10.03.2014, (https://bit.ly/3lFKV6f, erişim:17.07.2020).
[422] France24, "Abducted Lebanese Shiite Pilgrims Released in Syria", 19.10.2013, (https://bit.ly/3ca1vbj, erişim:16.07.2020).
[423] Aljazeera, "UN Peacekeepers' Release Mediated by Qatar", 12.09.2014, (https://bit.ly/3tM991E, erişim:17.07.2020).
[424] Justin McCurry, "Japanese Journalist Jumpei Yasuda Speaks about Captivity in Syria", **The Guardian**, 25.10.2018, (https://bit.ly/3rBJ57M, erişim:23.05.2020).
[425] Daniel Bases, "Qatar's Foreign Minister Denies Paying Ransoms to Militant Groups", **Reuters**, 30.09.2014, (https://reut.rs/2P0gH1I, 16.07.2020).
[426] DW, "Arab States Cut Ties with Qatar in Terror Spat", 05.06.2017, (https://bit.ly/3qJUX77, erişim:17.06.2020).

binaen ittifak ülkeleri; Katar'ın S. Arabistan ile olan tek kara sınırının kapatılması, hava sahalarını ve limanlarını Katar bayraklı tüm taşıtlara yasaklanması, Doha ile tüm ticari ilişkilerin kesilmesi gibi ülkenin dış dünyaya erişimini zorlayacak tedbirler almışlardır.[427] Buna karşılık Türkiye ve İran, Katar'a koşulsuz destek vererek, ülkenin acil ihtiyaçlarını temin için harekete geçmişlerdir.[428] Dahası Türkiye, 2015'te yapımına başlanan Katar'daki Türk üssüne asker gönderilmesi için hızlıca tezkere çıkartıp silahlı kuvvetlerini Katar'a konuşlandırmıştır.[429] Doha'nın mevcut dış politikasını bölgesel statükoya ve kendi rejim güvenliklerine tehdit olarak gören ittifak ülkeleri ise krizin sonlanması için 2014 Anlaşması'nın yükümlerini yerine getirmek, İran ile ilişkileri kesmek, MK'yi fonlamayı sonlandırmak ve Türk üssünü kapatmak gibi koşulları da içeren 13 maddelik bir talep listesini Katar'a sunmuştur.[430]

Ambargo kararı, Katar'ın coğrafi kırılganlığı üzerinden ekonomisinin ve ticari faaliyetlerinin sekteye uğratılmasını hedef almıştır. İttifak ülkeleri bu yolla Katar'ın uluslararası imajının zedeleneceğini, yabancı yatırımcının ülkeden çıkacağını ve en önemlisi de baş gösterecek toplumsal huzursuzluklar ile El-Tani otoritesinin sarsılacağını ve böylece, BAE-Riyad önderliğindeki eksene teslim olup bu ittifakın bir uydusu haline geleceğini varsaymışlardır.[431] Katar'ın ticari faaliyetlerinin yüzde 90'ı BAE limanlarından ve S. Arabistan kara sınırından gerçekleştiği için, ilk etapta Katar zor durumda kalsa da, 2015'te yapımına başlanan Hamad limanının kapasitesinin arttırılmasıyla durum tam tersine dönmüştür. Zira, ambargoyu takip eden aylarda Katar'ın

[427] BBC, "Qatar Crisis: What You Need to Know", 19.07.2017, (https://bbc.in/3qNRfJY, erişim:17.06.2020).
[428] DW, İran ve Türkiye'den Katar'a Tam Destek", 26.06.2017, (https://bit.ly/3vjWtAq, erişim: 17.06.2020).
[429] Euronews, "Türkiye Katar'a Asker Gönderiyor", 08.06.2017, (https://bit.ly/3bK16Mu, erişim: 17.06.2020).
[430] Gulfnews, 23.06.2017.
[431] Steven Wright, "The Political Economy of the Gulf Divide", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s. 148.

tüm ithalatının yüzde 70'i Hamad limanından, yüzde 20'si de Al-Rowais'ten ülkeye giriş yapmıştır.[432]

Yine uluslararası derecelendirme kuruluşları (S&P ve Fitch), ambargo kararları ertesinde Katar'ın kredi notunu düşürmüşlerdir. Bunun üzerine ittifak ülkelerinin ve vatandaşlarının Katar'daki varlıklarını çekmeleri ve Katar kuru üzerine manipülasyonlara girişmeleri, ambargo kararını takiben ilk 6 ay süresince dolara endeksli Katar riyalinin devalüasyon riskini doğurmuştur. Dahası, bankaların döviz rezervlerinde de ciddi bir düşüş yaşanmıştır. İlk 6 ayda ortaya çıkan bu olumsuzluklara rağmen, Doha'nın dirençli ekonomisi ve 300 milyar doları bulan varlıkları sayesinde bankaların eriyen döviz rezervlerine 43 milyar dolarlık yardımda bulunmuş, riyalin değerini koruma ve döviz rezervleri bakımından Katar tüm bu blokaj süresini en az hasarla atlatmıştır.[433]

2017 ambargosu, küresel politika bakımından da önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. BAE, Arap ayaklanmaları akabinde Katar'ın ODKA'daki farklı politikasına yönelik somut adımlar atmak istemiş, fakat Obama yönetimi tarafından sürekli geri çevrilmiştir. Çünkü Obama, KİK üyeleri arasında vuku bulacak bir çatışmanın ODKA'daki ABD çıkarlarına uygun olmadığı düşüncesindeydi.[434] 2017'de başkanlık koltuğuna oturan Trump'ın Katar politikası ise selefinden oldukça farklı bir nitelik arz etti. Öyle ki ambargo kararı açıklanır açıklanmaz Başkan Trump sosyal medya hesabından bu yaptırım kararını destekleyen ve Katar'ı terörizmi finanse etmekle suçlayan fevri bir paylaşımda bulunmuştur. Dahası, Katar'daki Amerikan üssünün kapatılmasına dair rasyonaliteden uzak iddialar da dillendirilmeye başlamıştır.[435]

---

[432] Katar limanları, büyük kargo gemilerinin yanaşacağı büyüklükte olmadığı için BAE limanlarına gelen gemilerden alınan mallar, daha küçük gemilerle Katar'a getiriliyordu. 2014 krizinden alınan dersle, BAE'ye bağımlılığın çok kötü sonuçlar doğuracağını ön gören Doha, Hamad limanının inşasına başlamış ve krizin başlaması akabinde de tam faaliyete geçirmiştir: *Ibid.*, s. 151-2.
[433] *Ibid.*, s. 149-150.
[434] Giorgio Cafiero, "The Trump Factor in the Gulf Divide", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.133.
[435] Patrick Wintour, "Donald Trump Tweets Support for Blockade Imposed on Qatar", **The Guardian**, 06.06.2017, (https://bit.ly/3rQXZrA, erişim: 19.06.2020).

Fakat D.B Tillerson da bir paylaşımda bulunarak KİK'in birlik içerisinde kalması gerektiğini vurgulamış ve Savunma Bakanı Mattis ile, ABD'nin çıkarları gereği tarafsız ve akılcı bir tutum sergilemesi için Başkan Trump'a baskı yapmışlardır. Ayrıca Tillerson, anlaşmazlığa taraf ülkeleri ziyaret ederek itidal çağrısında bulunmuştur.[436] Yine Pentagon, Amerikan üssünün Katar'da bulunmasından dolayı memnuniyetlerini içeren bir bildiri yayımlamıştır.[437] Bu baskı karşısında Trump, Katar'a yönelik düşüncelerini revize edip, örneğin söz konusu paylaşımından günler sonra, Katar'ın terörizme karşı iş birliğinden övgüyle bahsetmiştir. Yine krizden 1 ay sonra ABD ve Katar arasında terörizme karşı bir anlaşma imzalanmış[438] ve Trump bir mülakatında Katar ile ilişkilerin fevkalade olduğunu ve El-Udeid üssüyle ilgili bir sorun bulunmadığını ifade etmiştir.[439] MK ve Katar'a muhalif düşünceleriyle bilinen ve 2018'de Tillerson'ın yerine atanan Mike Pompeo ise ABD'nin KİK arasındaki çatışmada 'tarafsız' kalamayacağını, ülkelerin daha ziyade birlik içinde olmaları için mücadele vereceğini belirterek Katar'ın yanında durmuş ve ittifak ülkelerinin aşırılık içeren ifadelerini reddetmiştir.[440]

Dolayısıyla BAE-Riyad öncülüğünde Katar'ı çevreleme ve uluslararası sistemden dışlamaya yönelik yürütülen politika başarılı olmamıştır. Jeopolitik konumu Katar için her ne kadar bir kırılganlık yaratsa da dirençli ekonomisi ve alternatif yaratma kabiliyeti sayesinde ekonomik ambargo kırılmış ve kendi kendine yeterlilik hususunda Katar'ı motive etmiştir. Toplumsal bütünlük ve Katar halkının Batı'ya karşı bakışı dikkate alındığında, El-Udeid üssü için Körfez'de alternatif olmaması ve gittikçe büyüyen ticari bağları sebebiyle Trump yönetimi bile ambargonun arkasında durmamıştır.

---

[436] Cafiero, 2019, s.139-140.
[437] Phil Stewart, "U.S. Military Praises Qatar, Despite Trump Tweet", **Reuters**, 06.06.2017, (https://reut.rs/3li69qA, erişim: 19.06.2020).
[438] Aljazeera, "US and Qatar Sign Deal on Fighting Terrorism", 11.07.2017, (https://bit.ly/38YswfZ, erişim: 19.06.2020).
[439] Aljazeera, "Trump: We Will Maintain Good Relations with Qatar", 15.07.2017, (https://bit.ly/3eCHT16, erişim: 19.06.2020).
[440] Simon Henderson, "Pompeo Says 'Enough' to Gulf Royals' Rift with Qatar", **The Hill**, 30.04.2018, (https://bit.ly/3bQ7bHn, erişim: 20.06.2020).

Diğer taraftan yaptırım kararı, Katar'ın Türkiye ile ilişkilerinde de büyük bir sıçramaya vesile olmuştur. Örneğin Katar'ın Türkiye ile ticari ilişkileri 2016'da 915 milyon[441], 2017'de 1,3 milyar[442] ve 2018'de 2,3 milyar dolar[443] olarak gerçekleşmiştir. Öyle ki, Yeşilyurt ve Yetim'in ifade ettiği gibi; geleneksel olarak Ortadoğu'da Riyad, BAE, Mısır ve Ürdün'ün teşkil ettiği statükocu bloğun ve İran güdümlü revizyonist grubun yanında Türkiye ile Katar, üçüncü bir blok olarak yükselmişlerdir.[444]

Ankara ve Doha'yı bir araya getiren en mühim olgu, her iki ülkenin de 2000 sonrası dönemde benzer dış politika sürecine ve davranışlarına sahip olmalarıdır. 2002'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) tek başına iktidara gelmesi, Türk siyasi tarihinde ve Türk dış politikasında bir kırılmanın yaşanmasına vesile olmuştur. AKP kadroları, yollarını ayırdıkları radikal İslamcı harekete nazaran daha ılımlı ve reformist olmalarının yanı sıra ekonomide, siyasette ve hukuki alanda liberal fikirlere ve gündeme sahip isimlerden müteşekkildi. Dolayısıyla ezici çoğunluğunu dindarların oluşturduğu toplumsal yapısına ve hükümetinin İslamcı kimliğine rağmen AKP Türkiyesi'nin hiç olmadığı kadar Batı normlarını yükümlenmeye ve Batı'ya eklemlenmeye çalışması, Ortadoğu'da otoriter yönetimler ve radikal örgütlerle çatışma halinde olan ve imajı bir hayli sarsılan ABD'nin ve Avrupalı müttefiklerinin de sempatisini ve güçlü desteğini kazanmıştır.[445]

Böylece ılımlı İslam ve demokratik ilkelerin uyumu üzerine inşa edilen 'Yeni Türkiye', Ortadoğu toplumlarına bir model ülke olarak sunulmuştur.[446] Bu algıyı bir

[441] WITS, (https://bit.ly/3lgbzSW, erişim:19.06.2020).
[442] WITS, (https://bit.ly/3lgk2Wl, erişim:19.06.2020).
[443] WITS, (https://bit.ly/3qPrY1K, erişim: 19.06.2020).
[444] N. Yeşilyurt & M. Yetim, "Emergence of the Turkish/Qatari Alliance in the Middle East: Making of the Moderate Resistance Bloc", Phillip O. Amour (Ed.), **The Regional Order in the Gulf Region and the Middle East: Regional Rivalries and Security Alliances**, e-book, Palgrave Macmillan, 2020, s.153-4.
[445] İlhan Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar, Cilt III: 2001-2011**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s.264-9.
[446] Meliha Benli Altunışık, "The Turkish Model and Democratization in the Middle East", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 27, No. 1/2 (2005), ss.45-63.

yumuşak güç aracı olarak kullanan iktidar, ODKA'ya yönelik geleneksel statüko yanlısı ve tutucu çizgiyi terk edip aktif, revizyonist, tarafsız ve pragmatik bir dış politika benimsemiştir.[447] Buna binaen bölgesel siyaseti, tehdit-güvenlik algısı yerine fırsat-işbirliği bakımından okuyan 'komşularla sıfır sorun', 'proaktif, çok kulvarlı ve yumuşak güce dayalı dış politika', 'stratejik derinlik' gibi ilkeler/kavramlar, merkeze oturtulmuştur.[448] Dolayısıyla Türkiye, sahip olduğu tarihi miras, kültürel yakınlık ve kişisel bağlantıları sayesinde komşularıyla ekonomik ve siyasi temelli ikili ilişkiler geliştirerek çevrelenmiş hissiyatından kurtulmaya çabaladığı gibi ODKA'ya yönelik çeşitli açılımlar ile de bölgesel nüfuzunu sağlamayı amaçlamıştır.

Türkiye, Arap Baharına giden süreçte Ortadoğu'nun iki temel bloku arasında ve bölge ülkelerinin küresel güçlerle ilişkilerinde tarafsız ve pragmatik dış politikasını sürdürmüştür. Fakat Arap coğrafyasında devrimci hareketlerin kısa sürede yayılması ve sivil katliamlara evrilmesi üzerine Ankara, Şeyh Hamad'ın yaptığı gibi kişisel ilişkilerini kullanarak rejimleri; şiddete son vermeleri, reform yapmaları veya yönetimden çekilmeleri için ikna etmeye çalışmış, lâkin sonuç alamamıştır.[449] Böylece Türkiye, isyancılardan yana tutum sergilemiştir. Yani Doha ve Ankara'yı aynı çizgiye sokan, yakınlaştıran ve sıkı bir müttefike dönüştüren mihenk taşı, ayaklanmaların yaşandığı ülkelerde MK'yi ve bağlantılı grupları desteklemeleri olmuştur. [450]

Daha önce de ifade edildiği üzere Riyad, Abu Dabi ve Manama, MK'yi kendi rejimlerine ve bölgesel statükoya tehdit olarak gördükleri için muhalifler arasından Selefi grupları fonlamayı yeğlemişlerdir. Ankara ve Doha'nın 2011 öncesi tarafsız dış

---

[447] Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assasment of 2007", **Insight Turkey**, Vol. 10, No. 1 (2008), ss.77-96.
[448] Bülent Aras, "The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy", **Insight Turkey**, Vol. 11, No. 3 (2009), ss.127-142.
[449] BBC, "Turkey's PM Erdogan Urges Col Muammar Gaddafi to Quit", 03.05.2011, (https://bbc.in/3c0xYjL, erişim:27.04.2021); Sebnem Arsu, "Turkish Premier Urges Assad to Quit in Syria", **The New York Times**, 22.11.2011, (https://nyti.ms/3c02Hxh, erişim:27.04.2021).
[450] Ali Bakir, "The Evolution of Turkey-Qatar Relations Amid a Growing Gulf Divide", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.205.

politikalarını bir kenara bırakıp MK'ya, Hamas'a ve radikal İslamcı yapılanmalara diplomatik, askeri, ekonomik ve basın faaliyetleri aracılığıyla cömertçe arka çıkması, özellikle statükocu ülkelerce siyasi, coğrafi ve finansal olarak çevrelenmelerine ve sistem dışına itilmek istenmelerine yol açmıştır. Aslına bakılırsa hem Kral Selman'ın itidalli kişiliğinden ötürü hem de Obama yönetiminin İran ile uzlaşmasına binaen Tahran'ın bölgesel politikada Suudi nüfuzuna ve hatta güvenliğine karşı önemli bir alana (Suriye ve Yemen'de) sahip olması nedeniyle Riyad, İran yayılmacılığını daha da kolaylaştırmamak adına Katar ve Türkiye ile açık bir çatışmadan kaçınmıştır.[451] Dahası S. Arabistan, özellikle Yemen'de İran'ı dengelemek ve Tahran destekli Husilere karşı koymak için Türkiye'nin müttefikliğine ve askeri yardımına ihtiyaç duymuştur.[452] Fakat 2015'te Kral Abdullah'ın ölmesi ile savunma bakanlığına getirilen Muhammed bin Selman'ın (MbS) Kraliyet yönetiminde (ki 2017'de veliaht prens olarak atanmıştır) ve dış politikada artan ağırlığı, kısa bir zaman diliminde ibreyi tam tersine çevirmiştir.

Muhammed bin Zayed'li Abu Dabi, 2011'den beri arzuladığı fakat Obama ve Selman faktöründen dolayı sınırlı kalan Türkiye ve özellikle Katar karşıtı dış politikasına daha sert ve kararlı bir çerçeve kazandırmak için MbS'yi ikna etmiştir.[453] Böylece BAE ve Riyad'ın öncülük ettiği ittifak (dörtlü) grubu, Türkiye ve Katar ile ilişkilerinde kontrolsüz bir çatışmaya girişmiştir. Temmuz 2016'da Erdoğan iktidarını hedef alan askeri kalkışmayı Batı ve kimi ittifak ülkelerinin desteklediğine dair iddialar[454] ve Haziran 2017 Katar ambargosunun Tamim rejimini sonlandırmayı amaçlayan içeriği; bir taraftan Doha-Ankara ilişkilerinde, diğer taraftan bu iki ülkenin dörtlü grupla

[451] *Ibid.*, s.206.
[452] Aaron Stein, "Turkey's Yemen Dilemma", **Foreign Affairs**, 07.04.2015, (https://fam.ag/3yLrjnt, erişim:27.04.2021).
[453] Neil Quilliam, "The Saudi Dimension: Understanding the Kingdom's Position in the Gulf Crisis", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.118-9.
[454] Aljazeera, "Turkey's Erdogan: The West is Taking Sides with Coup", 02.08.2016, (https://bit.ly/3fOX6v5, 27.04.2021); İsmail Numan Telci, "Middle Eastern Supporters of Turkey's Failed Coup", **Aljazeera**, 14.07.2017, (https://bit.ly/3hZh3li, erişim:27.04.2021).

münasebetlerinde bir kırılmaya vesile olmuştur. İktidar/rejim güvenliğinin ayyuka çıkması ve bölgesel sistemden dışlanma tehdidi, Katar ve Türkiye'yi birbirine daha da yakınlaştırırken, ittifak ülkeleriyle olan çatışma durumunu iyiden iyiye derinleştirmiştir.

Dörtlü grup her ne kadar Türkiye ile diplomatik ilişkilerini sürdürse de[455] Suriye'de SDG'nin desteklenmesi, Cemal Kaşıkçı cinayeti, Libya'da UMH ve Hafter üzerinden yürütülen savaş, Mısır'ın Doğu Akdeniz'de Türkiye aleyhine anlaşmalara katılması, Türk mallarının boykotu gibi olaylar, taraflar arasındaki gerginliği had safhaya taşımıştır. Bu duruma karşılık Ankara-Doha hattında askeri, siyasi ve ekonomik iş birliği ve müttefiklik bakımından çağ atlanmıştır. Daha önce ifade edildiği gibi inşası için Aralık 2014'te anlaşmaya varılan ve açıkça Katar topraklarını dış tehditlere karşı korumayı ve Katar silahlı kuvvetlerini eğitmeyi yükümlenen Türk üssüne, ambargo kararının hemen ertesinde askeri personel gönderilmiştir. Diğer taraftan Katar ve Türkiye; Libya'da UMH, Suriye'de ise ÖSO eliyle yürütülen savaşlarda en başından beri ortak hareket etmiştir. Bu çatışmaların genel olarak finansmanını Doha sağlarken askeri konular Ankara'nın sorumluluğunda olmuştur. Yine Katar, KİK'in kınama kararına rağmen Türkiye'nin PKK'ya yönelik Suriye ve Irak'a gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonları desteklemiştir.[456]

Yukarıda değinildiği üzere siyasi ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Doha-Ankara arasındaki ticaret hacmi, her yıl katlanarak arttığı gibi Katar'ın Türkiye'deki yatırımları da aynı oranda yükselmiştir. 2019 yılı itibariyle Doha; 22 milyar dolarlık sermayesiyle turizmden bankacılığa, tekstilden medyaya, savunma sanayiinden gayrimenkule kadar birçok alanda Türkiye'ye en çok yatırım yapan 2. ülke konumuna

[455] Sisi darbesinden sonra Mısır ile karşılıklı olarak büyükelçiler çekilmiştir.
[456] Samuel Ramani, "How Turkey's Syria Incursion Could Have Big Impact in the Gulf", **Al Monitor**, 21.10.2019, (https://bit.ly/34pvsiX, erişim:27.04.2021).

gelmiştir.[457] Ayrıca Türkiye'nin özellikle son 5 yıldır yaşadığı döviz rezervi kıtlığını ikame etmek ve kur dalgalanmalarını bastırmak için Katar devreye girmiş ve çeşitli swap anlaşmaları yapılmıştır.[458] Diğer taraftan PKK terörüne önemli kayıplar verdiren, Azerbaycan'ın Karabağ Savaşı'nı kazanmasında açık ara en önemli silah olan ve Libya, Suriye ve Karabağ'da Rus hava savunma sistemlerini alt ederek küresel çapta bir başarı ve şöhret kazanan Bayraktar silahlı insansız hava aracı (TB2), ilk defa Katar'a ihraç edilmiştir.[459] Yine yaklaşık 670 Türk şirketi, Katar'da faaliyet göstermektedir.[460]

3. Küçük Devlet Niteliklerinin Buharlaşması

İsyanların başladığı ilk yer olan Tunus'taki taraflı tutumu, Libya müdahalesine fiziki olarak katılımı, Esad'ın devrilmesi için olağanüstü çaba göstermesi, Mısır devrimindeki kolaylaştırıcı rolü gibi faktörler, Katar'ın dış politikası bakımından alışılmadık ve yeni olan eylemlerdi. Çünkü 2011'e kadar Doha, devasa doğal gaz kaynaklarının sağladığı ekonomik gücü, rasyonel ve aktif bir biçimde kullanmasına ve dış politikada büyük bir dinamizme sahip olmasına karşın, güvenlik arayışı, dış politika davranışlarının belirlenmesinde hâlâ önemli bir etmendi. Dolayısıyla Doha'nın 1995-2011 dönemi dış politikasının belli başlı yönlerini küçük devlet kavramıyla açıklayabilen disiplin, bu yeni döneme hazırlıksız yakalanmıştır. Öyle ki, ayaklanmaların ilk aylarında

---

[457] T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, "Report on Bilateral Trade & Foreign Direct Investment", 2020, (https://bit.ly/3yNV1bt, erişim:27.04.2021).
Fakat %50'si Katar Silahlı Kuvvetleri Endüstri Komitesi'ne ait olan BMC'nin (sivil ve savunma araçları üreten bir şirket), tamamen yerli imkanlarla Türk ordusu için kritik ekipmanlar üreten Sakarya Tank Palet Fabrikası'nın işletim haklarını 25 yıllığına devralması, iç politikada büyük tartışmaların yaşanmasını neden olmuştur: Gökçen Tuncer, "Milli Tank Üreticisi Fabrikanın, BMC'ye Geçişinde Çift Bilinmeyen: Özelleştirme mi, İşletme Hakkı Devri mi?", **Independent Türkçe**, 14.01.2019, (https://bit.ly/2R3AX3L, erişim:27.04.2021). Yine Borsa İstanbul'un %10'u, Antalya Limanı ve Şeyha Moza tarafından Kanal İstanbul projesinin çevresinden bir kısım arsaların satın alınması, tepkiyle karşılanmıştır: Cumhuriyet, "İşte Son 10 Yılda Katar'a Satılanlar", 29.11.2020, (https://bit.ly/2RU0PPY, erişim:27.04.2021). Bir başka eleştiri konusu ise Katar'ın Erdoğan'a 400 milyon dolar değerindeki Boeing 747-8 yolcu uçağını hediye etmesiyle alevlenmiştir: Diken, "Katar Şeyhinin 'Erdoğan'a Sevgisi': 400 Milyon Dolarlık Hediye Uçak Filoya Katıldı", 13.09.2018, (https://bit.ly/3wKTMYr, erişim:27.04.2021).
[458] DW, "Katar'la Türkiye Arasında Yeni Swap Anlaşması", 20.05.2020, (https://p.dw.com/p/3cW2v, erişim:27.04.2021).
[459] Ahmet Alemdar, "Katar Ordusu Bayraktar TB2 SİHA'larını Operasyonel Olarak Kullanıyor", **Defence Turk**, 12.05.2020, (https://bit.ly/3fXK91S, erişim:27.04.2021).
[460] T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 2020.

Katar'ın söz konusu eylemlerine ilişkin analizlerde tiny (minik), small (küçük) ifadeleri kullanılmışsa da (çünkü o zamana kadar Doha, küçük devlet kavramıyla özdeşleşmişti), daha sonra bu kavramlar tamamen terkedilmiştir.[461] Çünkü literatürde tartışılan küçük devlet kavramı ve dış politika davranışları, Arap ayaklanmaları ile başlayan süreçte Katar'ın dış politika davranışlarını açıklamaya kâbil olamamıştır.

Birinci bölümde ele alındığı üzere East ve Handel, küçük devletlerin dış politika davranışlarını 8 maddede sıralamıştır. Fakat bu özelliklerin hiçbirisi Katar'ın 2011 sonrası dış politikasında karşımıza çıkmamaktadır. Çünkü bu dönemde Doha, stratejisini, güvenlik endişeleri üzerine değil, nüfuz ve çıkar üzerine kurgulamıştır. Dolayısıyla uluslararası toplum tarafından benimsenme ve tarafsızlık imajı bir kenara bırakılarak tüm vakalara yanlı müdahalelerde bulunmaya başlamıştır. Dahası bu süreçte yumuşak gücün yerini sert güç almış ve buna binaen Katar, bölgesel ve küresel güçler ile tüm ODKA'da etkinlik yarışına girmiştir. Yine birinci bölümde ifade edildiği üzere Goetschel küçük devletleri, 'komşularına tehdit oluşturmayan devlet' olarak tanımlamıştır. Oysaki BAE, S. Arabistan, Mısır ve Bahreyn, Katar'ı iç güvenliklerini ve bölgesel düzeni tehdit eden yegane aktör olarak algılayıp geniş çaplı ambargo kararları almıştır. Bu çevreleme stratejisiyle Katar'ın ekonomik ve sosyo-politik çöküş yaşayacağını ve ittifak eksenine dahil olacağını planlasalar da Doha, dış dünyaya erişimde yeni seçenekler ve yeni ittifaklar yaratabilecek kapasiteye ve tecrübeye sahip olduğunu kanıtlamış ve mevcut politikasını sürdürmüştür. Bu ambargoya karşı koyabilmek ve hatta sağ çıkabilmek ise literatürde tanımlanan küçük devletlerin başarabileceği bir durum değildir.

2011 sonrası dönemde Katar'ın dış politika davranışlarını etkileyen unsurları belirlemek ve bir sıralama yapmak ise 1995-2011 dönemine kıyasla daha zor görünmektedir. Ama coğrafya kıstası dikkate alınırsa Katar'a yakın vakalarda,

[461] Örneğin: David B. Roberts, 12.04.2011; Sam Dagher ve diğerleri, 17.10.2011.

Bahreyn'de olduğu gibi, 'rejim güvenliği' ve lider tercihleri öne çıkarken; Körfez'den uzaklaştıkça bölgesel gelişmelerin yarattığı fırsatlar/çıkarlar ve lider tercihleri daha baskın olmaktadır. Örneğin Emir Tamim, iktidarının ilk yılında ittifak ülkelerinin MK konusundaki baskılarına boyun eğip Riyad Anlaşması'nı imzalamasına karşın ilerleyen süreçte selefinin dış politika çizgisini takip etmek zorunda kalmıştır. Çünkü bölgesel politikada yaşanan dönüşümlerin sebep olduğu tehdit ve fırsatlar, Katar'ın dışarıda kalmasına izin vermemiştir. Fakat bunu tipik bir küçük devlet davranışı olan uluslararası veya bölgesel gelişmelere sadece cevap verme, yani edilgen bir konumda bulunma olarak okumamak gerekir. Nitekim Katar, bölgesel güçlerin çeşitli nedenlerle zayıflamasıyla oluşan nüfuz boşluklarını doldurmak niyetiyle hareket etmiştir.

Sonuç olarak Katar her ne kadar nicel özelliklerinin yarattığı kimi kırılganlıklar bakımından hâlâ küçük devlet olarak tanımlanabilse de, özellikle 2011 sonrası dış politika davranışları bu kavramsal bağlamla uyuşmamaktadır. Dolayısıyla küçük devlet kavramını, uluslararası ve bölgesel ilişkilerde gelişen durumlara göre küçük devlet davranışlarını yeniden analiz etmeye ve yeni bir kavramsal çerçeve sunmaya ihtiyacı vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İRAN İLE İLİŞKİLER

I. 1968'den 1990'a Değin Körfez Güvenliği ve Katar-İran İlişkileri

A. Bölgesel Güç Dengesinin İnşası

Körfez; Araplar ve Farsların aynı toprakları, tarihi ve dini paylaştığı, fakat mezhepsel, kültürel ve etnik farklılıklardan dolayı birbirlerine kuşkuyla baktıkları, bölgesel üstünlük ve enerji kaynakları için aralıksız bir rekabete giriştikleri coğrafyanın ismidir. 17. yüzyıldan itibaren Avrupa ve Asya arasındaki ticaretin önemli bir rotasına ev sahipliği yapan Körfez, o dönemin küresel güçleri olan Portekiz, Hollanda, Fransa ve Britanya'nın rekabet sahası olduğu gibi, 20. yüzyılın başlarında keşfedilen devasa petrol ve doğalgaz rezervleriyle de dünya enerji arzının yeri doldurulamaz bir parçası ve böylece bölgesel ve küresel güçlerin nüfuz etmeye çalıştığı hayati bir alan olmuştur. Basra Körfezi'nde yaklaşık 150 yıl hakimiyet sağlayan ve İkinci Dünya Savaşı'nda aldığı büyük tahribatla eski gücünü yitiren Britanya; Doğu Asya, Ortadoğu ve Mısır'dan olduğu gibi 1971 yılı sonuna kadar Süveyş'in doğusundan da (Basra Körfezi, Malezya ve Singapur) çekileceğini duyurmuştur.[462]

Londra'nın bölgeden ayrılışı; Soğuk Savaş'ın tüm hızıyla sürdüğü, Mısır ve Irak'ta Arap milliyetçiliğini benimseyenlerin iktidar olup Sovyetlerle iş birliği yaptığı ve Moskova'nın Güney Yemen, Etiyopya ve Afganistan müdahalelerine binaen ODKA'da yayılmacı çabalarının arttığı bir zaman dilimine denk gelmiştir. Dolayısıyla bu gelişmeler, 1971'den itibaren bağımsız olacak ve bir süper gücün güvenlik şemsiyesinden mahrum kalacak olan statükocu Körfez şeyhliklerinin rejimini ve coğrafi bütünlüğünü tehdit ettiği gibi, bölgesel barışı ve en önemlisi petrol arzının sürekliliğini de tehlikeye sokmuştur. Britanya'nın askeri bakımdan bölgede kalmasına yönelik tüm tekliflerin

[462] Kararın alınma sürecine dair daha detaylı bilgi için: Simon C. Smith, 2004, s. 29-49.

sonuçsuz kalması üzerine ABD, Körfez güvenliğinin ve buna binaen enerji ticaretinin sekteye uğramasını ulusal çıkarlarına aykırı addederek derhal harekete geçmiştir.

1969'da ABD Başkanı seçilen Richard Nixon, Vietnam hezimetinden alınan dersle Vaşinton'un hayati çıkarlarının bulunduğu bölgelere doğrudan müdahale yerine bölgesel müttefiklerin cömertçe destekleneceğini ve Britanya'nın çekilmesi akabinde Körfez'de oluşacak güç boşluğunu Sovyetler ve revizyonist müttefiklerinin doldurmasına izin verilmeyeceğini ilan etmiştir. Nixon iktidarı, Şah'ın İranına ve Suudi Arabistan'a milyarlarca dolarlık mühimmat tedariki karşılığında Batı'nın Körfez'deki çıkarlarını muhafaza edecek, bölgenin jandarmalığını üstlenecek ve Körfez rejimlerinin istikrarını sağlayacak bir 'Çifte Sütun' stratejisi belirlemiştir.[463] Böylece İsrail'in hassasiyetleri düşünülerek S. Arabistan'ın silahlandırılması sınırlı kalırken, dönemin en gelişmiş askeri sistemlerinin İran'la paylaşılması hususunda tereddüt edilmemiştir. Öyle ki, 1972-1978 arasında İran, ABD'den 19,5 milyar dolar değerinde silah alımı gerçekleştirmiştir.[464] Açıkçası bu çifte sütundaki kilit rol, sahip olduğu askeri kapasite ile Tahran'a biçilmiştir. Riyad'ın temel görevi ise Kızıl Deniz ve Basra Körfezi etrafındaki ılımlı hükümetlere yüksek meblağlarda ekonomik yardım yaparak söz konusu ülkelerin Sovyet çizgisine kaymalarını engellemek olmuştur.[465]

Körfez'in enerji güvenliğini ve rejimlerinin istikrarını sağlamak için ABD tarafından askeri ve diplomatik olarak desteklenen Tahran ve Riyad'ın karşısında ise revizyonist Irak yer almıştır. Bağdat, Mısır'ın 1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail'e yenilgisi ile Arap dünyasındaki liderlik imajının zedelenmesini ve İngilizlerin Körfez'i tahliye etmelerini bir fırsat olarak görmüştür. Böylece Irak Baas rejimi kendini, tüm Arapları bir çatı altında toplayacak ve Arap topraklarının savunuculuğunu yapacak bir sancaktar

[463] Bruce R. Kuniholm, "Retrospect and Prospects: Forty Years of US Middle East Policy", **Middle East Journal**, Vol. 41, No. 1 (1987), s.16-7.
[464] Murray Gordon, **Conflict in the Persian Gulf**, London, Macmillan, 1981, s.94.
[465] *Ibid.*, s.95.

olarak nitelemeye başlamıştır. Dahası rejim, modern Arap devletlerinin sınırlarını yapay ve geçici olarak addetmiş ve buna yönelik, ODKA'daki birçok Arap ulusal devrim hareketlerini ekonomik ve ideolojik bakımdan desteklemiştir. İngilizlerin bölgeden çekilmesiyle oluşacak güç boşluğunu doldurmak için harekete geçen Bağdat, bir taraftan Körfez'in küçük rejimlerine arka çıkarken, kapalı kapılar ardında ise emirliklere zarar verecek her türlü faaliyette bulunmuştur.[466]

ABD'nin İran'a dönemin en gelişmiş silah sistemlerini temin etmesi ve buna binaen Körfez'deki statükoyu ve enerji güvenliğini sağlayacak jandarma misyonu yüklemesi, Irak'ı doğal olarak SSCB etkisine itmiştir. Britanya'nın Körfez'den çekilmesi akabinde İran'ın; petrol ve doğalgaz yataklarını barındırma ihtimali çok yüksek olan ve Hürmüz Boğazı'nın kritik bir konumunda bulunan Ebu Musa, Küçük Tunb ve Büyük Tunb adalarını işgal etmesi ve Londra'nın ve ABD'nin bu duruma ses çıkarmaması, Irak tarafından büyük bir tepki ve tedirginlikle karşılanmıştır.[467] Böylece Bağdat, bir taraftan İran ve İngiltere ile diplomatik bağlarını keserken, diğer taraftan bu işgale cevap olarak, 1972'de Moskova ile 15 yıllık Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır.[468] Dolayısıyla Irak, Körfez'de yükselen İran tehdidi karşısında ciddi bir silahlanmaya gitmiştir. Örneğin Bağdat, 1975'ten sonraki 5 yıl içerisinde Sovyetler'den yaklaşık 9 milyar dolarlık silah alımı gerçekleştirmiştir.[469]

Yine İran'ın 1973'te Umman'daki Zufar İsyanı'na müdahil olması ve Hürmüz Boğazı'nda Maskat ile müşterek bir tatbikat düzenlemesi, Tahran'ın Irak tarafından açıkça, Arap topraklarında Acem hükümranlığı kurmak isteyen ve emperyalist Batı'nın

[466] Joseph Kostiner, **Conflict and Cooperation in the Gulf Region**, Wiesbaden, VS Verlag, 2009, s. 37.
[467] Efraim Karsh, "From Ideological Zeal to Geopolitical Realism: The Islamic Republic and the Gulf", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.27.
[468] Murray Gordon, 1981, s.154-5.
[469] Joseph Kostiner, 2009, s. 43.

uşaklığını yapan bir unsur olarak tanımlanmasına yol açmıştır.[470] Muhtemelen Bağdat için tüm bunlardan daha da hayati olan mesele ise Şah rejiminin ve ABD'nin, Irak'ın ve dolayısıyla Sovyetler'in Körfez'deki etkinliğini zayıflatmak için ülkenin kuzeyinde dönem dönem patlak veren ve güçlükle bastırılan Kürt ayaklanmalarını, askeri ve finansal bakımdan desteklemeleri olmuştur. Irak'ın toprak bütünlüğünün yanı sıra ekonomisine, insan kaynaklarına ve bölgesel imajına ciddi zarar veren bu kalkışmalar silsilesi, İran tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılarak Bağdat'ın anlaşma masasına oturtulması sağlanmıştır.[471]

İran ve Irak arasında imzalanan 1975 Cezayir Antlaşması, Körfez'in güvenliği açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Söz konusu anlaşma, somut olarak İran'ın Irak'taki Kürt ayrılıkçılara yardım etmesi sorununu ve Şattülarap nehir yolunun taraflar arasında paylaşımı meselesini esas alsa da, aslında ABD ve SSCB tarafından, bölgedeki müttefikleri aracılığıyla yıllardır tırmandırılan gerginliğin tepe noktasını ve politik bakımdan Tahran'ın başarısını temsil etmektedir. Böylece İran, yıllardır arzuladığı Şattülarap'ta bir uluslararası hattın belirlenmesi ve su yolu üzerinde ortak kullanım ve teknik kontrol hususlarında zafere ulaşmıştır. Bunun karşılığında ise Irak'taki Kürt devrimcilere verdiği yardımı sonlandırmayı kabul etmiştir. Tahran, bu yükümlülük sayesinde hem Şattülarap'a ortak olmuş hem de günbegün kuvvetlenen isyancı hareketin kendi Kürt azınlığına sıçrama ihtimalini engellemiştir. Böylece isyan, İran'ın Kürtlerden desteğini çekmesiyle kısa sürede bastırılmıştır.[472]

Sonuç olarak bu anlaşma, yıllardır bölgeyi bir silah ambarına çeviren rekabetin durulmasına ve statükonun yerleşmesine vesile olmuştur. Güç dengesinin sağlanması ile silahlanma yarışında bir düşüşün yaşandığı ve gerginliğin kademeli olarak azaldığı

[470] *Ibid.*, s. 38.
[471] *Ibid.*, s. 40.
[472] James J. Walsh, "Iran and Iraq", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours**, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.87.

gözlemlenmiştir. Bu durumdan en fazla memnuniyet duyan taraf ise Körfez'in küçük emirlikleri olmuştur. Çünkü Riyad öncülüğündeki bu ülkeler, rejimlerinin devamını, bölgesel hiçbir gücün galebe çalmamasında görmüşlerdir.[473] Yani İran'ı veya Irak'ı bir müttefik olarak değil, birbirlerinin yayılmacı ve revizyonist arzularını dizginleyecek iki taraf olarak tanımladıkları gibi kendilerini de bu dengenin 'dengeleyicisi' konumuna yerleştirmişlerdir. Böylece Bağdat'ın Arap ulusalcılığı üzerinden Körfez rejimlerini tehdit etmesi ve İngilizlerin çekilmesinden sonra oluşacak güç boşluğunu doldurmaya çalışması, İran ile iş birliği yapmayı gerektirmiştir ki, Riyad-Tahran ilişkileri, İslam Devrimi'ne kadar geçen 15 yılda, tarihinin en parlak dönemine şahit olmuştur.[474]

Fakat o zamana değin Irak ve İran'ın devasa miktarlardaki askeri harcamaları, petrole bağımlı ekonomilerini iç ve dış kaynaklı sorunlara açık hale getirmiştir. Bu makro ekonomik problemlerin halk üzerindeki etkilerinin yanı sıra hukuki, siyasi ve dini birtakım zorbalıklar; dayanılmaz bir hâl almaya, kitleleri harekete geçirmeye ve İran'da olduğu gibi toplumsal kalkışmalara yol açmıştır.[475] Böylece bölgesel tüm denklemi altüst ederek Körfez'deki statükoyu sona erdiren ve rejimlerin güvenliğini tehlikeye sokan İran İslam Devrimi gerçekleşmiştir. Bu dengenin bozulması ise uyuyan sorunları ve birtakım yeni tehdit algılarını gün yüzüne çıkarmış ve İran-Irak arasında uzun ve yıpratıcı bir savaşın patlak vermesini tetiklemiştir. Bu savaş, enerji arzının güvenliğini tehdit ederek küresel bir krize neden olduğu gibi, kırılgan Körfez emirliklerinin varlığını da hiç olmadığı kadar tehlikeye sokmuştur.

[473] Murray Gordon, 1981, s.29.
[474] Henner Fürtig, "Conflict and Cooperation in the Persian Gulf: The Interregional Order and US Policy", **Middle East Journal**, Vol. 61, No. 4 (2007), s.628.
[475] Joseph Kostiner, 2009, s. 41.

B. Körfez'de Statükoyu Bozan Gelişmeler ve Ortak Güvenlik Arayışları

1. İran İslam Devrimi

İran toplumunun hemen hemen her kesiminden çeşitli gerekçelerle Şah'a karşı duyulan öfke, 1977'den başlayarak büyük protesto gösterilerine, 1979'un ilk aylarında ise bir devrime yol açmıştır. Pehlevi Hanedanlığı ve Şah rejimini yıkan bu olgu, İran'ın yönetim biçiminin değiştirilmesiyle sonuçlanmıştır.[476] Böylece 30-31 Mart 1979'da düzenlenen halk oylaması ile monarşinin yerine İslam Cumhuriyeti'nin kurulması kabul edilmiş; 2-3 Aralık 1979'da gerçekleştirilen referandum ile de İslami esaslara göre yapılan anayasa onaylanmıştır.[477] Dolayısıyla ülkenin tüm kurumları baştan aşağıya yenilenerek teokratik bir devlet kurulmuştur. Devrimin gerçekleşmesini birçok faktör hazırlasa da, özellikle Batı'ya bağımlılık, Amerikan ve İngiliz şirketlerine bahşedilen ayrıcalıklar, kötü bir ekonomik yönetim ve gelir adaletsizliği, demokratik kurumların inşa edilmemesi, modernleşme hamleleri, toprak reformu ve dini değerlerin yozlaştırılması gibi etmenler, sürecin hızlanmasını ve nihayete ermesini kolaylaştırmıştır.[478]

Körfez'de güç dengesinin yerle yeksan olmasına ve Tahran'ın revizyonist bir aktör olmasına yol açan bu vaka, en çok küçük emirlikleri kaygılandırmıştır. İran'a coğrafi yakınlığı, barındırdıkları Şii nüfus ve kırılgan yapıları; hem devrimi yaymak için ilk hedef olarak Körfez emirliklerinin düşünülmesini, hem de bu faktörlerden ötürü şeyhliklerin endişeye kapılmasını haklı çıkarmaktadır.[479] Böylece devrimin mimarı olan Ayetullah Humeyni, müritlerinden bir kısmını İslam devrimini anlatmaları için Körfez ülkelerine göndermiştir. Örneğin, rejime karşı halkı kışkırttıkları gerekçesiyle Humeyni'nin damadı Kuveyt'ten, diğer talebeleri ise Bahreyn'den sınır dışı edilmiştir.

[476] *Ibid.*, s. 46.
[477] R. K. Ramazani, "Iran's Revolution: Patterns, Problems and Prospects", **International Affairs**, Vol. 56, No. 3 (1980), s.449-450.
[478] Murray Gordon, 1981, s.102.
[479] Joseph Kostiner, 2009, s. 47.

Yine İran Ulusal Radyosu'nun Körfez ülkelerine yayın yapan Arapça kanalı, "şer odakları ile işbirliği halindeki rejimlere" karşı tüm Arap toplumlarının ayaklanmasını telkin eden programlar düzenlediği gibi, Cumhurbaşkanı Ebulhasan Beni Sadr, şeyhlikleri devirmeyi amaçlayan isyancı hareketlere destek verileceğini açıkça belirtmiştir.[480] Devrim ihracının en somut tehlikesi ise İran tarafından fonlanan ve milislerinin İran'da eğitim aldığı 'Bahreyn'in Kurtuluşu için İslami Cephe' isimli örgütün, Bahreyn'de bir darbe girişiminde bulunması ile ortaya çıkmıştır.[481] Fakat bu birkaç vaka dışında Humeyni'nin idealist dış politikası söylem düzeyinde kalmış ve elle tutulur bir yayılmacılık aşamasına geçmemiştir.[482]

Diğer taraftan İslam devrimi, 1975 statükosunu bozarak İran ve Irak arasında yeni bir ideolojik çatışmayı ve Körfez'de üstünlük kurma mücadelesini başlatmıştır. Böylece Tahran, Irak nüfusunun yarısını oluşturan Şiilerle ve Kürt isyancı hareketle, Baas rejimine karşı ayaklanmaları için temasa geçmiştir. Yine Humeyni ve dışişleri bakanlığı yetkilileri; Irak halkına, silahlı kuvvetlerine ve tüm Arap devletlerine, ümmetin çıkarlarını çiğneyip şer odaklarıyla iş tutan Saddam iktidarını yıkmalarına yönelik birçok beyanatta bulunmuştur. Somut bir saldırı ise Irak'ta faaliyet gösteren İran destekli İslami Davet Partisi'nin, Irak Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz'e suikast girişimi ile gerçekleşmiştir.[483]

Irak; etnik, dini ve mezhep bakımından her ne kadar kırılgan bir yapıya sahip olsa da, Humeyni'nin İran'da olduğu gibi Irak'taki Şiiler üstünde bir etkinliği veya onları mobilize edecek bir karizması bulunmamaktaydı.[484] Dolayısıyla Saddam, aslında bu ideolojik çatışmayı bilinçli bir şekilde tırmandırarak 1975 Anlaşması ile kaybettiği

[480] *Ibid.*, s. 47.
[481] *Ibid.*, s. 47.
[482] Sébastien Boussois, "Iran and Qatar: A Forced Rapprochement", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.222.
[483] Joseph Kostiner, 2009, s.48.
[484] Arap milliyetçiliği, rejim baskıları ve ekonomik çıkarlar, Körfez'deki tüm Şiilerin harekete geçmesini engellemiştir.

Şattülarap'ın tam egemenliğini ve Arap coğrafyasındaki prestijini geri kazanmak istemiştir. Çünkü Irak; hem ABD ve SSCB'nin, İslam rejimini Körfez güvenliğine ve bölgesel çıkarlarına tehdit olarak gördüklerinin ve hem de Körfez emirliklerinin Şii yayılmacılığını, lokal bir niteliğe bürünen Irak'ın Arap ulusalcılığından daha tehlikeli addettiklerinin farkına varmıştır.[485] Bu yüzden, bozulan statükoyu yeniden inşa etmek ve İran'ın yayılmacı arzularını bastırmak için S. Arabistan'ın tek başına yeterli olamayacağı; Bağdat'ın müttefikliğine ihtiyaç duyulacağını iyi okumuştur. Dahası, Irak ve İran arasında meydana gelebilecek bir çatışmada, uluslararası toplumun Irak'ın tarafında yer alacağını; iç politikada kaosun hakim olduğu İran'ın ise herhangi bir oldubittiye veya saldırıya etkili bir karşılık veremeyeceğini düşünmüştür.[486]

Buna binaen Bağdat; Şah'ın İran'ın 1971'de işgal ettiği 3 adadan çıkmayacağını bildiren ve Bahreyn konusundaki eski iddialarını yeniden dillendirmeye başlayan İslami rejimi, bölgesel barış ve güvenliği baltalamakla suçlamış ve kendini tüm Arapların koruyucusu ilan edip İran üzerinden Körfez emirliklerini hedef alacak herhangi bir saldırının kendisine yapılmış sayılacağını ve misliyle karşılık verileceğini vurgulamıştır.[487] Bunun üzerine İran'ın izlediği yayılmacı dış politikanın 1975 Cezayir Anlaşması'yla bağdaşmadığını ve dolayısıyla bu anlaşmanın artık bir hükmünün kalmadığını ileri sürerek Şattülarap'ın kontrolünü ele geçirdiğini deklare etmiştir.[488] Böylece iki ülke arasında patlak veren sınır çatışmaları, 21 Eylül 1980'de bölgesel güvenliğe, enerji arzına ve küçük emirliklerin varlığına büyük bir tehdit olarak yükselen topyekûn bir savaşa dönüşmüştür.

[485] Henner Fürtig, 2007, s.629.
[486] Claudia Wright, "Implications of the Iraq-Iran War", **Foreign Affairs**, Vol. 59, No. 2 (1980), s.280.
[487] *Ibid.*, s.278.
[488] Efraim Karsh, **The Iran-Iraq War 1980-1988**, Oxford, Osprey Publishing, 2002, s.22.

2. İran-Irak Savaşı ve KİK'in Kurulması

Yüzbinlerce insanın ölümüne, milyonlarcasının fiziki veya psikolojik olarak etkilenmesine ve göçe zorlanmasına sebebiyet veren İran-Irak Savaşı, şehirlerin bombalandığı, ticaret gemilerinin vurulduğu ve hatta sivil halk üzerinde kimyasal silahların kullanıldığı uzun ve yıpratıcı bir sekiz yıla şahitlik etmiştir. Irak, savaşın ilk aylarında etkili saldırılarla İran topraklarının bir kısmını ele geçirip zaferin hızlı ve kolay olacağını tahayyül etse de, İslam rejiminin içeride otoritesini sağlamaya ve kurumsallaşmaya başlamasıyla Bağdat'ın ilerleyişi durdurulmuş ve yaklaşık 1 yıl içerisinde, işgal ettiği çoğu bölgeden çıkarılmıştır.[489] Ekonomik ve insan kaynakları bakımından büyük zorluklar yaşayan Irak, böylece barış masasına oturmayı ve bunun öncesinde ise tüm İran topraklarını boşaltmayı kabul etmiştir. Fakat bir sulhtan söz edilebilmesi için İran'ın, Baas rejimine ve Saddam iktidarına son verilmesini şart olarak koşması, savaşın 6 yıl daha uzamasına yol açmıştır.[490]

Böylece İran, çatışma durumunu sürdürerek Irak ekonomisinin tamamen tükenmesini ve Tahran'ın tüm isteklerine boyun eğmesini amaçlamıştır. Bu yıldırıcı ve yıpratıcı savaş taktiğine karşılık Bağdat, savaşın tüm Körfez'i kapsayacak şekilde genişlemesini hedefleyen Tanker Savaşları'nı başlatmıştır. Çünkü çatışmaların İran ve Irak arasında, yani sınırlı bir coğrafyada cereyan etmesi, ne bölgesel güvenliğe ne de petrol arzının devamlılığına ciddi zararlar vermiştir.[491] Hatta tarafların birbirlerine üstünlük kuramamasına binaen bir denge durumunun meydana gelmesi, revizyonist emellerin dizginlenmesini sağlamış ve çatışmaların tüm bölgeye taşmasını önlemiştir. Bu faktörler, savaş sürecinde veya sonrasında bir galip devlet istemeyen küçük şeyhliklerin ve büyük güçlerin işine geldiği için İran'ı barışa ikna edecek baskının oluşmasını

[489] Michael Sterner, "The Iran-Iraq War", **Foreign Affairs**, Vol. 63, No. 1 (1984), s.130.
[490] Ray Takeyh, "The Iran-Iraq War: A Reassessment", **Middle East Journal**, Vol. 64, No. 3 (2010), s.372.
[491] Gerd Nonneman, "The Gulf States and the Iran–Iraq War: Pattern Shifts and Continuities", L. G. Potter and G. G. Sick (Ed.), **Iran, Iraq, and the Legacies of War**, New York, Palgrave Macmillan, 2004, s.175.

engellemiştir.[492] Böylece Irak, İran'ın finansal öneme haiz noktalarına ve ticaret gemilerine saldırmaya başlamıştır. Bununla bir taraftan silaha ve gıdaya erişimde zorluklar yaşayan Tahran'ı zayıf düşürmeyi[493], diğer taraftan da bölgesel sükunette çıkarı bulunan tüm çevrelerin (büyük güçler, Körfez petrolüne bağımlı ülkeler ve küçük emirlikler) savaştan etkilemesini ve İran'a karşı daha kararlı adımlar atmasını amaçlamıştır.[494]

Tanker Savaşları; çatışmaların bölgesel bir nitelik kazanmasına, Körfez rejimlerinin, enerji tedarikinin ve ticari güvenliğin tehlikeye girmesine ve sonuçta kısmi bir ABD müdahalesine yol açmışsa da savaşın ömrünü kısaltmamıştır.[495] Uluslararası ilişkilerde İran'ın yaşadığı tecrit nedeniyle, sivil Kürtlere ve İranlı askerlere karşı Bağdat tarafından yüzlerce kez işlenen savaş suçlarına bile uluslararası toplumun yeterli tepki göstermemesi ve saldırıların yoğunluğu arttıkça ABD'nin bölgeye kapsamlı bir müdahale ihtimalinin ortaya çıkması üzerine Tahran, BM'nin 598 sayılı kararına istinaden ateşkesi kabul etmek zorunda kalmış ve taraflar, savaş öncesi konumlarına geri dönmüştür.[496] Böylece 8 yıl süren savaş neticesinde ne İran ne de Irak bir zafere ulaşmıştır.[497] Aksine, bütçelerinin önemli bir kısmını bu savaşa ayırmaları ve 1980'den sonra düşen petrol fiyatları nedeniyle[498] büyük bir ekonomik tahribat yaşamışlardır.[499] Bu gerçekliğe binaen milyonlarca insanın çatışmalardan etkilenmesi; sosyolojik, psikolojik, pedagojik ve politik yönden birçok olumsuz çıktı doğurmuştur.

---

[492] Nadia El-Sayed El-Shazly, **The Gulf Tanker War: Iran and Iraq's Maritime Swordplay**, New York, St. Martin's Press, 1998, s.190-1, 194.
[493] Amazia Baram, "Iraq: Between East and West", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.87.
[494] Philip A. G. Sabin, "Escalation in the Iran-Iraq War", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.292.
[495] El-Shazly, 1998, s.272-282.
[496] Ray Takeyh, 2010, s.381.
[497] *Ibid.*, s.337.
[498] 1980'de 131 doları gören varil fiyatı, 1986'ya gelince 25 dolara kadar düşmüştür: Macrotrends, "Crude Oil Prices-70 Year Historical Chart", 2020a, (https://bit.ly/3Ag5c8n, erişim:21.06.2021).
[499] Abbas Alnasrawi, "Economic Consequences of the Iraq-Iran War", **Third World Quarterly**, Vol. 8, No. 3 (1986), s.878.

Daha önce ifade edildiği üzere rejim güvenlikleri ve egemen bütünlükleri petrol arzının ve bölgesel statükonun sürekliliğine bağlı olan küçük emirlikler (Riyad'ın önderliğinde), kırılgan yapıları sebebiyle Ortadoğu'da patlak veren krizlerde olabildiğince tarafsız kalmaya, arabuluculuk yapmaya, tarafları yatıştırmaya ve böylece bu sorunların Körfez'e ulaşmamasına gayret göstermiş ve bölgesel güçlerle çatışmaya girmekten de imtina etmişlerdir.[500] Dolayısıyla emirlikler; yükselen tehditleri önlemek ve çatışan tarafları uzlaştırmak için devasa petrol gelirlerini bir dış politika aracı olarak kullanmışlardır. Fakat Körfez'in iki büyük gücü arasında, hemen yanı başlarında ortaya çıkan İran-Irak Savaşı, küçük rejimlerin ve Riyad'ın 25 Mayıs 1981'de KİK'i kurmalarına vesile olmuştur.[501]

Kağıt üzerinde KİK, üye ülkeler arasındaki ekonomi politikalarını ve sosyal planlama projelerini uyumlaştırma amacıyla kurulsa da, gerçekte, İslam devrimi ve İran-Irak Savaşı'nın ortaya çıkardığı tehlikelere karşı, Körfez rejimlerinin birlik içerisinde hareket etmesini öngörmüştür.[502] Böylece ertesi yıl üyelerin birbirleriyle istihbarat paylaşımında bulunması kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra suçluların iade edilmesi ve sınır kontrollerinin sıkılaştırılması üzerine de anlaşma sağlanmıştır.[503] Fakat KİK ülkelerinin nicel kırılganlıkları dikkate alındığında ne İran'la ne de Irak'la boy ölçüşemeyecekleri açıktır. Dolayısıyla KİK, devrim ihracının iç politikada yarattığı/yaratabileceği tehditlerle mücadelede kullanışlı ve kurumsal bir araç olmuşken; İran-Irak Savaşı'na yönelik eşgüdümsel hareket etme kararlılığında ve üyeleri hedef alan somut saldırıları göğüsleme kabiliyetinde zayıf kalmıştır. Ayrıca üyeler, kimi durumlarda

[500] Barry Rubin, "The Gulf States and the Iran-Iraq War", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.126-7.
[501] Muhammed Saleh Al-Musfir, "The GCC States: Internal Dynamics and Foreign Policies", Joseph A. Kechichian (Ed.), **Iran, Iraq, and the Arab Gulf States**, e-book, Palgrave, 2001, s. 313-4.
[502] Reyadh Alasfoor, **The Gulf Cooperation Council: Its Nature and Achievements: A Political Analysis of Regional Integration of the GCC States 1979-2004**, Lund, Department of Political Science, Lund University, 2007, s.31-3.
[503] *Ibid.*, s.92-109.

kendi kırılganlıklarını ve çıkarlarını önceleyip birbirlerinden taban tabana zıt politikalar izlemişlerdir.[504]

Bu minvalde KİK ülkeleri, bir taraftan İran'ı yatıştırmaya ve diplomatik kanalları açık tutmaya çalışırken, diğer taraftan Tahran'ın revizyonist emellerini dengelemek amacıyla, Irak'ı kısmi bir şekilde desteklemiştir.[505] Yani tarafların birbirlerine üstünlük sağlamamaları için bu güç dengesini savaş sonuna kadar korumaya uğraşmışlardır. Böylece Riyad ve Kuveyt, Irak'a en az 30 milyar dolarlık maddi yardımda bulunmasının yanı sıra Bağdat petrolünü de ihraç etmişlerdir. Yine Kuveyt, Irak'ın silah ve gıda ithalatını güvenli bir şekilde sürdürebilmesi için limanlarını kullanma izni verirken, Riyad ise Irak petrolünü Kızıl Deniz'e ulaştıran ara bir boru hattı inşa etmiştir.[506] Ayrıca bu iki ülke uluslararası kamuoyunda Irak lehine lobicilik faaliyetleri yürütmüştür.[507] Tüm bunlara rağmen savaş süresince KİK üyeleri, Bağdat'ın askeri amaçlarla topraklarını kullanmalarına (Kuveyt hava sahası dışında) müsaade etmemiştir.[508]

Ancak, Irak'a sunulan bu desteğin, İran tarafından da bir karşılığı olmuştur. Buna binaen 1981'de Bahreyn'de Tahran'ın organize ettiği bir darbe teşebbüsünün meydana gelirken, Kuveyt'te Vaşinton Büyükelçiliği'nin de hedef alındığı birçok bombalı araç saldırısı gerçekleştirilmiştir. Tehlikenin boyutu, Kuveyt Emiri Jaber el Ahmed'e bir suikast girişimi ile en üst düzeye ulaşmıştır. Tanker savaşları esnasında ise, özellikle 1986 yılından itibaren İran; Kuveyt gemilerini, petrol tesislerini ve kıyı yerleşim bölgelerini hedef alan saldırılarını o kadar yoğunlaştırmıştır ki, toplumsal rahatsızlığa rağmen ABD yardımı istenmiştir.[509] Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, KİK üyeleri Kuveyt'in

[504] Joseph Kostiner, 2009, s.57.
[505] Shirin Hunter, "Gulf Security: An Iranian Perspective", M. E. Ahrari (Ed.), **The Gulf and International Security: The 1980s and Beyond**, New York, Palgrave Macmillan, 1989, s.63.
[506] Gerd Nonneman, 2004, s.175.
[507] Barry Rubin, 1989, s.127.
[508] Joseph Kostiner, 2009, s.59.
[509] 1988 yılı itibariyle Körfez'de 50 ABD savaş gemisi bulunmaktaydı. İran'ı dış dünyadan soyutlayan ve bir ABD müdahalesi ihtimalini doğuran bu faktör, Tahran'ın barış masasına oturmasını sağlamıştır Henner Fürtig, 2007, s.629.

yardım çağrılarına kulak tıkayarak, İran'la hem ticari ilişkilerinin zarar görmesini istememişler hem de olası bir çatışmanın risklerini göze alamamışlardır. Yani, üye ülkelere dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı, KİK'in işlevsiz bir örgüt olduğu böylece gün yüzüne çıkmıştır.[510]

Tüm bunlara rağmen Körfez ülkeleri, İran'la ilişkileri kesip atmamış ve birçok kez farklı düzeylerde diplomatik görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Böylece 1985 yılında Katar, Bahreyn, Kuveyt ve BAE yetkilileri, İranlı diplomatik temsilcilerle bir araya gelmişlerdir. Yine aynı yıl, S. Arabistan ve İran dışişleri bakanları karşılıklı olarak birbirlerini ziyaret etmiş ve bölgesel meseleleri ele almışlardır. Ayrıca Riyad ve BAE, İran ile iyi ilişkiler içerisinde olduklarını belirtirken; Umman Sultanı, Tahran ile iş birliği yapmanın önünde hiçbir engelin bulunmadığını dile getirmiştir.[511] Daha önce ifade edildiği üzere, KİK üyeleri temel olarak, her ne kadar savaşın yayılmasını, petrol arzının aksamasını ve çatışmaların sonunda bir galip tarafın ortaya çıkmasını istemeseler de, kendi çıkarlarını, kırılganlıklarını ve önceliklerini hesaba katıp İran'a farklı tutum sergilemişlerdir. Örneğin BAE, ABD'nin İran'a karşı uyguladığı silah ambargolarını delerek ABD yapımı mühimmatları Tahran'a satmaya devam etmiştir. Yine Suudi iş adamı Adnan Kaşıkçı, Amerikan silahlarının Tahran'a ihracı için birtakım gizli görüşmelere aracılık etmiştir.[512] Umman, BAE ve Katar ise savaş boyunca tarafsız statülerine sıkı sıkıya bağlı kalarak hem İran'la ticari bağlarının zedelenmesinin hem de çatışmaların, topraklarına ve tankerlerine sıçramasının önüne geçmişlerdir.[513]

[510] Joseph Kostiner, 2009, s.56.
[511] Gerd Nonneman, 2004, s.169-170.
[512] Joseph Kostiner, 2009, s.58-59.
[513] *Ibid.*, s.56-7.

C. Katar-İran İlişkileri

Buraya kadar, iki süper gücün uluslararası ilişkilerdeki nüfuz mücadelesine paralel olarak, İran ve Irak'ın bölgesel alt sistemde cereyan eden rekabeti ve bu durumun bağımsızlığını yeni kazanmış küçük emirliklere etkisi betimlenmiştir. Fakat, 1981'de KİK çatısı altında bir araya gelen Riyad ve bu küçük rejimler de kendi içlerinde birtakım anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bunlar; sınır problemleri, S. Arabistan'ın yayılmacı emelleri ve Riyad'ın Körfez komşuları üzerinde hegemonya kurma isteği olarak sıralanabilmektedir. Dolayısıyla Katar, bağımsızlığını elde ettiği 1971 tarihinde; bir taraftan İran ve Irak'ın işgale varan bölgesel etkinlik mücadelesiyle yüzleşirken, diğer taraftan dondurulmuş sınır problemleriyle ve Riyad'ın emperyal arzularıyla baş başa kalmıştır.

Lâkin 3 temel faktörün varlığı, komşu emirliklere nispeten (Umman hariç) Katar'ın İran ile iyi ilişkiler kurmasında kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Birincisi, küçük rejimler geçmişten bu yana Bağdat veya Tahran'la somut birtakım sorunlarla boğuşmalarına karşın, Katar, dönemin tüm bölgeyi etkisi altına alan söylemsel ve ideolojik tehdit algıları dışında bu güçlerle herhangi bir çatışma içinde olmamıştır.[514] İkincisi, yine diğer rejimlere oranla barındırdığı az sayıdaki Şii nüfusu, İran'ın Katar üzerinde nüfuz kurmasını engellemiştir. Dolayısıyla İslam devriminden sonra Humeyni'nin Şii toplumlarına yönelik fetvaları, Katar'da sınırlı bir etkiye sahip olmuş ve böylece iki ülke arasındaki ilişkilere zarar vermemiştir. Üçüncüsü ise ilerleyen başlıklarda ele alınacağı gibi, Doha ve Tahran'ın dünya üzerindeki en büyük doğalgaz alanını (Kuzey Sahası/Güney Pars) paylaşmaları çatışmayı değil iş birliğini zorunlu kılmıştır.

[514] İran'ın Bahreyn üzerindeki hak iddiaları ve 1971'de BAE'ye ait 3 adayı ilhakının yanı sıra Irak'ın Kuveyt'le 19. yüzyılın sonuna dayanan sınır ihtilafları, örnek olarak verilebilir.

Katar, 1971'de İngiltere'nin Körfez'den çekilip güvenlik kalkanının ortadan kalkmasıyla, bölgesel güçlere karşı savunmasız kalmıştır. 1972'de kansız bir darbeyle yönetimi ele geçiren Şeyh Halife (ki İran, bu yeni emirin otoritesini ilk tanıyan ülkeler arasındadır), böylece modern Katar'ın inşası için iç politikada kurumsallaşmaya ve ekonomik kalkınmaya odaklanırken, dış politika ve güvenlikte Riyad ekseninde kalmayı yeğlemiştir.[515] Bu yüzden Doha, S. Arabistan'ın tepkisini çekmeyecek ölçüde İran'ın OPEC politikasını desteklemeye başlamıştır. Aynı zamanda Şah'ın dostluğunu kazanan Şeyh Halife, 1975'te Tahran'ı ziyaret ederek ikili ilişkilerin farklı alanlarda geliştirilmesi ve Körfez'de seyrüsefer serbestisi konularında görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ancak bölgesel statükoya ve küçük rejimlerin varlığına büyük bir tehdit olarak yükselen İran'daki monarşi karşıtı gösteriler, Katar'ın tedirginliğe kapılmasına neden olmuştur. Böylece Doha, İslam devrimi başarıyla sonuçlanana kadar Şah'ı desteklemekten geri durmamıştır.[516]

Katar'daki Şii azınlık, Körfez'in diğer ülkeleriyle karşılaştırıldığında toplumsal yapıyla daha bütünleşmiş olsa da, bir grup Katarlı Şii âlimin Humeyni ile bir araya gelerek tabiiyetlerini sunduklarına ve İslam devrimi için mücadele edeceklerine dair yayılan haberler, Doha'yı oldukça rahatsız etmiştir. Fakat bu münferit vakanın ve küçük bir grup Şii ve hatta Sünni'nin Tahran'daki İslami yönetimi öven bildirilerinin haricinde kayda değer bir olay gerçekleşmemiştir.[517] Ayrıca Katar'da çalışan İranlıların varlığı düşünüldüğünde bu gibi eylemlerin vuku bulması kaçınılmaz olarak yorumlanmıştır. Diğer taraftan Bahreyn, Kuveyt, S. Arabistan ve Irak'taki Şiilerin yoğunluğu, ikinci sınıf statüleri ve rejimlere (ki hepsi Sünni'dir) duyulan öfkelerine rağmen devrim ihracı politikasının rejimleri yıkacak kadar güçlü olmadığı anlaşılmıştır. Zaten kısa bir süre

[515] Rory Miller & H. Verhoeven, "Overcoming Smallness: Qatar, the United Arab Emirates and Strategic Realignment in the Gulf", **International Politics**, Vol. 57, No. 1 (2019), s.5.
[516] Mehran Kamrava, "Iran-Qatar Relations", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours**, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.171.
[517] *Ibid.*, s.171-2.

sonra İran-Irak Savaşı'nın patlak vermesi, Humeyni'nin ideolojik tehditlerini ikinci plana atmıştır.

Doha, Körfez'in iki büyük ordusu arasında çatışmaların başlaması ile Riyad önderliğinde kurulan KİK'in güvenlik çatısı altına girmesine rağmen hem İran gibi askeri bir devi kışkırtmamak[518], hem de Şii azınlığı Sünni Halife rejimiyle karşı karşıya getirmemek için Riyad ve Kuveyt'in aksine[519] açıktan Bağdat'ı desteklememiş ve Tahran ile siyasi ilişkilerini koparmamıştır.[520] Buna karşın Katar, her platformda çatışmaların Körfez güvenliğine ve ekonomisine verdiği zarara dikkat çekmiş ve barışın bir an önce tesis edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Böylece 1983'teki KİK zirvesine ev sahipliği yapan Şeyh Halife, Humeyni'ye seslenerek; BM'nin 540 sayılı kararını kabul etmesi ve saldırıları sonlandırması çağrısında bulunmuştur.[521] Fakat İran'ın bu ateşkes teklifini reddetmesi akabinde Irak'ın savaş stratejisini değiştirip tanker gemilerine saldırması, Katar'ı ve diğer Körfez ülkelerini sıcak çatışmayla burun buruna getirmiştir.

Böylece Tahran, Bağdat'a verdiği yardımlar sebebiyle Kuveyt'in gemilerini de hedef almaya başlamıştır. Haziran 1984'te bir Kuveyt tankerinin ilk kez Körfez'in güneyinde, yani Katar açıklarında vurulması, Doha'yı ve uluslararası toplumu, çatışmaların diğer küçük emirliklere sıçrayacağıyla ilgili derin endişelere gark etmiştir.[522] Yine 1986'da İran, Katar yakınlarında S. Arabistan'a ait bir gemiyi bombalamıştır. Diğer taraftan Irak'ın Tahran'a ait petrol sahalarına saldırması sonucu Katar kıyılarına kadar

[518] İran'ın o dönemki silahlı kuvvetleri için bakınız: Efraim Karsh (1987-1988), "Military Power and Foreign Policy Goals: The Iran-Iraq War Revisited", **International Affairs**, Vol. 64, No. 1 (1987-1988), s.89.
[519] Bir iddiaya göre, 1982 yılı itibariyle Irak'a yapılan toplam 50 milyar dolar yardımın; 30 milyar doları Riyad'a, 15 milyar doları Kuveyt'e ve 5'er milyar dolarlık kısmı ise BAE ve Katar'a aitti: Eliyahu Kanovsky, "Economic Implications for the Region and World Oil Market", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.237.
[520] Mehran Kamrava, 2017, s.171-2.
[521] Joseph A. Kechichian, "The Gulf Cooperation Council: Search for Security", **Third World Quarterly**, Vol. 7, No. 4 (1985), s.860.
[522] Joseph Kostiner, 2009, s.60.

ulaşıp su arıtım tesislerine zarar veren büyük bir sızıntı yaşanmıştır.[523] Fakat tüm bu sayılı hadiseler haricinde, savaş boyunca Katar'ın doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği veya hedef olduğu bir vaka gerçekleşmemiştir. Hatta İran'ın tankerlere yoğun saldırılar düzenlediği dönemlerde, Katar'ın batı kıyıları gemiler için en güvenli rota olmuştur.[524]

Çatışmalar boyunca İran ve Katar'ı yakınlaştıran ve savaş sonrası için iyi ilişkiler kurulmasına zemin hazırlayan bazı durumlar da husule gelmiştir. Buna binaen, Katar'ın Bahreyn'le Fasht al Dibal adası üzerine yaşadığı anlaşmazlıkta (ki bir savaşın eşiğinden dönülmüştür) İran Doha'ya arka çıkmıştır.[525] Ayrıca Katar, Umman ve BAE; gemilerini korumaları için Vaşinton ve Moskova'yı Körfez'e davet eden Kuveyt'i, savaşın uluslararası bir nitelik kazanacağı gerekçesiyle eleştirmiştir.[526] Yine BM'nin 598 sayılı ateşkes kararını kabul etmesi ve Basra üzerine planladığı saldırıdan vazgeçmesi için İran'a silah ambargosu uygulanmasına dair ikinci bir karar çıkarılmasını isteyen ABD'ye; Katar, Umman ve BAE karşı çıkmıştır.[527] Bunlara rağmen Doha, İran'ın emperyal arzularının kendi egemenlik alanlarına da ulaşacağı korkusuyla, Tahran'ın 1971'de işgal ettiği 3 ada hususunda KİK ile birlikte hareket etmiştir. Fakat İran, Katar'ın bu tutumunu anlayışla karşılayarak ilişkilerin bozulmasına mahal vermemiştir.[528]

Sonuç olarak Katar, savaş süresince her ne kadar İran'ın galip gelmesini istemese de, açık bir şekilde Irak'ı da desteklememiştir. Böylece hem kendisinin hem de KİK'in askeri kapasitesini ve kabiliyetini göz önüne aldığında[529]; Kuveyt gibi hedef olmamak için şartlar el verdikçe tarafsız kalmaya çabalamış ve İran ile çıkar amaçlı ilişkilerini

[523] Mehran Kamrava, 2017, s.173.
[524] Joseph Kostiner, 2009, s.61.
[525] Jill Criystal, 1995, s.166.
[526] Thomas L. McNaugher, "Walking Tightropes in the Gulf", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.179.
[527] *Ibid.*, s.184-5.
[528] Mehran Kamrava, 2017, s.174.
[529] İran-Irak Savaşı başladığında tüm KİK üyelerinin silahlı kuvvet hacimleri ve birbirileri arasındaki koordinasyon yoksunluğu için bakınız: Joseph A. Kechichian, 1985, s.861-3.

sürdürmeye gayret etmiştir.[530] Diğer taraftan Tahran ise Doha'yı bölgesel alt sistemde hayati bir aktör olarak görmemesine karşın, yukarıda zikredilen 3 temel faktörün yarattığı çerçeve dahilinde iyi ilişkilere sahip olunan nadir Arap devletlerinden birisi olarak değerlendirmiştir. Ayrıca İslam devriminden sonra ABD'nin İran'la münasebetlerindeki çatışmaya paralel biçimde Vaşinton'un Doha'yla gitgide yakınlaşması, Tahran için tehdit değil, Batı ile etkileşimde bir fırsat olarak düşünülmüştür. Böylece bir taraftan İran'ın küresel ekonomiden ve uluslararası ilişkilerden dışlanması, diğer taraftan ise S. Arabistan'ın Katar'a yönelik hegemonik hırsları, Doha ve Tahran'ı yakınlaştırarak onların; dengeli, dostça ve pragmatik ilişkiler geliştirmesini sağlamıştır.

Buraya kadar anlatılan ikili münasebetler, küçük devlet kavramı ışığında incelendiğinde ise bazı mühim sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki Doha, 1975 yılı referans alındığında 2,5 milyar dolar GSYH'si[531] ve 165 bin nüfusu[532] ile literatürdeki küçük devletlerin nicel özelliklerini birebir taşımaktadır.[533] Yine nüfusun ve ekonominin küçüklüğü ve donanımlı insan kaynağından yoksunluk, bu faktörlerin askeri ve diplomatik güce dönüştürülme kabiliyetini engelleyerek nitel bakımdan da bir kırılganlık yaratmıştır. Ayrıca Şeyh Halife'nin içişlerine yoğunlaşıp dış politikada Riyad etkisinde kalması ve bölgesel güç dengesinde İran'ın (veya herhangi bir büyük gücün) Doha'yı önemsiz bir ülke olarak addetmesi; algısal açıdan da Katar'ın küçüklüğüne işaret etmektedir. Tüm bunlara paralel bir şekilde Katar, doğalgazdan elde dilen gelirlerin rasyonel bir biçimde diplomatik araçlara aktarıldığı Şeyh Hamad dönemine kadar dış politikada, açıkça, East ve Handel'in 8 maddeyle özetlenen küçük devlet davranışlarını sergilemiştir.[534]

---

[530] Alex Vatanka, "The Odd Couple", 26.03.2012, (https://www.mei.edu/publications/odd-couple, erişim:26.06.2021).
[531] World Bank, 2020a.
[532] World Bank, "Population, total – Qatar", 2020b, (https://bit.ly/2VFb2ll, erişim:02.08.2021).
[533] Jean-Luc Vellut, 1967, s. 254-255; Tom Crowards, 2002, s. 152-159.
[534] Maurice A. East, 1973, s. 557; Michael Handel, 1981, s. 53.

Böylece Doha, nitel ve nicel kırılganlıklarına binaen kendi küçüklüğünün/kırılganlıklarının bilincinde hareket ederek rejimin ve egemen bütünlüğün güvenliğini öncelemiş ve daha büyük bir gücün himayesini aramıştır. Nitekim küçük devletlerin ittifak davranışlarını 'tehdit dengesi' kavramıyla açımlayan Walt'ın çalışmasını[535] doğrular bir biçimde Katar; İran'la 'dengelemek' yerine S. Arabistan'ın 'peşine takılma' politikası izlemiştir. Çünkü bu dönem boyunca; birincisi, Katar'ın bölgesel güç dengesini bozacak askeri, ekonomik ve siyasi kapasiteden yoksun olması, İran tarafından kullanışlı bir aktör olarak görülmemesine neden olmuş ve Riyad'a karşı bir ittifakın doğmasını engellemiştir. İkincisi ise Suudi yayılmacılığı tehdidi haricinde, Kuzey Alan ve Güney Pars'ın işletimine değin Tahran ve Doha'nın işbirliğini zorunlu kılacak herhangi bir ortak çıkarın bulunmaması, ilişkilerin sınırlı kalmasına sebebiyet vermiştir. Yani Rosenau'nun gelişmemiş (demokrasinin yerleşmediği) küçük devlet davranışlarını etkileyen faktörlere dair sunduğu tezden[536] alınan ilhamla; her ne kadar genel dış politikanın belirlenmesinde 'liderlik' en baskın faktör olmasına karşın, İran'a yönelik politikayı Şeyh Halife'nin tercihleri değil Katar'ın sahip olduğu kırılganlıklar belirlemiştir.

Netice itibariyle küçüklüğün yarattığı kırılganlıklar; bir taraftan güvenlik bunalımı doğururken diğer taraftan da İran ile ittifak yollarının kapanmasına yol açmıştır. Riyad'ı, sınırları ötesindeki en büyük tehdit olarak görmesine rağmen, bu iki olgu ve Walt'ın ifade ettiği 'coğrafi yakınlık' faktöründen ötürü Katar, S. Arabistan'ın peşine takılmaya mecbur kalmıştır. Bu gerçekliği göz önünde bulunduran Şeyh Halife ise S. Arabistan'ı kışkırtmamak adına İran'a daha temkinli yaklaşmıştır. Özellikle güvenlik

[535] Stephen M. Walt, 1987, s. 129-31.
[536] James N. Rosenau, 2006, s. 176.

tehdidinin doruk noktasına ulaştığı İran-Irak Savaşı'nda ve İran-Körfez anlaşmazlıklarında KİK ile ortak hareket etmiştir.

II. 1990'dan 2010'a İlişkileri Belirleyen İki Temel Faktör: Doğalgaz ve İran'ın Nükleer Faaliyetleri

Daha önce ifade edildiği üzere; yurtdışında eğitim görmüş, vizyonu geniş ve hırslı bir karaktere sahip olan ve 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren devlet yönetiminde ve özellikle dış politikada etkili olmaya başlayan Şeyh Hamad[537], küçüklüğün getirdiği kırılganlıklara kısa vadede son veren hayati adımlar atmıştır. Böylece Doha, 1992'de ABD ile imzalanan 'Savunma İşbirliği Anlaşması' ve 1996'da El-Udeid üssünün kurulması sayesinde Suudi tahakkümünden ve güvenlik endişelerinden kurtulurken[538]; Kuzey Alan'ın geliştirilmesi yoluyla da Şeyh Hamad'ın bağımsız ve aktif dış politika yürütme, marka bir ülke inşa etme ve güçlü bir imaj yaratma arzularını gerçekleştirecek kaynağa ulaşmıştır.

Yine defaatle vurgulandığı gibi, Bahreyn'den sonra bölgenin en küçük ordusunu (16.500 personel) bünyesinde barındıran Doha[539], dışardan gelebilecek tehditleri savuşturmada ABD'nin müttefikliğine muhtaçtır. Bu yüzden Katar, 2003'ten bu yana El-Udeid üssünün genişletilmesi ve geliştirilmesine yönelik 8 milyar doların üstünde fon sağlamıştır.[540] Lâkin Ortadoğu halklarının, ait oldukları rejimlere karşı Vaşinton'un askeri varlığını bir baskı aracı olarak kullanması, siyasi istikrarsızlıklar ve bu iki faktörün

---

[537] Gerçek şu ki, Şeyh Halife, zamanının büyük kısmını Fransa'nın Cannes şehrinde geçirmekteydi. Dolayısıyla devlet yönetimini de facto olarak veliaht prens Şeyh Hamad'a bırakmıştı.

[538] Fakat şunu belirtmek gerekir ki, 1992'de imzalanan; 2002 ve 2013'te bazı değişikliklerle yenilenen Katar-ABD Savunma İşbirliği Anlaşması'nın içeriği gizli kalmış ve mutabakatın sadece 'ABD'nin Katar askeri tesislerine erişimi, silahlı kevvetlerinin konuşlanması ve Katar ordusunun eğitimini kapsadığı' iddia edilmiştir. Yani herhangi bir saldırı anında Doha'ya yalnızca silah ve askeri danışmanlık temin edileceği; ABD'nin doğrudan çatışmaya dahil olacağı bir ittifakın bulunmadığı ileri sürülmüştür: Kenneth Katzman, "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 07.09.2016, (https://bit.ly/3xRK9aO, erişim:28.06.2021); Brahim Saidy, "Qatari-US Military Relations: Context, Evolution and Prospects", **Contemporary Arab Affairs**, Vol. 10, No. 2 (2017), s.289-290.

[539] CRS Report, "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 07.04.2021, (https://bit.ly/3AOKFrO, erişim:28.06.2021).

[540] *Ibid*.

ABD üslerine terörist saldırı ihtimalini doğurması gibi gerekçeler göz önüne alındığında Katar toprakları da Vaşinton için hayati öneme haizdir. Dolayısıyla Katar, 1990'lı ve 2000'li yıllar boyunca küçük devlet literatüründeki ittifak davranışlarının aksine ABD'nin bir uydusu olmadan, fakat onu da topyekün karşısına almadan karşılıklı çıkar çerçevesinde bağımsız bir dış politika izlemiştir.

Diğer taraftan Kuzey Alan'ın yoğun bir biçimde kullanılması ile 1995'te 8 milyar dolar olan GSMH, 2008'de tam 115 milyar dolara yükselerek nicel bakımdan küçük devletlerin ekonomik özelliklerinin çok ötesinde yer almıştır.[541] Yine bu devasa gelir, Şeyh Hamad'ın Katar'ın markalaştırılması amacıyla bir yatırım aracına dönüştürülmüş ve örneğin El Cezire, Eğitim Şehri, Katar Havayolları, uluslararası forumlar ve spor müsabakaları, arabuluculuklar, uluslararası yardımlar ve yatırımların temel sponsoru olmuştur. Böylece Doha, literatürdeki küçük devlet kriterleri dikkate alındığında her ne kadar nüfus, askeri personel, diplomatik temsilcilik sayısı, kalifiye iş gücü, yüzölçümü gibi birçok kırılganlığa sahip olsa da; enerji zenginliğini güç araçlarına devşirme ve bunu bir taraftan küçüklüğün yarattığı güvenlik bunalımını (tarafsız bir dış politika yürütürken) alt etmede, diğer taraftan küresel ve bölgesel sistemde siyasi çıkar elde etmek için etkili bir biçimde kullanma hususunda farklılık göstermiştir. Dolayısıyla, Katar'ı diğerlerinden ayıran ve Vital'ın 'istisnai' kategorisine sokan temel unsur da budur.

Doha'nın bu genel dış politikasına paralel biçimde Tahran ile ilişkileri de baskın olarak güvenlik ve kısmen de siyasi imaj/prestij üzerine bina edilmiştir. Çünkü Katar, sonraki iki başlıkta ele alınacağı ve sık sık atıf yapıldığı/yapılacağı üzere, ekonomik faaliyetlerinin ve dolayısıyla dış politika aktivitelerinin temel kaynağını oluşturan devasa bir enerji sahasına İran ile ortak iken, İslam Devrimi'nden bu yana Tahran'ın en büyük düşmanı olan ABD'nin, bölgedeki en büyük askeri üssüne ev sahipliği yapmaktadır. Zira

[541] World Bank, 2020a.

Vaşinton, özellikle Körfez Savaşı'ndan sonra uyguladığı 'çifte çevreleme politikası' ile Tahran'a yönelik ağır siyasi, ticari ve ekonomik yaptırım kararları almış ve böylece İran, hem uluslararası sistemden tecrit edilmiş, hem ekonomik çöküntü yaşamış ve hem de kıyı ötesindeki doğalgaz alanlarını işletecek teknolojiden mahrum kalmıştır. 2000'lerin başında ise İran'ın gizli nükleer tesislerinin açık edilmesi akabinde ülkeye bir askeri müdahale ihtimali ortaya çıkmıştır. Eğer Tahran'ı hedef alan bir askeri girişim vuku bulsaydı, Afganistan ve Irak işgallerinde olduğu gibi; komuta ve lojistik açı(sı)dan ana merkez olarak Katar'daki üsler görev yapacaktı. Herhangi bir silahlı inisiyatif gerçekleşmese de Vaşinton yönetimi, BM kanalıyla ambargolara uluslararası bir nitelik kazandırmıştır.

Dolayısıyla Katar, Tahran'a yönelik dış politikasını, ABD-İran münasebetlerindeki bu müşkül durumu gözeterek kurgulamıştır. Nitekim Doha, sebepleri farklı olmakla birlikte İran ile güvenlik kaygıları temelinde dengeli, pragmatik ve tarafsız ilişkiler geliştirmeye çabalayan Kuveyt ve Umman'a benzer bir strateji izlemesine karşın, hem uzun dönemde Tahran dostluğunu çıkarlarına daha uygun addedip askeri ittifak kuracak kadar İran yanlısı bir politikaya sahip olan Maskat'tan; [542] hem de tarih boyunca birtakım anlaşmazlıklar yaşayan ve İran'a dair derin endişeleri bulunan Kuveyt'ten ayrılmaktadır.[543] Bu minvalde Şeyh Hamad, ABD'ye ilk resmi ziyaretini gerçekleştirdiği Temmuz 1997'de Vaşinton yönetiminin Tahran politikasını, eski ABD başkanı J. F. Kennedy'den yaptığı bir alıntıyla üstü kapalı bir biçimde eleştirip[544] 1999'da İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi'nin Katar gezisi esnasında birçok alanda ve hatta

[542] Marc Valeri, "Iran-Oman Relations Since the 1970s: A Mutually Beneficial Modus Vivendi", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours**, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.154.
[543] Hamad H. Albloshi, "Iran and Kuwait", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours**, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.138-9.
[544] Douglas Jehl, "Young Turk of the Gulf: Emir of Qatar", **The New York Times**, 10.07.1997, (https://nyti.ms/2WcAz5f, erişim:21.06.2021).

askeri 'işbirliği' konusunda kimi adımlar atmış olsa da[545], Tahran'ın askeri 'ittifak' talebini geri çevirmiştir.[546]

Yine bu bölümün alt başlıklarında detaylıca ele alınacağı gibi Katar, İran'ın nükleer faaliyetlerini bir tehdit unsuru olarak algılamamasına ve barışçıl nükleer enerji geliştirme hakkını her platformda savunmasına rağmen, BMGK'nın Tahran'la ilgili tüm yaptırım kararlarına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır.[547] Yani Şeyh Hamad, İran ile ilişkilerdeki esnekliği; 'uluslararası toplumu tamamen karşısına almamak' olarak belirlemiştir. Dolayısıyla nüfus, coğrafi konum ve askeri kapasite bakımından ciddi kırılganlıklar taşıyan Katar, bu kırmızı çizgiyi aşmadan; ama küçüklüğün getirdiği kırılganlıkları da diplomatik ve ekonomik başarıları sayesinde bertaraf ederek ABD'ye ve Riyad eksenine bağımlı olmadan Tahran ile münasebetlerini çeşitli düzeylerde geliştirmiştir.

Diğer taraftan Doha; barışı koruma, arabuluculuk ve uluslararası yardım faaliyetleri ile İran'ın Ortadoğu'daki nüfuzunun timsali olan Hizbullah üzerinden siyasi kazanım ve prestij elde etmeye çalışmıştır. Nitekim, Hizbullah-İsrail çatışmasını sona erdiren 1701 sayılı BMGK kararının alınmasında yapıcı bir rol oynamıştır.[548] Dahası Şeyh Hamad, savaş sonrasında Beyrut'u ziyaret eden ilk devlet başkanı olmasının yanı sıra Lübnan'da konuşlanacak BM Barış Gücü'ne asker göndermeyi vaat eden ilk Arap lider olmuştur.[549] Yine ikinci bölümde belirtildiği üzere Katar Hizbullah ve diğer fraksiyonlar arasında süregelen Lübnan siyasi krizini ve iç çatışmaları bitiren başarılı bir

[545] Jim Muir, "Khatami Concludes Historic Gulf Tour", **BBC**, 20.05.1997, (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/349033.stm, erişim:21.06.2021).
[546] Joseph Kostiner, 2009, s.197-8.
[547] Kenneth Katzman, "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 12.12.2019, s.10, (https://bit.ly/3AXnBqT, erişim:02.07.2021).
[548] UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Calls for End to Hostilities Between Hizbollah, Israel, Unanimously Adopting Resolution 1701 (2006)", Vol. SC/8808 (11.08.2006), (https://www.un.org/press/en/2006/sc8808.doc.htm, erişim:21.06.2021).
[549] BBC, "Qatar Pledges Troops for Lebanon", 04.09.2006, (https://bbc.in/3AVzkX9, erişim:25.06.2021).

arabuluculuk görevi ifa ettiği gibi savaştan zarar gören şehirlerin yeniden imarı için devasa miktarlarda yardım sözü vermiştir.

A. Enerjinin Katar-İran İlişkilerindeki Önemi

Katar-İran ilişkilerindeki en önemli faktörden birisi, dünyanın tek parça en büyük doğalgaz alanını paylaşmalarıdır. Tahran'ın Güney Pars, Doha'nın ise Kuzey Alan olarak adlandırdığı 9700 km² alana sahip bölgenin %62'si Katar, %38'i de İran sularında yer almaktadır. Toplam gaz hacminin ne kadar olduğuna dair detaylı rezerv çalışmaları yapılmadığı için literatürde farklı sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Örneğin sınırların belirlenmesi hususunda mutabakat sağlanmış olmasına rağmen, ilk zamanlarda taraflar, kendilerine ait bölgedeki toplam hacmin 2,8 trilyon m³ (tmc) olduğunu ileri sürmüşler ve bu sayıyı yıllar içerisinde karşılıklı olarak artırmışlardır.[550] Günümüzde ise QP, Kuzey Alan'daki kanıtlanmış gaz hacminin 25.5 tmc'den fazla olduğunu ve bunun da dünya rezervlerinin %10'una tekabül ettiğini bildirirken[551]; Pars Oil and Gas Company (POGC) ise Güney Pars'ın 14 tmc doğalgaz ve 18 milyar varil gaz kondensatı ile dünya gaz rezervlerinin %7,5'ini ve İran'ın toplam gaz rezervlerinin de yarısını oluşturduğunu iddia etmektedir.[552]

Shell'in 1966'da Güney Pars'ı, 1971'de ise Kuzey Alan'ı keşfetmiş olmasına karşın[553]; 1973 kriziyle petrol fiyatlarının kısa bir süre içerisinde rekor seviyelere ulaşması, gaz çıkarım projelerinin maliyetli olması ve doğalgazın petrolden çok daha değersiz olduğunun düşünülmesi[554], hem Tahran'ın hem de Doha'nın petrol üretimine

---

[550] Justin Dargin, "The Dolphin Project: The Development of a Gulf Gas Initiative", **Oxford Institute for Energy Studies**, Vol. 22 (2008), s.5.

[551] Qatargas, "About Us: North Field", (https://bit.ly/3yJKqwW, erişim:01.07.2021). Fakat BP'nin 2019 yılına ait kanıtlanmış toplam doğalgaz rezervlerini gösteren istatistiği dikkate alındığında, Katar'ın 24.7 tcm'ye sahip olduğu ortaya çıkmaktadır: BP, 2020.

[552] Pars Oil and Gas Company, "Projects: South Pars Gas Field: About", (https://bit.ly/38F7AtS, erişim:01.07.2021).

[553] Justin Dargin, 2008, s.6.

[554] Bu yaygın düşünceye karşın Katar'da doğalgaz üretimi 1970'lerin başından itibaren mevcuttur. Örneğin 1970'te yıllık 1 milyar m3, 1979'a gelindiğinde ise yıllık 4,5 milyar m3 gaz çıkarımı yapılmıştır. Yine

odaklanmasına yol açmıştır.[555] Fakat 1979 İslam devrimi akabinde petrol fiyatlarının[556] ve üretiminin aniden düşmesi, Katar'da ciddi bütçe açıklarına neden olmuştur.[557] Bu yüzden enerjide alternatif bulma arayışlarına girişen Halife iç talebi karşılamak, boru hatları ile komşu ülkelere gaz temin etmek ve sıvılaştırma tesisleri kurarak tüm dünyaya LNG ihracatı yapmak için Kuzey Alan'daki devasa gaz rezervlerini işletmeye karar vermiştir.[558] Böylece 1984'te QP, BP ve Total imzaladıkları ortak girişim anlaşması ile Qatar Gas'ı (QG) kurmuş ve Şeyh'in yukarıda sıralanan amaçlarını gerçekleştirmeye dönük bir takvim hazırlamışlardır.[559]

Lâkin, Tanker Savaşları'nın başlaması ile ticaret gemilerinin ve enerji sahalarının hedef haline gelmesi; hem Kuzey Alan'ın iktisadi bakımdan geliştirilmesini, hem de enerjiye bağımlı ülkelerin Basra Körfezi'ndeki yeni bir pazardan LNG ithaline sıcak bakmasını engellemiştir. Dolayısıyla bu projelerin tatbiki, Körfez Savaşı sonrasına kalmıştır.[560] Öte yandan İslam devrimi akabinde tecrübe ettiği ağır siyasi ve askeri krizler[561]; İran'ın bir taraftan petrol üretimi ve ihracında büyük bir düşüşe yol açarken[562],

---

İran'da da İslam devriminden önceki süreçte yıllık ortalama 10 milyar m3 doğalgaz üretimi gerçekleştirilmiştir: BP, "Statistical Review of World Energy: All Data 1965-2020", (https://on.bp.com/3wCaYPr, erişim:03.07.2021).

[555] Kohei Hashimoto ve diğerleri, "Liquefied Natural Gas from Qatar: The Qatargas Project", **James A. Baker III Institute for Public Policy**, 2004, s.8-9, (https://bit.ly/2WPQjeC, erişim:18.06.2021).

[556] Macrotrends, 2020a.

[557] Energy Information Administration, 20.10.2015.

[558] Kohei Hashimoto ve diğerleri, 2004, s.4.

[559] Aslında 1982'de QP, Shell, BP ve Total bu projeyi gerçekleştirmek için bir anlaşma imzalamışlar, fakat daha sonra Shell'in ortaklıktan çekilmesiyle geriye kalan hissedarlar, 1984'te işbu yeni anlaşmayı yapılmıştır: *Ibid.*, s.11.

[560] Katar'ın LNG ihracatındaki ilk destinasyonu, Japonya olarak belirlenmiştir. Tokyo'ya sıvılaştırılmış gaz ihraç edecek projede büyük hissesi (%65) QP'de olmak üzere BP, Total, Mitsui ve Marubeni, çeşitli paylarla yüklenici şirket olmuşlardır. Daha önce ifade edildiği gibi Tanker Savaşları'nın patlak vermesi, İran-Irak Savaşı ertesinde Saddam'ın Kuveyt'i işgali, Körfez Savaşı ve kimi teknik problemler, Kuzey Alan'ın işletimini 1991 güzüne ertelemiştir. 1992'de finansal gerekçelerle projeden çekilen BP'nin yerine ise Mobil (Exxon) dahil olmuştur.

[561] Bunlar; rehine kriziyle ABD'nin İran petrolüne ve varlıklarına yönelik uyguladığı ambargolar ve tanker savaşları esnasında vurulan petrol üretim tesisleri ve petrol gemileri olarak sıralanabilir: Kate Hewitt & R. Nephew, "Order from Chaos: How the Iran Hostage Crisis Shaped the US Approach to Sanctions", **Brookings**, 12.03.2019, (https://brook.gs/3kdideh, erişim:03.07.2021).

[562] Örneğin, 1975'te hemen hemen günlük 6 milyon varil üretim ve 5 milyonun üzerinde gerçekleşen ihracata karşılık, 1981'de petrol çıkarımı günlük 2 milyon varilin, ihracat ise 1 milyon varilin altına düşmüştür: Matt Mushalik, "Persian Gulf Oil Export Peak After Tanker Attacks?", 02.07.2019, (https://bit.ly/3wFdkxh, erişim: 03.07.2021); Amanda Cooper, "Iranian Oil: 40 Years of Revolution, War, Sanctions and Bans", **Reuters**, 05.11.2018, (https://reut.rs/36C88PS, erişim:03.07.2021).

diğer taraftan da Güney Pars'ın işletiminde teknik/teknolojik ve mali sorunlarla boğuşmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla henüz Kuzey Alan ve Güney Pars arasındaki sınır belirlenmeden[563] Katar'ın doğalgaz çıkarmak için uluslararası şirketlerle anlaşma yapması, Tahran tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Böylece İran, Doha'nın bu tek taraflı girişimlerini sonlandırıp her iki ülkenin de bölgedeki kaynaklardan adil bir şekilde istifade edeceği adımlar atması gerektiğini; aksi halde, çözüm için farklı araçlara (güç kullanımı kastediliyor) başvuracağını bildirmiştir. Nitekim askeri bir hedef olmaktan çekinen Katar, 1990'a gelinmeden Tahran ile masaya oturarak bu devasa alanın paylaşımı üzerine anlaşmıştır.[564]

Buna binaen Katar, bağımsızlığının 20. yıldönümünde (03.09.1991) Kuzey Alan'da gaz üretimi için çalışmalara başladığını duyurmuştur. İlk etapta yıllık ortalama 8,6 milyar m³ doğalgaz çıkarılmasına karşın, bu miktarın tamamı ya enerji santrallerine gönderilmiş ya da gaz üretimini hızlandırmak için rezervuarlara geri basılmıştır.[565] Dolayısıyla Katar'ın bölgedeki ticari değere mahsus ilk doğalgaz üretimi, 1996 yılında günlük 24 milyon m³ olarak gerçekleşmiş, 2014 yılına gelindiğinde ise bu miktar, günlük 680 milyon m³'e ulaşmıştır.[566] Diğer taraftan İran, Doha'nın hemen ardı sıra (Aralık 1991'de) Güney Pars'ı halka arz etmiş[567] ve 1997'de doğalgaz üretimine ilişkin ilk sözleşmeyi imzalamıştır.[568] Fakat Batılı şirketlerin ülkeden çıkarılması[569], İran'a uygulanan ambargolar neticesinde gerekli teknolojik altyapıdan yoksun kalınması, finansal yetersizlik gibi faktörler, İran'ın Güney Pars'taki zenginliği kullanmasını geciktirmiştir. Öyle ki İran, Katar'dan tam 10 yıl sonra, 2002'de günlük 33 milyon m³'lük

[563] Aslına bakılırsa Katar ve İran arasındaki kıta sahanlığı sınırı, 20 Eylül 1969 tarihli anlaşmayla belirlenmiştir: US Bureau of Intelligence and Research, "Continental Shelf Boundary: Iran-Qatar", Vol. 25, (https://bit.ly/3BCtaeM, erişim:03.07.2021).
[564] Justin Dargin, 2008, s.15.
[565] Kohei Hashimoto ve diğerleri, 2004, s.15.
[566] Davod Kiany, "Comparison of Gas Prodoction between Iran and Qatar in South Pars Field", **Journal of Economic and Social Research**, Vol. 18, No. 1 (2019), s.78-9.
[567] Justin Dargin, 2008, s.6.
[568] Davod Kiany, 2019, s.81.
[569] 1995'te bu politikasından vazgeçmiştir.

gaz miktarı ile ilk üretimini gerçekleştirmiştir. Bu meblağ 2014 yılında yaklaşık 250 milyon m³ olarak kayıtlara geçmiştir.[570]

Kümülatif olarak bakıldığında ise, 2013'e kadar Katar'ın Kuzey Alan'dan toplam gaz üretimi 1,6 trilyon m³ iken, İran'ınki 650 milyar m³'te kalmıştır.[571] Yani Doha, Tahran'dan yaklaşık 2,5 kat daha fazla istifade etmiştir. İran, Güney Pars üzerinde 24 ayrı faz geliştirmesine rağmen, teknik ve ekonomik kısıtlar nedeniyle bunların çoğu ya faaliyete geçmemiş ya da tam kapasiteyle işletilememiştir.[572] Bu gerçekliğe karşın Tahran, Katar'ın yoğun doğalgaz çıkarmasının Güney Pars'tan Kuzey Alan'a doğru bir gaz göçüne sebep olabileceğini iddia etmiş[573] ve eşit kullanım hakkına vurgu yaparak yeni projelerin askıya alınmasını istemiştir. Böylece Katar, 2005 yılında rezervler üzerine birtakım bilimsel araştırmalar yürüteceğini gerekçe gösterip Kuzey Alan'daki genişletme çalışmalarını tek taraflı olarak durdurmuştur.[574] Taraf ülkeler arasında kaynakların işletilmesiyle ilgili bu vaka dışında ciddi bir gerilim yaşanmasa da[575] rekabet her daim canlı kalmıştır.

Nitekim, 2015 Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP) akabinde İran'a uygulanan ambargoların kademeli olarak kaldırılması, Tahran'ın Güney Pars'taki doğalgaz kaynaklarını kullanma hususunda büyük bir ivme yakalamasına[576] ve 2020'de günlük 700 milyon m³ üretim hacmine ulaşarak Katar'ı geride bırakmasına vesile olmuştur.[577] Bunun

---

[570] *Ibid.*, s.82.
[571] *Ibid.*, s.83.
[572] NS Energy, "South Pars Gas Development Project, Persian Gulf", (https://bit.ly/3z0Esbj, erişim:02.07.2021).
[573] Jean-François Seznec, "Sahring A Pot of Gold: Iran, Qatar and the Pars Gas Field", **Middle East Institute Policy Focus Series**, Vol. 22 (2016), s.5.
[574] Robin M. Mills, "Qatar Warms Up to Iran on Natural Gas", **Bloomberg**, 20.07.2017, (https://bloom.bg/3wLa7vU, erişim:06.07.2021).
[575] Fakat İran medyası, söz konusu fazla gaz üretimi nedeniyle Katar'ı eleştiren ve Tahran hükümetini pasif kalmakla suçlayan birçok yayın yapmıştır: Mehran Kamrava, 2017, s.181.
[576] Financial Tribune, "Plans to Overtake Qatar Gas Output in S. Pars", 25.11.2015, (https://bit.ly/3hNNinn, erişim:28.06.2021).
[577] Reuters, "Daily Gas Production at Iran's South Pars Field Tops 700 mcm/day – Official", 05.04.2020, (https://reut.rs/3xDNURP, erişim:03.07.2021).

yanı sıra 2017'de İran, China National Petroleum Corporation (CNPC) ve Total, Güney Pars'ın geliştirilmesine yönelik 4,8 milyar dolar değerindeki projeye imza atmıştır.[578] Fakat küresel LNG pazarına İran'ın bu ortak olma çabası, Katar tarafından tedirginlikle karşılanmıştır. Böylece Doha, 2005'te uygulamaya başladığı moratoryumu 12 yılın ardından feshederek Kuzey Alan'daki rezerv alanlarını genişletmeye karar vermiştir.[579]

Ancak, 2014'ten beri İran lehine esen bu rüzgar, ABD Başkanı Trump'ın 2018'de KOEP'ten çekildiğini ve ambargoları uygulamaya devam edeceğini duyurmasıyla sonlanmıştır. Böylece Trump, İran'dan petrol ithal eden ülkelere karşı sert tedbirler alınacağını açıkça bildirmiştir.[580] Ambargoların doğalgazı da kapsayacağına dair emarelerin ortaya çıkmasıyla[581] CNPC ve Total, Faz 11'in işletilmesine yönelik 2017'de imzaladıkları projeden ayrılmışlardır.[582] İran'ın LNG üretimine büyük bir darbe vuran bu gelişmeler, birtakım temel etkenlerin[583] yanı sıra Katar'ın Kuzey Alan'dan daha fazla istifade etmesini kamçılamıştır. Buna binaen Doha, yıllık 77 milyon ton olan LNG üretimini, 2025'e kadar 110 milyon tona, 2027'ye kadar ise 126 milyon tona çıkarmayı hedefleyen 28,7 milyar dolar değerindeki iki yeni proje (North Field East ve North Field South) için anlaşmaya varmıştır.[584]

---

[578] Xinhua, "Iran, China, France Sign 4.8 billion USD Gas Deal", 03.07.2017, (https://bit.ly/2Udbl5S, erişim:03.07.2021).
[579] Tom Finn, "Qatar Restarts Development of World's Biggest Gas Field After 12-year Freeze", **Reuters**, 03.04.2017, (https://reut.rs/3hIsWvz, erişim:02.07.2021).
[580] Parisa Hafezi, "U.S. Will Sanction Whoever Purchases Iran's Oil: Official", **Reuters**, 08.09.2019, (https://reut.rs/3wNEDoW, erişim:28.06.2021).
[581] Brenda Shaffer, "U.S Sanctions on Iran: Is Natural Gas Next?", **FDD**, 11.05.2020, (https://bit.ly/3BaNX9W, erişim:04.07.2021).
[582] Reuters, "Iran's Petropars Developing South Pars Gas Field After Withdrawal of Foreign Companies", 25.01.2020, (https://reut.rs/3rm3S0z, erişim:28.06.2021).
[583] Bunlar; LNG sektöründe ABD ve Avusturya'nın hızlı yükselişine binaen gaz arzının gittikçe artarken fiyatların düşmesidir. Örneğin 2009'da dünyadaki tüm gaz üretimi 3 trilyon m3 seviyelerindeyken 2019'da 4 trilyon m3'e ulaşmıştır: Statista, "Natural Gas Production Worldwide from 1998 to 2020", (https://bit.ly/3em8xu8, erişim:01.07.2021). 2008'de 16 dolar seviyelerinde seyreden fiyatlar, 2020'de 2 doların altına düşmüştür: Macrotrends, "Natural Gas Prices-Historical Chart", 2020b, (https://bit.ly/36EwQPA, erişim:01.07.2021).
[584] Rania el Gamal, "Qatar Petroleum Signs Deal for Mega-LNG Expansion", **Reuters**, 08.02.2021 (https://reut.rs/3wN8Nsq, erişim:01.07.2021).

Doha ve Tahran arasında süregelen bu rekabete karşın Kuzey Alan/Güney Pars'ı geliştirmeye dönük birtakım ortak adımlar da atılmıştır. Örneğin 2002'de bölgedeki enerji kaynaklarından iki ülkenin de azami verim sağlayabilmesi için müşterek fizibilite çalışmaları yürütülmüştür.[585] Yine Katar, ambargolar sebebiyle finansal ve teknik sorunlar yaşayan İran'ın Güney Pars'tan daha fazla istifade edebilmesi amacıyla gerekli tüm yardımlarda bulunacağını bildirmiştir.[586] Dahası, Güney Pars'taki LNG üretimini genişletmeye yönelik İran ile iş birliği yapmaya hazır olduğunu ifade etmiştir.[587] Diğer taraftan İran, Katar ve Rusya öncülüğünde, genel merkezi Doha'da bulunan Gaz İhraç Eden Ülkeler Forum'u (GECF) kurulmuştur. Bununla, üreticilerin pazara yönelik politikalarını uyumlaştırarak şeffaf ve istikrarlı bir piyasanın oluşmasını amaçlamışlardır.[588] Ayrıca Tahran'ın petrol pazarına da güçlü bir şekilde dönebilmesini arzulayan Katar, bunun için İran'a diplomatik ve ekonomik destek sağlayacağına dair söz vermiştir.[589]

Sonuç olarak, Katar'ın bir taraftan doğalgaz ve LNG ihracatından elde ettiği gelir GSYH'sinin %25'ini, dış ticaretinin ise %61'ini oluşturduğu[590]; diğer taraftan gaz üretiminin %99'unu Kuzey Alan'dan gerçekleştirdiği dikkate alındığında, İran ile ilişkilerinin ne kadar hayati olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Doha, egemenliğinin ve dış politikadaki etkinliğinin yegane kaynağı olan doğalgazı üretmek için Kuzey Alan'ı yoğun bir şekilde kullanmasına karşın, İran'ı kışkırtacak hamlelerden ve gerginliklerden olabildiğince sakınmış ve iş birliğinin yollarını aramıştır. Dahası, enerji arzının sürekliliğini İran'ın güvenliğiyle bağdaştıran Doha, Tahran'a dışardan gelebilecek askeri

[585] Justin Dargin, 2008, s.15.
[586] Amena Bakr, "Qatar Says Can Help Iran Get More from World's Biggest Gas Field", **Reuters**, 23.12.2013, (https://reut.rs/3rdjJ1r, erişim:02.07.2021).
[587] Hellenic Shiping News, "Qatar Optimist about Expansion of Joint LNG Field with Iran", 28.05.2020, (https://bit.ly/2VGC8b8, erişim:28.06.2021).
[588] GECF, "GECF History", (https://www.gecf.org/about/history.aspx, erişim:18.06.2021).
[589] Financial Tribune, "Doha Backs Tehran's Return to Oil Market", 07.12.2015, (https://bit.ly/3igOHSd, erişim:02.07.2021).
[590] Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures:2020", Vol. 35 (2020c), (https://bit.ly/3xY0gnO, erişim:28.06.2021).

müdahalelere yardım etmeyeceğini veya aracı olmayacağını[591]; siyasi ve ekonomik ambargolara ise karşı durduğunu her fırsatta ifade etmiştir.[592] Böylece Katar'ın İran ile ilişkilerinde karşılıklı çıkar gözetmesinin, dengeyi korumasının, pragmatik davranmasının, dostane tutumlar sergilemesinin ve hedging stratejisini başarıyla uygulamasının temelinde bu devasa doğalgaz alanını Tahran ile paylaşması yatmaktadır.

B. Katar'ın Hedging Stratejisini İran'ın Nükleer Enerji Programı Bağlamında Anlamak

Daha önce ifade edildiği gibi, 1979 İslam devrimiyle ABD'nin bölgesel çıkarlarını ve Körfez rejimlerinin varlığını tehdit eden 3 tehlike zuhur etmiştir. Bunlardan birincisi, İran liderliğinde bir İslami dünya düzeninin kurulması amacıyla devrim ideolojisinin Batı ile iş birliği yapan Körfez ülkelerine ihraç edilerek küçük şeyhliklerin yıkılmak istenmesi; ikincisi, 1971'de BAE'ye ait 3 adanın işgali hariç, Şah döneminde terk edilen emperyal söylemlerin (Kudüs harekatı ve Bahreyn üzerindeki tarihsel iddiaları) yeniden gündeme gelmesi; üçüncüsü ise Tanker savaşlarının şiddetlenmesine binaen petrol arzının tehlikeye girmesi ve herhangi bir dış müdahaleye karşı Tahran'ın Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidinde bulunması olmuştur. Fakat Körfez iktidarlarının (Irak da dahil) toplumsal ve siyasal düzlemde sert önlemler alması, Humeyni fetvalarının Ortadoğu'da umulan etkiyi göstermemesi ve İran-Irak Savaşı'nın sonlarına doğru topyekûn bir ABD müdahalesinin ortaya çıkması, bu sloganik yayılmacı tehditleri boşa çıkardığı gibi petrol akışının zarar görmesine de olanak tanımamıştır.

Lâkin İran, savaş sonrası süreçte uyguladığı kimi politikalar ile Körfez rejimlerine, ABD'ye ve bölgedeki müttefiklerine karşı çok daha ciddi ve elle tutulur tehditler yaratmaya başlamıştır. Bu minvalde Tahran rejimi Hizbullah ve Hamas gibi

[591] Jerusalem Post, "Qatar Says No US Strike on Iran From Its Soil", 28.03.2012, (https://bit.ly/3xLASBQ, erişim:23.06.2020).
[592] Eric Knecht, "Qatar Says Tightening Iran Sanctions Harms Oil Consuming Nations", **Reuters**, 01.05.2019, (https://reut.rs/3ksTvXo, erişim:23.06.2020).

radikal örgütleri finansal ve askeri bakımdan yoğun bir şekilde destekleyerek İsrail-Filistin barışını[593]; Arap ülkelerinin Tel Aviv ile normalleşme adımlarına karşı durarak ise Ortadoğu Barış Süreci'ni baltalamaya çalışmıştır.[594] Dahası, ABD askerlerini (El-Huber Kuleleri Saldırısı)[595], rejim muhaliflerini (Mikonos Restoranı Suikastı)[596], İsrail'in Buenos Aires Büyükelçiliği'ni ve Arjantin'deki Yahudi Cemaati'ni hedef alan bir dizi terörist eylemin arkasında yer almıştır.[597] Ancak İran'ın kitle imha silahları edinme ve nükleer enerji geliştirme faaliyetleri ile ilgili kimi şüphelerin ve emarelerin ayyuka çıkması, diğer tüm tehditlerini gölgede bırakmış ve bu oluşum ABD, Körfez ülkeleri ve bilhassa İsrail'i alarma geçirmiştir.

1. İran'ın Nükleer Faaliyetlerine Kısa Bir Bakış

Aslına bakılırsa nükleer enerjiyi Tahran ile tanıştıran ülke Vaşinton olmuştur. ABD ve İran arasında askeri olmayan kullanımlar için 1957'de iş birliği anlaşması imzalanmış ve 1967'de 5 megavat termal (mwt) araştırma reaktörü faaliyete başlamıştır.[598] Bu teknoloji karşılığında ABD, İran'a Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na (NPT) taraf olmasını ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) ile güvenlik tedbirleri anlaşmasını imzalamasını şart koşmuştur. Böylece Tahran, 1968'de NPT'yi (1970'te onaylanmıştır), 1974'te ise UAEK'nin İran'daki tüm nükleer tesisleri denetleme yetkisini kabul etmiştir.[599] Fakat aynı sıralarda Hindistan'ın ilk nükleer silah denemesini gerçekleştirmesi, nükleer teknolojinin yayılması hususunda

[593] Trita Parsi, "Israel-Iranian Relations Assessed: Strategic Competition from the Power Cycle Perspective", **Iranian Studies**, Vol. 38, No. 2 (2005), s.249.
[594] Michael Rubin, "Europe's Critical Dialogue with Iran: An Assessment", **Washington Institute**, Vol. 433 (10.01.2000), (https://bit.ly/36J3Czl, erişim:02.07.2021).
[595] Bruce Riedel, "Remembering the Khobar Towers Bombing", **Brookings**, 21.06.2021, (https://brook.gs/3xQ7Qky, erişim:02.07.2021).
[596] Alan Cowell, "Berlin Court Says Top Iran Leaders Ordered Killings", **The New York Times**, 11.04.1997, (https://nyti.ms/3imb4Wy, erişim:02.07.2021).
[597] Trita Parsi, 2005, s.265.
[598] Daniel H. Joyner, **Iran's Nuclear Program and International Law: from Confrontation to Accord**, New York, Oxford University Press, 2016, s.5.
[599] *Ibid.*, s.5.

Vaşinton'un büyük bir endişeye kapılmasına neden olmuştur. Bu yüzden Carter iktidarı, nükleer yakıt çevrimi programını İran ile paylaşmama kararı almış ve Tahran'ın UAEK yükümlülüklerine sıkı sıkıya bağlı kalmasını yakından takip etmiştir.[600]

1979 devrimi akabinde Humeyni'nin, nükleer faaliyetleri İslam öğretisine aykırı gören fetvalar yayımlaması, İran'ın nükleer programını durma noktasına getirmiştir.[601] Fakat Bağdat'ın İran-Irak Savaş'ı boyunca kimyasal silahlar kullanması ve 1989'da Humeyni'nin ölmesi üzerine Tahran yönetimi, nükleer çalışmalara yeniden ağırlık vermeye başlamış ve Sovyetler Birliği, Çin, Pakistan, Arjantin ve "Abdul Qadeer Khan Network"[602] ile iş birliği anlaşmaları imzalamıştır.[603] Bu gelişmeleri tehdit olarak algılayan ABD ise söz konusu nükleer politikalarından vazgeçmeleri için özellikle Rusya ve Çin'e yoğun baskılarda bulunmuştur.[604] Yine Vaşinton, 1990'lar boyunca Tahran'ın gerekli teknik ve mali kaynaklara ulaşmasını önlemek amacıyla çok yönlü ambargolar uyguladığı gibi, bazı sabotaj eylemleri de düznlemiştir. İran petrolüne bağımlı olan AB ülkeleri[605] ise zorlayıcı yöntemleri reddedip Tahran ile uzlaşmanın yollarını aramış ve bunun için kapsayıcı politikalar (eleştirel diyalog ve yapıcı bağlantı) geliştirmişlerdir.[606] Tüm bunlara rağmen 2000'lere gelindiğinde İran, uranyum zenginleştirmede %1 kapasitesine ulaşarak büyük bir başarı elde etmiştir.

---

[600] Robert J. Reardon, **Containing Iran: Strategies for Addressing the Iranian Nuclear Challenge**, Santa Monica; California, RAND Corporation, 2012, s.11.
[601] Gawdat Bahgat, "Nuclear Proliferation: The Islamic Republic of Iran", **Iranian Studies**, Vol. 39, No. 3 (2006b), s.309.
[602] Scott D. Sagan, "How to Keep the Bomb from Iran", **Foreign Affairs**, Vol. 85, No. 5 (2006), s.55.
[603] Mustafa Kibaroğlu, "Iran's Nuclear Ambitions from a Historical Perspective and the Attitude of the West", **Middle Eastern Studies**, Vol. 43, No. 2 (2007), s.234-5.
[604] ABD'nin baskıları neticesinde Çin, İran ile tüm nükleer faaliyetlerini sonlandırma kararı almıştır. Yine Rusya, nükleer enerjinin askeri amaçlar için kullanılmasında kritik bir aşamayı oluşturan plütonyum çıkarma teknolojisini İran'la paylaşacağına dair bir anlaşma imzalamış fakat bu baskılardan ötürü hayata geçirememiştir: Wyn Q. Bowen ve J. Kidd, "The Iranian Nuclear Challenge", **International Affairs**, Vol. 80, No. 2 (2004), s.262.
[605] Tom Sauer, "Coercive Diplomacy by the EU: The Iranian Nuclear Weapons Crisis", **Third World Quarterly**, Vol. 28, No. 3 (2007), s.627.
[606] Bernd Kaussler, "European Union Constructive Engagement with Iran (2000–2004): An Exercise in Conditional Human Rights Diplomacy", **Iranian Studies**, Vol. 41, No. 3 (2008), s.269-270.

Ancak Ağustos 2002'de, İslam rejimine muhalif olan İran Milli Direniş Konseyi (NCRI), Tahran'ın Natanz ve Arak'ta gizli nükleer tesisleri bulunduğunu dünya kamuoyuyla paylaşmıştır.[607] ABD'nin uydu fotoğrafları ve UAEK yetkililerinin incelemeleri neticesinde doğrulanan bu iddia, tüm dünyada büyük bir endişe yaratmıştır.[608] Buna binaen ABD, İran'ın derhal BMGK'ye sevk edilmesini istemesine karşın, İngiltere, Fransa ve Almanya (E-3) Tahran'ı müzakere masasına oturtarak NPT Ek Protokolü'nü imzalamaya ikna etmişlerdir.[609] Nitekim İran, uranyum zenginleştirme faaliyetlerini durdurmaya ve geçmiş nükleer faaliyetleri konusunda şeffaf olmaya rıza göstermiştir. 2004 Paris Sözleşmesi ile resmi bir çerçeve kazandırılan E-3 girişimine[610] ABD de destek vermiştir.[611] Fakat 2005'te İran Cumhurbaşkanı seçilen Mahmud Ahmedinejad, uranyum zenginleştirme çalışmalarına geri dönüldüğünü ve ek protokolün yükümlülüklerine bağlı kalınmayacağını deklare etmiştir.[612] Böylece İran, BMGK'ye sevk edilmiştir. Çin ve Rusya'nın doğrudan yaptırım kararı alınmasına karşı çıkmasıyla, BMGK'nin 5 daimi üyesi ve Almanya (P5+1), E-3 inisiyatifine benzer bir müzakere zemini oluşturulması üzerine anlaşmıştır.[613]

2. Katar'ın Hedging Politikası

2006 yılına gelindiğinde İran, nükleer programı ve genel dış politikası nedeniyle Batı'dan ve bu ülkelerin Ortadoğu'daki müttefiklerinden yoğun bir baskı gören İran'ın aksine Katar, ABD ile güvenlik, Avrupa ile ticari bakım(ın)dan güçlü ilişkiler inşa eden,

---

[607] The New York Times, "Chronology of Iran's Nuclear Program", 08.08.2005, (https://nyti.ms/3x2q2X2, erişim:26.06.2021).
[608] David Ensor, "U.S. Has Photos of Secret Iran Nuclear Sites", **CNN**, 13.12.2002, (https://cnn.it/2Ve8DNy, erişim:02.07.2021).
[609] Bayram Sinkaya, "İran'ın Nükleer Programı: Müzakere Sürecinde Umutların Yükselişi ve Düşüşü", **Ortadoğu Analiz**, Vol. 12, No. 1 (2009), s.72.
[610] IAEA, "Communication dated….", Vol. INFCIRC/637, 26.11.2004, (https://bit.ly/3x2rFUE, erişim:28.06.2021).
[611] Ama bir şartla; eğer İran, anlaşma koşullarını karşılamakta başarısız olursa, Vaşinton'un Tahran'ı BMGK'ye sevk etme çabasına AB ülkeleri destek verecektir.
[612] Robert Tait, "We Won't Give up Nuclear Effort, Says Iranian Leader", **The Guardian**, 27.06.2005, (https://bit.ly/3rGmmJl, erişim:29.06.2021).
[613] Robert J. Reardon, 2012, s.17.

bölgesel meselelerde sorumluluk almaya gayret gösteren, komşularıyla sınır problemlerini çözüme kavuşturan, kısa süre içerisinde dünya LNG arzında en büyük paya ulaşan ve küresel alanda marka bir ülke yaratmak için devasa enerji gelirlerini yumuşak güç araçlarına kanalize eden bir aktör olarak uluslararası ilişkilerde görünür olmaya başlamıştır. Bu minvalde 2006-2008 dönemi için BMGK'nin geçici üyeliğine seçilen Doha, bu süre içerisinde Güvenlik Konseyi'nin İran ile ilgili aldığı kararlardaki tutumu ile ilk kez hem Riyad'dan tamamen bağımsız bir dış politika izlediğini en büyük uluslararası mecranın en önemli organında kanıtlamış, hem Körfez rejimlerinin ve Batı'nın güvenlik algılarından farklı bir anlayışa sahip olduğunu göstermiş ve hem de İran ve uluslararası toplum arasında kurduğu hedging stratejisinin sınırlarını net bir biçimde ortaya koymuştur.

Buradan hareketle İran'ın, P5+1 tarafından sunulan tekliflere kulak tıkadığı anlaşılınca BMGK, yaklaşık 2 haftalık pazarlıklar sonucunda bir taslak üzerine anlaşmıştır. Böylece konsey üyeleri 31 Temmuz 2006'da toplanmış ve İran'a yaptırım uygulamadan önceki son şans mahiyeti taşıyan 1696 sayılı kararı görüşmeye almıştır. Buna göre BMGK, Tahran yönetiminden kısaca 1 ay içerisinde tüm nükleer faaliyetlerini durdurmasını ve müzakere masasına dönmesini istemiş, aksi durumda gerekli önlemleri içeren yeni kararlar alacağını (ambargoyu kastediyor) vurgulamıştır.[614] Katar'ın olumsuz yönde oy kullanmasına karşın diğer 14 üyenin olumlu görüş bildirmesi ile işbu tasarı, karar niteliği kazanmıştır. Katar temsilcisi Nassir Abdülaziz, toplantıda yaptığı konuşmada; Ortadoğu'nun özellikle son 20 yıldır yangın yerine döndüğünü, sorunları diplomasi yoluyla değil güç kullanma ile çözmeye çalışmanın bu durumu körükleyen en temel sebep olduğunu vurgulamış ve İran'ın müzakerelerden kaçmadığını, sadece biraz daha vakit talep ettiğini hatırlatarak kararın erken alındığını ve bir çözüm sunmayacağı,

[614] UNSC, "Resolution 1696 (2006)", Vol. S/RES/1696 (31.07.2006), (https://www.undocs.org/S/RES/1696%20(2006), erişim: 28.06.2021).

aksine bölgesel istikrara daha fazla zarar vereceğini ifade etmiştir.[615] Dolayısıyla Doha, her ne kadar İran'ın nükleer silah edinmesine karşı olsa da, barışçıl nükleer faaliyetlerini desteklediğini ve var olan sorunların zor kullanılarak değil diplomatik kanallarla ele alınması gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir.

Fakat İran, 1696 sayılı kararın yükümlülüklerini karşılamadığı gibi ekim ayının ortasına kadar süren müzakerelerden de yapıcı bir sonuç çıkmamıştır.[616] Buna binaen 23 Aralık 2006'da BMGK, nükleer enerjiyle ilgili tüm materyallerin İran'a ihracını ve İran'dan ithalatını yasaklayan ve kimi şirketlerin ve şahısların mal varlığına tedbir koyan 1737 sayılı kararı oybirliği ile kabul etmiştir.[617] Ülkesinin bu karara yönelik tutumunu değerlendiren Katar temsilcisi Nassir Abdülaziz, İran'ın nükleer teknolojilerden barışçıl olarak istifade etme hakkı bulunduğunu yinelemiş ve bu kararın, kitle imha silahlarında kullanılan unsurlara Tahran'ın ulaşmasını önlemeyi hedeflediğini ileri sürmüştür.[618] Diğer taraftan Abdülaziz, İran'ın nükleer enerjiyi yıkıcı amaçlar için üreteceğine dair Doha nezdinde hiçbir şüphenin olmadığını ifade etmiş, ama uluslararası toplumu bu endişeden emin kılmak gerektiğinin de altını çizmiştir.[619] Ayrıca Katar temsilcisi, tüm Ortadoğu'yu kitle imha silahlarından arındırmanın gerekliliğine dikkat çekerek bu kararın İsrail'in nükleer arzularını da engelleyecek biçimde genişlemesini arzuladıklarını vurgulamıştır.[620]

UAEK, Şubat 2007'de yayımladığı rapora istinaden İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerine devam ettiğini saptamıştır. Böylece 24 Mart 2007'de BMGK, Tahran'a her türlü silah satışını ve bu ülkeden silah alımını yasaklayıp nükleer

[615] UN Meetings Coverage and Press Releases, 31.07.2006.
[616] Tom Sauer, 2007, s.621-2.
[617] UNSC, "Resolution 1737 (2006)", Vol. S/RES/1737 (23.12.2006), (https://www.undocs.org/S/RES/1737%20(2006), erişim:28.06.2021).
[618] UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Imposes Sanctions on Iran for Failure to Halt Uranium Enrichment, Unanimously Adopting Resolution 1737 (2006)", Vol. SC/8928 (23.12.2006), (https://www.un.org/press/en/2006/sc8928.doc.htm, erişim:28.06.2021).
[619] *Ibid*.
[620] *Ibid*.

faaliyetlerle ilgili ambargoların içeriğini daha da sertleştiren 1747 sayılı kararı oybirliği ile almıştır.[621] Oylama öncesinde Konsey'e hitap eden Katar temsilcisi Abdülaziz, bir kez daha barışçıl nükleer enerji geliştirme hakkını dile getirerek Tahran'ın bu sınırları ihlal edeceğine ilişkin Doha tarafında hiçbir kuşku bulunmadığını tekrarlamıştır. Dahası, Konsey'in yeni ambargoları nedeniyle üzüntü duyduğunu ve bu kararların soruna hiçbir pozitif katkı sunmayacağını söylemiştir. Dolayısıyla Abdülaziz, taraflar arasında kaybolan güveni onarmak ve müzakerelerde yaşanan düğümü çözmek için diplomatik kanalları referans alan birtakım yeni girişimlerin elzem olduğunu beyan etmiştir.[622]

Ezcümle, İran'ın nükleer faaliyetleriyle ilgili alınan 1696, 1737 ve 1747 sayılı kararlarda Doha, bir taraftan İran'ı savunmaya çalışırken diğer taraftan da uluslararası toplumu karşısına almaktan imtina etmiştir. BMGK'nin yapısı, karar alma mekanizması ve temel felsefesi göz önüne alındığında, asıl önem arz eden hususun 5 daimi üye arasındaki uyum olduğu; geçici bir üyenin, sonucu etkilemede bir kıymetiharbiyesinin bulunmadığı anlaşılacaktır. Bunun farkında olan Katar, herhangi bir yaptırım öngörmeyen 1696 sayılı karara ret oyu vererek İran ve ABD ile ilişkilerinde bir denge kurmaya çalışmıştır. Çünkü Doha askeri güvenliğini, topraklarında bulunan devasa bir ABD üssü sayesinde garantiye aldığı; devletin hayatta kalmasının ve dış politikadaki başarısının yegane kaynağını ise İran ile paylaştığı yeraltı zenginliklerine borçlu olduğu gerçeğinden hareketle, iki güç arasında hassas bir politika (hedging) yürütmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Katar'ın güvenliğini ve varlığını sürdürebilmesinin esas bileşenini; İran ve ABD arasında bir çatışmanın önlenmesi, Tahran'ın güvenliğinin devamlılığı ve Doha'nın bu iki ülkeyle çıkar odaklı ilişkilerinin zarar görmemesi oluşturmuştur.

---

621 UNSC, "Resolution 1747 (2007)", Vol. S/RES/1747 (24.03.2007), (https://www.undocs.org/S/RES/1747%20(2007), erişim:28.06.2021).

622 UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Toughens Sanctions against Iran, Adds Arms Embargo, with Unanimous Adoption of Resolution 1747 (2007)", Vol. SC/8980 (24.03.2007), (https://www.un.org/press/en/2007/sc8980.doc.htm, erişim:28.06.2021).

Aslında Katar, BMGK sürecinin İran'ı radikalleştireceğinden veya askeri bir müdahaleyle sonuçlanacağı ihtimalinden büyük endişe duymuştur. Çünkü İran'ın saldırıya uğraması halinde Katar'ı tehdit eden 2 faktör ortaya çıkacaktır. Birincisi, Katar'da bulunan El-Udeid üssünün Tahran tarafından hedef alınması[623], ikincisi ise Körfez'de enerji arzının zarar görmesidir. Böylece karar alma mekanizmasındaki etkisizliğini ve nitel bakımdan küçüklüğünü hesaba katan Doha, İran'ın BMGK'ye havale edilmesindeki memnuniyetsizliğini, 1696 sayılı karara olumsuz yanıt vererek göstermiştir. Ancak Doha, çeşitli ambargoların uygulanmasını içeren 1737 ve 1747 sayılı kararlara Rusya ve Çin'in bile ikna edildiğini göz önüne aldığında, İran'ın nükleer faaliyetlerinden tüm uluslararası toplumun rahatsız olduğunu anlamış ve sınırı aşmaktan kaçınmıştır. Buna rağmen Doha, BMGK'deki tüm konuşmalarında; İran'ın iyi niyetinden tereddüt etmediğini, Tahran'a yönelik benimsenen yöntemin yanlış olduğunu ve bu kararların sorunlara bir çözüm getirmeyeceğini defaatle söylemiştir.[624] Yani Katar, bu tutumu ile İran ve uluslararası toplum arasında inşa edeceği ilişkilerin temellerini atmıştır.

Öte yandan Doha, İran'ın nükleer faaliyetleri hususunda sürdürdüğü bu stratejiyle Tahran'ın takdirini ve dostluğunu kazanıp bölgesel politikada S. Arabistan, BAE ve Bahreyn'i dengelemeyi amaçlamıştır. Gerçek şu ki, İran ve Katar, ilişkilerinde mesafe katedebilmek ve Körfez'deki güç dengesini sağlayabilmek için bu krizleri bir fırsat olarak görmüşlerdir. Nitekim nükleer gerilimin en yoğun yaşandığı 2007 yılında Şeyh Hamad, Mahmud Ahmedinejad'ı KİK zirvesine davet ederek tarihte ilk kez bir İran Cumhurbaşkanı'nın bu toplantıya katılmasına vesile olmuştur.[625] 2010'da ise Tahran ve

[623] Mehran Kamrava, 2017, s.175.
[624] UN Meetings Coverage and Press Releases, 31.07.2006; UN Meetings Coverage and Press Releases, 23.12.2006); UN Meetings Coverage and Press Releases, 24.03.2007.
[625] Reuters, "Ahmadinejad to Attend Gulf Summit, Iran Says", 02.12.2007, (https://reut.rs/3iIflDT, erişim:02.07.2021).

Doha arasında; kaçakçılık, uyuşturucu ticareti ve kara para aklamayla mücadeleye dönük güvenlik iş birliği anlaşması imzalanmıştır.[626]

Katar, günümüze değin İran'ın nükleer meselesinin çözümünde daima yapıcı bir tutum sergilemiştir. Örneğin, 2010'da Türkiye'nin, Batı ve İran arasında arabuluculuk yapma önerisine Şeyh Hamad destek vermiştir.[627] Yine 2013'te P5+1 ve İran arasında imzalanan Ortak Eylem Planı'nın (JPA) bölgeye istikrar ve güvenlik getireceğini belirterek memnuniyetle karşılamıştır.[628] Bunun akabinde tarafları ortak bir zeminde buluşturan ve İran nükleer krizini noktalayan KOEP'i ise BM Genel Kurul'a yaptığı konuşmada değerlendiren Şeyh Tamim; Körfez'in paha biçilemez ticari değeri ve Tahran'ın bölgedeki en kilit aktörlerden birisi olduğu hesaba katılırsa, bu gelişmenin, bölgesel barışa ve tüm uluslararası toplumun çıkarına büyük fayda sağlayacağını bildirmiştir.[629] ABD Başkanı Trump'ın 2018'de KOEP'ten çekildiğini ve İran'a yaptırımların kaldığı yerden devam edeceğini duyurması akabinde Doha, Vaşinton'un müzakere masasına dönmesi için birçok girişimde bulunmuştur.[630]

III. 2011'den Günümüze Katar-İran İlişkileri

A. Arap Baharı ve Katar-İran İlişkilerinde Yaşanan Kırılma

2010 yılının sonunda başlayan Arap ayaklanmaları, otoriter rejimlerin yıkılmasına ve bölgesel politikada köklü değişiklikler yaşamasına neden olmuştur. Protestoları tetikleyen tek bir grup, temel bir ideoloji veya dini motif olmamış; temel insan hakları,

---

626 Tehran Times, "Iran, Qatar Sign Security Pact", 10.03.2010, (https://bit.ly/3BD0Hq0, erişim:02.07.2021).
627 Khaalej Times, "Turkey Says Syria, Qatar Back Iran Plan", 10.05.2010, (https://bit.ly/3iPjB4B, erişim:04.07.2021).
628 Reuters, "Qatar, Kuwait Welcome Iran's Nuclear Deal with World Powers", 25.11.2013, (https://reut.rs/3l7CMtd, erişim:04.07.2021).
629 UN Documents, "General Assembly Seventieth Session, 13th Plenary Meeting", Vol. A/70/PV.13 (28.09.2015), (https://undocs.org/A/70/PV.13, erişim:04.07.2021).
630 Al-Monitor, "Qatar Works to Revive Iran Nuclear Deal", 11.02.2021, (https://bit.ly/3kXusfg, erişim:04.07.2021); Aljazeera, "Qatar Encourages Positive Discussions in US-Iran Nuclear Talks", 06.05.2021, (https://bit.ly/2WagNHk, erişim:04.07.2021).

istihdam ve sorumlu bir yönetim, ortak talepler olarak yankılanmıştır.[631] Fakat devrim sonrasında devletlerin yeniden inşası için İslami gruplar daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Çünkü Ortadoğu toplumları onlarca yıldır, sömürgeci ülkelerin mirası olan ve onlardan devşirilen kavramlarla kurulan yeni ulus devletlerin, kendilerine, Batı'da olduğu gibi bir refah, kalkınma ve istikrar sunmadığı gibi modernleşme çabalarının, iktidarlar tarafından istismar edilip otoriter rejimler yaratabilmesini kolaylaştırdığını ve en önemlisi de kendi kültürel ve dini kimliklerini yok ettiğini düşünmüşlerdir.[632] Böylece halk kitleleri, bu durumlarla baş edebilmenin çaresini İslam'da görmüş ve baskıcı rejimlere karşı büyük bir dini muhalefet oluşturmuştur.

Nitekim İran'daki İslami ideoloji, Batılılaşma adına kendi toplumunu ve değerlerini baskı altında tutan, halkı fakirleştiren ve ülkeyi yabancı güçlere ipotek eden Şah rejimini 1979'da devirerek teokratik bir yönetim kurmayı başarmışken; Arap coğrafyasındaki ülkelerin dini kurumları, 2011'e değin muhalif olarak kalmışlardır. Dolayısıyla dini lider Ali Hamaney, Tunus ve Mısır'da vuku bulan ayaklanmaları 'İslami Uyanış' hareketi olarak tanımlamış ve bunların, 30 yıl önceki İran devriminin bir devamı olduğunu ileri sürmüştür.[633] Yani Hamaney, protestolar süresince herhangi bir dini talep veya söylem olmamasına rağmen, olaylara İslami nitelik yüklemeye çalışmıştır. Böylece Ortadoğu'da gerçekleşen bu isyan hareketlerini, 1979 devrimi ile özdeşleştirip Tahran'ın öncü rolüne atıf yaparak, o zamana kadar ABD'nin ve İsrail'in sıkı müttefiki olan bu ülkeler üzerinde nüfuz kazanmayı arzulamıştır.[634]

---

[631] Shahram Chubin, "Iran and the Arab Spring: Ascendancy Frustrated", **Gulf Research Center**, 2012, (https://bit.ly/3ljD5kJ, erişim:08.07.2021).
[632] Henner Fürtig, "Iran and the Arab Spring: Between Expectations and Disillusion", **German Institute of Global and Area Studies**, Vol. 241 (2013), s.9
[633] Aljazeera, "Khamenei Hails 'Islamic' Uprisings", 04.02.2011, (https://bit.ly/2TPhO76, erişim:08.07.2021).
[634] Shahram Chubin, 2012.

Fakat kamuoyu yoklamaları, göstericilerin ezici çoğunluğunun İran'dakine benzer bir siyasal rejim talep etmediklerini göstermiştir.[635] Bunun yanı sıra Mısır ve Tunus'taki yeni karar vericiler açıkça, 1979 devrimiyle bu devrimlerin taban tabana zıt olduğunu ve teokratik devlet kurma gibi bir niyetlerinin bulunmadığını belirtmişlerdir.[636] Böylece diktatörlüklerin yıkılması akabinde politik düzeni kurmaya koyulan ılımlı İslamcıların ne ABD'ye ne İsrail'e ne de Batı normlarına karşı oldukları ortaya çıkmış ve buna binaen bir İran modelindense Türkiye tipi demokrasiye daha sıcak baktıkları anlaşılmıştır.[637] Yine de uluslararası politikada meşruiyet kazanmaya ve tüm taraflarla iyi ilişkiler kurmaya çalışan Muhammed Mursi, örneğin, Ahmedinejad'ın daveti üzerine Bağlantısızlar Hareketi (NAM) zirvesine katılmak için Tahran'a gitmiş ve açılış konuşmasını gerçekleştirmiştir. Bu konuşmasında Beşar Esad'ı diktatör olarak niteleyip İran'ın Suriye devriminde sürdürdüğü politikasını ağır bir biçimde eleştirmiştir.[638] Dolayısıyla Tahran yönetimi, Arap Baharı'nın bir 'İslami Uyanış' olmadığına; bu ideolojik bakışın gerçeklikle ve rasyonaliteyle uyuşmadığına tamamen kanaat getirmiştir.

Aslına bakılırsa, Suriye'ye bir uluslararası müdahalenin gündeme gelmesi, İran'ın Arap ayaklanmalarına yönelik politikasını kökünden değiştirmesine vesile olmuştur. Çünkü Tahran bu olay ile bırakın Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz'de nüfuzunu genişletmeyi; İslam devriminden bu yana bölgedeki tek Arap müttefikini ve direniş ekseninin en hayati parçasını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Dolayısıyla Şam'ın da Libya gibi bir NATO işgaline uğramasını önlemek için Bahreyn ve Mısır'da izlediği söylemsel politikanın aksine, tüm gücüyle sahaya inmiştir. İran, propaganda araçlarını derhal devreye sokarak Suriye'deki durumu, dış güçler tarafından yönlendirilen

[635] Charles Kurzman, "The Arab Spring: Ideals of the Iranian Green Movement, Methods of the Iranian Revolution", **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 44, No. 1 (2012), s.162.
[636] CNN, "Muslim Brotherhood: 'We are not Seeking Power'", 10.02.2011, (https://cnn.it/3rLlSlq, erişim:08.07.2021).
[637] Shahram Chubin, 2012.
[638] DW, "Non-Aligned Summit Kicks off Amid Controversy", 30.08.2012, (https://p.dw.com/p/1606C, erişim:08.07.2021).

kimi etnik ve mezhebi unsurların toprak, özerklik veya bağımsızlık talep ettiği bir iç savaş olarak tanımlamış ve bu yüzden Mısır ve Tunus devrimlerinden tamamen farklı olduğunu ileri sürmüştür. Buna binaen Esad rejimini finansal, silah ve askeri eğitim bakımından cömertçe desteklemeye başlamıştır.[639]

Buradan hareketle, daha önce ifade edildiği gibi kuruluşundan itibaren Katar, İran ile ilişkilerinde bir denge sağlamıştır. Örneğin Şeyh Hamad tüm kırılganlıklarına rağmen; 1) ülkesinde barındırdığı devasa ABD üssü, 2) Tahran'ın Katar'daki bu üssü en yakın ve en büyük tehdit olarak algılaması, 3) İran ile paylaştığı doğalgaz alanı, 4) Tahran'ın nükleer faaliyetleri, 5) Vaşinton'un şer ekseni diye tanımladığı İran'ı, kendisinin çıkarları ve bölgesel müttefiklerinin varlığı için en önemli tehdit olarak görmesi ve ambargo uygulaması diye sıralanabilecek bu çetin 5 bileşeni o zamana değin, hedging stratejisi sayesinde dış politikasının bir parçası haline getirmiştir. Yine 1971'den bu yana Katar'ın dış politika davranışları ve Tahran ile münasebetleri arasında da bir paralellik olagelmiştir. Örneğin, Şeyh Halife döneminde dış politikanın Riyad gölgesinde kalması İran ile ilişkileri sınırlı kılarken, Şeyh Hamad'ın dış politikada bağımsız ve pragmatik bir politika inşa etmesi Tahran'la ilişkilerin çıkar ve iyi ilişkiler çerçevesinde gelişmesini sağlamıştır.

Bu gerçekler ışığında, Doha'nın Arap Baharı ile müdahaleci bir tutum sergilemeye başlaması ve Bahreyn'de ve daha ziyade İran'ın bölgedeki son kalesi olan Suriye'de Tahran'la doğrudan karşı karşıya gelmesi bu dengenin zarar görmesine sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla Katar'ın bu müdahaleci yeni dış politikası, İran'dan sert tepki almıştır. Bu minvalde Ahmedinejad, Ağustos 2011'de Tahran'ı ziyaret eden Şeyh Hamad'a açıkça Suriye'nin Libya'ya benzemediği, bu yüzden Şam'a bir uluslararası

[639] Henner Fürtig, 2013, s.15.

müdahaleyi teşvik eden politikasından vazgeçmesini bildirmiştir.[640] Hatta İran Cumhurbaşkanı, Katar'ın Suriye politikasından ötürü Kasım 2011'de planlanan Doha ziyaretini iptal etmiştir.[641] Yine Ali Hamaney'in askeri başdanışmanı olan General Yahya Safevi, ABD'nin; Katar, Türkiye ve S. Arabistan'ı, bölgedeki diğer ülkelerde (özellikle Suriye) İran karşıtı grupları iktidar yapmak için görevlendirdiğini iddia etmiştir.[642] Yine İran Parlamentosu Dışişleri ve Güvenlik Komisyonu Başkanı Esmail Kosari, Doha'nın Suriye muhaliflerini askeri bakımdan desteklemesine atıfta bulunarak 'ülkelerin iç işlerine karışmasının cevapsız kalmayacağını' söylemiş ve Hamad'ı tehdit etmiştir.[643]

Öte yandan İran'da çok önemli bir konuma sahip din âlimleri de Katar'ı hedef alan demeçler vermiştir. Örneğin Ayetullah Hüseyin Hamedani, Katar'ı, Buşehr'de Vahhabiliği yaymakla itham ettiği gibi, petrol ve LNG gelirlerini, AB ve İsrail'in çıkarları ve Netanyahu'nun seçim kampanyası için harcadığını iddia etmiştir.[644] Böylece Libya'dan alınan dersle BMGK daimi üyelerinin Şam'a yönelik bir uluslararası müdahaleye sıcak bakmaması ve İran'la ilişkilerde yaşanan kırılma nedeniyle Katar, Suriye'de sıkışan politikasına alan açmak ve böylece Tahran'a karşı koymak için birtakım adımlar atmıştır. Buna binaen Katar Emiri, Eylül 2012'de AL Genel Kurulu'nda, Arap ülkelerinin Suriye'ye müdahale için askeri ve siyasi koalisyon kurması gerektiğini söyleyerek hem BM'ye alternatif üretmeyi amaçlamış hem de İran'ın mevcut bölgesel politikasına karşı ortak hareket eden bir grup yaratmaya çalışmıştır.[645] Bununla

[640] DAWN, "Region must Solve Issues on Its Own: Iran Tells Qatar", 16.08.2011, (https://bit.ly/3ytMU3j, erişim:08.07.2021).
[641] James M. Dorsey, "The Struggle for Syria: Iran-Qatar Ties Come Under Stress", **Fair Observer**, 03.04.2012, (https://bit.ly/3jo2qHF, erişim:08.07.2021).
[642] Alex Vatanka, 26.03.2012.
[643] *Ibid*.
[644] Mehran Kamrava, 2017, s.177.
[645] Colum Lynch, "Qatar Emir Calls for Armed Intervention in Syria", **Foreign Policy**, 25.09.2012, (https://bit.ly/3fzg0XB, 08.07.2021).

yetinmeyen Hamad, Tahran cephesinde yeni dehlizler açıp alan genişletmek ve İran nüfuzunu dengelemek için Gazze'ye üst düzey bir ziyaret gerçekleştirmiştir.[646]

Fakat KİK üyeleri arasında muhaliflerin desteklenmesi üzerine derin bir ayrışma yaşanması dış politikada yumuşama vadeden Hasan Ruhani'nin İran cumhurbaşkanlığına seçilmesi akabinde P5+1 ile müzakere masasına oturarak Batı ile ilişkilerini onarmaya başlaması ve Mısır'da Mursi'nin darbeyle alaşağı edilmesi gibi olgular nedeniyle Katar, büyük bir baskı altına alınmıştır. Bu yüzden Haziran 2013'te tahtı devralan Şeyh Tamim, Katar dış politikasının mimarı olan Dışişleri Bakanı ve Başbakan HbC'yi görevden azledip Halid bin Muhammed'i atamış ve böylece dış politikada yeni bir sayfa açacağının işaretini vermiştir. Çünkü Tamim, İran'ın ABD ile ilişkilerini yoluna koydukça bu iki ülke arasında yıllardır başarıyla sürdürdüğü hedging stratejisini artık sağlıklı bir biçimde uygulayamayacağını anlamıştır. Diğer taraftan MK'nın yaşadığı hezimetler, Katar'ın müttefik kaybetmesine ve dolayısıyla İran ve KİK arasında sıkışıp, yalnızlaşmasına neden olmuştur. Hedging olmadan İran'a veya Riyad eksenine tek başına karşı koyamayacağının farkında olan Tamim, yeni bir müttefik bulana kadar veya İran'a yaptırımları tekrar gündeme getirecek yeni bir ABD başkanı seçilene dek Tahran'ı dengelemek için S. Arabistan'ı takip etmiştir.

Nitekim, Kasım 2013'te Riyad, Kuveyt ve Doha, birbirlerinin içişlerine karışmamayı yükümledikleri I. Riyad Anlaşması'nı imzalamıştır. Fakat Katar'ın bu anlaşmayı ihlal ettiğini ileri süren S. Arabistan, BAE ve Bahreyn, büyükelçilerini 5 Mart 2014'te Doha'dan çekmiştir. Bunun üzerine Tamim, anlaşma masasına tekrar oturarak ikinci bölümde değinilen taviz sayılabilecek kimi adımlar atmıştır. Yine Doha, Yemen'de İran destekli Husi isyancılara karşı savaşan Riyad önderliğindeki koalisyon güçlerine

[646] Ian Black & H. Sherwood, "Qatari Emir's Visit to Gaza is a Boost for Hamas", **The Guardian**, 23.10.2012, (https://bit.ly/3rIEYsl, erişim:08.07.2021).

1000 asker göndermeyi taahhüt etmiştir.[647] Rusya ve İran'ın ipten alıp yeniden dirilttiği Esadlı Suriye meselesinde ise daha ılımlı bir profil çizmeye çalışan Katar, siyasi çözümün öncelenmesi gerektiğini vurgulamıştır.[648] Ayrıca Tahran'daki Riyad elçiliğinin saldırıya uğraması ile sonuçlanan S. Arabistan-İran gerginliğinde Katar, büyükelçisini İran'dan çekerek Riyad'ın yanında yer almıştır.[649]

Lâkin Katar'ın Körfez komşularına ticari bağımlılığı tamamen bitirecek (özellikle liman) projeleri hızla tamamlamaya çabalaması, Türkiye ile yakınlaşarak güçlü bir askeri ve ekonomik ortaklık kurması ve özellikle ABD başkan adayı Donald Trump'ın İran'ı hedef alan radikal görüşlerinin ortaya çıkması ile Tamim, 1,5 yıl aradan sonra selefinin dış politikasını kaldığı yerden devam ettirmeye koyulmuştur. Böylece Katar, bir taraftan İran ile yakınlaşırken diğer taraftan da Riyad ve müttefikleriyle MK, Hamas, Suriye ve Libya üzerine çatışma içine girmiştir. Şeyh Tamim, BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada Katar'ın İran ile iyi ilişkilere sahip olduğunu ve iki ülke arasında herhangi bir anlaşmazlık bulunmadığını ifade etmiştir.[650] Yine 2016 yılı boyunca Ruhani ve Tamim birçok görüşme gerçekleştirerek bölgesel sorunların çözümünde istişare ve işbirliği çağrısı yapmıştır.[651]

B) 2017 Krizi ve Hedging Stratejisine Geri Dönüş

5 Haziran 2017'de S. Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn'in Katar'ı siyasi, ticari ve ulaşım bakımından kuşatmaya yönelik aldığı ağır ambargo kararına Tahran ilk tepkisini, Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif'in sosyal medya hesabından yaptığı

[647] BBC, "Yemen Crisis: Qatar 'Deploys 1,000 Troops'", 07.09.2015, (https://bbc.in/3xgqUXZ, erişim:08.07.2021).
[648] Reuters, "Qatar Says could Intervene Militarily in Syria but Prefers Political Solution", 21.10.2015, (https://reut.rs/3xfBZbV, erişim:08.07.2021).
[649] Reuters, "Qatar Recalls Envoy to Iran after Attacks on Saudi Missions: State News", 06.01.2016, (https://reut.rs/3rL9lhx, erişim:08.07.2021).
[650] UN Documents, 28.09.2015.
[651] Financial Tribune, "Rouhani, Qatar Ruler Talk on Phone", 10.06.2016, (https://bit.ly/3ja3bnu, erişim:08.07.2021); Finacial Tribune, "Tehran, Doha Underline Regional Dialogue", 13.09.2016, (https://bit.ly/37gzcEA, erişim:08.07.2021).

diyalog çağrısı ile göstermiştir.[652] İran yönetimi, herhangi yanlı bir tutumdan sakınarak krizin nasıl şekilleneceğini görmeyi yeğlemiştir. Çünkü Tahran'daki Riyad elçiliğini hedef alan saldırılar sonrası iki ülke ilişkilerinin dibe vurduğu, MbS'nin açıkça İran'ı bölgesel barışın önündeki en büyük engel olarak tanımladığı[653] ve Trump'ın İran karşıtı söylemlerini yoğunlaştırdığı[654] bir ortamda Tahran, Katar'a vereceği desteğin ittifak ülkelerince bir müdahale olarak algılanacağından ve böylece krizin daha da tırmanıp yabancı güçlerinde de dahil olacağı bir uluslararası çatışmaya dönüşeceğinden çekinmiştir.[655] Dolayısıyla İran, KİK ülkeleri arasındaki anlaşmazlıklarda bir çıkarı bulunmadığını da göz önüne alarak tarafsızlığını korumaya gayret göstermiştir.[656]

Bunun üzerine Zarif, kriz patlak verir vermez bir taraftan askeri ve diplomatik araçlarıyla Katar'ın yanında olduğunu ilan eden, diğer yandan ise tarafları uzlaştırmak için yoğun bir mesai harcayan Türkiye'yi ziyaret ederek meselenin boyutunu ve ne yöne evrileceğini anlamaya çalışmıştır.[657] İlerleyen günlerde kriz yönetimine Erdoğan'ın ve Tillerson'ın ağırlığını koyması ve bir çatışma ihtimalinin zayıflaması ile Tahran, kuşatma altındaki ülkeye tonlarca temel ihtiyaç malzemesi sevk etmiştir.[658] Bunun akabinde ittifak ülkelerinin Katar'a sundukları 13 maddelik talep listesinde İran ile ilişkilerini sınırlandırmasını isteyen bir şartın da yer alması, Tahran'ın krize yönelik politikasını netleştirmesine vesile olmuştur. Nitekim Hasan Ruhani, Şeyh Tamim'le yaptığı telefon görüşmesinde abluka kararını kınamış ve İran hava sahasının, deniz ve kara yollarının

[652] Twitter, 05.06.2017, (https://twitter.com/jzarif/status/871706969962315776, erişim:14.07.2021).
[653] The Guardian, "Iran is Seeking 'to Control Islamic World', Says Saudi Arabian Prince", 02.05.2017, (https://bit.ly/3i5hMRD, erişim:14.07.2021).
[654] P. Beaumont ve S. Kamali, "Donald Trump Focuses Fire on Iran's Support for 'Terrorists and Militias'", **The Guardian**, 22.05.2017, (https://bit.ly/371FrMx, erişim:14.07.2021).
[655] Hassan Ahmadian, "Iran Maneuvers to Capitalize on Qatar Crisis", **Al Monitor**, 13.06.2017, (https://bit.ly/371b1Kp, erişim:14.07.2021).
[656] Shabnam von Hein, "Why Iran Approaches Qatar Crisis with Caution", **DW**, 14.06.2017, (https://p.dw.com/p/2eiET, erişim:14.07.2021).
[657] Patrick Kingsley, "Turkey Throws Support Behind Qatar in Rift Among Arab Nations", **The New York Times**, 07.06.2017, (https://nyti.ms/3yiZjXm, erişim:14.07.2021).
[658] BBC, "Qatar Blockade: Iran Sends Five Planeloads of Food", 11.06.2017, (https://bbc.in/3x9qD9c, erişim:14.07.2021).

Katar'a daima açık olacağı sözünü vermiştir.[659] Buna binaen Katar; Riyad-Tahran gerilimi üzerine 2016'da geri çağırdığı büyükelçisini Ağustos 2017'de yeniden atayarak iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin tamamen normale dönmesini sağlamıştır.[660] Bu önemli gelişmeyle ilgili bir online toplantı düzenleyen Ruhani ve Tamim, tüm alanlarda ilişkilerin derinleştirilmesi kararı almıştır.[661]

Öte yandan bu kademeli siyasi iyileşme ticari faaliyetlere de yansımıştır. Öyle ki hazirandan eylüle kadar geçen sürede İran'ın Doha'ya toplam ihracatı, 2016'nın aynı dönemine göre %60 yükseliş gösterirken[662], ekim ayına gelindiğinde bu oran %117'ye dayanmıştır.[663] Kasım 2017'de ise Ankara, Doha ve Tahran ticari malların İran yoluyla Katar'a gönderilmesinde karşılaşılan engelleri ortadan kaldırmak, transit geçişi kolaylaştırmak ve böylece ekonomik ilişkilerin genişlemesini sağlamak için anlaşma masasına oturmuştur.[664] Söz konusu toplantıda Katar, İran ile ticari aktivitelerini 5 milyar dolara çıkarma teklifi de sunmuştur.[665] Doha, bu amaca yönelik İran'ın Körfez limanlarına önemli yatırımlar yapmaya başlamıştır.[666] Ayrıca İran Merkez Bankası, Doha'ya ihracatı teşvik etmek ve ekonomik ilişkileri sağlamlaştırmak için alım satımlarda döviz olarak Katar Riyalinin de kullanılabilmesine karar vermiştir.[667] Bu girişimler, kısa süre içerisinde meyvelerini vermiş ve ticaret hacmini tam 4 katına çıkarmıştır. Böylece

---

[659] Aljazeera, "Iran: Hassan Rouhani Condemns 'Siege of Qatar'", 25.06.2017, (https://bit.ly/3ryQWVc, erişim:14.07.2021).
[660] BBC, "Qatar Restores Diplomatic Ties with Iran amid Gulf Crisis", 24.08.2017, (https://bbc.in/3y1RNjH, erişim:15.07.2021).
[661] Financial Tribune, "Rouhani Confers With Qatar, Turkey on Region, Relations", 01.09.2017, (https://bit.ly/3yccvNS, erişim:15.07.2021).
[662] Sepehr Arefmanesh, "Iran Exports to Qatar Up 60%", **Financial Tribune**, 26.08.2017, (https://bit.ly/3779YII, erişim:15.07.2021).
[663] *Ibid*.
[664] Elahe Salari ve Murat Karadağ, "Türkiye, İran ve Katar'dan Taşımacılık Anlaşması", **AA**, 26.11.2017, (https://bit.ly/3zCu0qT, 15.07.2021).
[665] Dominic Dudley, "How Qatar is Being Pushed into the Arms of Iran by Saudi Arabia and its Allies", **Forbes**, 27.11.2017, (https://bit.ly/3rzmN88, erişim:15.07.2021).
[666] Naghmeh Fadaee, "Qatar to Invest in Iran's Southern Ports", **Financial Tribune**, 16.04.2018, (https://bit.ly/2TDvbHn, erişim:16.07.2021).
[667] Financial Tribune, "Iranian Banks Buying Qatar Export Riyals", 12.02.2018, (https://bit.ly/3rElTHr, erişim:16.07.2021).

iki ülke arasındaki ekonomik faaliyetler; 2015'te 110[668], 2016'da 100[669], 2018'de ise 420 milyon dolar[670] olarak gerçekleşmiştir.

Daha önce ifade edildiği üzere, Katar veya İran'a yönelen tehditlerin yarattığı güvenlik bunalımı, tarafları birbirine yakınlaştırarak siyasi ve ekonomik ilişkilerde mesafe katedilmesini kolaylaştırmıştır. Fakat Körfez Krizi ile tekrarlanan bu durum karşısında Katar İran'ı elimine etmek için tüm araçları kullanan ve Doha'nın Tahran eksenine kaymasından büyük endişe duyan ABD ile hedging stratejisinin bir gereği olarak, siyasi ve güvenlik bağlarını güçlendirmeye devam etmiştir. Böylece Tillerson ve Mattis'in akılcı politikaları sayesinde Katar'a yönelik tutumunu değiştiren Trump, ablukanın sonlanması için birtakım arabuluculuk faaliyetleri yürütmüştür.[671] Bunun bir parçası olarak Nisan 2018'de bir araya gelen iki lider, ekonomik ilişkileri geliştirmek ve El-Udeid üssünü genişletmek amacıyla kimi görüşmelerde bulunmuş ve bu toplantı esnasında Trump, uluslararası terörün finansmanına karşı verdiği mücadele dolayısıyla Tamim'e teşekkür etmiştir.[672]

Diğer taraftan savunma ve ticaret alanında da önemli ilerlemeler kaydeden ABD ve Katar; abluka kararlarının hemen akabinde değeri 12 milyar dolara ulaşan 36 adet F-15QA savaş uçağının Doha'ya satılması üzerine anlaşmıştır.[673] Yine imzası 2014'te atılan ve toplamda 10 Patriot hava savunma sistemi bataryasının Katar'a teminini kapsayan 2,4 milyar dolarlık anlaşma gereğince, Kasım 2018'de ilk batarya sevkiyatı yapılmıştır.[674]

---

668 WITS, "Qatar Trade Balance, Exports and Imports", (https://bit.ly/3BKIczj, erişim:16.07.2021).
669 *Ibid*.
670 *Ibid*.
671 Declan Walsh, "Trump's Bid to End Saudi-Qatar Stalemate Ends in Recriminations", **The New York Times**, 09.09.2017, (https://nyti.ms/3BJ10zE, erişim:16.07.2021); Karen DeYoung, "Emir of Qatar Receives Warm Welcome from Trump Administration Despite President's Earlier Criticism", **The Washington Post**, 09.04.2018, (https://wapo.st/3y8hwqx, erişim:16.07.2021).
672 BBC, "Trump Praises Qatar's Efforts on Combating Terrorist Financing", 11.04.2018, (https://bbc.in/2TJ98PC, erişim:16.07.2021).
673 Reuters, "Qatar Signs $12 Billion Deal to Buy F-15 Jets from U.S.", 14.06.2017, (https://reut.rs/3l1BEXR, erişim:16.07.2021).
674 Vivienne Machi, "Qatar Advancing Missile Defense Capabilities As Patriot Units Arrive in Country", **Defense Daily**, 27.11.2018, (https://bit.ly/3lal08i, 16.07.2021).

Temmuz 2019'da ise Vaşinton'a bir ziyaret düzenleyen Şeyh Tamim, Katar Havayolları'na 5 adet Boeing 777 kargo uçağı alımı üzerine mutabakat sağlamış ve Katar'da petrokimyasal alanların inşası ve geliştirilmesi için ABD'li Chevron-Phillips Şirketi ile QP'nin daha önceden imzaladığı anlaşmayı karara bağlamıştır.[675] İki ülke arasındaki ticaret hacmine bakıldığında ise sadece 3 yıl içerisinde %62,5'lik bir artış yaşanmıştır. Nitekim, 2015'te toplam 4,5 milyar dolar[676] olan ekonomik faaliyetler, 2018'e gelindiğinde 7,2 milyar dolara[677] yükselmiştir.

Dolayısıyla Katar, 2017 Krizi'nin ilk şokunu atlatıp ablukayı boşa çıkaran alternatifler yaratma ve hızlı bir ekonomik toparlanma başarısı gösterdikçe hem hedging stratejisine kaldığı yerden devam etmiş, hem Arap dörtlüsü aleyhine kimi kritik hamleler yapmış ve hem de Trump'ın, İsrail'in ve ittifak ülkelerinin İran'a yönelik şiddetlenen politikası karşısında dengeleyici bir rol üstlenmiştir.

Buna binaen Trump, henüz adaylık kampanyası sürecinde İran nükleer anlaşmasını bir felaket olarak nitelemiş ve seçimi kazanır kazanmaz KOEP'ten çekileceğini vadetmiştir.[678] Zira başkan seçilen Trump, Nisan ve Temmuz 2017'de güçlü çekinceler koyarak İran'ın anlaşmaya uyduğunu Kongre'ye bildirmesine karşın[679], aynı yılın ekim ayında beklenileni yapmış ve teyit vermemiştir.[680] Diğer taraftan İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, Nisan 2018'de düzenlediği basın toplantısıyla İran'ın gizli nükleer silah programı olduğunu ve bununla ilgili ellerinde on binlerce doküman

[675] V. Salama ve C. McBride, "U.S. and Qatar Shore Up Ties as Emir Visits White House", **The Wall Street Journal**, 09.07.2019, (https://on.wsj.com/3i7BaOb, erişim:16.07.2021).
[676] WITS, (https://bit.ly/2TDWkd7, erişim:16.07.2021).
[677] WITS, (https://bit.ly/2UTDsaJ, erişim:16.07.2021).
[678] Yeganeh Torbati, "Trump Election Puts Iran Nuclear Deal on Shaky Ground", **Reuters**, 09.11.2016, (https://reut.rs/3BJAw13, erişim:17.07.2021).
[679] ABD Kongresi henüz anlaşma imzalanmadan önce, İran nükleer anlaşmasının tüm sorumluluğunu Başkan Obama'ya yüklemek için ABD Başkanı'nın her 90 günde bir İran'ın anlaşmaya uyduğunu Kongre'ye teyit etmesi gerektiğine dair bir yasa çıkarmıştır: Public Law 114-17 (22.05.2015), "Iran Nuclear Agreement Review Act of 2015", (https://www.congress.gov/114/plaws/publ17/PLAW-114publ17.pdf, erişim:17.07.2021), s.206-7.
[680] BBC Türkçe, "Trump İran'la Nükleer Anlaşmadan Desteğini Çekti, Top ABD Kongresi'nde", 13.10.2017, (https://bbc.in/3i9GAYY, erişim:17.07.2021).

bulunduğunu iddia etmiştir.[681] Bu açıklamaları referans alan Trump ise Mayıs 2018'de ABD'nin KOEP'ten çekileceğini ve İran'a en ağır ekonomik yaptırımların tekrardan uygulanacağını duyurmuştur.[682]

Buna mukabil olarak İran ise Vaşinton'un düşmancıl tavrını sürdürmesi halinde Hürmüz Boğazı'nı kapatıp petrol akışını tamamen engelleyeceğini ve ABD'den gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı İran donanmasının hazırlıklı olduğunu deklere etmiştir.[683] Tahran'a yönelen bu yoğun siyasi baskının, sıcak bir çatışma ihtimali doğuracağı söylentileri üzerine Katar, ülkesinin İran ile herhangi bir çatışmaya girmeyeceğini ve topraklarının, İran'a bir müdahale için kullanılmasına izin vermeyeceğini net bir şekilde ifade etmiştir.[684] Bilahare Tamim, Ruhani'yi arayarak ikili ilişkilerin geliştirilmesine ve ABD ile yükselen tansiyona istinaden fikir alışverişinde bulunmuştur.[685]

Karşılıklı tehditvari söylemlerin dozajı arttıkça ABD, Abraham Lincoln Uçak Gemisi'ni ve Bombardıman Görev Gücü'nü bölgeye göndermiştir.[686] Bu gelişmenin hemen akabinde BAE'nin Fuceyra Limanı açıklarında Riyad'a ait 2, Abu Dabi ve Norveç'e ait 1'er (ticaret) gemisinin saldırıya uğraması, bölgesel gerilimi en üst düzeye çıkarmıştır.[687] Olaya, İran'ın yerleştirdiği deniz mayınlarının sebep olduğunu ileri süren Vaşinton, Tahran'a gözdağı vermek için bölgeye savaş jetlerini sevk etmiştir.[688] BAE ve

---

[681] Haaretz, "FULL TEXT: Netanyahu Claims Iran Nuclear Deal Based on Lies", 30.04.2018, (https://bit.ly/3rH9QsV, erişim:17.07.2021).
[682] Anthony Zurcher, "ABD Başkanı Trump'ın İran Nükleer Anlaşmasından Çekilmesinin 3 Nedeni", **BBC Türkçe**, 09.05.2018, (https://bbc.in/2V1Fju1, erişim:17.07.2021).
[683] S. K. Dehghan, "Iran Threatens to Block Strait of Hormuz over US Oil Sanctions", **The Guardian**, 05.07.2018, (https://bit.ly/3j2fPVD, erişim:17.07.2021).
[684] AP, "Qatar won't Be Part of Any Military Action against Iran", 03.06.2018, (https://bit.ly/378lcwF, erişim:17.06.2021).
[685] Egypt Today, "Iran-Qatar Convergence at Its Best: Gargash", 19.06.2018, (https://bit.ly/3BREc0v, erişim:17.07.2021).
[686] BBC, "US Sends Aircraft Carrier and Bomber Task Force to 'Warn Iran'", 06.05.2019, (https://bbc.in/3rHeBTi, erişim:17.07.2021).
[687] Simeon Kerr ve diğerleri, "Saudi Arabia Says Two Oil Tankers Attacked near UAE", **Financial Times**, 13.05.2019, (https://on.ft.com/3rMI923, erişim:17.07.2021).
[688] Sputnik Türkçe, "Bolton: Fuceyra Limanındaki Saldırıların Ardında İran Var", 29.05.2019, (https://sptnkne.ws/m7gK, erişim:17.07.2021).

S. Arabistan ise BMGK'ye sundukları malumatta, toplanan delillere göre bu saldırıların gelişmiş operasyon kapasitesine sahip bir aktör tarafından (büyük ihtimalle bir devlet) profesyonel bir şekilde tertiplendiğini belirtmişlerdir.[689] Bu gelişmeler üzerine S. Arabistan'ın ev sahipliğinde birer gün arayla olağanüstü olarak toplanan AL ve KİK zirvelerinin sonuç bildirgesinde İran; uluslararası ve bölgesel barışı tehdit ettiği, terörist gruplara destek verdiği ve Körfez ülkelerinin iç işlerine karıştığı ithamlarına binaen kınanmış ve bu faaliyetlerini bir an önce sonlandırması istenmiştir.[690]

Doha ise söz konusu zirvelerde alınan kararların diğer temsilcilere danışılmadan hazırlandığı iddia etmiş ve İran'ı hedef alan maddelere çekince koymuştur.[691] Yine Ruhani ile bir telefon görüşmesi gerçekleştiren Şeyh Tamim, bölgesel meselelere iki ülkenin bakış açılarının çok yakın olduğunu ve sık sık yapılan istişarelerin büyük kazanımlar yarattığını ifade etmiştir.[692] Sonraki ay ise Vaşinton'da Trump'la bir araya gelen Katar emiri, ana gündem maddesi olarak ABD ve İran arasındaki gerilimi masaya yatırmış ve yükselen tansiyonu düşürmek için arabuluculuk girişiminde bulunmuştur.[693] Tüm bu çabalara rağmen, Vaşinton'un Tahran destekli milis gücü olan Haşdi Şabi'yi Irak'tan çıkarmaya yönelik başlattığı mücadele, iki ülkenin karşılıklı saldırılarının yoğunlaşması ile sonuçlanmış ve böylece 2020'nin ilk günleri, İran nüfuzunun Lübnan, Suriye ve Irak'ta genişlemesinin mimarı ve yürütücüsü olan; iç politikada ve silahlı kuvvetlerde önemli bir yer işgal eden Kudüs Gücü Komutanı General Kasım Süleymani'nin ve Haşdi Şabi Başkan Yardımcısı Mehdi el Mühendis'in, ABD tarafından

---

689 Independent Türkçe, "BAE ve Suudi Arabistan: Petrol Gemilerine Saldırılarının Ardında Bir Devlet Aktörü Var", 07.06.2019, (https://bit.ly/3f95k1z, erişim:16.07.2021).

690 League of Arab States, "Final Statement Adopted by the Extraordinary Session of the Council of the League of Arab States at Summit Level", Vol. R/EX(19/05)/03-F(0268), 30.05.2019, (https://bit.ly/2VinSW4, erişim:16.07.2021); Bahrain News Agency, "GCC Emergency Summit Issues Final Statement", 31.05.2019, (https://bit.ly/3ibM9Go, erişim:17.07.2021).

691 Aljazeera, "Qatar Expresses Reservations over Mecca Summit Outcome", 03.06.2019, (https://bit.ly/3l6KUdp, erişim:17.07.2021).

692 Aljazeera, "Iran: Rouhani Welcomes Developing Relations with Qatar", 06.06.2019, (https://bit.ly/377GGKg, 17.07.2021).

693 Aljazeera, "Qatar's Emir Meets Trump to Discuss Economy and Security", 09.07.2019, (https://bit.ly/3xdXgTc, erişim:17.07.2021).

Bağdat'ta bir saldırı sonucu öldürülmesine tanıklık etmiştir. Tahran'ı derinden sarsan bu suikast sonrasında dini lider Ali Hamaney, suçluları ağır bir intikamın beklediğini söylemiş ve yaklaşık 1 hafta sonra ABD'nin Irak'taki üslerine füze saldırısında bulunulmuştur.[694]

Trump'ın iktidarı süresince İran ile bir çatışma ihtimalinin ilk defa bu kadar yakın olmasını büyük bir tedirginlikle karşılayan Doha, derhal harekete geçmiştir. Böylece Katar DB, Süleymani suikastının ertesi gününde İran'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve taraflara sükunet çağrısı yapmıştır.[695] Yine İran'ın misilleme olarak ABD üslerini vurmasından hemen sonra Tahran'a giden Şeyh Tamim, Hasan Ruhani'yle görüşerek bölgede yükselen tansiyonu düşürmenin tek yolunun diyalog olduğu ve Tahran'ın, ABD'den gelecek saldırılar haricinde kışkırtıcı herhangi bir eylemde bulunmayacağı üzerine anlaşmışlardır.[696] Nitekim, yeni ABD Başkanı Joe Biden göreve başlayana değin Trump (ve İsrail), İran nükleer tesislerine ve kritik görevlerdeki isimlerine yönelik sabotaj/suikast eylemlerini[697] sürdürmesine karşın, Tahran, topyekun bir savaşa dönüşecek adımlardan kaçınmaya cehdetmiştir.

Öte yandan Biden etkisiyle ittifak ülkeleri, 41. KİK Zirvesi'nde Katar ile ilişkilerini normalleştirme ve Doha'ya uyguladıkları ambargoları sonlandırma kararı almıştır. Böylece Katar, bu barış sürecinin tüm Körfez'i kapsayacak biçimde genişlemesini amaçlayan bir inisiyatif başlatmıştır. Yani Katar, izlediği bu politika ile KİK üyeleri arasındaki barışın, İran için tehdit değil bir fırsat olacağı sinyallerini vermiştir. Nitekim, bölgesel istikrarın sağlanması için Körfez ülkeleri ve İran arasındaki

[694] BBC Türkçe, "İran, Irak'taki ABD Hedeflerini Balistik Füzelerle Vurdu", 08.01.2020, (https://bbc.in/2UVIsf8, erişim:17.07.2021).
[695] AA, "Qatar Foreign Minister Visits Iran", 04.01.2020, (https://bit.ly/3zMub2X, 18.07.2021).
[696] Middle East Eye, "Qatar Emir in Talks with Rouhani in Official Visit to Iran", 12.01.2020, (https://bit.ly/3BUMuon, erişim:17.07.2021).
[697] BBC, "Iran Explosions: Officials Deny Reports of Fresh Blast", 10.07.2020, (https://bbc.in/2WARcrp, erişim:17.07.2021); DW Türkçe, "Tanınmış İranlı Nükleer Fizikçiye Suikast", 27.11.2020, (https://p.dw.com/p/3lvz9, erişim:17.07.2021).

sorunların diyalog yolu ile çözülmesi gerektiğini ve arabuluculuk yapmaya hazır olduğunu ifade etmiştir.[698]

[698] Erin Cunningham, "Qatar Urges Dialogue between Persian Gulf States and Iran as Biden Heads to White House", *The Washington Post*, 19.01.2021, (https://wapo.st/3l5BbnA, erişim:17.07.2021).

SONUÇ

Bu çalışmanın çıkış noktası, Katar'ın Arap Baharı (2010) sonrası dış politika davranışlarını küçük devlet kavramıyla açıklayıp açıklanamayacağına yönelik akademik yazında vuku bulan tartışmalardır. Çalışma, küçük devlet kavramı çerçevesinde öncelikle Katar'ın genel dış politika davranışlarını, daha sonra ise İran ile ilişkilerini tarihsel-karşılaştırmalı analiz yöntemiyle inceleyerek literatürdeki tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Böylelikle Katar dış politikasına yönelik bütüncül bir yaklaşım sunulmasının yanı sıra spesifik bir vaka üzerinden de kavramın sınanıp geliştirilmesi düşünülmüştür. Çünkü literatür incelendiğinde, Katar dış politikasına dair kapsamlı incelemeler yapan çalışmalarla tek boyutlu incelemelere odaklanan çalışmaların farklı sonuçlara ulaştığı fark edilmiştir.

Diğer taraftan bu çalışmada Katar'ı küçük devlet kavramına göre tanımlarken bir sentez şeklinde hem nicel hem nitel faktörler kullanılmıştır. Ancak literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak nicel ve nitel küçüklüğün/zayıflığın doğurduğu kırılganlıklar ve bunları bertaraf etmeyi hedefleyen stratejiler de öne çıkarılmış ve dış politika analizine dahil edilmiştir. Bu sayede, Katar'ın dış politika evrimini küçük devlet kavramı bağlamında anlamaya yönelik yeni bir boyut kazandırıldığı gibi daha kapsamlı bir araştırma yapılmasına da imkan tanınmıştır.

Buna binaen Katar dış politikasını etkileyen en önemli iki faktörün **'**lider tercihleri' ve **'**sahip olunan kırılganlıklara karşı geliştirilen politikalar' olduğu saptanmıştır. Ülkenin monarşi ile yönetilmesi, homojen bir toplumun varlığı ve iç politikada muhalefetin zayıf olması gibi etmenler, lideri dış politikada tek karar verici yaparken; yer altı kaynaklarının getirdiği zenginlik, ABD'nin Katar topraklarındaki askeri varlığı, 2000'lerden sonra bölgesel ve bölgesel alt politikada oluşan güç boşluğu ise güvenlik ve çıkar temelinde alternatif politikaların geliştirilmesini sağlanmıştır. İran

ile ilişkileri özelinde ise, ABD'nin İran'a yönelik politikası ve İran ile Katar'ın devasa bir doğalgaz alanını paylaşması en kritik iki belirleyici olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden Katar, ekonomik ve fiziki güvenliğini sürdürmek için küçük devletlerin ittifak politikalarından farklı olarak 'hedging' stratejisini kullanmıştır. Dolayısıyla koşullar oluştuğunda küçük devletlerin de bir bölgesel güç gibi davrandıkları gözlemlenmiştir.

Buradan hareketle bu çalışmanın temel hipotezlerinden birincisi, Katar'ın dış politika davranışlarını küçük devlet kavramı ile açıklama hususunda bir sürekliliğin olmadığına; ikincisi ise, 2000'lerin ortalarından itibaren Katar-İran ilişkilerindeki 'hedging' stratejisine küçük devlet kavramının geçerli bir argüman sunamamasına ilişkindi. Bu savların geçerliliğini ortaya koymak için Katar'ın bağımsızlığından günümüze kadarki dış politika davranışları ve Katar-İran ilişkileri, üç dönem altında irdelenmiştir.

Buna binaen Şeyh Halife'nin iktidarı süresince (1971-1995) kimi etmenlerin bir arada bulunması, Katar'ın tipik küçük devlet dış politika davranışlarını sergilemesine yol açmıştır. Nüfus, askeri kapasite ve ekonomik faktörler bakımından küçüklüğün yarattığı kırılganlıklar; 1979 öncesinde İran ve Irak'ın bölgesel hegemonya kurmak amacıyla giriştikleri rekabetin yanı sıra İran İslam Devrimi ve İran-Irak Savaşı'nın Körfez rejimlerinin varlığını tehdit etmesi; Şeyh Halife'nin, bağımsızlığını yeni kazanmış tüm devletlerde olduğu gibi modern Katar'ı inşa etmeye odaklanarak dış politikayla ilgilenmemesi ve S. Arabistan'ın Katar'a yönelik tarihi yayılmacı emellerinin neden olduğu güvenlik bunalımı, Katar'ın dış politikada Riyad'ın 'peşine takılma' stratejisi izlemesine ve güvenlik şemsiyesine sığınmasına sebebiyet vermiştir. Sonuçta, kendi küçüklüğünün bilincinde hareket eden Katar, bölgesel meselelere düşük katılım göstermiş ve olabildiğince tarafsız kalmaya çalışmıştır. Şeyh Hamad'ın veliaht prens olarak

yönetimde etkili olmaya başladığı 1990'ların başına dek Katar, hayatını devam ettirme güdüsüyle politika üreten bariz küçük devlet davranışları göstermiştir.

Bu genel dış politikayla paralel biçimde söz konusu dönem boyunca Katar-İran ile ilişkileri de yine Katar'ın sahip olduğu kırılganlıklar üzerine bina edilmiştir. Bu durumu açıklayan üç faktör bulunmaktadır. İlk olarak Katar; bir taraftan bölgesel bir güç olan S. Arabistan'a coğrafi yakınlığını, diğer taraftan bu ülkenin, Körfez'de İran ve Irak ile etkinlik mücadelesine girmesine yol açan emperyal arzularını dikkate aldığında, Riyad'ı kışkırtmamak adına İran ile yakın ilişkiler geliştirmekten imtina etmiştir. İkincisi, Katar'ın Körfez güç dengesinde herhangi bir etkiye sahip olmaması, İran tarafından önemsiz bir aktör olarak görülmesine sebebiyet vermiş ve ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. Üçüncüsü ise kendini koruma kapasitesinden yoksun olması bağlamında Katar, özellikle İran-Irak Savaşı süresince tarafsız konumunu muhafaza ederek Tahran'ın bir saldırısına uğramanın önüne geçmeye çabalamıştır. Dolayısıyla, Katar'ın küçük devlet niteliklerini birebir karşılaması, İran'a yönelik politikasında temel belirleyici etmen olmuş ve bu dönem boyunca ilişkilerin güvenlik endişelerine binaen, sınırlı bir seviyede kalmasına sebep olmuştur.

Şeyh Hamad'ın iktidarı ele geçirdiği 1995'ten 2011'de patlak veren Arap Baharı'na kadarki süreç incelendiğinde ise küçük devlet kavramının bazı noktaları açımlamakta yetersiz kaldığı izlenmiştir. Böylece Doha, enerji zenginliğini güç araçlarına devşirme ve bunu, bir taraftan küçüklüğün yarattığı güvenlik bunalımını alt etmede, diğer taraftan küresel ve bölgesel sistemde siyasi nüfuz elde etmek için etkili bir biçimde kullanma hususunda literatürdeki küçük devlet davranışlarından farklılık göstermiştir. Ezcümle bu çalışma, Şeyh Hamad dönemi dış politika eylemlerinin temelini küçük devletlerin hayatta kalma stratejisine dayandığını kabul etse de, kavramın, Katar'ın bu

güvenlik sorununu yok etmek için sergilediği dış politika aktivizmini açıklamakta yetersiz kaldığını iddia etmektedir.

Şeyh Hamad dönemi genel dış politikasına paralel biçimde İran ile ilişkiler de hem güvenlik hem de siyasi imaj/prestij üzerine bina edilmiş ve küçük devlet kavramının açıklamakta eksik kaldığı 'hedging' stratejisini uygulamıştır. Sonuç olarak, Katar'ın İran'a yönelik dış politikasının temelinde enerji güvenliği ve varlığını sürdürme kaygısı bulunmasına ve bu noktanın küçük devlet kavramıyla açıklanabilmesine karşın, kavram, Doha'nın geliştirdiği 'hedging' stratejisine analitik bir cevap verememektedir.

Üçüncü dönem olan Arap Baharı'ndan günümüze değin Katar'ın dış politika davranışları küçük devlet kavramına göre analiz edildiğinde ise, bu çalışmanın temel hipotezini tamamen destekleyen sonuçlar ortaya çıkmıştır. Yani, Doha'nın 2011 sonrası dış politika davranışları, literatürdeki küçük devletlerin 'hayatını devam ettirme' argümanıyla taban tabana zıttır. Dolayısıyla 1971'den şimdiye kadarki Katar dış politika davranışlarını küçük devlet kavramı ile bir süreklilik içerisinde açıklamanın mümkün olmadığı neticesine ulaşılmıştır. Çünkü Katar, tıpkı Umman ve Kuveyt gibi, 2011 öncesinde 'tarafsız' bir ülke imajı inşa ederek esasen küçüklüğün getirdiği kırılganlıkları hafifletmeyi ve rejim güvenliğini ve egemen bütünlüğünü korumayı amaçlamıştır. Nitekim Umman ve Kuveyt, uluslararası ve bölgesel politikada yarattıkları bu de fakto tarafsız konumlarını 2011 sonrası süreçte de sürdürmeye cehdetmişlerdir.

Bu iki komşusunun aksine Katar, 'tarafsız' dış politikasını bir kenara bırakıp 2011'de Kaddafi rejimine yönelik BMGK'de askeri müdahale kararının çıkarılması için yoğun bir diplomasi yürütmüştür. Yine NATO tarafından gerçekleştirilen Libya operasyonlarına hava ve kara unsurlarıyla büyük bir destek vermiştir. Daha sonra Suriye'de Esad iktidarını devirmek amacıyla uluslararası toplumu ikna edemeyen Katar, bireysel olarak rejime karşı savaşan muhalifleri fonlamaya başlamıştır. Diğer taraftan

MK'yi ve medya gücünü kullanarak Mısır'ın iç işlerine karışmaya ve Kahire üzerinde nüfuz kurmaya çalışmıştır. Dolayısıyla kavramsal bağlamda düşünüldüğünde, kendini koruma kapasitesinden yoksun olan Katar, varlığını garanti altına almak için tarafsız imajını sürdürmesi gerekirken, askeri müdahalelerden devletlerin iç işlerine karışmaya kadar bu imaja zarar veren birçok adım atmıştır.

Yine kavramsal tartışmalarda incelendiği üzere küçük devletler, komşuları veya diğer ülkeler tarafından tehdit olarak algılanmayan devletlerdir. Oysa Katar, 2011 sonrası dış politika davranışları sebebiyle S. Arabistan, BAE, Bahreyn ve Mısır rejimlerinin istikrarına yönelik çok ciddi tehlikeler yöneltmiştir. Böylece bu ittifak ülkeleri, 2017'de Katar'ın ekonomik bakımdan çökmesini hedefleyen birtakım ambargo kararları almış ve kuşatmanın sonlanması için Katar'a 13 maddelik ağır şartlar sunmuşlardır. Ancak Katar, bu şartları kabul etmediği gibi kuşatmayı boşa çıkaracak alternatifler üretmeyi başarmış ve bu süreci en az hasarla atlatmıştır. Nitekim Katar'ın ekonomik, coğrafi ve ulaşım bakımından kırılganlıkları göz önüne alındığında bu ambargoya karşı koyamaması ve sunulan koşullara boyun eğip barış masasına oturması beklenirken, Doha, büyük bir dirençlilik göstermiştir. Sonuçta küçük devlet kavramı, Katar'ın müdahaleci dış politikasını ve yaklaşık dört yıl süren bir kuşatmaya karşı geliştirdiği bu dirençliliği açıklamaya muvafık değildir.

Üçüncü dönem Katar-İran ilişkileri de genel dış politikaya benzer bir biçimde şekillenmiştir. Arap Baharı'na değin, bir taraftan fiziki ve ekonomik güvenliğini garantiye almak için Tahran ve Vaşinton arasında hedging stratejisini uygulayan, diğer taraftan ise İran'ın Ortadoğu'daki nüfuzunu 'arabuluculuk', 'barışı koruma' ve 'insani yardımlar' gibi yumuşak güç araçlarıyla dengeleyerek siyasi çıkar elde etmeye çabalayan Katar; 2011 sonrasında İran'a hem siyasi hem de askeri bakımdan meydan okumaya başlamıştır. Örneğin Suriye'de Esad'ı devirmek amacıyla Katar'ın muhalifleri yoğun bir

şekilde desteklemesi, İran tarafından tehdit söylemine varacak kadar büyük bir tepkiyle karşılanmasına rağmen, Doha, bu politikasını sürdürmekten vazgeçmemiştir. Ancak, yönetimi Tamim'in ele alması, 2013'ten itibaren ABD-İran ilişkilerinde yaşanan yumuşama, Katar'ın; Suriye, Libya ve Mısır politikasında sıkışması ve MK'ya verdiği destek sebebiyle Körfez komşularınca kıskaca alınması gibi nedenlerden ötürü, Doha-Tahran ilişkilerinde bir kırılma olmuş ve hedging stratejisi zarar görmüştür. Lâkin Trump'ın İran'a yönelik sert tutumu, Katar'ın Türkiye ile gelişen ilişkileri ve Tamim'in ülke yönetiminde tecrübe kazanması; 2017 Krizi sonrası hedging politikasının tekrardan uygulanmasına olanak tanımıştır. Dolayısıyla kavram, Katar'ın bölgesel bir güç olan İran'ın etkinlik alanlarına yönelik sert güç araçlarıyla müdahale etmesine tatmin edici bir yanıt sunamamıştır.

KAYNAKÇA

"Council Decision (CFSP) 2020/1132 of 30 July 2020", **Official Journal of the European Union**, Vol. 63, 2020, (https://bit.ly/2JIb3OI, erişim: 17.09.2020).

Abi-Habib, Maria ve Abdellatif, R., "Qatar's Aid to Egypt Raises Fears on Motives", **Wall Street Journal**, 2013, (https://on.wsj.com/3sEWrlA, erişim: 09.05.2020).

Ahmadian, Hassan, "Iran Maneuvers to Capitalize on Qatar Crisis", **Al Monitor**, 13.06.2017, (https://bit.ly/371b1Kp, erişim:14.07.2021).

Ahram Online, "Qatar Has Sent Troops to Bahrain", 18.03.2011, (https://bit.ly/33CxUT2, erişim: 17.06.2020).

Akpınar, Pınar, "Mediation as a Foreign Policy Tool in the Arab Spring: Turkey, Qatar and Iran", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Vol. 17, No. 3 (2015), s.252-268.

Al Anani, Khalil, "Upended Path: The Rise and Fall of Egypt's Muslim Brotherhood", **Middle East Journal**, Vol. 69, No. 4 (2015), s. 527-543.

Al Attiyah, Khalid Bin Mohamed, "The Syrian Crisis Risks Creating a Lost Generation", **The Telegraph**, 10.02.2015, (https://bit.ly/3rBczCO, erişim:13.03.2020).

Al Qassemi, Sultan Sooud, "How Saudi Arabia and Qatar Became Friends Again", **Foreign Policy**, 21.07.2011, (https://bit.ly/2Vt4m5Z, erişim: 14.06.2020).

Alasfoor, Reyadh, **The Gulf Cooperation Council: Its Nature and Achievements: A Political Analysis of Regional Integration of the GCC States 1979-2004**, Lund, Department of Political Science, Lund University, 2007.

Albloshi, Hamad H., "Iran and Kuwait", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours**, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.123-149.

Alemdar, Ahmet, "Katar Ordusu Bayraktar TB2 SİHA'larını Operasyonel Olarak Kullanıyor", **Defence Turk**, 12.05.2020, (https://bit.ly/3fXK91S, erişim:27.04.2021).

Alexander, Caroline & Dodge, S., "Muslim Brotherhood is at the Heart of Gulf Standoff with Qatar", **Bloomberg**, 07.06.2017 (https://bloom.bg/3plncJK, erişim: 12.05.2020).

Aljazeera, "Turkey's Erdogan: The West is Taking Sides with Coup", 02.08.2016, (https://bit.ly/3fOX6v5, 27.04.2021).

Aljazeera, "Qatar Expresses Reservations over Mecca Summit Outcome", 03.06.2019, (https://bit.ly/3l6KUdp, erişim:17.07.2021).

Aljazeera, “Khamenei Hails ‘Islamic’ Uprisings”, 04.02.2011, (https://bit.ly/2TPhO76, erişim:08.07.2021).

Aljazeera, “Bahrain | Shouting in the Dark | Featured Documentary”, **Youtube**, 04.08.2011, (https://bit.ly/2JkfWhr, erişim: 12.04.2020).

Aljazeera, “Qatar Encourages Positive Discussions in US-Iran Nuclear Talks”, 06.05.2021, (https://bit.ly/2WagNHk, erişim:04.07.2021).

Aljazeera, “Iran: Rouhani Welcomes Developing Relations with Qatar”, 06.06.2019, (https://bit.ly/377GGKg, 17.07.2021).

Aljazeera, “Gulf Blockade Disrupts Qatar Airways Flights”, 07.06.2017, (https://bit.ly/2PzB9a1, erişim:09.07.2020).

Aljazeera, “Timeline of Qatar-GCC Disputes from 1991 to 2017”, 09.06.2017, (https://bit.ly/3mAiQwJ, erişim: 14.06.2020).

Aljazeera, “Qatar’s Emir Meets Trump to Discuss Economy and Security”, 09.07.2019, (https://bit.ly/3xdXgTc, erişim:17.07.2021).

Aljazeera, “Nuns Kidnapped by Rebels in Syria Freed”, 10.03.2014, (https://bit.ly/3lFKV6f, erişim:17.07.2020).

Aljazeera, “US and Qatar Sign Deal on Fighting Terrorism”, 11.07.2017, (https://bit.ly/38YswfZ, erişim: 19.06.2020).

Aljazeera, “UN Peacekeepers’ Release Mediated by Qatar”, 12.09.2014, (https://bit.ly/3tM991E, erişim:17.07.2020).

Aljazeera, “Saudi Soldiers Sent into Bahrain”, 15.03.2011, (https://bit.ly/3g1T2qQ, erişim: 17.06.2020).

Aljazeera, “Trump: We Will Maintain Good Relations with Qatar”, 15.07.2017, (https://bit.ly/3eCHT16, erişim: 19.06.2020).

Aljazeera, “Gulf States Agree Deal to End Qatar Tensions”, 17.04.2014, (https://bit.ly/3pzMKD1, erişim: 09.05.2020).

Aljazeera, “Qatar Seeks Israeli Help for UN Seat”, 17.05.2005, (https://bit.ly/3myHfmt, erişim: 12.04.2020).

Aljazeera, “Iran: Hassan Rouhani Condemns ‘Siege of Qatar’”, 25.06.2017, (https://bit.ly/3ryQWVc, erişim:14.07.2021).

Aljazeera, “Why are Football Teams Protesting against Qatar 2022 World Cup?”, 28.03.2021, (https://bit.ly/3sNWNG3, erişim:01.04.2021).

Almezaini, K. S. ve Rickli, J. M., "The Foreign Policies of the Small Gulf States: An Exception in Small States' Behaviours", K. S. Almezaini ve J. M. Rickli (Ed.), **The Small Gulf States: Foreign and Security Policies Before and After the Arab Spring**, New York, Routledge, 2017, s.182-191.

Al-Monitor, "Qatar Works to Revive Iran Nuclear Deal", 11.02.2021, (https://bit.ly/3kXusfg, erişim:04.07.2021).

Al-Musfir, Muhammed Saleh, "The GCC States: Internal Dynamics and Foreign Policies", Joseph A. Kechichian (Ed.), **Iran, Iraq, and the Arab Gulf States**, e-book, Palgrave, 2001, s.313-325.

Alnasrawi, Abbas, "Economic Consequences of the Iraq-Iran War", **Third World Quarterly**, Vol. 8, No. 3 (1986), s.869-895.

Al-Rasheed, Madawi, **A History of Saudi Arabia**, New York, Cambridge University Press, 2010.

Altunışık, Meliha Benli, "The Turkish Model and Democratization in the Middle East", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 27, No. 1/2 (2005), s.45-63.

Amnesty International, "Reality Check 2020: Countdown to The 2022 World Cup", 2020, (https://bit.ly/2PRF5my, erişim:24.11.2020).

Anadolu Ajansı, "Qatar Foreign Minister Visits Iran", 04.01.2020, (https://bit.ly/3zMub2X, 18.07.2021).

Anadolu Ajansı, "Mısır'daki Darbenin 100. Günü", 10.10.2013, (https://bit.ly/390wLrH, erişim: 11.05.2020).

Anscombe, Frederic, "The Ottoman Role in the Gulf", Lawrence G. Potter (Ed.), **The Persian Gulf in History**, New York, Palgrave Macmillian, 2009.

AP, "Qatar won't Be Part of Any Military Action against Iran", 03.06.2018, (https://bit.ly/378lcwF, erişim:17.06.2021).

Aras, Bülent, "The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy", **Insight Turkey**, Vol. 11, No. 3 (2009), s.127-142.

Arefmanesh, Sepehr, "Iran Exports to Qatar Up 60%", **Financial Tribune**, 26.08.2017, (https://bit.ly/3779YII, erişim:15.07.2021).

Armstrong, Harvey W. & Read, Robert, "The Determinants of Economic Growth in Small States", **The Round Table**, Vol. 368, No. 92 (2003), s.99-124.

Arsu, Sebnem, "Turkish Premier Urges Assad to Quit in Syria", **The New York Times**, 22.11.2011, (https://nyti.ms/3c02Hxh, erişim:27.04.2021).

Askari, Hossein, **Conflicts in the Persian Gulf, Origins and Evolution**, New York, Palgrave Macmillan, 2013.

Baehr, Peter R., "Small Sates: A Tool for Analysis", **World Politics**, Vol. 27, No. 3 (1975).

Bahgat, Gawdat, **Israel and the Persian Gulf: Retrospect and Prospect**, Gainesville, University Press of Florida, 2006a.

Bahgat, Gawdat, "Nuclear Proliferation: The Islamic Republic of Iran", **Iranian Studies**, Vol. 39, No. 3 (2006b), s.307-327.

Bahrain News Agency, "GCC Emergency Summit Issues Final Statement", 31.05.2019, (https://bit.ly/3ibM9Go, erişim:17.07.2021).

Bahry, Louay Y., "The New Arab Media Phenomenon: Qatar's Al-Jazeera", **Middle East Policy**, Vol. 8, No. 2 (2001), s.88-99.

Bakir, Ali, "The Evolution of Turkey-Qatar Relations Amid a Growing Gulf Divide", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.197-217.

Bakr, Amena, "Qatar Says Can Help Iran Get More from World's Biggest Gas Field", **Reuters**, 23.12.2013, (https://reut.rs/3rdjJ1r, erişim:02.07.2021).

Bakri, Nada ve Cowell, Alan, "Lebanese Reach Agreement to Resolve 18-Month Political Crisis", **The New York Times**, 21.05.2008, (https://nyti.ms/2ORZ6sM, erişim: 19.03.2020).

Baldwin, David A., "Interdependence and Power: A Conceptual Analysis", **International Organization**, Vol. 34, No. 4 (1980), s. 471-506.

Barakat, S. & Milton, S., "Why Did Qatar Leave the Djibouti-Eritrea Border?", **Aljazeera**, 18.06.2017, (https://bit.ly/3fhdzcD, erişim:17.05.2020).

Barakat, Sultan, "Qatari Mediation: Between Ambition and Achievement", **Brookings Doha Center**, Vol. 12 (01.12.2014).

Barakat, Sultan, "The Qatari Spring: Qatar's Emerging Role in Peacemaking", **LSE Kuwait Programme on Development, Governance and Globalisation in the Gulf States**, Vol. 24 (2012), s. 1-43.

Barakat, Sultan, "Priorities and Challenges of Qatar's Humanitarian Diplomacy", **CMI Brief**, Vol. 7 (2019).

Baram, Amazia, "Iraq: Between East and West", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.78-101.

Barnett, Michael & Levy, Jack, "Domestic Sources of Alliances and Alignments: The Case of Egypt, 1962-73", **International Organization**, Vol. 45, No. 3 (1991), s. 369-395.

Barston, Ronald P., "The External Relations of Small States", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971.

Bases, Daniel, "Qatar's Foreign Minister Denies Paying Ransoms to Militant Groups", **Reuters**, 30.09.2014, (https://reut.rs/2P0gH1I, 16.07.2020).

Bayer, Jessica L. & Hofmann, Stephanie C., "Varieties of Neutrality: Norm Revision and Decline", **Cooperation and Conflict**, Vol. 46, No. 3 (2011), s. 285-311.

BBC, "Turkey's PM Erdogan Urges Col Muammar Gaddafi to Quit", 03.05.2011, (https://bbc.in/3c0xYjL, erişim:27.04.2021).

BBC, "Qatari Takeover Heralds New Dawn for Paris Saint-Germain", 03.08.2011, (https://bbc.in/2NNqpnE, erişim: 28.06.2020).

BBC, "Qatar Pledges Troops for Lebanon", 04.09.2006, (https://bbc.in/3AVzkX9, erişim:25.06.2021).

BBC, "US Sends Aircraft Carrier and Bomber Task Force to 'Warn Iran'", 06.05.2019, (https://bbc.in/3rHeBTi, erişim:17.07.2021).

BBC, "Yemen Crisis: Qatar 'Deploys 1,000 Troops'", 07.09.2015, (https://bbc.in/3xgqUXZ, erişim:08.07.2021).

BBC, "Iran Explosions: Officials Deny Reports of Fresh Blast", 10.07.2020, (https://bbc.in/2WARcrp, erişim:17.07.2021)

BBC, "Trump Praises Qatar's Efforts on Combating Terrorist Financing", 11.04.2018, (https://bbc.in/2TJ98PC, erişim:16.07.2021).

BBC, "Qatar Blockade: Iran Sends Five Planeloads of Food", 11.06.2017, (https://bbc.in/3x9qD9c, erişim:14.07.2021).

BBC, "Gulf States Send Forces to Bahrain Following Protests", 14.03.2011, (https://bbc.in/3lEeDHi, erişim: 14.06.2020).

BBC, "Qatar Crisis: What You Need to Know", 19.07.2017, (https://bbc.in/3qNRfJY, erişim:17.06.2020).

BBC, "Lebanon Rivals Agree Deal", 21.05.2008, (https://bbc.in/3olXX9b, erişim: 16.05.2020).

BBC, "Al Jazeera Suspends Egyptian Channel Mubasher Misr", 23.12.2014, (https://bbc.in/3oCzgVD, erişim: 10.05.2020).

BBC, "Qatar Restores Diplomatic Ties with Iran amid Gulf Crisis", 24.08.2017, (https://bbc.in/3y1RNjH, erişim:15.07.2021).

BBC Türkçe, "Mısır'da Mursi'ye Karşı Kitlesel Protestolar", 01.07.2013, (https://bbc.in/3sBUgiz, erişim: 10.05.2020).

BBC Türkçe, "İran, Irak'taki ABD Hedeflerini Balistik Füzelerle Vurdu", 08.01.2020, (https://bbc.in/39BKaas, erişim: 22.06.2020).

BBC Türkçe, "İran, Irak'taki ABD Hedeflerini Balistik Füzelerle Vurdu", 08.01.2020, (https://bbc.in/2UVIsf8, erişim:17.07.2021).

BBC Türkçe, "Katar 2022 Dünya Kupası İçin Haftada 500 Milyon Dolar Harcıyor", 08.02.2017, (https://bbc.in/2P6jNl1, erişim: 27.06.2020).

BBC Türkçe, "Trump İran'la Nükleer Anlaşmadan Desteğini Çekti, Top ABD Kongresi'nde", 13.10.2017, (https://bbc.in/3i9GAYY, erişim:17.07.2021).

BBC Türkçe, "Mısır'da Sisi Katılımın Düşük Olduğu Seçimi Kazandı", 29.05.2014, (https://bbc.in/3p3dJGy, erişim:11.05.2020).

Beaumont, P. ve Kamali, S., "Donald Trump Focuses Fire on Iran's Support for 'Terrorists and Militias'", **The Guardian**, 22.05.2017, (https://bit.ly/371FrMx, erişim:14.07.2021).

Bennis, Samir, "Why Morocco Chose to Be Neutral on the Gulf Crisis", **Aljazeera**, 24.06.2017, (https://bit.ly/3rnbvlS, erişim:05.01.2021).

Bercovitch, Jakob, "The Structure and Diversity of Mediation in International Relations", Jakob Bercovitch & J. Z. Rubin (Ed.), **Mediation in International Relations Multiple Approaches to Conflict Management**, Chippenham and Eastbourne, Palgrave Macmillan, 1992, s.1-30.

Bismarck, Helene von, **British Policy in the Gulf, 1961-1968: Conceptions of Informal Empire**, New York, Palgrave Macmillan, 2013.

Bjol, Erling, "The Small State in International Politics", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971.

Black, Ian & Sherwood, H., "Qatari Emir's Visit to Gaza is a Boost for Hamas", **The Guardian**, 23.10.2012, (https://bit.ly/3rIEYsl, erişim:08.07.2021).

Black, Ian, "Qatar-Gulf Deal Forces Expulsion of Muslim Brotherhood Leaders", **The Guardian**, 16.09.2014, (https://bit.ly/3pDXJev, erişim: 09.05.2020).

Boussois, Sébastien, "Iran and Qatar: A Forced Rapprochement", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.217-233.

Bowen, Wyn Q. & Kidd, J., "The Iranian Nuclear Challenge", **International Affairs**, Vol. 80, No. 2 (2004), s.257-266.

BP, "Statistical Review of World Energy", Vol. 69, 2020, (https://on.bp.com/3mDVqHx, erişim:22.12.2020).

BP, "Statistical Review of World Energy: All Data 1965-2020", (https://on.bp.com/3wCaYPr, erişim:03.07.2021).

Browning, Christopher S., "Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature", **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 19, No. 4 (2006).

Cafiero, G. & Lara, M.T., "How Qatar Fits into Libya's Uncertain Future", **TRT World**, 04.09.2020 (https://bit.ly/3v6CNjj, 11.11.2020).

Cafiero, Giorgio, "The Trump Factor in the Gulf Divide", Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.127-145.

Cafiero, Giorgio & Wagner, Daniel, "Turkey and Qatar: Close Allies, Sharing a Doomed Syria Policy," **The National Interest**, 09.11.2015, (https://bit.ly/38sdpe8, erişim: 16.06.2020).

Carlstrom, Gregg, "What's the Problem With Al Jazeera?", **The Atlantic**, 24.06.2017, (https://bit.ly/39dF1nP, erişim:21.07.2020).

Chubin, Shahram, "Iran and the Arab Spring: Ascendancy Frustrated", **Gulf Research Center**, 2012, (https://bit.ly/3ljD5kJ, erişim:08.07.2021).

CNN, "Qatar offers $100m to Relief Fund", 04.09.2005, (https://cnn.it/3fpQFQi, erişim:21.08.2019).

CNN, "Muslim Brotherhood: 'We are not Seeking Power'", 10.02.2011, (https://cnn.it/3rLlSlq, erişim:08.07.2021).

CNN Türk, "Ahmedinejad'dan ABD ve İsrail'e Açık Tehdit", 22.08.2010, (https://bit.ly/37nVMuQ, erişim: 22.06.2020).

Coomonwealth Advisory Group, **A Future for Small States: Overcoming Vulnerability**, London, Coomonwealth Secreteriat, 1997.

Cooper, Amanda, "Iranian Oil: 40 Years of Revolution, War, Sanctions and Bans", **Reuters**, 05.11.2018, (https://reut.rs/36C88PS, erişim:03.07.2021).

Cooper, Andrew F. & Momani, Bessma, "Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy", **The International Spectator**, Vol. 46, No. 3 (2011), s. 113-128.

Cowell, Alan, "Berlin Court Says Top Iran Leaders Ordered Killings", **The New York Times**, 11.04.1997, (https://nyti.ms/3imb4Wy, erişim:02.07.2021).

Criystal, Jill, **Oil and Politics in the Gulf: Rulers and Merchants in Kuwait and Qatar**, New York, Cambridge University Press, 1995.

Crowards, Tom, "Defining the Category of Small States", **Journal of International Development**, Vol. 14 (2002).

CRS Report, "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 07.04.2021, (https://bit.ly/3AOKFrO, erişim:28.06.2021).

Cumhuriyet, "İşte Son 10 Yılda Katar'a Satılanlar", 29.11.2020, (https://bit.ly/2RU0PPY, erişim:27.04.2021).

Cunningham, Erin, "Qatar Urges Dialogue between Persian Gulf States and Iran as Biden Heads to White House", **The Washington Post**, 19.01.2021, (https://wapo.st/3l5BbnA, erişim:17.07.2021).

Curzon, George N., **Persia and Persian Question Volume II**, London, Longmans, Green, and CO, 1892.

Da Lage, Olivier, "The Politics of Al Jazeera or the Diplomacy of Doha", Mohamed Zayani (Ed.), **The Al Jazeera Phenomenon Critical Perspectives on New Arab Media**, London, Pluto Press, 2005.

Dagher, Sam ve diğerleri, "Tiny Kingdom's Huge Role in Libya Draws Concern", **Wall Street Journal**, 17.10.2011, (https://on.wsj.com/2MVyh6f, erişim: 11.05.2020).

Dahl, Ann-Sofie, "To Be or Not To Be Neutral: Swedish Security Strategy in the Post-Cold Era", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997.

Dahl, Robert A., "The Concept of Power", **Behavioral Science**, Vol. 2 No. 3 (1957).

Daragahi, Borzou, "Qatar Gives Egypt $3bn Aid Package", **Financial Times**, 10.04.2013, (https://on.ft.com/3ipz7TQ, erişim: 09.05.2020).

Dargin, Justin, "Qatar's Natural Gas: The Foreign-Policy Driver", **Middle East Policy**, Vol. 14, No. 3 (2007), s. 136-142.

Dargin, Justin, "The Dolphin Project: The Development of a Gulf Gas Initiative", **Oxford Institute for Energy Studies**, Vol. 22 (2008), s.1-55.

David, Steven R., "Explaining Third World Alignment", **World Politics**, Vol. 43, No. 2 (1991).

Davidson, Christopher M., **After the Sheikhs, The Coming Collapse of the Gulf Monarchies**, New York, Oxford University Press, 2013.

Davutoğlu, Ahmet, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assasment of 2007", **Insight Turkey**, Vol. 10, No. 1 (2008), s.77-96.

DAWN, “Region must Solve Issues on Its Own: Iran Tells Qatar”, 16.08.2011, (https://bit.ly/3ytMU3j, erişim:08.07.2021).

Defense World, “Qatar Blamed For 2011 Bahrain Coup Attempt”, 30.08.2017, (https://bit.ly/2I33ZvT, erişim: 11.04.2020).

Dehghan, S. K., “Iran Threatens to Block Strait of Hormuz over US Oil Sanctions”, **The Guardian**, 05.07.2018, (https://bit.ly/3j2fPVD, erişim:17.07.2021).

DeYoung, Karen, “Emir of Qatar Receives Warm Welcome from Trump Administration Despite President’s Earlier Criticism”, **The Washington Post**, 09.04.2018, (https://wapo.st/3y8hwqx, erişim:16.07.2021).

Diken, “Katar Şeyhinin ‘Erdoğan’a Sevgisi’: 400 Milyon Dolarlık Hediye Uçak Filoya Katıldı”, 13.09.2018, (https://bit.ly/3wKTMYr, erişim:27.04.2021).

Doha Hamad International Airport, “Qatar’s Gateway Achieved 12.44% Increase in Passenger Numbers in 2019 Compared to Previous Year”, 06.01.2020, (https://bit.ly/31eKVAM, erişim:18.05.2020).

Dorsey, James M., “The Struggle for Syria: Iran-Qatar Ties Come Under Stress”, **Fair Observer**, 03.04.2012, (https://bit.ly/3jo2qHF, erişim:08.07.2021).

Doucet, Lyse, “Afghan-Taliban Peace Talks: What's Next?”, **BBC**, 23.09.2020, (https://bbc.in/3c92W9O, erişim:17.02.2021).

Dudley, Dominic, “How Qatar is Being Pushed into the Arms of Iran by Saudi Arabia and its Allies”, **Forbes**, 27.11.2017, (https://bit.ly/3rzmN88, erişim:15.07.2021).

DW, “Arab States Cut Ties with Qatar in Terror Spat”, 05.06.2017, (https://bit.ly/3qJUX77, erişim:17.06.2020).

DW, “Katar’la Türkiye Arasında Yeni Swap Anlaşması”, 20.05.2020, (https://p.dw.com/p/3cW2v, erişim:27.04.2021).

DW, İran ve Türkiye’den Katar’a Tam Destek”, 26.06.2017, (https://bit.ly/3vjWtAq, erişim: 17.06.2020).

DW, “Tunus’ta Ennahda’nın Zaferi”, 28.10.2011, (https://p.dw.com/p/130uO, erişim: 17.05.2020).

DW, “Non-Aligned Summit Kicks off Amid Controversy”, 30.08.2012, (https://p.dw.com/p/1606C, erişim:08.07.2021).

DW Türkçe, “Tanınmış İranlı Nükleer Fizikçiye Suikast”, 27.11.2020, (https://p.dw.com/p/3lvz9, erişim:17.07.2021).

East, Maurice A., “Size and Foreign Policy Behavior: A Test of Two Models”, **World Politics**, Vol. 25, No. 4 (1973).

Easterly, William & Kraay, Aart, "Small States, Small Problems? Income, Growth, and Volatility in Small States", **World Development**, Vol. 28, No. 11 (2000).

Egypt Today, "Iran-Qatar Convergence at Its Best: Gargash", 19.06.2018, (https://bit.ly/3BREc0v, erişim:17.07.2021).

El Gamal, Rania, "Qatar Petroleum Signs Deal for Mega-LNG Expansion", **Reuters**, 08.02.2021, (https://reut.rs/3wN8Nsq, erişim:01.07.2021).

El-Gamaty, Guma, "Qatar, the UAE and the Libya Connection", **Aljazeera**, 12.06.2017 (https://bit.ly/30t7Kjz, erişim: 09.09.2020).

Elman, Miriam Fendius, "The Foreign Policy of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard", **British Journal of Political Science**, Vol. 25, No. 2 (1995), s. 171-217.

El-Shazly, Nadia El-Sayed, **The Gulf Tanker War: Iran and Iraq's Maritime Swordplay**, New York, St. Martin's Press, 1998.

Energy Information Administration, "Qatar", 20.10.2015, (https://bit.ly/3t8ZSk1, erişim:22.09.2020).

England, Andrew, "Qatar Sovereign Wealth Fund Seeks Health and Tech Deals", **Financial Times**, 26.04.2020, (https://on.ft.com/3uIbJ94, erişim:16.12.2020).

Ensor, David, "U.S. Has Photos of Secret Iran Nuclear Sites", **CNN**, 13.12.2002, (https://cnn.it/2Ve8DNy, erişim:02.07.2021).

Eroğul, Cem, "Devlet Nedir?", Ankara, İmge Kitabevi, 1990.

Euronews, "Türkiye Katar'a Asker Gönderiyor", 08.06.2017, (https://bit.ly/3bK16Mu, erişim: 17.06.2020).

Fadaee, Naghmeh, "Qatar to Invest in Iran's Southern Ports", **Financial Tribune**, 16.04.2018, (https://bit.ly/2TDvbHn, erişim:16.07.2021).

Fain, W. Taylor, **American Ascendance and British Retreat in The Persian Gulf Region**, New York, Palgrave Macmillan, 2008.

Financial Tribune, "Tehran, Doha Underline Regional Dialogue", 13.09.2016, (https://bit.ly/37gzcEA, erişim:08.07.2021).

Financial Tracking Service, "Qatar, Government of 2020", (https://bit.ly/2YkBLUZ, erişim:21.09.2020).

Financial Tribune, "Rouhani Confers With Qatar, Turkey on Region, Relations", 01.09.2017, (https://bit.ly/3yccvNS, erişim:15.07.2021).

Financial Tribune, "Doha Backs Tehran's Return to Oil Market", 07.12.2015, (https://bit.ly/3igOHSd, erişim:02.07.2021).

Financial Tribune, "Rouhani, Qatar Ruler Talk on Phone", 10.06.2016, (https://bit.ly/3ja3bnu, erişim:08.07.2021).

Financial Tribune, "Iranian Banks Buying Qatar Export Riyals", 12.02.2018, (https://bit.ly/3rElTHr, erişim:16.07.2021).

Financial Tribune, "Plans to Overtake Qatar Gas Output in S. Pars", 25.11.2015, (https://bit.ly/3hNNinn, erişim:28.06.2021).

Finn, Tom, "Qatar Restarts Development of World's Biggest Gas Field After 12-year Freeze", **Reuters**, 03.04.2017, (https://reut.rs/3hIsWvz, erişim:02.07.2021).

Flower, Kevin, "Palestinian Factions Hamas, Fatah Reach Unity Deal", **CNN**, 06.02.2012, (https://cnn.it/3rBbzi9, erişim:23.05.2020).

Foreign Terrorist Organizations, (https://bit.ly/3ogVDQB, erişim: 19.06.2020).

Fox, Annette Baker, **The Power of Small States: Diplomacy in World War II**, Chicago, The University of Chicago Press, 1959.

Fox, Annette Baker, "The Small States in the International System, 1919-1969", **International Organization**, Vol. 24, No. 4 (1969), s. 751-764.

Foxman, Simone, "Qatar Wealth Fund Plans Asia Push With Focus Still on U.S.", **Bloomberg**, 19.01.2021, (https://bloom.bg/3d7QyaE, erişim:16.02.2021).

France24, "Abducted Lebanese Shiite Pilgrims Released in Syria", 19.10.2013, (https://bit.ly/3ca1vbj, erişim:16.07.2020).

Frankel, Rafael D., "Keeping Hamas and Hezbollah Out of a War with Iran", **The Washington Quarterly**, Vol. 35, No. 4 (2012), s.53-65.

Fromherz, Allen J., **Qatar: A Modern History**, Washington DC, Georgetown University Press, 2012.

Fürtig, Henner, "Conflict and Cooperation in the Persian Gulf: The Interregional Order and US Policy", **Middle East Journal**, Vol. 61, No. 4 (2007), s.627-640.

Fürtig, Henner, "Iran and the Arab Spring: Between Expectations and Disillusion", **German Institute of Global and Area Studies**, Vol. 241 (2013).

Garner-Purkis, Zak, "World Cup Qatar 2022: Calls For A Boycott Spring From The Arctic Circle", **Forbes**, 28.03.2021, (https://bit.ly/39F6Aqo, erişim:01.04.2021).

GECF, "GECF History", (https://www.gecf.org/about/history.aspx, erişim:18.06.2021).

General Secretariat for Development Planning, "Qatar National Vision 2030", 01.07.2008, (https://bit.ly/3BL3RYd, erişim:13.11.2019)

Global Fire Power, (https://bit.ly/3zIFPfC, erişim:22.11.2020).

Goetschel, Laurent, "The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today's Europe", Laurent Goetschel (Ed.), **Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies**, Boston, Kluwer Academic Publishers, 1998.

Goetschel, Laurent, "Neutrality, a Really Dead Concept?", **Cooperation and Conflict**, Vol. 34, No. 2 (1999).

Gordon, Murray, **Conflict in the Persian Gulf**, London, Macmillan, 1981.

Government Comminications Office, "Foreign Policy", (https://bit.ly/3h09dH8, erişim:21.11.2020).

Government Communications Office, "Labour Reform", (https://bit.ly/3BGdZ4h, erişim:24.11.2020).

Gönültaş, Bahattin, "Qatar Continues Investments across World", **AA**, 27.11.2020, (https://bit.ly/2QfYNZ4, 16.02.2021).

Gulfnews, "What Are the 13 Demands Given to Qatar", 23.06.2017, (https://bit.ly/2Oq7M9T, erişim: 17.06.2020).

Gvalia, Giorgi ve diğerleri, "Thinking Ouside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States", **Security Studies**, Vol. 22 (2013), s. 98-131.

Haaretz, "FULL TEXT: Netanyahu Claims Iran Nuclear Deal Based on Lies", 30.04.2018, (https://bit.ly/3rH9QsV, erişim:17.07.2021).

Haddad, Simon, "Lebanon: From Consociationalism to Conciliation", **Nationalism and Ethnic Politics**, Vol. 15, No. 3-4 (2009), s.398-416.

Hafezi, Parisa, "U.S. Will Sanction Whoever Purchases Iran's Oil: Official", **Reuters**, 08.09.2019, (https://reut.rs/3wNEDoW, erişim:28.06.2021).

Ham, Peter van, "The Rise of the Brand State: The Postmodern Politics of Image and Reputation", **Foreign Affairs**, Vol. 80, No. 5 (2001), s.2-6,

Ham, Peter van, "Place Branding: The State of the Art", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 616, No. 1 (2008), s.126-149.

Hammond, Andrew, "Gulf Media Find Their Red Line in Uprisings: Bahrain", **Reuters**, 14.04.2011, (https://reut.rs/2JmUXdU, erişim: 17.06.2020).

Handel, Michael, **Weak States in the International System**, London, Frank Cass, 1981.

Hanieh, Adam, **Capitalism and Class in the Gulf Arab States**, New York, Palgrave Macmillan, 2011.

Harb, Imad K., "An Economic Explanation for Egypt's Alignment in the GCC Crisis", **Arab Center Washington DC**, 09.08.2017, (https://bit.ly/3ipYkO0, erişim: 11.05.2020).

Harrison, Paul W., **The Arab at Home**, London, Hutchinson&Co, 1924.

Harrison, Robert T., **Britain in the Middle East, 1619-1971**, New York, Bloomsbury, 2016.

Hart, Jeffrey, "Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations", **International Organization**, Vol. 30, No. 2 (1976), s. 289-305.

Hashimoto, Kohei ve diğerleri, "Liquefied Natural Gas from Qatar: The Qatargas Project", **James A. Baker III Institute for Public Policy**, 2004, (https://bit.ly/2WPQjeC, erişim:18.06.2021).

Hein, Shabnam von, "Why Iran Approaches Qatar Crisis with Caution", **DW**, 14.06.2017, (https://p.dw.com/p/2eiET, erişim:14.07.2021).

Hellenic Shiping News, "Qatar Optimist about Expansion of Joint LNG Field with Iran", 28.05.2020, (https://bit.ly/2VGC8b8, erişim:28.06.2021).

Henderson, Simon, "Pompeo Says 'Enough' to Gulf Royals' Rift with Qatar", **The Hill**, 30.04.2018, (https://bit.ly/3bQ7bHn, erişim: 20.06.2020).

Hewitt, Kate & Nephew, R., "Order from Chaos: How the Iran Hostage Crisis Shaped the US Approach to Sanctions", **Brookings**, 12.03.2019, (https://brook.gs/3kdideh, erişim:03.07.2021).

Hey, Jeanne A., "Introducing Small State Foreign Policy", Jeanne A. Hey (Ed.), **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior**, London, Lynne Rienner Publishers, 2003.

Holsti, K. J., "The Concept of Power in the Study of International Relations", **Background**, Vol. 7, No. 4 (1964).

Holsti, K. J., "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", **International Studies Quarterly**, Vol. 14, No. 3 (1970), s. 233-309.

Human Rights Watch, "Qatar: Little Progress on Protecting Migrant Workers", 24.08.2020, (https://bit.ly/3sQ8H23, erişim:24.11.2020).

Hunter, Shirin, "Gulf Security: An Iranian Perspective", M. E. Ahrari (Ed.), **The Gulf and International Security: The 1980s and Beyond**, New York, Palgrave Macmillan, 1989, s.32-69.

IAEA, "Communication dated….", Vol. INFCIRC/637, 26.11.2004, (https://bit.ly/3x2rFUE, erişim:28.06.2021).

IEA, "LNG Exports for Selected Countries, 2015-2025", 10.06.2020, (https://bit.ly/3tbvV2L, erişim:17.02.2021).

IMF, "The Future of Oil and Fiscal Sustainability in the GCC Region", **Middle East and Central Asia Research Departments**, Vol. 20, No. 1 (2020), s. 1-45.

Inbar, Efraim & Sheffer, Gabriel, "Introduction", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997.

Independent Türkçe, "BAE ve Suudi Arabistan: Petrol Gemilerine Saldırılarının Ardında Bir Devlet Aktörü Var", 07.06.2019, (https://bit.ly/3f95k1z, erişim:16.07.2021).

International Court of Justice, "Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)", (https://bit.ly/39zZswd, erişim: 17.04.2020).

International Crisis Group, "Intra-Gulf Competition in Africa's Horn: Lessening the Impact", Vol. 206 (19.09.2019), s.1-48.

International Crisis Group, "Sudan's Spreading Conflict (III): The Limits of Darfur's Peace Process", Vol. 211 (27.01.2014), (https://bit.ly/2PeozN7, 06.07.2020).

International Crisis Group, "Yemen: Defusing the Saada Time Bomb", Vol. 86 (27.05.2009), (https://bit.ly/3c4si8F, erişim: 03.07.2020).

Jakobs, Anna L., "Strategic Interests Spark Shift in Morocco's Gulf Ties", **AGSIW**, 04.11.2020, (https://bit.ly/3fkCkos, erişim:05.01.2021).

Jehl, Douglas, "Young Turk of the Gulf: Emir of Qatar", **The New York Times**, 10.07.1997, (https://nyti.ms/2WcAz5f, erişim:21.06.2021).

Jerusalem Post, "Qatar Says No US Strike on Iran From Its Soil", 28.03.2012, (https://bit.ly/3xLASBQ, erişim:23.06.2020).

Jones, J. & Ridout, N., **A History of Modern Oman**, New York, Cambridge University Press, 2015.

Joyner, Daniel H., **Iran's Nuclear Program and International Law: from Confrontation to Accord**, New York, Oxford University Press, 2016.

Kamrava, Mehran, "Royal Factionalism and Political Liberalization in Qatar", **Middle East Journal**, Vol. 63, No. 3 (2009), s.401-420.

Kamrava, Mehran, "Mediation and Qatar Foreign Policy", **Middle East Journal**, Vol. 65, No. 4 (2011), s.539-556.

Kamrava, Mehran, **Qatar: Small State Big Politics**, Ithaca and London, Cornell University Press, 2013.

Kamrava, Mehran, "Iran-Qatar Relations", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours**, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.167-189.

Kanovsky, Eliyahu, "Economic Implications for the Region and World Oil Market", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.231-255.

Karouny, Mariam, "Saudi Edges Qatar to Control Syrian Rebel Support", **Reuters**, 31.05.2013, (https://reut.rs/2OnpWbZ, erişim: 16.06.2020).

Karsh, Efraim, "Military Power and Foreign Policy Goals: The Iran-Iraq War Revisited", **International Affairs**, Vol. 64, No. 1 (1987-1988), s.83-95.

Karsh, Efraim, "From Ideological Zeal to Geopolitical Realism: The Islamic Republic and the Gulf", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.26-42.

Karsh, Efraim, **The Iran-Iraq War 1980-1988**, Oxford, Osprey Publishing, 2002.

Karuss, Clifford, "For Qatar, Libya Intervention May Be a Turning Point", **The New York Times**, 03.04.2011, (https://bit.ly/3qpR5Z5, erişim: 12.05.2020).

Katzman, Kenneth, "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 07.09.2016, (https://bit.ly/3xRK9aO, erişim:28.06.2021).

Katzman, Kenneth, "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 12.12.2019, (https://bit.ly/3AXnBqT, erişim:02.07.2021).

Kaussler, Bernd, "European Union Constructive Engagement with Iran (2000–2004): An Exercise in Conditional Human Rights Diplomacy", **Iranian Studies**, Vol. 41, No. 3 (2008), s.269-295.

Keaveny, Paul, "Egypt, Qatar and the Battle over Al Jazeera That Has Landed Three Journalists in Jail", **The Conversation**, 23.06.2014, (https://bit.ly/3qCVZ5o, erişim:11.05.2020).

Kechichian, Joseph A., "The Gulf Cooperation Council: Search for Security", **Third World Quarterly**, Vol. 7, No. 4 (1985), s.853-881.

Kelly, J. B., **Britain and the Persian Gulf 1795–1880**, Oxford, Oxford University Press, 1968.

Keohane, Robert O., "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics", **International Organization**, Vol. 23, No. 2 (1969), s. 291-310.

Kerr, Simeon ve diğerleri, "Saudi Arabia Says Two Oil Tankers Attacked near UAE", **Financial Times**, 13.05.2019, (https://on.ft.com/3rMI923, erişim:17.07.2021).

Khaalej Times, "Turkey Says Syria, Qatar Back Iran Plan", 10.05.2010, (https://bit.ly/3iPjB4B, erişim:04.07.2021).

Khalaf, Roula & Smith, A. F., "Qatar Bankrolls Syrian Revolt with Cash and Arms", **Financial Times**, 16.05.2013, (https://bit.ly/3sAUZQL, erişim:18.05.2020).

Khalaf, Roula ve Fielding-Smith, Abigail, "How Qatar Seized Control of the Syrian Revulation", **Financial Times**, 17.05.2013, (https://on.ft.com/38ZB0Cm, erişim: 18.05.2020).

Khatib, Lina, **Qatar and the Recalibration of Power in the Gulf**, Carnege Endowment for Internatonal Peace, 01.09.2014.

Khatib, Lina "Qatars Foreign Policy: The Limits of Pragmatism", **International Affairs**, Vol. 89, No. 2 (2013), s.417-431.

Khatib, Lina ve diğerleri, **Western Policy Towards Syria: Applying Lessons Learned**, Chatham House, 01.03.2017, s. 1-41.

Khatib, Line "Syria, Saudi Arabia, the U.A.E. and Qatar: The 'Sectarianization' of the Syrian Conflict and Undermining of Democratization in the Region", **British Journal of Middle Eastern Studies**, Vol. 46, No. 3 (2017), s.1-19.

Kiany, Davod, "Comparison of Gas Prodoction between Iran and Qatar in South Pars Field", **Journal of Economic and Social Research**, Vol. 18, No. 1 (2019), s.77-86.

Kibaroğlu, Mustafa, "Iran's Nuclear Ambitions from a Historical Perspective and the Attitude of the West", **Middle Eastern Studies**, Vol. 43, No. 2 (2007), s.223-245.

Kingsley, Patrick, "Turkey Throws Support Behind Qatar in Rift Among Arab Nations", **The New York Times**, 07.06.2017, (https://nyti.ms/3yiZjXm, erişim:14.07.2021).

Knecht, Eric, "Qatar Says Tightening Iran Sanctions Harms Oil Consuming Nations", **Reuters**, 01.05.2019, (https://reut.rs/3ksTvXo, erişim:23.06.2020).

Koga, Kei, "The Concept of "Hedging" Revisited: The Case of Japan's Foreign Policy Strategy in East Asia's Power Shift", **International Studies Review**, Vol. 20, No. 4 (2018), s. 633-660.

Kostiner, Joseph, **Conflict and Cooperation in the Gulf Region**, Wiesbaden, VS Verlag, 2009.

Krieg, Andreas & Bowen, A. J., "Qatar's Pragmatic Syria Gamble", **The National Interest**, 2017, (https://bit.ly/3oy8i2m, erişim: 12.05.2020).

Kuniholm, Bruce R., "Retrospect and Prospects: Forty Years of US Middle East Policy", **Middle East Journal**, Vol. 41, No. 1 (1987), s.7-25.

Kurzman, Charles, "The Arab Spring: Ideals of the Iranian Green Movement, Methods of the Iranian Revolution", **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 44, No. 1 (2012), s.162-165.

League of Arab States, "Final Statement Adopted by the Extraordinary Session of the Council of the League of Arab States at Summit Level", Vol. R/EX(19/05)/03-F(0268), 30.05.2019, (https://bit.ly/2VinSW4, erişim:16.07.2021).

Lee, Donna & Smith, Nicola J., "Small State Discourses in the International Political Economy", **Third World Quarterly**, Vol. 31, No. 7 (2010).

Lieberfeld, Daniel, "Small is Credible: Norway's Niche in International Dispute Settlement", **Negotiation Journal**, Vol. 11, No. 3 (1995), s. 201-207.

Lienhardt, Peter, **Shaikhdoms of Eastern Arabia**, (Ed. Ahmed Al-Shahi), New York, Palgrave Macmillan, 2001.

Liou, F. M. & Ding, C. G., "Subgrouping Small States Baed on Socioeconomic Characteristics", **World Development**, Vol. 30, No. 7 (2002), s. 1289-1306.

Luif, Paul, "Austria: The Burdens of History", Jeanne A. Hey (Ed.), **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior**, London, Lynne Rienner Publishers, 2003.

Lynch, Colum, "Qatar Emir Calls for Armed Intervention in Syria", **Foreign Policy**, 25.09.2012, (https://bit.ly/3fzg0XB, 08.07.2021).

Lynch, Marc, "The Doha Summit: A User's Guide", **Foreign Policy**, 28.03.2009, (https://bit.ly/3olYSGF, erişim: 13.05.2020).

MacFarquhar, Neil ve Droubi, H., "With Eye on Aid, Syria Opposition Signs Unity Deal", **The New York Times**, 11.11.2012, (https://nyti.ms/3vgdzzi, erişim: 16.06.2020).

Machi, Vivienne, "Qatar Advancing Missile Defense Capabilities As Patriot Units Arrive in Country", **Defense Daily**, 27.11.2018, (https://bit.ly/3lal08i, 16.07.2021).

Macrotrends, "Crude Oil Prices-70 Year Historical Chart", 2020a, (https://bit.ly/3Ag5c8n, erişim:21.06.2021).

Macrotrends, "Natural Gas Prices-Historical Chart", 2020b, (https://bit.ly/36EwQPA, erişim:01.07.2021).

Mathew, Melvin, "Qatar Agriculture Sector Overview 2020", **Consulting Haus**, 2020, (https://consultinghaus.qa/index.php/library/, erişim:20.11.2020).

McCraw, David J., "New Zeland's Foreign Policy under National and Labour Governments: Variations on the 'Small State' Theme?", **Pacific Affairs**, Vol. 67, No. 1 (1994), s. 7-25.

McCurry, Justin, "Japanese Journalist Jumpei Yasuda Speaks about Captivity in Syria", **The Guardian**, 25.10.2018, (https://bit.ly/3rBJ57M, erişim:23.05.2020).

McLoughlin, Leslie, **Ibn Saud: Founder of a Kingdom**, e-book, Palgrave Macmillan, 1993.

McNaugher, Thomas L., "Walking Tightropes in the Gulf", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s. 171-200.

Melin, Molly M., "When States Mediate", **Penn State Journal of Law & International Affairs**, Vol. 2 No. 1 (2013), s.78-90.

Middle East Eye, "Qatar Emir in Talks with Rouhani in Official Visit to Iran", 12.01.2020, (https://bit.ly/3BUMuon, erişim:17.07.2021).

Miles, Hugh, "Al-Jazeera, Insurgent Tv Station That Divides the Arab World, Faces Closure", **The Guardian**, 02.07.2017, (https://bit.ly/3cjis3e, erişim:21.07.2020).

Miles, S. B., **The Countries and Tribes of the Persian Gulf**, London, Harrison and Sons, 1919.

Miller, Rory ve Verhoeven, H., "Overcoming Smallness: Qatar, the United Arab Emirates and Strategic Realignment in the Gulf", **International Politics**, Vol. 57, No. 1 (2019), s.1-20.

Mills, Robin M., "Qatar Warms Up to Iran on Natural Gas", **Bloomberg**, 20.07.2017, (https://bloom.bg/3wLa7vU, erişim:06.07.2021).

Mora, Frank O., "Paraguay: From the Stronato to the Democratic Transition", Jeanne A. Hey (Ed.), **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior**, London, Lynne Rienner Publishers, 2003.

Morgenthau, Hans J., **Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace**, New York, Alfred A. Knopf, 1948.

Muir, Jim, "Khatami Concludes Historic Gulf Tour", **BBC**, 20.05.1997, (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/349033.stm, erişim:21.06.2021).

Mushalik, Matt, "Persian Gulf Oil Export Peak After Tanker Attacks?", 02.07.2019 (https://bit.ly/3wFdkxh, erişim: 03.07.2021).

Neumann, Iver B. & Gstöhl, S., **Lilliputians in Gullivers's World? Small States in International Relations**, Sturlugata, Centre for Small State Studies, 2004.

Nonneman, Gerd, "The Gulf States and the Iran–Iraq War: Pattern Shifts and Continuities", L. G. Potter and G. G. Sick (Ed.), **Iran, Iraq, and the Legacies of War**, New York, Palgrave Macmillan, 2004, s.167-193.

Nossel, Suzanne, "Smart Power", **Foreign Affairs**, Vol. 83, No. 2 (2004), s. 131-142.

NS Energy, "South Pars Gas Development Project, Persian Gulf", (https://bit.ly/3z0Esbj, erişim:02.07.2021).

Nye, J. S. ve Welch, D. A., **Understanding Global Conflict and Cooperation, An Introduction to Theory and History**, Boston, Pearson, 2017.

Nye, Joseph S., "Soft Power", **Foreign Policy**, Vol. 80 (1990a).

Nye, Joseph S., "The Changing Nature of World Power", **Political Science Quarterly**, Vol. 105, No. 2 (1990b), s. 177-192.

Nye, Joseph S., **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York, Public Affairs, 2004.

Nye, Joseph S., "Public Diplomacy and Soft Power", **ANNALS**, Vol. 616 (2008), s. 94-109.

Nye, Joseph S., "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", **Foreign Affairs**, Vol. 88, No. 4 (2009).

Olafsson, Björn G., **Small Sates in the Global System**, Aldershot, Ashgate Publishing, 1998.

Onley, James, "Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820-1971: The Politics of Protection", **Center for International and Regional Studies**, Vol. 4 (2009).

Onley, James & Khalaf, Sulayman, "Shaikhly Authority in the Pre-oil Gulf: An Historical-Anthropological Study", **History and Anthropology**, Vol. 17, No. 3 (2006), s. 189-208.

Pars Oil and Gas Company, "Projects: South Pars Gas Field: About", (https://bit.ly/38F7AtS, erişim:01.07.2021).

Parsi, Trita, "Israel-Iranian Relations Assessed: Strategic Competition from the Power Cycle Perspective", **Iranian Studies**, Vol. 38, No. 2 (2005), s.247-269.

Pattisson, Pete ve diğerleri, "Revealed: 6,500 Migrant Workers Have Died in Qatar since World Cup Awarded", **The Guardian**, 23.02.2021, (https://bit.ly/3ml6QjA, 01.04.2021).

Peterson, J. E., "Tribes and Politics in Eastern Arabia", **Middle East Journal**, Vol. 31, No. 3 (1977), s. 297-312.

Peterson, J. E., "Qatar and the World: Branding for a Micro-State", **Middle East Journal**, Vol. 60, No. 4 (2006), s.732-748.

Peterson, J. E., "Britain and the Gulf: At the Periphery of Empire", Lawrence G. Potter (Ed.), **The Persian Gulf in History**, New York, Palgrave Macmillian, 2009.

Perez, Lois A., "Fear and Loathing of Fidel Castro: Sources of US Policy toward Cuba", **Journal of Latin American Studies**, Vol. 34, No. 2 (2002), s. 227-254.

Piiparinen, T. & Brummer, V., "Globalised Peace Mediation", T. Piiparinen and V. Brummer (Ed.), **Global Networks of Mediation: Prospects and Avenues for Finland as a Peacemaker**, Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs, 2012, s.9-16.

Planning and Statistics Authority, "Realising Qatar National Vision 2030: The Right to Development", 14.07.2015, (https://bit.ly/3cM6teq, erişim:20.11.2020).

Planning and Statistics Authority, "Qatar Foreign Investment Survey 2010", 2010, (https://bit.ly/2QjU74M, erişim:18.11.2020).

Planning and Statistics Authority, "Physical and Climate Features Statistics 2019", 2019a, (https://bit.ly/2POnoUO, erişim:21.11.2020).

Planning and Statistics Authority, "Qatar Foreign Investment Survey Q2 2019", 2019b, (https://bit.ly/3saA1H4, erişim:18.11.2020).

Planning and Statistics Authority, "Quarterly Bulletin Population Statics: The Second Quarter, 2020", Vol. 18 (2020a), (https://bit.ly/3rGDSM0, erişim:20.11.2020).

Planning and Statistics Authority, "Labor Force Sample Survey 2019", 2020b, (https://bit.ly/3dq4KL6, erişim:21.11.2020).

Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2020", Vol. 35 (2020c), (https://bit.ly/3xY0gnO, erişim:28.06.2021).

Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2008, 2016, 2017, 2018", (https://bit.ly/3g2z4yu, erişim:03.09.2020).

Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2010", (https://bit.ly/3tceFul, erişim:03.09.2020).

Planning and Statistics Authority, "Qatar in Figures: 2013, 2016, 2018", (https://bit.ly/3g2z4yu, erişim:03.09.2020).

Plunkett, John, "Bush Claim Revives Al-Jazeera Bombing Fears", **The Guardian**, 23.11.2005, (https://bit.ly/2PqAKqc, erişim:21.07.2020).

Putz, Ulrike, “Qatar's Reconstruction Aid in Lebanon Envy, Conspiracy and a Lebanese Motor City”, **Spiegel**, 13.03.2007, (https://bit.ly/2L11dIF, erişim: 16.05.2020).

Qatar Airways, “About Qatar Airways”, (https://bit.ly/3h0I4ni, erişim:18.05.2020).

Qatar Charity, “Finacial Annual Reports”, (https://bit.ly/3dnOWbT, erişim:21.09.2020).

Qatar Foundation, “About Qatar Foundation”, (https://www.qf.org.qa/about, erişim: 17.04.2020).

Qatar Fund for Development, “Annual Report 2016”, 2016, (https://bit.ly/3yNKDip, erişim:29.09.2020).

Qatar Fund for Development, “Annual Report 2017”, 2017, (https://bit.ly/3yIEOTu, erişim:29.09.2020).

Qatar Fund for Development, “Annual Reports (English)”, (https://bit.ly/3jKrZEa, erişim:21.09.2020).

Qatar Investment Authority, “About Us: History”, (https://bit.ly/3h1uZtL, erişim:16.12.2020).

Qatar Red Crescent, “Annual Reports”, (https://bit.ly/3DE4Pae, 21.09.2020).

Qatargas, “About Us: North Field”, (https://bit.ly/3yJKqwW, erişim:01.07.2021).

Quilliam, Neil, “The Saudi Dimension: Understanding the Kingdom’s Position in the Gulf Crisis”, Andreas Krieg (Ed.), **Divided Gulf: The Anatomy of a Crisis**, e-book, Palgrave Macmillan, 2019, s.109-127.

Rabi, Uzi, “Britain’s ‘Special Position’ in the Gulf: Its Origins, Dynamics and Legacy”, **Middle Eastern Studies**, Vol. 42, No. 3 (2006), s. 351-364.

Rabi, Uzi, “Qatar's Relations with Israel: Challenging Arab and Gulf Norms”, **Middle East Journal**, Vol. 63, No. 3 (2009), s. 443-459.

Rahman, Habibur, **The Emergence of Qatar: The Trubulent Years, 1627-1916**, e-book, Routledge, 2010.

Ramani, Samuel, “How Turkey’s Syria Incursion Could Have Big Impact in the Gulf”, **Al Monitor**, 21.10.2019, (https://bit.ly/34pvsiX, erişim:27.04.2021).

Ramazani, R. K., “Iran's Revolution: Patterns, Problems and Prospects”, **International Affairs**, Vol. 56, No. 3 (1980), s. 443-457.

Rathmell, Andrew & Schulze, Kirsten, “Political Reform in the Gulf: The Case of Qatar”, **Middle Eastern Studies**, Vol. 36, No. 4 (2000), s.47-62.

Reardon, Robert J., **Containing Iran: Strategies for Addressing the Iranian Nuclear Challenge**, Santa Monica; California, RAND Corporation, 2012.

Reiter, Dan, "Learning, Realism and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past", **World Politics**, Vol. 46, No. 4 (1994), s. 490-526.

Reiter, Erich ve Gartner, Heinz, **Small States and Alliances**, New York, Springer, 2001.

Rendl, Andreas, "Neutrality and the EU: An Austrian View", Laurent Goetschel (Ed.), **Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies**, Boston, Kluwer Academic Publishers, 1998.

Reuters, "Ahmadinejad to Attend Gulf Summit, Iran Says", 02.12.2007, (https://reut.rs/3iIflDT, erişim:02.07.2021).

Reuters, "Daily Gas Production at Iran's South Pars Field Tops 700 mcm/day – Official", 05.04.2020, (https://reut.rs/3xDNURP, erişim:03.07.2021).

Reuters, "Qatar Recalls Envoy to Iran after Attacks on Saudi Missions: State News", 06.01.2016, (https://reut.rs/3rL9lhx, erişim:08.07.2021).

Reuters, "Timeline: One Year on After Crackdown in Bahrain", 14.02.2012, (https://reut.rs/36x2Ber, erişim: 12.06.2020).

Reuters, "Qatar Signs $12 Billion Deal to Buy F-15 Jets from U.S.", 14.06.2017, (https://reut.rs/3l1BEXR, erişim:16.07.2021).

Reuters, "Iran Objects to Foreign Troops in Bahrain", 15.03.2011, (https://reut.rs/2JxdlR4, erişim: 14.06.2020).

Reuters, "Qatar Says Its Gaza Aid to Continue through March 2020 at least", 18.12.2019, (https://reut.rs/3sCvvT7, erişim:26.07.2020).

Reuters, "Saudi Minister Visits North Syria for Raqqa Talks", 19.10.2017, (https://reut.rs/2Ons03J, erişim: 16.06.2020).

Reuters, "Qatar Says could Intervene Militarily in Syria but Prefers Political Solution", 21.10.2015, (https://reut.rs/3xfBZbV, erişim:08.07.2021).

Reuters, "AS Roma, Qatar Airway Multi-Year Shirt Sponsorship Worth 40 Mln Euros – Source", 23.04.2018, (https://reut.rs/31eL1bz, erişim: 28.06.2020).

Reuters, "Saudi Arabia and Qatar Funding Syrian Rebels", 23.06.2012, (https://reut.rs/3vgcwzm, erişim: 17.06.2020).

Reuters, "Iran's Petropars Developing South Pars Gas Field After Withdrawal of Foreign Companies", 25.01.2020, (https://reut.rs/3rm3S0z, erişim:28.06.2021).

Reuters, “Qatar, Kuwait Welcome Iran's Nuclear Deal with World Powers”, 25.11.2013, (https://reut.rs/3l7CMtd, erişim:04.07.2021).

Reuters, “Qatar Pledges $100 Million in Humanitarian Assistance to Syria, Foreign Ministry Says”, 30.06.2020, (https://reut.rs/3cxwtKu, erişim:21.09.2020).

Ricli, Jean-Marc, “Neutrality Inside and Outside the EU: A Comparison of Austrian and Swiss Security Policies After the Cold War”, Robert Steinmetz & Anders Wivel (Ed.), **Small States in Europe: Challenges and Opportunities**, Farnham, Ashgate, 2010.

Riedel, Bruce, “Remembering the Khobar Towers Bombing”, **Brookings**, 21.06.2021, (https://brook.gs/3xQ7Qky, erişim:02.07.2021).

Roberts, David, “Qatar and The Muslim Brotherhood: Pragmatism or Preference?”, **Middle East Policy**, Vol. 21, No. 3 (2014), s. 84-94.

Roberts, David, “Reflecting on Qatar’s ‘Islamist’ Soft Power”, **Berkley Center for Religion, Peace and World Affairs, GTU**, 2019, (https://brook.gs/38WucFP, erişim: 17.05.2020).

Roberts, David B., “Punching Above Its Weight: Could Tiny Qatar Send Ground Forces to Libya?”, **Foreign Policy**, 12.04.2011 (https://bit.ly/3sUXZHl, erişim: 08.05.2020).

Roberts, David B., “Qatar Shuffles Back to the Future”, **The Arab Gulf States Institute in Washington**, 13.11.2018, (https://bit.ly/3c4vqSA, erişim: 11.05.2020).

Roberts, David B., “Understanding Qatar’s Foreign Policy Objectives”, **Mediterranean Politics**, Vol. 17, No. 2 (2012), s. 233-239.

Roberts, David B., “The Four Eras of Qatar’s Foreign Policy”, **Comillas Journal of International Relations**, Vol. 5 (2016).

Roberts, David B. “Why Is Qatar Mucking Around in Gaza?”, **Foreign Policy**, 25.11.2012, (https://bit.ly/3sFE53v, erişim:23.05.2020).

Robinson, Kali, “Who’s Who in Libya’s War?”, **Council on Foreign Relations**, 18.06.2020, (https://on.cfr.org/3rr7SMp, erişim: 09.09.2020).

Robinson, Kali, “What Is the Kafala System?”, **Council on Foreign Relations**, 23.03.2021, (https://on.cfr.org/2WOhWoy, erişim:01.04.2021).

Rogers, Iain, “Barca in Record Shirt Deal with Qatar Foundation”, **Reuters**, 10.12.2010, (https://reut.rs/3f8BgDR, erişim: 18.06.2020).

Rosenau, James N., **The Study of World Politics Volume I: Theoratical and Methodological Challenge**, New York, Routledge, 2006.

Rosman-Stollman, Elisheva, "Balancing Acts: The Gulf States and Israel", **Middle Eastern Studies**, Vol. 40, No. 4 (2004), s. 185-208.

Rothstein, Robert L., **Alliances and Small Powers**, New York, Columbia University Press, 1968.

Rothstein, Robert L., "Foreign Policy and Development Policy: From Nonalignment to International Class War", **International Affairs**, Vol. 52, No. 4 (1976), s. 598-616.

Rubin, Barry, "The Gulf States and the Iran-Iraq War", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s. 121-133.

Rubin, Michael, "Europe's Critical Dialogue with Iran: An Assessment", **Washington Institute**, Vol. 433 (10.01.2000), (https://bit.ly/36J3Czl, erişim:02.07.2021).

Saad, Layelle, "Qatar Emir on Lebanon Visit", **Gulfnews**, 01.08.2010, (https://bit.ly/3pKLAUJ, erişim: 12.07.2020).

Saadi, Dania, "UPDATE 1-Sudan, Chad Seek Lasting Peace at Qatar Talks", **Reuters**, 30.04.2009, (https://reut.rs/3lOpdNm, erişim:17.05.2020).

Sabin, Philip A. G., "Escalation in the Iran-Iraq War", Efraim Karsh (Ed.), **The Iran-Iraq War: Impact and Implications**, e-book, Palgrave Macmillan, 1989, s.280-296.

Sagan, Scott D., "How to Keep the Bomb from Iran", **Foreign Affairs**, Vol. 85, No. 5 (2006), s.45-59.

Saidy, Brahim, "Qatari-US Military Relations: Context, Evolution and Prospects", **Contemporary Arab Affairs**, Vol. 10, No. 2 (2017), s.286-299.

Salama, V. & McBride, C., "U.S. and Qatar Shore Up Ties as Emir Visits White House", **The Wall Street Journal**, 09.07.2019, (https://on.wsj.com/3i7BaOb, erişim:16.07.2021).

Salari, Elahe & Karadağ, Murat, "Türkiye, İran ve Katar'dan Taşımacılık Anlaşması", **AA**, 26.11.2017, (https://bit.ly/3zCu0qT, 15.07.2021).

Sauer, Tom, "Coercive Diplomacy by the EU: The Iranian Nuclear Weapons Crisis", **Third World Quarterly**, Vol. 28, No. 3 (2007), s.613-633.

Schuster, Kathleen, "5 Things to Understand about Oil-Rich, Cash-Poor Venezuela", **DW**, 19.04.2017, (https://bit.ly/3mOgbkd, erişim:18.11.2020).

Schweller, Randall, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back in", **International Security**, Vol. 19, No. 1 (1994), s. 72-107.

Serhan, Yasemeen, "The Countries Closing Ranks on Al Jazeera", **The Atlantic**, 08.08.2017, (https://bit.ly/3vVkluz, erişim:21.07.2020).

Seznec, Jean-François, "Sahring A Pot of Gold: Iran, Qatar and the Pars Gas Field", **Middle East Institute Policy Focus Series**, Vol. 22 (2016).

Shaffer, Brenda, "U.S Sanctions on Iran: Is Natural Gas Next?", **FDD**, 11.05.2020, (https://bit.ly/3BaNX9W, erişim:04.07.2021).

Sheffer, Gabriel, "The Security of Small Ethnic States: A Counter Neo-Realist Argument", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997.

Sinkaya, Bayram, "İran'ın Nükleer Programı: Müzakere Sürecinde Umutların Yükselişi ve Düşüşü", **Ortadoğu Analiz**, Vol. 12, No. 1 (2009), s.71-79.

Skytrax, "5-Star Airlines", (https://bit.ly/3DNykqk, erişim:18.05.2020).

Skytrax, "5-Star Airport", (https://bit.ly/3tfKqDS, erişim:18.05.2020).

Smith, Simon C., **Britain's Revival and Fall in The Gulf: Kuwait, Bahreyn, Qatar, and the Trucial States 1950-1971**, e-book, Routledge, 2004.

Soubrier, Emma, "Evolving Foreign and Security Policies: A Comparative Study of Qatar and the United Arab Emirates", K. S. Almezaini ve J. M. Rickli (Ed.), **The Small Gulf States: Foreign and Security Policies Before and After the Arab Spring**, New York, Routledge, 2017, s.123-144.

Sovereign Wealth Fund Institute, "Top 18 Largest Airlines Company Rankings by Total Assets", (https://bit.ly/2WOmpHQ, erişim:03.04.2021).

Sovereign Wealth Fund Institute, "Top 95 Largest Sovereign Wealth Fund Rankings by Total Assets", (https://bit.ly/3tloTcL, erişim:26.11.2020).

Sputnik Türkçe, "Bolton: Fuceyra Limanındaki Saldırıların Ardında İran Var", 29.05.2019, (https://sptnkne.ws/m7gK, erişim:17.07.2021).

Standish, J. F., "British Maritime Policy in the Persian Gulf", **Middle Eastern Studies**, Vol. 3, No. 4 (1967), s. 324-354.

Statista, "Natural Gas Production Worldwide from 1998 to 2020", (https://bit.ly/3em8xu8, erişim:01.07.2021).

Stein, Aaron, "Turkey's Yemen Dilemma", **Foreign Affairs**, 07.04.2015, (https://fam.ag/3yLrjnt, erişim:27.04.2021).

Steinberg, Guido, "Qatar and The Arab Spring: Supports for Islamist and New Anti-Syrian Policy", **German Institute for International and Security Affairs**, 2012, (https://bit.ly/3rY1mxl, erişim: 12.05.2020).

Stelter, Brian, "Al Jazeera Changes to Rerun Documentary", **The New York Times**, 09.08.2011, (https://bit.ly/37uaWP3, erişim: 11.04.2020).

Stelter, Brian, "Al Jazeera English Finds an Audience", **The New York Times**, 31.01.2011, (https://nyti.ms/2NPfRVd, erişim:21.07.2020).

Stephens, Michael, "Change Brings Challenges for Qatar Emir Tamim", **BBC**, 25.06.2013, (https://bbc.in/3qGvThM, erişim: 12.05.2020).

Sterner, Michael, "The Iran-Iraq War", **Foreign Affairs**, Vol. 63, No. 1 (1984), s.128-143.

Stewart, Phil, "U.S. Military Praises Qatar, Despite Trump Tweet", **Reuters**, 06.06.2017, (https://reut.rs/3li69qA, erişim: 19.06.2020).

Stourzh, Gerald, "Some Reflections on Permanent Neutrality", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, "Report on Bilateral Trade & Foreign Direct Investment", 2020, (https://bit.ly/3yNV1bt, erişim:27.04.2021).

Tahhan, Zena, "'Egyptian Society Being Crushed' Five Years After Military Coup", **Aljazeera**, 02.07.2018, (https://bit.ly/3qJ8P1Z, erişim: 11.05.2020).

Tait, Robert, "We Won't Give up Nuclear Effort, Says Iranian Leader", **The Guardian**, 27.06.2005, (https://bit.ly/3rGmmJl, erişim:29.06.2021).

Takeyh, Ray, "The Iran-Iraq War: A Reassessment", **Middle East Journal**, Vol. 64, No. 3 (2010), s.365-383.

Taşkömür, Fatıma, "Saudi Arabia in Talk with SDG to Form New Force in Northern Syria", **TRT World**, 01.06.2018, (https://bit.ly/3eHmXpV, erişim: 16.06.2020).

Tehran Times, "Iran, Qatar Sign Security Pact", 10.03.2010, (https://bit.ly/3BD0Hq0, erişim:02.07.2021).

Telci, İsmail Numan, "Middle Eastern Supporters of Turkey's Failed Coup", **Aljazeera**, 14.07.2017, (https://bit.ly/3hZh3li, erişim:27.04.2021).

Teller, Neville, "What Do You Make of Qatar?", **Jerusalem Post**, 19.09.2019, (https://bit.ly/3mDZPd2, erişim: 15.04.2020).

The Constitution, (https://bit.ly/39xeR0p, erişim: 17.04.2020).

The Guardian, "Iran is Seeking 'to Control Islamic World', Says Saudi Arabian Prince", 02.05.2017, (https://bit.ly/3i5hMRD, erişim:14.07.2021).

The Guardian, “Qatar Wins 2022 World Cup Bid”, 02.12.2010, (https://bit.ly/3sneTOT, erişim: 28.06.2020).

The Guardian, “Tunisia Election Results: Nida Tunis Wins Most Seats, Sidelining Islamists”, 30.10.2014, (https://bit.ly/364n7Co, erişim: 11.05.2020).

The New York Times, “Chronology of Iran's Nuclear Program”, 08.08.2005, (https://nyti.ms/3x2q2X2, erişim:26.06.2021).

The Peninsula, “Qatar's Ambassador to Japan Participates in Opening Ceremony of Onagawa School Funded by Qatar Friendship Fund”, 26.08.2020, (https://bit.ly/3we4UxC, erişim:21.09.2020).

Thorhallsson, Baldur & Wivel, Anders, “Small States in the Europe Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?”, **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 19, No. 4 (2006), s. 651-668.

Torbati, Yeganeh, “Trump Election Puts Iran Nuclear Deal on Shaky Ground”, **Reuters**, 09.11.2016, (https://reut.rs/3BJAw13, erişim:17.07.2021).

Touval, Saadia, “Mediation and Foreign Policy”, **International Studies Review**, Vol. 5, No. 4 (2003), s.91-95.

Tuncer, Gökçen, “Milli Tank Üreticisi Fabrikanın, BMC'ye Geçişinde Çift Bilinmeyen: Özelleştirme mi, İşletme Hakkı Devri mi?”, **Independent Türkçe**, 14.01.2019, (https://bit.ly/2R3AX3L, erişim:27.04.2021).

Twitter, 05.06.2017, (https://twitter.com/jzarif/status/871706969962315776, erişim:14.07.2021).

Ulrichsen, Kristian C., **Small States with a Big Role: Qatar and the United Arab Emirates in the Wake of the Arab Spring**, Durham, Durham University; HH Sheikh Nasser Al-Sabah Programme, 2012.

Ulrichsen, Kristian Coates, **Qatar and the Arab Spring**, New York, Oxford University Press, 2014.

Ulrichsen, Kristian Coates, “The Rationale and Implications of Qatar’s Intervention in Libya”, Dag Henriksen ve A.K.Larrsen (Ed.), **Political Rationale and International Consequences of the War in Libya**, New York, Oxford University Press, 2016, s. 118-134.

Ulrichsen, Kristian Coates, **Qatar and the Arab Spring: Policy Drivers and Regional Implications**, Carnege Endowment for Internatonal Peace, 24.09.2014, (https://bit.ly/3cqdP6h, erişim: 06.06.2020).

UN Documents, “General Assembly Seventieth Session, 13th Plenary Meeting”, Vol. A/70/PV.13 (28.09.2015), (https://undocs.org/A/70/PV.13, erişim:04.07.2021).

UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Calls for End to Hostilities Between Hizbollah, Israel, Unanimously Adopting Resolution 1701 (2006)", Vol. SC/8808 (11.08.2006), (https://www.un.org/press/en/2006/sc8808.doc.htm, erişim:21.06.2021).

UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Imposes Sanctions on Iran for Failure to Halt Uranium Enrichment, Unanimously Adopting Resolution 1737 (2006)", Vol. SC/8928 (23.12.2006), (https://www.un.org/press/en/2006/sc8928.doc.htm, erişim:28.06.2021).

UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Toughens Sanctions against Iran, Adds Arms Embargo, with Unanimous Adoption of Resolution 1747 (2007)", Vol. SC/8980 (24.03.2007), (https://www.un.org/press/en/2007/sc8980.doc.htm, erişim:28.06.2021).

UN Meetings Coverage and Press Releases, "Security Council Demands Iran Suspend Uranium Enrichment By 31 August, or Face Possible Economic, Diplomatic Sanctions", Vol. SC/8792 (31.07.2006), (https://www.un.org/press/en/2006/sc8792.doc.htm, erişim:11.04.2020).

UN Peacemaker, "Doha Agreement On the Results of the Lebanese National Dialogue Conference", 21.05.2008, (https://peacemaker.un.org/lebanon-dohaagreement2008, erişim: 07.07.2020).

United Nations, "United Nations Guidance of Effective Mediation", 01.09.2012, (https://peacemaker.un.org/guidance-effective-mediation, erişim:12.06.2020).

United Nations, "Security Council Demands Iran Suspend Uranium Enrichment By 31 August, Or Face Possible Economic, Diplomatic Sanctions", 31.07.2006, (https://bit.ly/33K96bW, erişim: 11.04.2020).

UNSC, "Resolution 1737 (2006)", Vol. S/RES/1737 (23.12.2006), (https://www.undocs.org/S/RES/1737%20(2006), erişim:28.06.2021).

UNSC, "Resolution 1747 (2007)", Vol. S/RES/1747 (24.03.2007), (https://www.undocs.org/S/RES/1747%20(2007), erişim:28.06.2021).

UNSC, "Resolution 1696 (2006)", Vol. S/RES/1696 (31.07.2006), (https://www.undocs.org/S/RES/1696%20(2006), erişim: 28.06.2021).

US Bureau of Intelligence and Research, "Continental Shelf Boundary: Iran-Qatar", Vol. 25, (https://bit.ly/3BCtaeM, erişim:03.07.2021).

Uzgel, İlhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar, Cilt III: 2001-2011**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s.249-337.

Valeri, Marc, "Iran-Oman Relations Since the 1970s: A Mutually Beneficial Modus Vivendi", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues**

between Iran and its Arab Neighbours, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.149-167.

Vandenbosch, Amry, "The Small States in International Politics and Organization", **The Journal of Politics**, Vol. 26, No. 2 (1964).

Vatanka, Alex, "The Odd Couple", 26.03.2012, (https://www.mei.edu/publications/odd-couple, erişim:26.06.2021).

Vayrynen, Raimo, "Small States: Persisting Despite Doubts", Efraim Inbar & Gabriel Sheffer (Ed.), **The National Security of Small States in a Changing World**, London, Frank Cass, 1997.

Vellut, Jean-Luc, "Smaller States and the Problem of War and Peace: Some Consequences of the Emergence of Smaller States in Africa", **Journal of Peace Reasearch**, Vol. 4, No. 3 (1967).

Vital, David, **The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations**, Oxford, Clarendon Press, 1967.

Vital, David, "The Analysis of Small Power Politics", August Schou & Arne O. Brundtland (Ed.), **Small States in International Relations**, Upssala, Almqvist&Wiksell, 1971a.

Vital, David, **The Survival of Small States: Studies in Small Power/Great Power Conflict**, London, Oxford University Press, 1971b.

Wall, James A. ve diğerleri, "Mediation: A Current Review and Theory Development", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 45, No. 3 (2001), s.379-391.

Walsh, Declan, "Trump's Bid to End Saudi-Qatar Stalemate Ends in Recriminations", **The New York Times**, 09.09.2017, (https://nyti.ms/3BJ10zE, erişim:16.07.2021).

Walsh, Declan, "Qatar Opens Its Doors to All, to the Dismay of Some", **The New York Times**, 16.07.2017, (https://nyti.ms/2up5fAE, erişim: 12.07.2020).

Walsh, James J., "Iran and Iraq", Gawdat Bahgat ve diğerleri (Ed.), **Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours**, e-book, Palgrave Macmillan, 2017, s.81-123.

Walt, Stephen M., **The Origins of Alliances**, Ithaca and London, Cornell University Press, 1987.

Waltz, Kenneth N., **Theory of International Politics**, Massachussets, Addison-Wesley Publishing Company, 1979.

WITS, (https://bit.ly/2VsPogf, erişim: 15.05.2020).

WITS, (https://bit.ly/39CpFdM, erişim: 15.05.2020).

WITS, (https://bit.ly/3lgbzSW, erişim:19.06.2020).

WITS, (https://bit.ly/3lgk2Wl, erişim:19.06.2020).

WITS, (https://bit.ly/3lxFhkW, erişim: 15.05.2020).

WITS, (https://bit.ly/3qPrY1K, erişim: 19.06.2020).

Wiberg, Håkan, "The Security of Small Nations: Challenges and Defences", **Journal of Peace Research**, Vol. 24, No. 4 (1987), s. 339-363.

Wiegand, Krista E., "Bahrain, Qatar, and the Hawar Islands: Resolution of a Gulf Territorial Dispute", **Middle East Journal**, Vol. 66, No. 1 (2012), s. 79-96.

Wilgenburg, Wladimir van, "Saudi Arabia to Invest $100 Million in SDF-Held Northeastern Syria", **Kurdistan24**, 17.08.2018, (https://bit.ly/2Oea0sR, erişim: 16.06.2020).

Wilson, Arnaold T., **The Persian Gulf: A Historical Sketch from the Earliest Times to the Beginning of the Twentieth Century**, London, Oxford University Press, 1928.

Winer, Stuart, "Qatar Gave over $1.1 Billion to Gaza Strip from 2012-18, Ministers Told", **The Times of Israel**, 11.02.2019, (https://bit.ly/2PtR1L5, erişim:26.07.2020).

Wintour, Patrick, "Donald Trump Tweets Support for Blockade Imposed on Qatar", **The Guardian**, 06.06.2017, (https://bit.ly/3rQXZrA, erişim: 19.06.2020).

World Bank, "Saudi Arabia Country Profile", 2018, (https://bit.ly/3sO0ueV, erişim:20.11.2020).

World Bank, "GDP (current US$) – Qatar", 2020a, (https://bit.ly/3CGofdZ, erişim:20.12.2020).

World Bank, "Population, total – Qatar", 2020b, (https://bit.ly/2VFb2ll, erişim:02.08.2021).

Wright, Claudia, "Implications of the Iraq-Iran War", **Foreign Affairs**, Vol. 59, No. 2 (1980), s.275-303.

Wright, Steven, "The Political Economy of the Gulf Divide", Andreas Krieg (Ed.), **Gulf Divided: The Anatomy of a Crisis**, e -book, Palgrave Macmillan, 2019, s.145-161.

Xinhua, "Iran, China, France Sign 4.8 billion USD Gas Deal", 03.07.2017, (https://bit.ly/2Udbl5S, erişim:03.07.2021).

Yeşilyurt, N. & Yetim, M., "Emergence of the Turkish/Qatari Alliance in the Middle East: Making of the Moderate Resistance Bloc", Phillip O. Amour (Ed.), **The Regional Order in the Gulf Region and the Middle East: Regional Rivalries and Security Alliances**, e-book, Palgrave Macmillan, 2020, s.131-164.

Yeşilyurt, Nuri, **Ortadoğu'da Rejim Güvenliği ve Küçük Devlet: Ürdün Örneği**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Zahlan, Rosemarie Said, **The Creation of Qatar**, London, Croom Helm, 1979.

Zahlan, Rosemarie Said, **The Making of The Modern Gulf States: Kuwait, Bahrain, Qatar, The United Arab Emirates and Oman**, London, Unwin Hyman, 1989.

Zartman, William, "Mediation Roles for Large Small Countries", **Canadian Foreign Policy Journal**, Vol. 19, No. 1 (2013), s. 13-25.

Zhu, Zhiqun, "Small Power, Big Ambition: South Korea's Role in Northeast Asian Security under President Roh Moo-hyun", **Asian Affairs: An American Review**, Vol. 34, No. 2 (2007), s. 67-86.

Zurcher, Anthony, "ABD Başkanı Trump'ın İran Nükleer Anlaşmasından Çekilmesinin 3 Nedeni", **BBC Türkçe**, 09.05.2018, (https://bbc.in/2V1Fju1, erişim:17.07.2021).

Zureik, Elia, "Qatar's Humanitarian Aid to Palestine", **Third World Quarterly**, Vol. 39, No. 4 (2018), s.786-798.

ÖZET

Bu tezin temel amacı, Katar dış politika davranışlarını "küçük devlet" kavramı çerçevesinde analiz edip Katar-İran ilişkileri üzerinden sınamaktır. Böylece Katar'ın bağımsızlığını kazandığı 1971 yılından günümüze kadarki süreç üç döneme ayrılarak dış politika davranışlarının küçük devlet kavramı ile açıklanması hususunda bir sürekliliğin olup olmadığı sorgulanmış ve İran ile ilişkiler perspektifinden kavramsal tartışmalara katkı sağlanmıştır. Bu minvalde, bu tezin temel argümanları şöyle sıralanmaktadır: Birincisi, küçük devlet kavramı, Arap Baharı sonrası Katar dış politika davranışlarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. İkincisi ise küçük devlet kavramı, Katar'ın İran ile ilişkilerinde uyguladığı 'hedging' stratejisine, küçük devletlerin ittifak ilişkileri bağlamında analitik bir yanıt sunamamaktadır. Sonuç olarak bu çalışmanın temel önerisi, küçük devletlerin dış politika ve ittifak davranışlarına yeni bir kavramsal çerçeve kazandırılmasının zorunlu olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Küçük Devlet, Katar, Katar-İran İlişkileri, Küçük Devlet Olarak Katar, Katar Dış Politikası, Körfez.

ABSTRACT

The main purpose of this thesis is to analyze Qatar's foreign policy behaviors within the frame of the concept of "small state" and to test it through Qatar-Iran relations. Thus, the process from the year 1971, when Qatar gained its independence to the present, was divided into three periods, and it was questioned whether there was a continuity in the explanation of foreign policy behaviors with the concept and contributed to the conceptual discussions from the perspective of relations with Iran. In this respect, the main arguments of this thesis are as follows: Firstly, the concept falls short of explaining Qatar's foreign policy behavior after the Arab Spring. Secondly, it fails to provide an analytical response to the hedging strategy of Qatar in its relations with Iran in the context of alliance relations of small states. As a result, the main suggestion of this study is that it is necessary to bring a new conceptual framework to the foreign policy and alliance behaviors of small states.

Keywords: Small State, Qatar, Qatar-Iran Relations, Qatar as a Small State, Qatar Foreign Policy, Persian Gulf.